

În câmpul nevăzut al muncii

Coordonatoare:
Iulia Militaru
Medeea Iancu

ACT

În câmpul nevăzut al muncii

Redactare: Iulia Militaru & Medeea Iancu
Copertă: Alex Horghidan
DTP: Cătălin Furtună

Tipărit la tipografia editurii frACTalia.

În câmpul nevăzut al muncii.

O antologie despre trudă, reproducere și grijă

© frACTalia 2025, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

În câmpul nevăzut al muncii : o antologie despre trudă, reproducere

și grijă / vol. coord. de Medeea Iancu & Iulia Militaru. - București :
frACTalia, 2025

ISBN 978-606-9028-98-8

I. Iancu, Medeea (coord.)

II. Militaru, Iulia (coord.)

821.I35.I

PROGRAM CO-FINANȚAT DE:

Programul cultural „Literatura și munca. Povești cu femei la lucru” este co-finanțat de AFCN.

Programul nu reprezintă în mod necesar poziția Administrației Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă de conținutul programului sau de modul în care rezultatele programului pot fi folosite. Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării.

Editura frACTalia
București, România
www.fractalialia.ro

***În câmpul nevăzut al muncii.
O antologie despre trudă,
reproducere și grijă***

Volum coordonat de
Medeea Iancu & Iulia Militaru

[rACTais]

București, 2025

Introducere în muncă

Pentru o manifest(are) a muncii

Una dintre cele mai mari încercări ale socialismului real a fost să șteargă diferența esențială dintre munca intelectuală și cea fizică. În viziunea socialistă asupra viitorului, munca trebuia să își recâștige dimensiunea creatoare și să învingă astfel alienarea capitalistă. Un tip calitativ nou de muncă urma să apară, unind armonios eforturile fizice și intelectuale ale tuturor corpurilor muncitoare. Aceasta însemna, în primul rând, o revendicare a timpului, de la mărirea timpului liber atât de necesar emancipării muncitorilor, până la luarea totală în posesie colectivă a timpului de către corpul muncitor liber și nealienat. A deține timp a devenit echivalent cu transformarea eliberatoare a muncii și repararea clivajelor ce stau la baza sistemului capitalist anihilator.

Marea problemă a acestor clivaje, în schimb, este că ne-au marcat și continuă să ne controleze și azi existențele. Ele stau bine-mersi, ascunse în spatele unor ideologii care ne-au fost inoculate de-a lungul istoriei și pe care încă le privim ca date natural. Ocultarea capitalistă funcționează, în primul rând, prin acest mecanism de naturalizare, care accentuează separarea și o face greu de identificat și de reparat. Acolo unde naturalizarea a lucrat cel mai eficient de-a lungul timpului a fost la nivelul separării dintre munca productivă și cea neproductivă (unde se încadrează și munca reproducătoare și de îngrijire). Eficiența acestui clivaj s-a datorat în mare măsură separării corpurilor în două mari genuri: feminin și masculin, și asocierea lor cu diferența sexuală binară: femeie vs. bărbat. Corpul feminin reprezentat ca femeie biologică a devenit cel căruia i-a fost „menită de către soartă” munca neproductivă, cu toate consecințele derivate de aici (nerecunoașterea ca muncă, nesalarizarea muncitorilor, excluderea socială, minimalizarea importanței sale în câmpul muncii, respingerea rolului revoluționar al acestei munci și al celor care o îndeplinesc). Este meritul feministelor socialiste de a fi identificat nu doar separarea și nerecunoașterea muncii reproductive, cât mai ales depolitizarea muncii neproductive și naturalizarea clivajului care a produs-o. În manifestul său din 1974, *Wages against Housework*¹, Silvia Federici subliniază încă din primele rânduri faptul că lupta femeilor pentru salarizarea muncii domestice nu mai trebuie privită ca un lucru, o sumă de bani, ci ca o perspectivă politică. În plus, dacă înțelegem heterosexualitatea și homosexualitatea ca două condiții distincte de muncă, atunci homosexualitatea reprezintă controlul producției de către muncitorx, nicidecum negarea muncii. Acest lucru

1. Silvia Federici, „Wages against Housework”, în *Burn It Down. Feminist Manifestos for the Revolution*, ed. Breanne Fahs, Verso, London/New York, 2020, pp. 127-136.

poate determina multe corpuri muncitoare feminizate să refuze rolul pe care capitalul l-a inventat pentru ele, să treacă de la simpla luptă reformistă, la cea revoluționară. Ea trebuie să țină seama că mecanismul de naturalizare a fost resimțit cel mai mult de cele pe care am ajuns azi să le numim corpuri feminizate – mai exact suma dintre corpurile lucrătoare (corpuri muncitoare oprimate, a căror muncă este recunoscută și acceptată doar cu prețul alienării ei) și toate celelalte corpuri excluse, șterse efectiv, din câmpul muncii. De aceea, pentru a extinde semnificația acestui câmp, prea îngust pentru o perspectivă feministă, l-am numit în antologia noastră câmpul NEVĂZUT al muncii. Mai precis, am făcut asta pentru a cuprinde tot ceea ce a fost ocultat și respins vederii noastre, întreaga muncă nerecunoscută și marginalizată: munca reproductivă, munca de îngrijire, munca sexuală, munca emoțională etc. Totodată, am încercat astfel să atragem atenția asupra semnificațiilor complexe ale muncii, unul dintre pașii importanți în declanșarea luptei revoluționare, dar care a fost permanent blocat prin intervenția celorlalte feminisme (în principal cel liberal, dar și conservator).

În ultimul timp, e drept, se vede o creștere din ce în ce mai mare a interesului pentru problematica muncii în discursul public. Au apărut în doar câțiva ani antologii, s-au organizat evenimente culturale, au avut loc dezbateri, toate având ca punct de pornire această temă. Cu toate acestea, în ciuda aparentei deschideri față de o noțiune până acum evitată, constatăm mai degrabă o îngrădire a semnificațiilor complexe pe care munca le deține, vehiculându-se de obicei perspective mai mult reformiste asupra acesteia. Ca și în cazul altor teme la fel de ocolite în anii trecuți, succesul ei a avut ca efect o ștergere a potențialului său cel mai radical trans/formator. S-a creat, așadar, un cerc în limitele căruia se învârt mai toate abordările cu privire la muncă. Acest cerc se restrânge parcă și mai mult atunci când este adusă în prim-plan „munca femeilor”, cu care este de obicei asociată întreaga discuție a muncii reproductivă și de îngrijire.

Un exemplu util pentru înțelegerea acestei respingeri ar fi reacția față de manifestul (pe care l-am discutat deja pe larg în altă parte) scris de mai multe grupuri feministe pentru protestul de 8 Martie. Pe de-o parte, a fost criticat că nu are dreptul să vorbească despre grevă, de vreme ce greva se referă doar la cei încadrați în câmpul muncii salariale, numai ei putându-se organiza într-o grevă „reală” care să oprească producția. Pe de altă parte, manifestul a întâmpinat reticență și din partea anumitor voci pe motiv că revendicările propuse nu au legătură cu feminismul, pentru că nu au legătură cu nevoile femeilor, ci sunt cerințe generale care privesc categorii largi ale populației.

În principiu, prin astfel de intervenții, se creează o ștergere, mai mult sau mai puțin intenționată, a delimitării clare între abordările socialiste și cele liberale. Munca își pierde potențialul radical și sfârșește într-o omogenizare discursivă atât de benefică și plăcută Capitalului. La finalul zilei, din toate cele zise și făcute despre

muncă, rămânem cu: trebuie să fim plătiți pentru munca noastră, nu trebuie să mai lăsăm pe nimeni să profite de pe urma muncii noastre, munca noastră trebuie să fie recunoscută. Aceste lucruri sunt acceptate și de la sine înțelese, dar dacă le adaugi sintagme, precum: abolirea muncii ca trudă sau im/posibilitatea grevei/întreruperii muncii reproductive și de îngrijire, recunoașterea muncii sexuale și a celei emoționale ca muncă, te izbești de o neînțelegere și tăcere extreme. De ce? Ei bine, pentru că, de obicei, ceea ce nu ajunge mai deloc în discursurile „oficiale”, acceptabile și respectabile despre muncă sunt tocmai acele semnificații care i-ar ajuta pe mulți să conștientizeze neajunsurile sistemului din care fac parte și să se revolte.

În primul rând, este obligatoriu să plecăm de la premisa că toată munca, fie ea productivă sau neproductivă, trebuie eliberată. Eliberarea muncii productive nu este posibilă cu adevărat fără eliberarea celei neproductive pe care este, de fapt, fundamentată. Acest lucru se poate realiza practic doar așa cum au arătat feminisatele socialiste, prin deschiderea și extinderea teoriei marxiste, astfel încât să devină clar rolul revoluționar al muncii neproductive în lupta anticapitalistă. Analiza lor s-a concentrat mai ales asupra muncii reproductive și de îngrijire, dar ea poate fi ușor aplicată și celorlalte tipuri de muncă neproductivă. Dacă lupta muncitorului salariat pentru un salariu mai mare nu reprezintă o revoltă împotriva rolului său social, fiind legat chiar prin acest salariu de un contract social, dimpotrivă, lupta muncitorx nesalariat este o revoltă împotriva rolului social atribuit de Capital. Această intervenție asupra Capitalului are drept urmare restructurarea complexă a relațiilor sociale și, implicit, ale celor de producție, dezvăluind legăturile strânse între sfera economică oficială și sfera domestică, considerată un element marginal (un contract individual, nu social).

În *The Problem with Work. Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries*², Kathi Weeks ne spune că teoria politicului are tendința să fie mult mai interesată de viețile noastre ca cetățeni – non-cetățeni, de existența noastră ca subiecți politici deținători sau nu ai unor drepturi, de viața noastră ca spectatori – consumatori etc., în schimb, se arată foarte puțin deschisă spre analiza vieții noastre ca muncitori. Este absolut necesar să acceptăm că munca îndeplinește un rol esențial nu numai în viețile celor care sunt încorporați în rândurile muncitorilor salariați, cât și în a celor excluși, eliminați din câmpul muncii, marginalizați în raport cu ea. Mai mult, clivajul muncă productivă, publică, și muncă domestică, privată, a permis azi, odată cu dezindustrializarea și privatizarea masivă, o depolitizare din ce în ce mai mare a muncii. Locul de muncă este reprezentat ca un spațiu privat, asemănător celui dedicat muncii domestice, o sumă de contracte individuale mai degrabă decât o structură socială, o sferă a alegerii personale decât un spațiu de exercitare

2. Kathi Weeks, *The Problem with Work. Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries*, Duke University Press, Durham/London, 2011.

a unei puteri politice. Munca nu este doar o practică economică. Ea devine atât o convenție socială, cât și un dispozitiv disciplinar. Relațiile determinate de salarizare controlează, pe de-o parte, indivizii, îi face subiecți guvernabili, membri de familie responsabili. Pe de altă parte, impune o nouă separare, diviziunea sexuală a muncii și naturalizarea acestui clivaj, subordonând corpurile muncitoare nesalarizate și nerecunoscute celor salariate și recunoscute oficial ca muncitoare. Astfel, au fost cimentate în istorie relațiile bărbat/femeie în forma lor capitalistă, relații care, așa cum demonstrează Leopoldina Fortunati în *The Arcana of Reproduction. Housewives, Prostitutes, Workers and Capital*³, nu sunt nicidecum individuale, ci relații de producție între femei și capital, oculate și mediate de bărbat. De aceea, feminismul socialist, în analizele sale asupra muncii, face trecerea de la centrarea strict pe analiza de clasă la analiza diviziunii muncii, deschizând noi câmpuri de dezbatere marxistă care să includă oprimarea de gen, rasială etc., pe lângă cea de clasă.

Dar centrarea pe problematica muncii dintr-o perspectivă feministă socialistă scoate la iveală, în același timp, și contradicțiile interioare ale acestui concept. Munca reprezintă atât un loc al privării de libertate, cât și un spațiu al rezistenței și al contestării puterii asupritoare. Libertatea nu mai este doar ceva ce trebuie atins și/sau deținut, un scop anume. Ea este privită ca proces creator și praxis revoluționar colective. Să generăm prin acțiuni laolaltă viitoruri posibile, dărâmând acel model al muncii impus nouă de sistemul capitalist; să le generăm prin reimaginarea și restructurarea tuturor relațiilor de muncă. Să refuzăm munca – un act de repolitizare al ei! Eliberarea muncii este posibilă prin chiar eliberarea de muncă: nu de activitatea creatoare și producătoare, ci de configurația actuală a societății muncii (inclusiv dimensiunea ei moralizatoare).

Acesta este și sensul grevei feministe din manifestul de 8 martie, atât de contestat și criticat. Greva feministă înseamnă refuzul muncii ca trudă sau munca-sursă de venit. Și totodată, refuzul sistemului actual de muncă și a valorilor sale. În limba română, pentru a evita opoziția muncă vs. non-muncă, putând să inducă falsa idee că non-munca ar fi renunțarea completă la orice activitatea creatoare și productivă, am ales întrebuintarea a doi termeni care nu se mai află în opoziție, ci unul îl include pe celălalt: muncă și trudă. Semnificațiile muncii depășesc cu mult pe cele ale trudei care trimite doar la forma asupritoare și alienată a celei dintâi. Eliberarea de munca-trudă devine eliberarea muncii de funcția ei de sursă de venit.

În acest sens, a face munca neproductivă vizibilă este o sarcină obligatorie a praxisului feminist nu atât pentru recunoașterea și includerea ei în câmpul oficial, legitimat al muncii, cât pentru a scoate la vedere rolul său în susținerea economiei oficiale și mecanismul prin care este ocultată. Doar așa devine posibilă

3. Leopoldina Fortunati, *The Arcana of Reproduction. Housewives, Prostitutes, Workers and Capital*, Verso, London/New York, 2025.

fundamentarea reală a unei societăți care va să vină – o societate în care muncii îi va fi atribuit alt rol, nu cel de sursă de venit.

Munca deține, așadar, un potențial revoluționar extraordinar, care ar putea sta la baza unei schimbări fără precedent a relațiilor dintre totx și toatx, și, implicit, a noastră și a lumii. Avem nevoie, nu de o simplă cunoaștere a muncii și a consecințelor ei asupra umanilor și non-umanilor, ci, așa cum ne spune și Engels, încă din secolul al XIX-lea, avem nevoie de „completa revoluționare a modului nostru de producție de până astăzi și totodată a întregii noastre orânduiri sociale actuale. Toate modurile de producție de până acum au urmărit numai efectul utilitar cel mai direct, cel mai apropiat al muncii.” A vorbi despre muncă înseamnă a chestiona aceste moduri de producție și a înțelege excluderile și diferențele pe care funcționarea lor le generează. În acest sens, munca neproductivă și contradicțiile pe care le aduce în interiorul conceptului de muncă pot declanșa noi perspective și noi deschideri ale conceptului. Aceste contradicții, rezolvate poate cândva, vor duce la saltul spre o nouă lume, o lume trăită laolaltă și justă, după care tânjim.

Există o viață dincolo de muncă? CE VREM SĂ PUNEM ÎN LOC?

Aici ne distanțăm de ceea ce Kathi Weeks și alții înaintea ei au definit ca non-muncă. Da, „am muncit prea mult în ultimele cinci secole”⁴. Da, „am pus munca în locul vieții noastre”⁵. Da, „întreruperea dintre muncă și venit poate elibera energiile depuse până acum la susținerea economiei capitaliste”, „poate sustrage aceste energii din economic și să ni le redea ca forme de viață”⁶. Și totuși, acest efort colectiv de schimbare radicală este muncă. Greva și întreruperea trudei presupune muncă! Muncă de organizare, producere de cunoaștere, de îngrijire și afectivă, de luptă și restructurare, de creație colectivă și imaginare a viitorului! Greva nu înseamnă abolirea muncii, înseamnă doar oprirea trudei și a economiei pe care o susține. În acest fel, revoluția noastră începe de la analiza contradicției interioare a muncii, și nu de la crearea unor noi opoziții binare. Păstrăm dialectica muncii. Deschidem un câmp de semnificații și de acțiuni centrate pe munca revoluționară, împotriva trudei și asupririi, împotriva anulării praxisului și pentru un efort colectiv pentru o lume mai justă.

Astfel, prin această antologie, ne propunem să forțăm o astfel de deschidere venind dintr-o zonă discursivă mai accesibilă și mai ușor de produs pentru noi toatx – literatura, un alt rezultat al muncii noastre colective de producere a unei vieți bune. Chiar dacă ne interesează teme care par mai degrabă specifice domeniului teoretic, precum: abolirea muncii ca trudă, greva feministă și munca de îngrijire,

4. Franco „Bifo” Berardi, *The Soul at Work. From Alienation to Autonomy*, trad. de Francesca Cadel & Giuseppina Mecchia, CA: Semiotext(e), Los Angeles, 2009.

5. Idem.

6. Idem.

munca creatoare, munca sexuală, munca viului și truda non-umanilor, credem că tocmai preluarea lor într-un discurs mai flexibil, cum este cel literar, ne va ajuta pe multx dintre noi să oferim o perspectivă complexă și mai profundă asupra muncii noastre de zi cu zi și asupra necesității abolirii muncii ca sursă de venit.

Această carte este un manifest!

Iulia Militaru

MEDEEA IANCU

CARNET DE MUNCĂ

Prenumele..... Medeea
Numele..... Iancu
Localitatea
Anul

Semnătura titularului,

.....

<i>Tipuri de muncă</i>	<i>Tipuri de plată, recunoaștere</i>	<i>Altele</i>	<i>Perioadă de activitate</i>
Muncă de îngrijire	xxx	Grevă	Toată viața
Muncă emoțională	xxx	Grevă	Toată viața
Muncă de organizare	xxx	Grevă	Toată viața
Muncă de supraviețuire	xxx	Grevă	Toată viața
Muncă făcută în umilire	xxx	Grevă	Toată viața
Muncă de gestionare a muncilor	xxx	Grevă	Toată viața
Muncă făcută în ostilitate	xxx	Grevă	Toată viața
Muncă făcută când eram bolnavă	xxx	Grevă	Toată viața
Muncă făcută în casă și pe lângă casă	xxx	Grevă	Toată viața
Muncă făcută simultan cu alte munci	xxx	Grevă	Toată viața
Muncă literară	xxx	Grevă	Începînd cu vîrsta de 12 ani
Muncă de explicație	xxx	Grevă	Toată viața

Capitolul I. Introducere în muncă. Munca literară

[Da, eu am scris aceste versuri...]

În uralele urii,

Eu nu am avut dreptul la nimic.

Pedepsită să nu înlocuiesc șablonul social prescris,
Să fiu la

Apel,

Trofeul

Pentru
Bunăstarea tuturor,

Întrebuințată,
Negată,

Da, eu am scris aceste versuri care m-au frânt,
Da, eu am scris acele versuri pe care azi le descoperi și plîngi.

În uralele urii,
În uralele urii,

Da, eu am scris aceste versuri intrate în capitalul masculin.

[Vorbesc pentru sufletul celor ca mine..]

Tot sîngele din acest poem este

Muncă:

Fiiică a clasei care m-a crescut,
Vorbesc pentru sufletul celor ca mine:

Lacrimile sunt cele ale clasei muncitoare,
Depresia este a clasei muncitoare,

Jelania și patosul sunt ale clasei muncitoare,
Stresul este al clasei muncitoare,

Necazurile sunt ale clasei muncitoare,
Coșmarurile sunt ale clasei muncitoare,

Vorba multă, s-a zis, este sărăcia omului,
Sărăcia săracului,

Trecutul este al clasei muncitoare,
Viitorul este al celor care „s-au străduit,”

Munca vine din vest,
Munca vine din est,
Munca vine purtată de alte brațe,

Munca vine pe arșiță și ploaie,
Pe viscol și îngheț,

Munca vine din vest,
Munca vine din est,
Munca vine devreme și ajunge pînă departe,

Grijile sunt ale clasei muncitoare,
Bolile sunt ale clasei muncitoare,

Furia este a clasei muncitoare,

Dezamăgirea este a clasei muncitoare,
Durerile sunt ale clasei muncitoare,

Ziua de muncă este a clasei muncitoare,
Vorba multă, s-a zis, este sărăcia omului,

Sărăcia săracului,

La omul sărac nici lacrimile nu mai cad,

Anii de muncă sunt ai clasei muncitoare,
Melancolia este a clasei muncitoare,

Rănile sunt ale clasei muncitoare,
Rușinea și umilirea sunt ale clasei muncitoare,

Greva este a clasei muncitoare,
Șomajul este al clasei muncitoare,

Biografia efemeră este a clasei muncitoare,
Biografia discontinuă este a clasei muncitoare,

Munca invizibilă este a clasei muncitoare,
Fuga din biografie este a clasei muncitoare,

Munca vine din vest,
Munca vine din est,
Munca vine purtată de alte brațe,

Munca vine din câmp și noroaie,

Munca vine cu împrumuturi și datorii,
Munca vine din est,
Munca vine din vest,

Pe arșită și ploaie,
Pe viscol și îngheț.

Capitolul II. Chestionarul muncii. Eseu politic introspectiv

1. Completează corespunzător textul de mai jos:

În acest poem

În această zi

În această dimineață

În această lună

În acest secol

În această frază

În acest vers

În acest titlu

În acest poem

În această minte

În acest corp

În acest corp

În această familie

În această biografie

În această copilărie

La această masă

La această masă

În această bucătărie

În această bucătărie

În această casă lună

În aceste emoții

În aceste lacrimi

În acest corp

În numele genului liric

În numele poemului epic

În numele sănătății

În numele tragediei

În numele corpului social colectiv

[Variante: *munca, greva, revoluția*]

2. Chestionarul muncitoarei: În numele corpului social! (fragmente)

1. **Între ce ani au trăit vecinii tăi?**
 - a) Nu știu
 - b) Speranță mică de viață

2. **Îți afectează munca sănătatea?**
 - I) Da
 - II) Nu cred
 - III) Nu mi-am pus problema
 - IV) Nu

3. **Consideri acest text muncă?**
 - I) Da
 - II) Nu
 - III) Nu știu
 - IV) Nu mă pricep

11. **Muncă = biografie?**
 - A) Da
 - B) Nu
 - C) Nu știu

12. **Dacă nu ești angajată ai biografie?**
 - A) Da
 - B) Nu
 - C) Nu m-am gândit

13. **Dacă ești șomeră ai biografie?**
 - A) Da
 - B) Nu
 - C) Nu știu

14. **Este munca o temă politică?**
 - I) Da
 - II) Nu
 - III) Nu știu
 - IV) Nu mă interesează

15. În ce condiții a fost scris acest text?

- A) Sănătate precară
- B) Simultan cu alte munci
- C) Oboseală cronică
- D) Condiții optime

16. Explică legătura dintre destin, capital, a ajunge să scrii poezie și biografie:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Capitolul III. Raport liric despre starea socio-emoțională actuală: În aceste lacrimi, revoluția!

WhatsApp *you may have new messages*

Nu am timp să răspund
Nu am spațiu mental să răspund
Nu am energie să răspund

Compose a new email

Nu am timp să răspund
Nu am spațiu mental să răspund
Nu am energie să răspund

Write a new poem

Nu am timp să răspund
Nu am spațiu mental să răspund
Nu am energie să răspund

Nu am timp să scriu
Nu am spațiu mental să scriu
Nu am energie să scriu

Write a new poem

[Noi, muncitoarele...]

Și noi, încă pline de viață, splendide și încrezătoare,
Muncitoarele,

Și noi, cele care suntem învinuite mereu că nu muncim suficient,
Muncitoarele,

Și noi, cele moarte de supramuncă, în stigmă și izolare,
Muncitoarele,

Și noi, cele invizibile pretutindeni,
Muncitoarele,

Și noi, cele care trebuie să construim faguri plini cu răbdare,
Muncitoarele,

Noi, cele aruncate pe piața de desfacere a muncii emoționale,

Noi, cele care trebuie să avem mereu o vorbă bună de spus,
Muncitoarele,

Și noi, cele bătute și ocolite,
Muncitoarele,

Și noi, cele care oblojim rănile, vînătăile și tristețea,
Muncitoarele,

Noi, cele care nu mai avem vieți, dar ducem viețile altora în bunăstare,
Muncitoarele,

Noi, cele care luăm totul asupra noastră,
Muncitoarele,

Noi, cele invizibile pretutindeni,

Muncitoarele,

Noi, cele care îngrijim boala și grădina, aleile și parcurile,
Străzile și scările de bloc,

Muncitoarele,

Noi, cele care curățăm closetele școlărilor și noi, cele care le punem olița,
Muncitoarele,

Noi, cele care nu trebuie să cerem prezervative la chioșc sau farmacie,
Noi, cele cărora trebuie să ne fie rușine, mereu rușine,

Noi, cele care nu trebuie să punem întrebări,
Noi, cele care nu trebuie să fim nemulțumite,

Muncitoarele,

Noi, cele cărora ni se spune că dorința altora este poruncă,
Pe când a noastră, desfrîu și impertinență,

Noi, cele care nu trebuie să ne dorim să fim plătite,
Celor care ni se cere „flexibilitate și spirit de echipă,”

Muncitoarele,

Cele cărora li se cere emoție normată și bună dispoziție, noi,

Cele cărora li se cere să murim discret, modest,
Pe nesimțite,

Muncitoarele,

Noi, cele care niciodată nu dormim,

Muncitoarele,

Noi, din ale căror minți iese munca,
Noi, din ale căror guri iese munca,

Cele ale căror guri sunt munca,
Cele ale căror minți sunt munca,

Cele ale căror corpuri sunt munca,
Cele ale căror brațe sunt munca,

Cele ale căror corpuri sunt bunăstarea altora,
Cele ale căror minți sunt plăcerea altora,

Cele ale căror guri sunt orgasmele altora,
Cele ale căror guri hrănesc gurile altora.

Noi, cele ale căror corpuri sunt extazul și îndreptățirea altora,
Noi, pline de viață, splendide și încrezătoare,

Noi, muncitoarele...

Capitolul IV. În numele genului liric, revoluția!

Hăulita adolescenței.

[Al cui a devenit numele tău, al capitalului, al capitalului, al capitalului]

Pace în poemul pe care voiai să-l scrii când erai adolescentă,
Pace pentru adolescente,

Pace în versul în care nu ești lăsată să nu știi,
Pace în versul în care îți este rușine,

Pace în versul pe care vrei să-l scrii,
Pace în versul din care amintirea ți-a fost ștearsă,

Pace în vara anului 1990* și pace în versul verii din 1996**,
Pace pe strada Teodor Aman și pace pe strada Lotrului,

Pace pe strada Popa Șapcă și pace pe strada 11 iunie,
Pace pe strada însoțită, la nr. 27, jucînd elasticul,

Pace pentru adolescență și recreație,
Pace pentru zarvă și pace pentru chicotelile de la țîșnitoarea de

Apă,

Pace printre castanele căzute și frunzele îndulcite ale lunii august,
Pace pentru zgîrieturile de pe coate și pace pentru vișini și narcise,
Pace pentru fete și pace pentru mîzgălelile și desenele de pe caiete,

Pace pentru sandalele albastre, din plastic, pline de praf,
Pace pentru picăturile calde de ploaie arătîndu-ne multiplicat plopii,

Pace pentru merii pădureți și pace pentru scările urcate în fugă, către lecție,
Pace pentru răcoarea serii de vară,

Pace pentru batjocura trăită
Zi de zi,

Pace pentru încrederea avută cîndva în școală,
Pace pentru inima din cretă, scuipată,

Pace pentru rozul de pe asfalt, șters de biciclete și vîntul de septembrie,
Pace pentru inima melancolică și pace pentru deznădejde și rușine,

Pace în versul pe care vrei să-l scrii,
Pace în versul în care ești vîlvătaie și furie,
Pace în versul din care munca ți-a fost ștearsă,

Pace în versul care deschide cîmpia cu narcise, bujori și ciuboțica-cucului,
Pace în versul care a smuls răul de la rădăcină,
Pace în mîinile mele muncind,

Pace în versul în care muncești,
Pace în versul pe care ți l-au furat,
Pace în versul în care gura îți ține drept viitor,

Pace în versul plin de revoltă,
Pace în versul gata de revoltă,
Pace în versul care a smuls și rădăcina și sămînța,

Pace în mîinile mele muncind,

Pace în versul de care ți-e frică și încă nu l-ai scris,
Pace în versul scris cu lacrimi în ochi și voce răgușită,

Pace în versul care te-a salvat,
Pace în versul scris în toaleta liceului,

Pace ție, fată,
Furie ție, fată,

Pace pentru adolescente,
Pace pentru rujul văzut în reviste și paginile parfumate,

Pace pentru creionul dermatograf pe care nu ai bani să îl cumperi,
Pace pentru fardurile pastelate și sclipitoare la care te uiți în angro,

Pace pentru adolescente,

Pace pentru orice lucru mic pe care îl primești și de care te bucuri,
Pace pentru sîmbetele și duminicile în care te uiți la Bricomania,

Pace pentru sîmbetele și duminicile în care uneori primești ciocolățele
Cumpărate din măruntul pe care l-a făcut bunicul,

Pace pentru spuma de căpșuni făcută în bucătăria de la etajul 1, de bunica,
Pace pentru botinele cu toc cumpărate împreună cu
Bunica dintr-un magazin care nu era piața,

Pace pentru prima poșetă cumpărată din piață și față de care erai ambivalentă,
Pace pentru papucii din plastic, cu scai încercați la tarabe, în miros de
Gogoși și zahăr pudrat,

Pace pentru adolescente,

Pace pentru gîndurile triste și pace pentru gîndurile de nădejde,
Pace pentru gîndurile tale de adolescentă,

Pace pentru viața muncită a bunicii tale,
Pace pentru rochițele ei care-ți revin ție,

Pace pentru fetele „demodate,” cu fustițele lor în carouri
Primate de la mătuși sau surori,

Pace pentru fetele care nu au ajuns la Oxford sau Harvard,
Care nici prin gînd nu le-a trecut o asemenea
Posibilitate,

Pace pentru fetele pentru care cuvîntul „străinătate” înseamnă muncă și
Pericol,

Pace pentru fetele care nu au avut privilegiul părinților,
Stabilității,

Protecției,

Pace pentru fetele „fără părinți,”
Pace pentru fetele *orfane*,

Pace pentru fetele care privesc uimite mame ducându-și fetele la
Coafor,

Pace pentru fetele al căror nume și chip le-a uitat toată lumea,
Pace pentru fetele care nu au avut cui să spună „sunt tristă,”

„Mi-e frică,” „mă simt singură,” „mi-e frig,” „mi-e foame,”
„Ai grijă de mine,” „sunt obosită,” „sunt deznădăjduită,”

„Sunt mîhnită,” „sunt rănită,” „mă simt umilită,” „sunt furioasă,”
„Vreau să mă ții în brațe,” „apără-mă,” „învață-mă să mă apăr,”
„Nu știi cine sunt,” „învață-mă să vorbesc pentru

Mine,”

Pace pentru fetele a căror adolescență a însemnat prozac și bulimie,
Pace pentru fetele date ca exemplu de unde nu trebuie să ajungi și cine
Nu trebuie să

Fii,

Pace pentru fetele numite analfabete și tîrîte prin glodul știrilor tv,
Pace pentru fetele a căror adolescență a fost stropită de lame de cositor,

Pace pentru fetele care au făcut foamea, care au dormit prin scări de bloc,
Pace pentru fetele care-și leagă brățări zornăitoare, marin-nisipii, la mîină,

Pace pentru fetele care „nu au făcut școala,”
Pace pentru fetele care au întrerupt școala
Și au crescut copii și îngrijit părinți, unchi și mătuși,

Pace pentru fetele care au văzut doar cartierul sau comuna,
Pace pentru fetele care-s nevoite să vadă doar aragazul și mătura și înălbitorul,
Pace pentru fetele care duc vacile la păscut,

Pace pentru fetele care se întâlnesc cu prietenele,
Pace pentru fetele care își doresc un grup de prietene,

Pace pentru băncuța de la poartă,
Pace pentru umbra merilor, nucilor, duzilor,
Prunilor,

Pace pentru lacrimile și durerea fetelor care nu au prietene,
Care au un nesfârșit, oribil-strălucitor nimic,

Pace pentru fetele dispărute,
Pace pentru fetele din care nu a mai rămas nici numele,

Pace pentru fetele numite ciudate și anormale,
Pace în versul din care s-a smuls inima,

Pace în versul din care ți s-a smuls și limba,
Pace în versul din care s-a luat totul,

Pe principiul ce e bun se duce la cei ce au,
Pace pentru prietenie și queeritate,

Pace în versul din care s-a smuls inima,

Pace pentru părul dat cu apă și zahăr,
Pace pentru elasticele ciclamen cu care-ți legi părul împletit,
Pace pentru caietele în care scrii versurile melodiilor pe care le prinzi la radio,

Pace pentru necunoașterea ta muzicală și pace pentru necunoașterea ta politică,
Pace pentru necunoașterea ta de sine,
Pace pentru frica ta de viitor,

Pace în versul din care ai fost smulsă și înlocuită cu un decor,

Pace pentru inelele făcute din fire de iarbă și păpădii,
Pace pentru perele din care măninci rizînd,
Pace pentru firele lamé din pulovere,

Pace pentru plimbările pînă la castelul de apă,
Pace pentru aracetul colorat dat ca oją pe unghii,

Pace în versul în care te podidește plînsul,
Pace în versul în care ai ochii roșii,

Pace în versul care a smuls și rădăcina și răul și stigma,
Pace pentru versul pe care l-ai scris,

Pace pentru adolescentele care scriu

Liceu, ospiciu al adolescenței mele,
Liceu, azil al docilității și terorii,

Liceu, stigmat al celor care-ți trec sau nu-ți trec pragul,

Pace în versul seral,
Pace în versul în care te podidește plînsul,

Pace în versul care a smuls și rădăcina și răul și stigma,
Pace pentru versul pe care l-ai scris,

Pace pentru adolescentele care scriu,
Pace pentru adolescentele care scriu bilețele de-ajutor
Pe blocurile de mică și speranță,

Fără fard, în sandale de plastic,
Hălăduiesc fără ieșire cartierele de plumb și oțel,

Pace ție, fată,
Furie, ție, fată,

Pace în versul în care viața ți-a fost smulsă,
Pace în versul în care nu trebuie să spui nimic despre durere,

Pace pentru adolescente,

Pace în versul din care s-a smuls inima,
Pace în versul din care ți s-a smuls și limba,

Pace în versul din care s-a luat totul,

Pace în versul plin de revoltă,
Pace în versul gata de revoltă,

Glorie să fie această revoltă,
Glorie acest poem pentru

Totdeauna.

Și nu în ultimul rând, vreau să mulțumesc iubitei mele...

Am acest vis care se tot repetă: sunt într-o sală mare, cu scaune roșii, tapițate, scena arată ca scena din fostul meu liceu, Colegiul Național „Mihai Eminescu”: lemn lăcuit, cortine verzi din catifea de o parte și de alta. E o decernare de premii, nu știu ce premii, diferă – uneori premiul e câștigat de un scriitor, alteori e câștigat de un actor, doar că toți arată la fel, ca actorul din filmul *The Wife*. Odată ajuns pe scenă, bărbatul din vis începe să spună tot felul de lucruri, nu le rețin.

Vorbește și vorbește, și vorbește, până ajunge la partea cu mulțumirile:

Vreau să îi mulțumesc partenerei mele pentru tot sprijinul pe care mi l-a oferit pe parcursul scrierii acestei cărți, iubirea și grija ta m-au ajutat să depășesc toate momentele în care am simțit că nu voi ajunge la o concluzie cu această carte.

Eu mă ridic de pe scaun, mă duc spre scenă, ajung acolo, lumina aia oribilă îmi intră în ochi, dar îi iau microfonul din mână și reformulez:

Vreau să îi mulțumesc partenerei mele pentru toată munca pe care a depus-o pe parcursul scrierii acestei cărți: tot efortul, toată munca emoțională, sexuală, domestică, faptul că ai pus nevoile mele înaintea nevoilor tale, gest pe care îl numesc iubire, grija ta de a face să pară că prânzul se gătește de la sine, iar curățenia se face și ea de la sine, m-au ajutat să lucrez cu spor.

Cineva din public mă huiduie, îmi spune că *îi stric momentul bărbatului din vis* și că sunt *o frustrată*.

Mă trezesc.

Mă trezesc și sunt tristă aproape toată ziua pentru că, din multe puncte de vedere, situația din vis a fost și situația mea, doar că eu am fost și una, și alta, și persoana care a scris, și persoana care a muncit pentru persoana care a scris, dar și pentru alții, în același timp.

În același timp.

În același timp.

În același timp.

În ultimul an m-am tot gândit la munca pe care am făcut-o în perioada în care am lucrat la volumul meu de debut și la toate felurile în care această muncă m-a schimbat, la toate felurile în care această muncă a schimbat relația mea cu cex din jurul meu.

În filme și-n cărți am văzut și am tot citit despre femeile care sunt adevărați *stâlpi* pentru bărbații care produc artă:

ele spală haine;

gătesc;

spală vasele;

pregătesc cada;

ascultă frământările bărbatului în legătură cu cartea;

corectează textul de greșeli;

dau sfaturi;

strâng mizeria pe care el o lasă în urmă, chiar dacă au muncit toată ziua;

mângâie;

sărută;

sunt disponibile romantic și sexual.

Pe parcurs, munca lor poate primi un pic de recunoaștere prin formule de tipul: *mulțumesc, nu știu ce m-aș face fără tine, ești atât de bună.*

La final, când arta e gata, anunțată pe undeva sau premiată, femeile pot fi menționate, fără nume, uneori cu numele mic, într-un discurs, într-o postare, dar întotdeauna, când se vorbește despre munca lor, sunt folosite cuvintele *iubire, grijă, necondiționat.*

Ce înseamnă *iubirea și grija*?

Ce înseamnă *necondiționat*?

Ce înseamnă doi parteneri care se sprijină unul pe celălalt?

Ce înseamnă acest sprijin cu adevărat? Și de ce, prin sprijin, înțelegem întotdeauna că una din persoane renunță la sine?

Când am început să lucrez la manuscrisul meu, nu mă așteptam să primesc acel tip de sprijin pe care îl primesc bărbații din întreaga lume.

La început am fost foarte entuziasmată, gândul că în sfârșit se întâmplă, volumul ăsta va exista în lume, îmi ținea de cald, îmi dădea multă energie.

După, a devenit din ce în ce mai greu, pentru că zilele mele nu erau doar despre scris, mai existau și o grămadă de alte munci, unele oficiale, plătite, altele „neoficiale”, dar la fel de importante:

să fiu o bună iubită, de exemplu;

o bună prietenă;

o bună colegă;

o fică bună.

Faptul că eu am exclus din prima posibilitatea de a fi ajutată cu toate aceste munci m-a șocat.

De ce am făcut asta?

De ce nu am luat în calcul un ajutor pe care eu l-am oferit oamenilor din jurul meu în atâtea rânduri, de cele mai multe ori fără să mi se ceară, doar pentru că am simțit că așa *ar trebui*?

De ce sunt șocată?

De ce sunt nemulțumită acum?

Am luat un pic din vina de pe umerii mei și am înțeles, ulterior, că marea problemă e cu felul în care-i văzut scrisul dacă ești femeie.

În perioada în care am lucrat la manuscris, reacțiile pe care le-am primit față de această muncă au fost de neîncredere, însoțite aproape întotdeauna de o anumită suspiciune, de parcă scrierea acestei cărți n-ar fi fost decât un pretext, o scuză, o abatere.

O abatere de la cealaltă viață – „viața reală”.

Am această intrare în jurnal, din perioada în care lucram la manuscris, și la care mă mai întorc uneori:

Stâlp. Susținere. Ajutor. Stâlp. Susținere. A ține în picioare. A întreține vie pasiunea, relația. Asigurări. Reconfirmări. Timp. Sex. Zâmbete. Complimente. Grija. Față de tine. Față de manuscris. Față de celălalt.

Vină.

Vină.

Vină.

Dovedește: că ești ocupată, cu adevărat.

Dovedește: că această muncă e solicitantă, cu adevărat.

Alte persoane spun că dacă ai vrea, ai face.

Dovedește.

Dacă ai vrea, ai ieși.

Dacă.

Te simți prost când aperi prea mult acest timp petrecut la carte.

Te simți prost că numai despre asta vorbești.

Un bărbat s-ar fi bucurat de un tratament diferit: ar fi avut dm-uri multe, susținere, un bol cu mâncare, curat în casă.

Tu îți faci singură și curat, și mâncare.

Nimic nu e sexy în asta.

Munca ta la acest manuscris e o amenințare.

Ce vor face ceilalți fără tine?

Iar tu te simți vinovată că îi dezamăgești.

O amenințare.

Ceilalți vor pierde accesul la resursele tale: emoționale, relaționale.

Tot mai puțin pentru ei.

Tu tot mai distantă.

Să te explici. Să te explici cu grijă, ca să nu superi.

Să nu suferi. Să nu plângă. Să te explici. Să depui acest efort de a explica, cât mai frumos, chiar și atunci când nu mai ai aproape deloc resurse. Deloc.

Să explici cum bărbații, de exemplu, beneficiază de pe urma muncii depuse de parteneri, prietene, mame, surori, bunici.

Mă gândesc la toate felurile în care munca domestică pe care am depus-o în unele relații i-a ajutat pe cei cu care am fost, să lucreze mai bine.

Altfel lucrezi când nu ai grija curățeniei din spațiul pe care îl locuiești.

Altfel lucrezi când iei această muncă de bună.

Mă întreb de multe ori dacă persoanele cu care am locuit s-au întrebat cum de e cât de cât curat uneori.

Mă gândesc la toate felurile în care epuizarea mea după o sesiune de muncă domestică îmi lua din energia creatoare.

Mă gândesc la felurile în care această epuizare îi ajută pe ceilalți să fie bine.

Intrarea asta a fost scrisă într-un moment de mare presiune pentru mine. După o perioadă în care lucrasem intens și la poeme, și în casă, și în afara casei, și în relație cu alții, ajunseseam să nu mai pot face nimic. Nu mai reușeam să scriu, să strâng după mine, să ies din casă, să fiu prezentă în viața mea, în viața celorlalți.

Știam că nu pot face mai mult de trei lucruri într-o zi – și că, uneori, chiar și acelea erau prea multe. Știam că, în puținul meu timp liber, trebuia să aleg doar două lucruri: să am grijă de mine, atât cât puteam, și să scriu. Dar cât de greu a fost să fac asta, în primul rând pentru că aceste două lucruri erau făcute de mine și atât, din grijă și considerație față de mine și munca mea.

Am crezut aproape toată viața că munca emoțională pe care o făceam pentru ceilalți era ceva firesc, ceva ce îmi venea natural – pentru că așa sunt eu, atentă la nevoile celorlalți. Dar abia când am început să am grijă de mine și să scriu, abia când, timp de un an, nu am mai avut aceeași energie pentru a-i susține emoțional pe ceilalți, am simțit cât de puțin mă pot susține ceilalți pe mine. Cât de însingurător a fost totul. Cât de obositor a fost să tot explic. Cât de descurajant și dureros – să justific de ce e importantă această muncă, de ce nu pot să fiu prezentă tot timpul în discuții, de ce nu pot să ies la fel de des, de ce nu sunt plină de viață, tandră, amuzantă, amuzată. Ce ușor ar fi fost dacă le-aș fi spus oamenilor mai ferm că mă irită atitudinea lor. Ce simplu ar fi fost să recunosc că ei nu considerau această muncă la carte drept o muncă „reală”, „serioasă”. Ce ușurare ar fi fost să recunoască și ei asta, să nu-mi mai lase mie responsabilitatea de a interpreta ceea ce cred sau nu cred despre munca mea.

Ce face scrisul? Mă întrebam uneori.

Este o muncă?

Este o muncă, sigur că este. Dar ce fel de muncă?

Dacă cu această carte nu se va întâmpla nimic, ce vor crede ceilalți? Că am muncit degeaba? Dar eu?

Ce bine ar fi fost să pot scrie și atât, fără să mă gândesc la tot ce am enumerat mai sus.

Pe parcursul scrierii acestei cărți mi-am răspuns la câteva din aceste întrebări, iar după ce a fost publicată și a ajuns în mâinile oamenilor, răspunsurile au devenit și mai clare pentru mine. Scrisul transformă, repară, vindecă, mângâie. Scrisul are o forță politică imensă – numește, face vizibil ceea ce alții ignoră, deschide conversații, aduce oamenii împreună. Scrisul este o muncă de îngrijire. Scrisul este o muncă nevăzută. Scrisul este o muncă politică.

Această muncă nu a fost „degeaba”, așa cum am crezut că ar fi considerat-o ceilalți dacă cu această carte nu s-ar fi întâmplat „nimic”. Dar ce înseamnă să se întâmple „ceva” cu o carte? Ce înseamnă să nu se întâmple „nimic”? Sunt întrebări la care mă mai întorc, dar pe care aleg să le las deschise în acest text, fără un răspuns.

În prezent, nu pot să nu observ cum toate aceste îngrijorări, acest simț al datoriei față de ceilalți, această presiune de a nu supăra pe nimeni, combinată cu dorința de a apăra totuși munca la această carte, sunt strâns legate între ele, merg mână în mână cu felurile în care am fost crescută, merg mână în mână cu patriarhatul și rușinea de clasă.

Scrisul a fost singurul loc în care am simțit că mă pot desfășura, de asta am și continuat să scriu. Pentru a explica asta mai bine, mă voi întoarce la două momente care s-au tot repetat în familia mea biologică în cei optispe ani pe care i-am petrecut împreună:

În fiecare vară, tata ne reproșa că nu mâncăm suficiente fructe sau că, atunci când le avem în casă, nu le spălăm și nu le așezăm într-un bol. Cu toate astea, el nu spăla niciodată fructele, nici nu le punea într-un bol pentru a le lua de acolo și a le spăla după.

Nici mama și nici noi nu făceam asta, rămâneam într-o stare pe care tata a numit-o *delăsare*. Existam într-o stare permanentă de *delăsare*. Nu știam cum să ne mai reproșăm că suntem *dezordonați, delăsători, murdari, săraci*; dar cum am fi putut fi altfel în acele condiții grele de trai? Acele condiții care nu existau *din vina noastră*.

Mama, la fel ne trezea în fiecare duminică, ziua de curățenie, cu reproșuri despre *delăsarea și lenea* care colcăiau în corpurile noastre, în așternuturile pe care ea le spăla, la început de mână, după, la mașina de spălat.

Eu nu eram lăsată să ating mare lucru, neîndemânarea mea nu a fost lăsată să se desfășoare în casă, nu știu ce din corpul meu țipa *neîndemânare*.

Abia când am mai crescut am fost lăsată să spăl vase, curăț cartofi, dar și acolo, a fost dificil, pentru că, la fel, mâinile mele, în ochii mamei mele, erau *nepotrivite*, nu puteam tăia cartofii suficient de repede, suficient de drepti.

Mă mișcam prea lent.

Eram prea temătoare.

Tata se enerva pe mine că mă mișc prea lent și sunt prea temătoare.

Existau momente în care se întreba de ce, dar răspunsul era, de fiecare dată:

ești ca mama ta.

Afară mă lăsau să mă desfășor un pic mai mult.

La câmp, eram cea mai rapidă la strâns de lucernă, cea mai îndemânică la cules porumbul, cei mai curați știuleți eu puneam în coș.

Dar și acolo exista o limită, trasată de fiecare dată de tata, de felurile în care credea el că ar trebui să facem lucrurile.

În casă, limitele mamei și cele ale tatei, mai exact, așteptările tatei.

Afară, limitele și așteptările tatei.

Curiozitatea, libertatea de a alerga, de a explora, de a greși, de a plânge, de a mă împiedica, de a spune ce cred sunt sentimente și experiențe pe care nu le-am trăit în copilărie, adolescență și în mare parte din viața de tânără adultă.

Mă simt tristă,

furioasă.

Ieri, în drum spre Lidl, mă uitam cu admirație la iubitul meu, cum aleargă nestingherit printre străduțele din orașul lui natal, cum i se mișcă trupul și cum obrajii lui roșii îi fac ochii verzi să pară și mai verzi.

Aș fi vrut să mă pot alătura lui, să alergăm împreună spre Lidl, să eliberez și eu ce spunea el că eliberează alergatul, să fiu roșie în obraji, vie, dar nu am putut.

Scriind totuși acest text am eliberat ce eliberează și vindecă scrisul pentru mine: rușinea și vina.

În anul în care am lucrat la manuscris, aceste limitări ieșeau la suprafață sub diferite forme și simptome:

minimizarea propriei munci,

autoînvinuire,

plâns, grețuri și durere,

acceptarea, aproape pasivă, a mesajelor în care timpul petrecut scriind era considerat o scuză, un pretext.

(...)

Am înțeles acum că ce alină aceste simptome e înțelegerea,

sprijinul,

spațiul

și sunt recunoscătoare că am parte de ele acum, atât de la cex din jur, cât și din partea mea.

Am înțeles acum că ce alină aceste simptome este să scriu despre ele,

am înțeles acum că ce alină aceste simptome e revolta

Explicații cu privire la încremenire. Revendicarea nopții

Moto: „Ce înseamnă a dăru literatură și a practica o muncă de îngrijire prin intermediul ei? Ne aflăm într-o situație diferită azi, de acel trecut în care mulți dintre noi nu știam și nici nu aveam posibilitatea să învățăm să citim sau să scriem. Atunci era necesar să învățăm împreună să (ne) scriem. Astfel, aici, în est, odată cu învățământul pentru toată lumea, s-a creat această posibilitate de emancipare a noastră, a tuturor. Acum avem de întreprins o altfel de muncă. O muncă prin care să ne deschidem și sporim posibilitatea de înțelegere și de critică a lumii, pentru a fi cât mai puțin vulnerabili, pentru a deveni conștienți de procesul producerii gândirii noastre. A ajuta lumea să înțeleagă, prin intermediul artei, teoria și noile direcții de cunoaștere și să-și dorească să ia parte activ la această cunoaștere, de care mulți au fost deposedați, rămâne sarcina centrală a oricărei activități creatoare. Literatura poate deveni un element cheie în acest sistem de învățare.” (*Dintr-o însemnare de Iulia Militaru*)

Să o numim clipa întâmplării principale, când întinericul s-a arătat din nou, așa cum îl știa încă din copilărie. Începea probabil să traverseze o stradă. Venea după o zi copleșitoare, petrecută în fața micului birou unde își ducea cea mai mare parte din viață, așteptând timpul să se sfârșească. La început, ajunsul acasă era una din cele mai puternice dorințe care o încercau pe tot parcursul zilei. Voia să se întoarcă, să își continue lecturile sau să mai lucreze la vreun text schițat deja. Acum nu mai știa sigur de ce-și mai dorea să revină. Probabil, un reflex rămas în mod straniu, deși abandonase literatura, singura legătură cu ea mai fiind doar slujba asta nesuferită din care nu avea cum să scape. Își impunea să nu mai scrie și să nu mai citească nimic în afară de ce primea la muncă. Timpul petrecut printre acei oameni, în acel spațiu, zi de zi, o făcuse să înțeleagă că literatura rămâne o îndeletnicire burgheză care nu poate fi schimbată și nici deschisă tuturor. Deschisă nu sub forma ei joasă, disprețuitoare față de imensa putere de înțelegere a maselor, ci oferită chiar așa cum a fost ea produsă de-a lungul secolelor, direct fără niciun ascunziș. Da, probabil că doar în felul ăsta masele măcinate de grija zilei de mâine și disprețuite de producătorii de discurs „înalt” ar fi putut să vadă în sfârșit minciuna literaturii: nimicul din spatele unor cuvinte care le-a speriat și le-a controlat, umilindu-le. Doar în felul ăsta ar fi devenit limpede pentru toată lumea că literatura nu are nimic mareț, ea

rămâne doar ceva în afara „grijii pentru ziua de mâine”, și ceva folosit împotriva tuturor corpurilor măcinate de această grijă, împotriva maselor calificate drept „natural-violente”. Iar când aceste mase sunt ucise fără regrete și urmări, tocmai producătorii de discurs „înalt” sunt cei care mormăie baliverne despre cum literatura trebuie să-și păstreze totuși demnitatea și frumusețea, să nu se amestece „în esență” cu evenimentele istorice, particulare și trecătoare; pentru ei, literatura trebuie să analizeze „corect situațiile”, conform unei istorii scrise tot de ei; trebuie să continue să reprezinte „viața așa cum e ea dintotdeauna”. De fapt, trebuie să continue să reprezinte adevărul lor, căci „viața așa cum este ea dintotdeauna” nu înseamnă nimic altceva decât imaginea producătorilor de discurs „înalt” proiectată asupra lumii, ștergând orice alte urme și existențe.

Maia primise aceste lecții de literatură de nenumărate ori, de peste tot, de pe buzele colegilor ei, de pe buzele șefei sale: „Asta înseamnă să fii implicat social, să salvezi lumea civilizată și speranța într-o viață mai bună. Uneori, moartea și războiul sunt singura soluție”. Această doamnă cumsecade își scotea adesea angajații la cel mai scump restaurant, pe banii lor, desigur, ca să pară o șefă de gașcă, fără să-i pese câtuși de puțin că aceștia abia de aveau cu ce să-și plătească o salată și o apă plată.

Asta este literatura, asta este ceea ce producem zilnic.

Dar cuvintele acelei femei pline de sine și de puterea pe care o avea tocmai îi dispăruseră din urechi în momentul în care întunericul începuse să o împresoare din nou, după atâția ani de absență. Maia probabil că traversa o stradă, într-adevăr, dar asta-i mai puțin important. Ceea ce contează este că el a năvălit deodată, adus de ceva neașteptat, o izbitoră și un strigăt: „Ar trebui s-o trimitem pe lumea ailaltă”¹. Îl uitase de-a lungul anilor petrecuți în spațiul mic-burghez al biroului, desemnat ei de lumea celor puternici; biroul de unde producea plăcute articole „nonconformiste”.

Apoi, a năpădit-o un gând, ca o trezire: „Punerea în ghilimele a cuvintelor „colonialism” etc. este îndeajuns pentru ca fiecare cititor „să știe” că dacă vrea să se numere în grupa celor din „in” și nu a celor din „out”, trebuie să evite cu un zâmbet ironic astfel de probleme... Conformismul nonconformist, cu alte cuvinte sprijinirea faptică a unor forme de dominație de al căror efect nociv nu se îndoiește nimeni, reprezintă un comportament propriu unei păтури relativ largi. La nivelul acesta, nemulțumirea față de forțele dominante, deși a început deja să se dezvolte ca opoziție teoretică, se manifestă de obicei – adesea și pentru sine însuși, adesea doar pentru publicitate – în moduri de expresie care nu deranjează în nici o privință funcționarea mecanismului manipulării.”²

1. „We oughta finish her off”, din Assata Shakur, *An Autobiography*, Chicago Review Press, 1999, p. 3.

2. Georg Lukács, *Ontologia existenței sociale*, vol. 2, editura Politică, București, 1986, p. 796.

Asta produceau ei zi de zi, asta ofereau cititorilor și lumii. Cum să fi un nonconformist fără să superi pe nimeni, în vreme ce populații întregi, umane și non-umane, sunt înghițite de întunericul apăsător. De atâtea ori o ajutase citatul acela, de atâtea ori îl repetase în gând, spunându-și în același timp: trebuie să revendicăm întunericul, nimeni să nu-l mai folosească niciodată împotriva noastră. Dar cu timpul, întunericul o părăsise chiar el, luând și acest citat. Acoperise totul în urma ei, o acoperise și pe ea. Stătea în lumină, an după an, împresurată doar de cuvintele acelei femei. An după an. Discuțiile purtate în acea stare de lumină absolută îi epuizaseră orice resursă creatoare. Se întâmplase exact cum îi spusese cândva Varvara: „Singure nu vom putea să ne mișcăm, vom încremeni și-or să ne înghită apoi cu totul”.

Știa că-și alesese o muncă ingrată, că a pătruns în felul ăsta chiar în inima tărâmului lor. Literatura este casa lor, acolo unde se simt ei cel mai confortabil. Ultimele cuvinte pe care le scrisese în manuscrisul său neterminat o priveau încă necruțătoare: „Teoretic, reprezentarea nu poate fi distrusă”. Nu a putut să mai treacă niciodată dincolo de ele. Simțea că a pierdut. Alienarea mic-burgheză a doamnei cumsecade și a colegilor săi îi făcea să creadă că dețin un aer interesant de oropsiți ai sorții, intelectualii neînțeleși de lumea cealaltă, „necitită”. Nu-i ajutase deloc să vadă cât de mult îi strivea acel loc. Uneori, la începutul carierei sale, Maia îi mai întreba lucruri care o frământau când se apuca de scris: Cum să transformăm literatura într-o grijă pentru ziua de mâine? Singurul răspuns pe care-l primea era: „Literatura politică nu este literatură”. Dar ea nu-i întrebuse asta, nu o interesa literatura politică propriu-zisă. Voia doar să înțeleagă ce ar putea însemna literatura ca formă a grijii pentru ziua de mâine, ce ar putea schimba literatura din tot acest calvar al muncii. În mod surprinzător, colegii ei cei mai munciți de doamna cumsecade și cu ochii cei mai încercănați repetau siderați: „Asta nu-i literatură, asta nu-i literatură etc. etc.”

Așadar, munca. Munca apăsătoare fusese ceea ce a dus în cele din urmă la pierderea legăturii aparte pe care încercase să o dezvolte cu întunericul. Munca apăsătoare îi făcuse pe toți să se adâncească în întuneric și să-l accepte sub forma uitării. Dar acum, iată că întunericul revenise totuși la ea, fără niciun semn prevestitor, fără nicio pregătire. În ciuda situației dureroase în care se afla și în ciuda suferinței acute care îi pusese stăpânire pe întregul corp, se bucura.

„În cele din urmă, a venit ambulanța și m-au urcat în ea... Nu am unde să fug și nici condiția necesară pentru a încerca. Mi-am dat seama cât de izolată și de vulnerabilă sunt.”³

3. „Finally the ambulance came and they moved me into it... There is nowhere to run and I am in no shape to try. I realize how isolated and vulnerable I am”, din Assata Shakur, *op.cit.*, pp. 3-7.

Se bucura, pentru că, deodată, această întâmplare o proiectase într-un spațiu râvnit din întuneric, micul stadion al satului, alături de Varvara: „acolo unde femeile își aduc dimineța păsările să mănânce din gazonul încă verde și unde se găsesc câteva tribune în spatele cărora vor fi ferite de orice privire. În timpul zilei, detestau locul ăsta, abia se putea respira din cauza mirosului înțepător de urină, dar era singurul loc în care nimeni nu avea cum să le găsească la acea oră târzie din noapte. Își vor descoperi corpurile una alteia într-un spațiu care nu aparținea nimănui, un spațiu construit pentru competiție, dar în care nu se ținea nicio competiție. Un loc aproape în paragină...”

Revenise mai exact chiar la vara când o întâlnise pe Var, un moment anume din adolescența ei. Desigur, în economia acestui text, asta nu-i nimic altceva decât o simplă reluare pentru a clarifica o necunoscută. Întreaga istorie din aceste pagini funcționează așa – revenirea la ceea ce a mai fost spus, dar a rămas în continuare de negândit. Și nu fac altceva decât să produc un vis extrem de lucid al unei existențe vegetale. Un spațiu plin de corpuri extatice. În centrul acestui spațiu se află, așa cum o să vedeți în cele de mai jos, munca, de fapt mâinile noastre ca indicator al muncii, corpurile noastre ca spațiu de frontieră între munca alienată și cea creatoare. Mâna, corpul muncitor și munca în sine. Cum produce ea corpurile prin mâinile noastre?

Când psihanaliza și-a revendicat întunericul, luându-l din ghearele oculte ale păstrătorilor de adevăr, nu a schimbat, în principiu, mai nimic, ba chiar l-a îndepărtat și mai mult de corpul nostru comun și puternic, de cunoașterea laolaltă. De la păstrătorii de adevăr, direct în mâinile frumos îngrijite ale corpurilor nemuncitoare, incapabile să producă, dar strângând tot ceea ce este produs, sporind alienarea noastră și a lor, deopotrivă. Munca a fost trecută sub tăcere, ca irelevantă pentru întuneric, chiar dacă foloseau chiar resursele acestui întuneric. De aceea, în aceste pagini nu se întâmplă nimic. Cum nu s-a întâmplat nimic nici după acea noapte, petrecută în spatele tribunelor, pe stadionul neîngrijit al unui sat oarecare, într-o țară fără importanță. Ea, ca personaj principal, a rămas la fel de încremenită. Deși, o poveste-i posibilă pentru că nimic nu este mai imprezvizibil decât ceea ce nu se întâmplă aici. Eroinele noastre sunt împietrite acum de vârstă sau de boală, iar singura mișcare rămâne cea a unui sunet care străbate întunericul de la un capăt la altul. O dorință. Mi-am dat seama cu foarte mult timp în urmă cât de greu este să scrii despre această dorință, la fel de greu cum este să scrii despre un personaj asemănător cu tine – imaginația aproape că nu te ajută la nimic. Și atunci te legi de întuneric, căci doar el a mai rămas din lumea aia. În amintire persistă câteva fapte înlănțuite după o logică stabilită ulterior, stabilită de cei care vor să le citească într-un anumit fel, și nu în altul. Exact așa, cum îi ajută pe ei. Iar tu participi fără să știi la dorința lor, la împlinirea și perpetuarea unor visuri nevisate de niciunul dintre noi. Îți mai rămâne doar munca, ea este singura care te mai poate ajuta să îți construiești un limbaj din faptele alea, să le rupi din vechea înlănțuire, să le înțelegi

dinamica. În felul acesta îți apare limpede cum întunericul a fost exploatat secole de-a rândul. Cum erau scoase la lumină lucruri care în întunecimea lui aveau cu totul și cu totul altă înfățișare. Cum lumina mințea cel mai adesea, și mințea în legătură cu faptele pe care el le păstrase ca să nu se piardă, ca lumea să știe. Lumina nu este nimic altceva decât înlănțuirea lor. Iar ceea ce nu intră în această înlănțuire rămâne obscur. Munca ar fi putut să ajute, ar fi putut să salveze faptele din întuneric, dar lumea a făcut din ea doar oboseală și trudă. I-a împărțit pe oameni în cei ce muncesc și cei ce nu, în cei ce pot munci și cei ce nu, cei ce au dreptul să muncească și cei ce nu. A lăsat în obscuritate faptul că munca este a tuturor, iar oamenii nu au știut în ce înlănțuire să o mai folosească pentru a-și lua înapoi întunericul și a-l ajuta să își refacă resursele, să revină la viață împreună, căci a trăi este lucrul cel mai important în acest moment.

„Afectarea nervilor. Paralizie. I-am auzit zicând. Niciodată nu mi-am pus problema. Nu-i așa grav, îmi amintesc că-mi ziceam. O să trăiesc și cu asta dacă va fi nevoie.”⁴

Asta înțelesese și Maia, personajul nostru pentru care de mult noaptea nu mai reprezentase altceva decât o clipă de odihnă, un moment în care putea să uite de trudă, neștiind că se pregătea de fapt și mai temeinic pentru truda de mâine. De obicei, noaptea este asociată cu un astfel de întuneric – adânc și odihnitor, dacă îl descoperi dormind. Altfel, se ajunge la imagini comune de groază. Partea nevăzută a muncii te invadează sub forma fricii de întuneric. Nimeni nu vrea să retrăiască resturile unor zile pline de corvoadă. Cei care l-au citit pe Lovecraft sunt familiari cu acel mod de a trăi întunericul, cu formele abjecte fără de formă și cu privirea tulbure a acestui autor care dezvăluie atât de limpede „coșmarul rasisto-misogin”⁵. Deși munca este cea care a implantat toate acele lucruri în noi, rămânem totuși străini de muncă, nimic de acolo nu ne trimite la ea. Dimpotrivă, formele acelea o ascund.

În nopțile ce-au urmat acelei veri petrecute în casa bunicii sale de la țară, când o întâlnește pe Var, Maia văzuse adesea materia fără formă a sunetului-dorință și teama de a prelucra acea materie altfel decât i se sugerase că ar fi trebuit prelucrată. Mai tot trebuia blocat sau șters, nicidecum înlănțuit din nou. Dar, ea tânjea după o reprezentare a lor, avea nevoie să vadă din nou totul, dar altfel așezat. Și, umbrele proiectate pe pereții cămăruței de la etajul trei, unde locuia împreună cu ai ei, luau mereu chipul Varvarei. Totul putea să fie transformat așa în Var, în corpul său pe care încă îl simțea, dar nu-i mai putea atribui un contur anume. Și-a dat seama că

4. „*Nerve damage. Paralyzed*, I heard them say. It has never occurred to me. It isn't that bad, I remember thinking. I can live with that if I have to”, *Ibidem*, p. 5.

5. Vezi Donna Haraway, „Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Chthulucene: Making Kin”, în *Environmental Humanities* nr. 6/2015, p. 160; sau Seb Franklin, „The Contexts of Forms”, în *World Picture* nr. 11/2016.

noaptea nu are nimic înfricoșător, dimpotrivă. Ce voia să șteargă sau o speria venea dintr-o asimilare greșită a luminii din timpul zilei; mai exact, cum își explicase, trăgând concluzii rapide, ideea de sănătate luminoasă. Bănuia că ar fi vorba de o capacitate specială, o putere dobândită de a aplica legile gândirii raționale. Această putere consta mai întâi în a-și circumscrie foarte exact locul care-i fusese dat și pe care i-l sugerase tatăl său în urma unei conversații din copilărie. Amintirea acelei conversații revenea cu regularitate:

„— Ce să faci cu ele?

— Să construim o cazemată, n-auzi. Nu e ca să ne batem ca data trecută, acu' ne-au rugat fetele de la scara A să le facem una. O să vină să stea cu noi acolo.

— Și de ce nu ești cu fetele de la scara A? Ce să cauți tu în șantier? Cred c-ar trebui să încetezi cu joaca asta cu băieții. Nu poți să-ți faci o prietenă ca lumea? Băieții sunt foarte periculoși, îți pot face mult rău.

— Ce rău?

— Rău, mai vorbește și tu cu maică-ta. De ce nu o întrebi?

— Ce să o întreb?

— Ei, na, acum! Fetele trebuie să se joace cu fetele, încetează să mai umbli cu ăia.”

Așa s-a instalat o primă ruptură, și fiecare dintre prietenii și prietenele Maiei și-a căpătat spațiul și funcția care aveau mai târziu să se valorifice într-o formă de muncă. Iar peste cuvintele lui taică-su, întunericul a suprapus alte cuvinte, straturi peste straturi adunate într-un timp mult prea lung ca să mai fie întrerupt. Straturile erau țesute uneori sub forma unor nume:

„*Ma Dlomo Lugogo, o văduvă din satul Mehloloaneng, Transkei*: Cel mai des mănânc terci de făinoase și ceai. Uneori am și legume, dar în general nu prea există altceva de mâncat. Toată speranța mea stă în grădina de legume. [...] Singura activitate pe care un bărbat o va face pe-aici este să se scoale și să se ducă cu vitele la câmp. Dacă o să-l rogi să facă focul, o să-ți spună că nu, n-o s-o facă. [...] Eram înainte o femeie sănătoasă în puterea cuvântului. Acum însă mă îmbolnăvesc și slăbesc. Nu am junghiuri sau alte dureri, dar ce mă îngrijorează e că nu pot dormi noaptea. Nu știu de ce nu pot să dorm, însă, uneori, stau trează toată noaptea, fără măcar să visez.”⁶

6. Lesley Lawson for the Sached Trust, *Working Women in South Africa*, Pluto Press, 1986, p. 102: „*Ma Dlomo Lugogo, a widow living in Mehloloaneng village, Transkei: Mostly I eat mealie meal porridge and tea. Sometimes there's imifino, but usually there's nothing else to eat. I'm putting all my hopes in the vegetable garden. [...] The only work that a man will do around here is get up and go and take the cattle to the veld. If you ask him to make fire, he'll say no, he won't do that. [...] I used to be a big healthy woman. But now I am getting sick and thin. I have got no aches or pain, but what worries me is that I have sleepless nights. I don't know why I can't sleep, but sometimes I stay awake the whole night, without even dreaming.*”

Alteori, sub forma unor comparații ale bunăstării, condițiilor de viață și de organizare a existențelor noastre: „Cine trăiește mai bine?”. „Cum trăiește o femeie din Argentina: La abatorul de carne congelată La negra, avem un salariu mediu lunar de 600 pesos. Salariul nostru este cu 15% mai mic decât salariul bărbaților. Lunar, din salariu nostru se rețin câte 10 pesos pentru policlinică, 10% pentru fondul pensiilor, 1,06 pesos – pentru ajutor de naștere, 0,33 pesos pentru tratamente profilactice. În afară de aceasta, pentru fiecare oră de lucru dăm câte 0,05 pesos drept cotizații la cooperativă și sindicat. Acești bani îi reține patronul. Pentru chirie plătim cel puțin 33% din salariu, și aceasta pentru o suprafață de locuit, care reprezintă de cele mai multe ori oocioabă făcută din scânduri și tablă. Iar o locuință, oricât de mică ar fi ea, costă cel puțin 60 sau 70% din salariul nostru.”⁷

Apoi, alte nume: „*Ana Bodea, sudor electric la Secția locomotive a Uzinelor 23 August; Frumoasă, ochioasă, sprâncenată, zdravănă*: Sunt foarte mulțumită. În '70 am fost la stațiune. Am luat-o și pe maică-mea. Pe cont propriu. Pe urmă m-am mutat în casă. Am închis locul. În '71 am fost iar la stațiune. Fără mama. Am făcut bucătăria. Am luat lemne, varză, porc. Uite-acum e sfârșitul lui februarie și mănânc tot din el. [...] Păi, eu tot timpul mă cred tânără și puternică. Păi, eu n-am zis niciodată că îmbătrânesc și că nu mai pot. Din ce trec anii, eu tot mai rău întineresc. [...] Mi-a plăcut să fiu bine îmbrăcată și admirată. Acum mi-am luat două rochii și cinci pulovere din care unul l-am dat maică-mii cadou. Dacă merg într-o societate îmi place să nu mă fac de râs. Să fiu atentă. Păi, acum, dacă mi-am făcut casă, să-mi pun un țol în cap?”⁸

Întunericul țesut din nume și mărturii conținea de fapt corpuri muncitoare împreună cu procesul prin care au fost produse. Era în definitiv o chestiune de înțelegere a unui mecanism invizibil, adesea greu de descifrat de noile corpuri pentru care nu se mai fac auzite decât cuvintele șefei cumsecade: „Să salvăm cu orice preț lumea civilizată și speranța noastră într-o viață mai bună.” Asta însemna, încă de pe-atunci, ștergerea oricărei speranțe pentru toate vocile ca cele inserate în povestea noastră.

Maia comparase adesea aceste straturi, iar sfatul lui taică-su a început la un moment dat să capete noi dimensiuni, s-au deschis pentru ea perspectivele unei frici pe care corpul său o înmagazinase din copilărie. Corpul ei, produs ca femeie, sau corpul lui, produs ca bolnav, trăiau pe marginea fină și plină de riscuri a celor ce urmează să alunece dincolo, a celor ce vor fi disprețuite, batjocorite și chiar eliminate. Corpuri permanent vulnerabilizate prin muncă, chiar dacă munca o făcuse

7. *Culegere de materiale documentare: Din viața și munca femeii sovietice*, Consiliul general ARLUS, Mai 1955, p. 45.

8. Ecaterina Oproiu, *Plus infinit. Dialoguri despre condiția femeii*, Editura Eminescu, București, 1975, pp. 10-13.

cândva atât de fericită pe Ana cea frumoasă și ochioasă. Ana îi amintea uneori de ce ar fi trebuit să fie Var, de cum ar fi trebuit să devină. Împreună.

Astfel, întinericul părea că o conține din acel punct încolo în întregime pe Var, și nu mai exista niciun pic de teamă.

De aceea a și început într-o bună zi să interogheze acele legi nescrise fără de care credea inițial că nu poate exista. A-nțeles repede că fără ele nu era nicidecum pierdută, dimpotrivă. Ființa de negândit în care se transformase Var o ajuta să pună capăt acelei frici – două mâini aspre și muncite, mâinile Varvarei, atât de obosite și molcome în mișcări, se întindeau din fiecare colț al camerei. Era ciudat, căci pe Var o știa înspăimântată de întineric. Cum de a ajuns să devină unul și chiar să-i dea atâta curaj? Cum de a ajuns să aibă și ea o noapte așa cum avusese taică-su? Oricât de tare l-ar fi urât, Var și noaptea o făceau să-l ierte și să-l accepte.

De ce trebuia să se teamă? Nu i-a zis niciodată. Îl detesta pur și simplu pentru tăcerea lui, pentru că încercase să o disciplineze, să o așeze într-un loc fără nicio explicație. Niciodată nu trăise diferențele atât de acut, pe pielea ei, ca atunci. Apoi, dacă era prietenă cu băieții de la bloc, dacă le semăna însemna că urma ca la un moment dat să facă rău cuiva. Maia reprezenta o amenințare. Dar, în același timp, și el reprezenta o amenințare la fel de mare pentru ea. Existau, așadar, niște rupturi, niște lumi complet diferite care nu interacționau decât prin violență și exercitarea puterii. Războaiele lor din fața blocului erau probabil un început. Tot ceea ce a luat întâi ca simplă joacă se transformase deodată într-o dovadă a unei deveniri „greșite” și „rele” – un corp ca al ei nu avea cum să facă față unei confruntări reale, așa că mai bine și-ar fi găsit locul potrivit și ocrotitor, unde nimic nu avea să i se întâmple. Cu siguranță, tatăl ei ar fi făcut față acestor comparații și lupte, ea niciodată. Asta încerca el să-i zică, de fapt.

„...sau să se supună regulilor disciplinare. [...] Cei care nu pot (din motive fizice, psihice sau sociale) să continue să îndeplinească funcția de capital variabil, sunt încadrați în plus fie în „spitalul” armatei industriale de rezervă (boala este definită în capitalism, în sens larg, ca incapacitate de a munci) fie în infernul nedisciplinat al lumpenproletariatului (a se citi „subclasă”) față de care Marx a avut, din păcate, atât de puțină înțelegere.”⁹

Iar asta a încremenit-o mult timp și a împiedicat-o să mai iasă prea des din apartamentul lor de trei camere, mereu proaspăt renovat. El aprecia, credea că-n

9. David Harvey, *Space of Hope*, Edinburgh University Press, 2000, p. 106: „...or to abide by its disciplinary rules. [...] Those who cannot (for physical, psychic, or social reasons) continue to function as variable capital, furthermore, fall either into the „hospital” of the industrial reserve army (sickness is defined under capitalism broadly as inability to work) or else into that undisciplined inferno of the lumpenproletariat (read „underclass”) for whom Marx regrettably had so little sympathy”

felul asta își dedică mai mult timp cititului și studiului, că-i seamănă cu totul. Într-o zi, spuse: „Și eu când eram ca tine citeam foarte mult, îmi plăcea să citesc. Noi nu aveam atâtea cărți la țară, le luam de la bibliotecă. Le aduceam acasă pe furiș și citeam ascuns într-un butoi. Mama, adică mamai'ta, și tata, părinții, nu mă lăsau că aveau nevoie de mine să-i mai ajut prin curte la treburi. Mereu îmi ziceau că nu-mi trebuie atâta citit, că-mi strică și ochii, și că văd ei că nici la școală nu-mi folosește. Voiau chiar să mă retragă într-o vreme, că nu mă adaptam și că nu învățam destul. Noroc că nu i-a lăsat școala, era obligatoriu să mă lase până terminam clasele obligatorii. Dar am avut un profesor de română care le-a zis să nu-și facă griji, că mă duce capul și că-i păcat să nu mă încurajeze mai departe. El m-a trimis la concurs la Brăila și i-a convins să mă lase să plec din sat. Pe vremea aia, dar cred că ți-am mai spus, sufeream de enurezis, în special noaptea, dar uneori și ziua. Băieții din școala noastră râdeau din cauza asta și nu voiau să aibă de-a face cu mine, ziceau că put. Tot de-asta nu puteam să ies cu nicio fată. La Brăila s-au schimbat lucrurile. L-am cunoscut pe Vlad. Îmi aduc aminte că ai mei îmi cumpăraseră un palton mai mare cu trei numere, că s-ar putea să mai cresc și nu mai aveau bani de altul, un palton pe care, evident, că l-am pătat cu puțină urină. Cu toate astea, Vlad a vorbit cu mine, parcă nu vedea nimic. Parcă nu-i pasă. Ne-am împrietenit repede. După o vreme, am scăpat și de enurezis. Cine știe ce o fi fost, așa mai pățesc copiii, cauzele pot fi multiple.” Și-ncepu să-i enumere cauzele enurezisului la copii și adolescenți.

Uneori îi vorbea și despre bățile pe care le lua de la ai lui, cauza principală fiind tot neputința de a-și controla corpul bolnav. Urina des în pat, iar asta nemulțumea pe toată lumea. Trebuia să se stăpânească, să învingă boala, altfel nu o să fie acceptat nicăieri. Cum o să-și câștige existența? Cum o să trăiască?

Totuși, a existat ceva ce nu i-a povestit niciodată Maiei, momentul când s-a prăbușit, după foarte mulți ani. Totul părea că trecuse, că lumea lui intrase pe un făgaș liniștit. Învățase, intrase la facultate, devenise profesor, se căsătorise, avea un copil și așa mai departe. Dar Maia a aflat întâmplător de la bunică-sa. „Să nu-i spui maică-tii că ți-am zis. Vreau doar să știi cine e el cu adevărat, că maică-ta nu vrea să recunoască indiferent ce sfat îi dau eu sau ce vede chiar cu ochii ei. Nu vrea să recunoască realitatea. Ea l-a găsit în bucătărie, într-o iarnă, cu cuțitul lângă el. Am chemat imediat salvarea. Dacă nu ar fi intrat atunci, cine știe ce s-ar fi putut întâmpla. Are diagnostic pus, a făcut și tratament. I-am spus de la început să nu se mărite cu asta, că nu părea întreg, am simțit eu bine. Uite ce nenorocire s-a petrecut. Nu m-a ascultat, acu' să tragă... Mă tem doar pentru tine, că asta se moștenește.”

A rămas mereu un mister pentru Maia de ce tocmai bunică-sa avea ceva împotriva lui. Tocmai bunică-sa care ar fi trebuit să-l înțeleagă poate cel mai bine. Însă, cei ce împărtășesc experiențe similare par să ajungă să se urască fără vreo cauză anume, pur și simplu apare o repulsie incontrollabilă pe care Maia o intuise adesea între cei doi membri ai familiei sale.

Adesea, bunica asta a ei, ca și tatăl său, încerca să-i trezească obligativitatea de a fi altfel decât băieții de la bloc. „Pentru că fetele sunt altfel”. În fine, aici poate că era vorba doar de un loc comun, mulți gândesc așa. La fel credea și maică-sa, și cealaltă bunică, și-n principiu toată lumea. Nimic uimitor, desigur. Dar cu cât treceau în discuțiile lor peste acest strat de suprafață sub care băltea o mocirlă lipicioasă și sufocantă, Maia descoperea treptat cum și corpul acestei femei micuțe și anxioase era marcat. Într-o zi, i-a recunoscut și ea cum fusese supusă unor violențe crunte ori de câte ori corpul său devenea neputincios sau bolnav. „Mă înjurau și mă loveau amândoi că plângeam și nu puteam să doarmă din cauza mea. Dar mă dureau dinții îngrozitor, așa am rămas fără ei. De durere și ca să nu mai fac gălăgie, încercam să-i rup și să-i scot cu andrelele. Mi i-am stricat pe toți.” La școală nici ea nu avea rezultate strălucite, nu că nu ar fi știut să citească, dar incapacitatea de a-și stăpâni emoțiile o bloca total când trebuia să citească tare, în fața clasei, sau în picioare, în bancă. Și, din păcate, pe vremea ei, copiii puteau fi retrași de la școală. „Nu toată lumea trebuie să ajungă învățat,” i se spunea. Erau doi copii în familie, trebuiau să aleagă între ei, nu aveau cum să-i țină pe amândoi prin școli. Ar fi fost prea costisitor. Apoi, mai târziu, dacă tot nu a învățat și s-a căsătorit devreme, unde să se mai ducă? A rămas casnică. Oricum, era rușinos pentru un bărbat care lucra în armată, pe vremea aia, să-și lase femeia la muncă. Mai bine așa pentru toată lumea. Casa ajunsese, pentru bunică-sa, un fel de carcasă infernală care, sub iluzia protecției, îi deschidea un spațiu al întunericului de coșmar. Pentru ea, întunericul nu a fost niciodată cel pe care Maia și taică-su îl descoperiseră prin muncă. Întunericul ei era profund și înspăimântător, declanșându-i crize corporale, cu spasme dureroase, aproape seară de seară. Întunericul absolut al lui Lovecraft. Nimic nu o mai scotea de acolo decât nevoia de a le hrăni pe ele două, pe Maia și pe mama sa. O altfel de muncă, dar a cărei prezență nu o simțeau decât corpurile Maiei și al mamei sale.

Astfel, bunică-sa a devenit un fel de limită a corpului suferind. Un etalon față de care corpul Maiei și corpul tatălui său se mișcau libere de-a lungul unui spectru larg.

„În vreme ce supunerea și respectul față de autoritate sunt primordiale, pasiunile creatoare, răspunsurile spontane și spiritul-animal necesar pentru menținerea focului vital al procesului muncii trebuie, de asemenea, eliberate și mobilizate. Or fi ele necesare corpurile sănătoase, dar diformitățile, patologiile, boala sunt frecvent produse.”¹⁰

Și așa, a înțeles – corpul lui nu era nicidecum unul care ar fi făcut față confruntării. Era ca al ei, marcat de neputință. Duceau în comun această marcă, iar ea avea

10. Idem: „While subservience and respect for authority is paramount, the creative passions, spontaneous responses, and animal spirits necessary to the „form-giving fire” of the labor process must also be liberated and mobilized. Healthy bodies may be needed but deformities, pathologies, sickness are often produced.”

să le împiedice multe mișcări. El reușea totuși să o ascundă mult mai bine, de cele mai multe ori, marca lui trecea neobservată. Mințea și se mințea. Ea nu avea în schimb această posibilitate. Singurul loc al reconcilierii dintre ei rămânea noaptea, rămânea Var, rămânea Vlad și fuga cât mai departe de corpul contorsionat al bu-nicii sale. Totuși, era o speranță acolo, un potențial de revoltă nebănuț al acestor corpuri muncitoare. O conștiință puternică și clară a lumii și a mecanismului ei de funcționare.

Ca să eliminăm puterea care ne-năbușe, trebuie doar să înțelegem acest me-canism? Nu avem nevoie de nimic în plus? Dar dacă noaptea este tot o exercitare a puterii lor? Cum să descoperim slăbiciunea dintre noi în plină zi când e atât de mult întuneric în lumina ei?

Nu știi cum ar arăta toate astea afară din noapte. Doar noaptea, corpul devine ca un vârtej care se formează între noi doi și vrea să ne conțină. Nu știi, și nici Maia nu a știut niciodată, deși îi povestea adesea lui Var despre acel corp comun al lor. Îi povestea cum ziua, corpul comun lua forma unei pete mici pe peretele proaspăt renovat al camerei sale. Igrasia se pregătea să iasă din nou la suprafață. Și, oricât încerca maică-sa să-l curețe, el devenea tot mai murdar și mai îmbibat de mucegai. Dar nu era vorba aici doar de camera ei. Situația stătea la fel pe toată scara, în apartamentele care se aflau sub apartamentul vecinului de la patru. Acesta fusese un om senin și pașnic, iar părinții Maiei se înțeleseră foarte bine cu soția lui. Se vizitau adesea. Însă, după moartea ei, ceva s-a sfârșit. Era ca și cum ei toți, vecinii, cei mai apropiați, ar fi intrat deodată în mormânt odată cu ea. Poate că vina o purta el, poate că neputința de a se stăpâni și de a nu mai consuma alcool până să cadă aproape mort o zi întreagă, îi trăsese pe toți în noaptea lui. Nimeni nu înțelegea de ce dădea drumul la robinet, de ce-l lăsa deschis în timp ce bea fără limite. Apa curgea nestingherită, inunda pereții, aluneca de-a lungul lor, până la parter, iar de acolo se întorcea în pământ, umezindu-l. Toată scara plângea. Maiei i se părea uneori că duce o existență acvatică, o existență în care durerea și fericirea le trăia laolaltă cu cei din preajma sa, prin fiecare por al acelor pereți, deveniți lichizi și mișcători. Un corp comun. Viu și puternic. Igrasia ca marcă a locuirii în-comun a corpurilor, a suferinței și bucuriei lor, era un păianjen cât unghia, ce-și construia din secreții o casă abia vizibilă. L-a luat pe deget și l-a lăsat să se hrănească din ea, spre seară când ziua se îngâna cu noaptea.

Așa putea să se iubească din nou cu Var, în spațiul acela comun, unde corpul lor, lăsat prin colțuri să-și țese pânza invizibilă, aștepta seară de seară. Trăia într-o zonă a așteptării, intuind că într-o zi va aparține cuiva nerăbdător să-l strivească. Prin putere și prin muncă. Așa se petrece când ceea ce face un corp ajunge să fie răpit și deținut de alte corpuri. Scârbite de secrețiile lui, corpurile curate și zdravene își vor inhiba ipocrit sila când îi vor descoperi puterea și frumusețea pânzei și-l vor pune să o țese pentru ele. A fost lecția cea mai dureroasă. Și-a dat seama de asta

în ziua în care a intrat întâmplător într-un muzeu. Artă nonconformistă. Afară era o dimineață liniștită și caldă. S-a trezit deodată într-o cameră imensă și umedă ca a ei din copilărie, un mediu bine controlat. Întuneric deplin. Câteva becuri răzlețe luminau doar niște acvarii în care fuseseră închiși păienjeni de diferite mărimi și lăsați să-și secrete casele. Corpurile lor îi păreau contorsionate, amintindu-i de cel al bunicii sale. Pânzele se vedeau atât de clar, parcă lumina venea de undeva, din noaptea lor. „Hai că ne merge bine și azi, încă de la prima oră avem clienți,” s-a auzit din spatele unei uși negre, mimând un perete. Lumea pusese, în sfârșit, la muncă întunericul.

De-atunci s-a oprit să mai scrie.

Mărturi despre muncă

Sociologia supraviețuirii: deposedare și restituire

Într-o scenă revelatoare din *În căutarea timpului pierdut*, Françoise, servitoarea, se interesează ce fel de vieți se regăsesc în paginile pe care le citește, fascinat, naratorul. Sunt aceste povești populate de personaje „reale”? Conțin aceste pagini vieți ca a sa? Această remarcă nu face decît să sublinieze o dată-n plus excluderea, diferențele de clasă și felul în care este înțeles rolul literaturii și necesitatea de a restitui ca mărturie realitatea, limbajul, viața unei clase excluse și deposedate.

Așadar, corpurile cui ni se înfățișează sub ochi? Le considerăm adecvate ca subiect literar, estetic, legitim și universal? Sunt ele niște reprezentări legitime? Ce fel de nostalgii aducem și purtăm în corpurile noastre din cărțile pe care le citim? Ce fel de emoții și ce fel de prejudecăți? Ce corpuri muncitoare sunt excluse? În ce condiții materiale și istorice sunt plasate și închise? Cu ale cui instrumente scriem și analizăm literatura? Cum îți formează și condiționează clasa dominantă, prin discursul burghez, imaginea despre lume, sine, literatură și revoltă? Cu limbajul cui scrii?

Françoise este imaginea care conține realitatea unei clase care, prin instrumentele unei clase privilegiate și a unei literaturi meritocratice, hegemonice, este distorsionată. În *La distinction*, Pierre Bourdieu analizează reacțiile respondenților în fața unei fotografii reprezentând mîinile unei femei în vîrstă. Pentru clasa muncitoare, o astfel de fotografie este emoționantă, reacțiile surprind pragmatismul, „mîinile sunt noduroase”, „poate suferă de reumatism” și, în mod evident, „nu reprezintă mîinile unei baroane”. Pe măsură ce respondenții aparțin clasei dominante, reacțiile lor devin tot mai estetizate, dezangajate, iar subiectul muncii și corpul, din ce în ce mai abstracte, generice și neinteligibile. Asemenea naratorului lui Proust, pentru care literatura este peisaj, imaginație, aventură, reverie și nu viață, și în analiza lui Bourdieu găsim un răspuns plin de înțeles în ceea ce privește poziționarea de clasă, disocierea și înțelegerea lumii sociale:

Mi se pare o fotografie foarte frumoasă. Reprezintă chiar simbolul muncii. Mă face să mă gîndesc la servitoarea în vîrstă a lui Flaubert. Gestul foarte umil al acestei femei... E păcat că munca și mizeria deformează la un asemenea nivel. (Inginer, Paris)¹

1. Pierre Bourdieu, *La distinction*, Les Éditions de Minuit, Paris, 1979.

Corpul muncitor, pentru un astfel de respondent, devine abstract, străin, necunoscut, iar pentru a-i articula realitatea, apelează la referințe livrești; este clar că „munca și mizeria” sunt realitatea altora, față de care se distanțează, prezintă regrete (realitatea altora, „mizeria” nu îl privește) și nu se implică. Astfel de poziționări, care capătă caracterul unor pledoarii, ne sunt cunoscute din dezbaterile burgheze, care susțin neimplicarea personajului în cutare sau cutare narațiune; altfel spus, neimplicarea în viață, privilegiul de a nu duce grija zilei de mâine, politica văzută ca subiect monden, de divertisment și fără consecințe, și nu ca determinant al vieții ori literaturii. Așadar, cu cât personajul este mai „neimplicat”, dezinteresat, obtuz, violent și ignorant, cu cât susține și reproduce structurile dominante, cu atât opera respectivă este „mai” legitimă și mai „prețioasă.”

Mărturii despre muncă cheamă la chestionarea propriei poziții în câmpul literar, social și politic, dar și a literaturii ca artă neutră, apolitică, a clasei și structurilor dominante.

Însăși ideea de mărturie, cu caracter (auto)biografic, care face vizibile truda și corpurile în stare de hipervigilență și trezie perpetuă, clatină orînduirea hegemonică. Viața cui e legitim să fie consemnată? Și cine o va consemna? Va fi ea deturnată, asimilată, îmblînzită, depolitizată? Aceste mărturii cheamă și la o chestionare a literaturii ca „peisaj și reverie”, o chestionare a corpului îngrijit, sătul, dichisit, relaxat în raport cu corpul trudit, violentat, flămînd, exploatat. Dar și la o chestionare a „chemării divine” și a geniului creator, dacă nu aristocrat, măcar burghez, precum și a discursului burghez, care pledează pentru solidaritate și înduișoare burgheză prin dezangajare, romantizare și estetizare. Așadar, o reflectare asupra ciocnirii dintre clase, asupra segregării, a spațiilor alocate acestor corpuri *politice* și a luptei de clasă: așa cum am văzut mai sus – corpuri în reverie (*În căutarea timpului pierdut*) și corpuri în goană, muncite, exploatate, conținătoare de realitate și marcate de supremația capitalistă și de alianțele neoliberal-conservatoare: mîini deformate, „fără manichiură”, cu „degetele crăpate și umflate de la spălat și stors” [*Abolirea familiei*],

măinile care m-au hrănit. m-au învățat să merg. m-au învățat să scriu. m-au învățat să spăl, să culeg și să plantez flori, să sap, să îngrop, să pun fiecare bucățică la loc. [*despre munca nevăzută a femeilor. scurtă istorie incompletă a unei familii.*]

sau:

Văd o femeie prăbușită pe scaunul tare, de lemn scorojit, din colțul camerei, cu broboane de sudoare pe frunte, respirația greoaie și mîinile umflate, odihnite în poală. Așa arată Iubirea. [*Grădina mea de asupriri sau truda pentru buruiană*]

Rușinea de clasă nu lipsește, iar munca reproductivă invizibilă, perpetuă, infinită străbate aceste texte,

Cocseria ei e bucătăria [*Castel de cocs*], Ce faci cu timpul? m-a întrebat odată, demult, tatăl tău, îndreptând privirea spre grădinița de copii ce se afla la 20 de pași de casa noastră.

sau:

Am șapte ani și mi-e rușine să zic că mama e casnică, că lucrul mamei e să ne crească. Mama dimineața nu pleacă la lucru. Mama se trezește dimineața și spală, călcă, face cumpărături cu foarte puțini bani, gătește.

Mi-e rușine să zic că mama e casnică, ca și cum mama ar fi un trântor. Mama lui cutare merge la lucru, mama lui cutare merge la lucru. Mama mea stă acasă. [*Abolirea familiei*]

sau munca reproductivă văzută ca act magic și dezvrăjirea, corpul contorsionat, într-o activitate și efort continue, neîntrerupte, oboseala și truda naturalizate:

și tot ce i se pare lui că apare de nicăieri
e făcut cu mâna ta, în timp, și toate au durat o viață.

sau:

Cadru cu mama împăturind sarmale, cadru cu mama curățind un pește la unsprezece noaptea cu descrierea: *a trimis taică-tu pe cineva cu ei, a zis să-i fac în seara asta când ajunge*; cadru cu mama făcând maioneză pentru ouă umplute cu descrierea: *a zis că îi e poftă*. Mesaj de la tata: nu îi zici lui mami să facă niște prăjitură cu măr? *trimis la 21:34*. Cadru cu mama aranjând fiecare încăpere, cadru cu mama strângând în urma lui, a mea, a soră-mii, a străbunicii care l-a crescut pe tata și pe care acum o creștem noi, în casa ei, dar cumva a noastră.

Cadru cu străbunica spunând: nu mâncați tot! ca să-i ajungă lui, nu vorbiți tare că acum s-a pus să doarmă!, nu i-ai spălat papucii, și dimineața la prima oră pleacă! nu-i place așa! nu i-ai călcat încă bluza. [*Tot ce apare e făcut de mîna ei*]

Sau munca reproductivă delegată femeilor și tratată ca nemuncă:

îl aud spunând *nu-i nimic, curăță ele, și așa stau toată ziua acasă*. (...) Când frațele meu îmi trimite, ca să mă conving, poza cu eticheta-stindard care declamă că munca așa-zis mărunță e a celor cu mâini mici, simt cum mă lovesc de un

perete. Un perete care îmi spune că aici se termină lumea. Că aici mi se termină *de fapt* lumea îngăduită. (...) Că din mâinile mele țâșnește ordinea. [*Grădina mea de asupriri sau truda pentru buruiană*]

În *Castel de cocs* vedem o emoție-rană și o viață dominată de sărăcie, corpul care se năruie și devine unul și același lucru cu munca pe care o practică. Chiar și casa e făcută din însuși acest corp muncitor; vedem cum corpul, casa, banii, munca sunt toate subiecte politice:

Banii au mirosit mereu a cocs și au fost negricioși. Nu m-am gândit că și casa e făcută tot din cocs și flacără și transpirație.

O casă care plânge cu smoală

Din cauza țipetelor, pumnilor, alcoolului, misoginiei, singurătății.

O altă mărturie: cine a ridicat blocurile în care unele și unii dintre noi locuim? Dar spitalele și școlile? Cine ne spală străzile, cine le asfaltează, cine ne curăță cartierele de gunoaie, cine ne face viața posibilă și confortabilă? Cine ne mîngîie și cine ne vede? Aici, în acest mare și politic subiect al muncii, se vorbește și despre salariile femeilor care fac menajul prin școli, despre rasismul și violența la care sunt supuse, despre prietenie și ajutor reciproc, despre reziliența de care dau dovadă:

Doina se propti de geantă și continuă, cu un ton mai grav, dar cald:

— Ne ținem una pe alta, că de la alții... ce să mai aștepți. Uite, la muncă, dacă n-aș avea-o pe Nuți, cred că aș fi cedat de mult. Când vezi nedreptățiri zilnic și nimeni nu zice nimic, ajungi să te simți invizibilă. Nu cred că știți dumneavoastră, dar noi, femeile de serviciu, suntem ultimele. Ultimele la salarii, ultimele la respect. Muncești de te rupi, pe un salariu de 3000 de lei, înghiți tot, nu zici nimic, și tot tu ești aia de care râde lumea pe la colțuri. [*Vagonul 2, locul 47*]

Dar și despre acest laitmotiv al sărăciei care reverberează dintre rînduri:

sunt sărăcie [*Castel de cocs*], cumpăra o jumătate de pâine pe care o mănca cu rușine mai departe de colegele ei: Lumea râde de tine și nu te crede când nu ai! [*Și atunci am înțeles cit de bogată sunt!*],

Detest cuvântul „sărac”. Nu se referă la mine. Nu se referă la noi. Nu înțeleg ce caută acest cuvânt în casa noastră, în familia noastră. [*Abolirea familiei*]

sau:

— Ce știe lumea prin ce am trecut? Acum nu mai are nimic... Să spunem cât ne-am chinuit să umblăm după ajutoare și că mâncam de la cantina socială? Dacă ți-e rușine, să nu scrii acolo.

Iernile ei muncite în aer liber erau cele mai grele. I se lipeau degetele pe fierul folosit la armături și nu trecea o săptămână până să i se vindece zgârieturile de sârmă de pe mâini că se zgâria iar. [*Și atunci am înțeles cât de bogată sunt!*]

Acest laitmotiv al mâinilor arată că însuși corpul este o mărturie, o consemnare a urmelor pe care le-au lăsat aceste destine impuse. În [*despre munca nevăzută a femeilor. scurtă istorie incompletă a unei familii*] întrezărim o „antropologie a fugii²”, fuga ca supraviețuire, portrete realizate în fugă și urgență, „un nume și atât”, o viață nedocumentată, neconsemnată prin forța dezrădăcinărilor, războiului și dislocării. Frânturi de vieți și reconstituiri ale unor corpuri-împreună, a unei istorii colective:

acest text despre munca și grija femeilor din viața mea.

munca lor nevăzută.

munca lor neplătită.

grijile și fricile lor

între spații și culturi pe care nu le pot recupera,

între spații și momente în care nu mă pot integra,

grijile și fricile lor

imprimare în ficele lor.

Ce înseamnă mărturia unei vieți, dovada și afirmarea propriei existențe? Cui aparțin aceste existențe invizibilizate și considerate nedemne?

Munca este un subiect prin care clasa sărăcită este manipulată, demonizată, instrumentalizată și rușinată că este săracă, datoare celor dezinteresați și esteți. Clasa sărăcită devine un subiect negativ într-o lume care a deposedat-o de viață și posibilități. Într-o astfel de dominație, munca devine o injustiție invizibilă, violență, exploatare și opresiune. Iar aceste mărturii despre muncă aduc împreună aceste vieți furate, respinse, restituindu-le speranța, construindu-le un viitor.

Medeea Iancu

2. Cum o numește Édouard Louis, vezi: *L'effondrement*, Éditions de Seuil, Paris, 2024.

Și atunci am înțeles cât de bogată sunt!

La sfârșitul anilor optzeci, punctul de atracție din zona stației de metrou Dristor era piața bucureșteană Râmnicu' Sărat. Mergeam zilnic cu ai mei să facem cumpărături de-acolo. Lângă, se afla și o berărie cu terasă, unde mama ne trimitea pe mine și pe fratele mai mare să umplem sticle cu bere ca să se cinstească cu prietenele ei de la bloc. Totul se întâmpla în lipsa tatei și era secretul nostru. Primeam în schimb câte o monedă de cinci lei cu care ne luam prăjitura Cartof, preferata noastră, de la cofetăria de pe Bulevardul Camil Ressu. Mamele noastre se adunau la vecina de la etajul I, iar noi, copiii, ne jucam pe afară Pase-Pase cu mingea sau Castelul. Dacă se întâmpla ceva, băteam cu lingurile în țevile de la caloriferul din bucătărie, care urcau și coborau de la parterul nostru, până la patru.

Prietenele mamei au murit de tinere.

Eu nu o pot striga pe numele ei. Părinții adoptivi au botezat-o Mariana și, în momentul în care scriu acest text (2024), mama are 66 de ani. Toată viața și-a purtat părul lung, împletit în coadă. Până când am încheiat clasa a VIII-a, mama nu ieșea din casă fără să aibă o basma pe cap. I-am cerut să renunțe la ea de fiecare dată când venea la ședințele cu părinții de la școală. Vedeam cucoanele dichisite, cu unghii vopsite și cu carmin, cu păr permanent, purtând fuste și cămăși de birouri. Dar mama mea era muncitoare pe șantier. Fierar betonist, și de mică își ajuta mama la munci sezoniere: la cusutul unui buzunar al șorțurilor celorlalte femei rome din cartierul mărginaș în care locuia în Ploiești, la plivitul grădinilor majoritarilor de la sate, la plantarea arpagicului și negoț la bălciuri. Iarna le era cel mai greu să se descurce cu banii, așa că se apucau de strâns sticle pe care le duceau la centrele de colectare.

Dacă mamaie – o femeie scundă, care avea cercei cu cele mai strălucitoare pietre pe care le văzusem vreodată – se mai descurca cu banii, citindu-le în cafea și dându-le în cărți și bobi doamnelor, mama s-a apropiat de Biserică și nu și-a dorit să continue aceste practici.

Toți cei șapte copii ai mamei sunt născuți în perioada comunistă, iar ultimele trei nașteri au fost cu mari probleme. De exemplu, Flori a ieșit cu fundul, Cătălin a venit pe lume cu picioarele, de l-a mirat și pe doctor. Acesta i-a spus mamei că bebelușul sigur va ajunge un om mare. Cu mine, mamei i s-a rupt apa când făcea sorcove ca să le vândă în piață. Era sfârșit de decembrie, și mama își strângea picioarele ca să

termine sorcovele. A doua zi mă naștea, fără lichid, la Spitalul Filantropia cu o sală plină de studenți: „Împingeți!”.

Florile îi sunt dragi dintotdeauna, așa că, la puțin timp după ce l-a cunoscut pe tata și s-au mutat în Capitală, s-a dus să se angajeze la Spații Verzi. Avea în grijă Parcul Politehnicii. Se înțelegea bine cu celelalte fete, și românce, și rome, și se plângeau una alteia de cât de greu era furtunul cu apă pe care-l cărau cu rândul sute de metri.

Când nu avea mâncare la pachet sau bani destui ca să meargă la bufet, își cum-păra o jumătate de pâine pe care o mânca cu rușine mai departe de colegele ei: „Lumea râde de tine și nu te crede când nu ai!”.

Să lucreze pe șantier a ajuns cu tata. Mama a participat la construcția blocurilor de locuințe din mai multe cartiere, cum ar fi Unirii și Muncii, la consolidarea Spitalului Fundeni, la construcția unei anexe a unei unități militare:

— Erai mic atunci și poate nu-ți mai amintești, dar doamna de la popotă îți punea mai multă mâncare de cartofi în farfurie și îți dădea chiftele cât palma între două felii de pâine, îmi spune mama acum când încerc să reconstitui în câteva rânduri cu ce amintiri a rămas.

Sigur, aud din ce în ce mai des cuvintele: „e multă durere aici”, și aș putea spune la fel. Ar vrea să se elibereze de povară, să spună lumii cât de greu i-a fost să fie pentru ani întregi capul familiei, când tata era plecat cu munca pe perioade lungi și aveam un singur venit în casă.

Când nu se gândea la ce să ne mai pună pe masă, gândul ei zbura la cei doi băieți, primii născuți, care au rămas de mici în grija tatălui lor, departe de ea, la Călărași:

— Ce știe lumea prin ce am trecut? Acum nu mai are nimic... Să spunem cât ne-am chinuit să umblăm după ajutoare și că mâncam de la cantina socială? Dacă ți-e rușine, să nu scrii acolo.

Iernile ei muncite în aer liber erau cele mai grele. I se lipeau degetele pe fierul folosit la armături și nu trecea o săptămână până să i se vindece zgârieturile de sârmă de pe mâini că se zgâria iar.

Când ne-am mutat din Dristor în cartierul Chitila, mama a îmbătrânit brusc. Puterile i s-au dus. De la trei camere, acum eram nevoiți, doi adulți și cinci copii, să dormim doar în două, ca la armată, cum se spune, să ne facem nevoile la WC-ul din curte, indiferent de anotimp, să cărăm apă de la cișmea, să nu avem încălzire iarna. De atunci i-a intrat frigul în oase. Bucătăria noastră era într-un mic hol de la intrare. Gazele le înlocuisem acum cu butelia pe care o schimbau mama cu frații mai mari tocmai la capătul tramvaiului, în Dămăroaia. Dar fericirea mamei era curticica. O ajutam cu toții să planteze Cărciumărese și alte flori, pepene, ceapă și alte legume. Aveam găini moțate și un cocoș care nu ierta pe nimeni. Și-a făcut ușor o prietenă, pe vecina Sanda, cu care stătea la povești. Până a murit și aceasta.

Mamei îi era clar că nu mai poate lucra în construcții și cu ajutorul bisericii a început să facă menaj la familie. Îi era greu cu drumurile pe care trebuia să le facă până la apartamentele oamenilor. Își amintește de doamna Academician Zaharescu care, după câteva zile de lucru, a început să o trateze ca de la egal la egal și să o invite din oră în oră să ia pauze de cafea și să mai vorbească. Soțul doamnei Zaharescu o amuza adeseori pe mama cu glume. Îi lipsește compania lor și acum, după ani și ani.

Mai aproape de casa noastră locuiau două surori în etate care îi repetau mamei când mergea să le facă menajul că este bogată. Iar mama nu înțelegea: „casă mare nu aveam, banii de-abia ne ajungeau, așa că mă mâhneam și mai tare... Mi-am făcut curaj o dată să le întreb la ce se refereau. Și mi-au răspuns «Mariana, ai șapte copii. Cinci sunt lângă tine, doi din ei sunt mai departe, dar ei cu toții sunt avuția ta!» Și atunci am înțeles cât de bogată sunt! Mă bucur că vă am pe voi și îmi e suficient. Să fim sănătoși și nu mai știu ce altceva să mai spun. E suficient, nu?»

ANDRADA YUNUSOĞLU

**despre munca nevăzută a femeilor.
scurtă istorie incompletă a unei familii**

our biggest weapon is our family trees – on this land, Saint Levant

acest text despre munca și grija femeilor din viața mea.
munca lor nevăzută.
munca lor neplătită.
grijile și fricile lor
între spații și culturi pe care nu le pot recupera,
între spații și momente în care nu mă pot integra,
grijile și fricile lor
imprimare în fiecele lor.

Mama mea.

portretul ei în fugă. mereu în fugă. pentru că mama a trebuit să le facă pe toate.
să le știe pe toate. mâinile ei muncite sunt cele mai frumoase când îmi mângâie
fața și părul.

liniștea dintre noi.

mama fumează în bucătărie. singurul loc *doar* al ei. ani și ani a plâns pe umărul meu
și eu am ascultat-o. dar mâinile mele sunt prea mici s-o pot cuprinde cu totul,
îmi scapă printre degete,

lumea se crapă și totul stă în loc,

mama mea zâmbeste și eu mă prind cu brațele de ea, *mama nu pleca de lângă mine*,
o mângâi și îi spun că totul o să fie bine,

o să fie bine. mama mea se face mică-mică și o țin în brațe. o copilă, iar eu îi simt
toate fricile cum trec prin mine.

bunica mea maternă. mamaie. Alexandra.

e cea mai mică dintre patru frați, e singura fată care a supraviețuit. pe cer trec avi-
oane de luptă, iar ea abia învață să meargă și să gângurească câteva cuvinte în rusă.
în clasa a 7-a e scoasă de la școală. pentru că e fată. are 13-14 ani și trebuie să se
pregătească pentru viață.

viața de femeie. să îngrijească, să curețe, să spele, să frece podele, să facă copii. dar ea vrea să meargă la școală, să citească, să învețe, să aleagă ce vrea să facă. compromisul. școala de croitorie.

bunica mea e croitoreasă, tapițereasă. la fabrică de luni până sâmbătă.
pe schimburi:

vine acasă, se schimbă, face de mâncare, iese în grădină, dă la animale.

își șterge transpirația de pe frunte și cu degetele umede dă pagina la carte.

Alexandra are 21 de ani și are primul ei copil, îmi spune: *am crescut cu el și eu tot copilă eram, atunci 21 nu era devreme,*

dar era devreme, la 21 de ani îmi susțin licența

și mi se pare că am toată viața înainte. Alexandra își calculează viața în schimburi la muncă, copii, grădină și eu în licență, master, doctorat.

Alexandra naște prima ei fiică și fiica ei moare.

Depresia post-partum nu există.

Depresia post-partum învață să lucreze pe schimburi de luni până duminică neîncetat.

Depresia se adâncește, se ascunde, despre ea nu se vorbește.

Alexandra naște încă o fiică și fiica ei e mama mea.

Gherghina. Străbunica mea.

Mână de fier. Capul familiei. Ea taie și spânzură. Mută munții din loc.

Gherghina nu merge la școală decât ca să-nvețe să scrie și să citească. Fetele nu merg la școală.

Ele n-au nevoie de educație. Ele învață de la mame și de la alte femei cum să îngrijească, cum să muncească câmpuri, să curețe, să facă copii.

Gherghina se mărită tânără, destul de tânără, mult prea tânără c-un bărbat blând. patru copii i-au trăit.

Alexandra e ultima ei fiică și bunica mea.

Naciye. Nine.

Născută în Komotini, nu a cunoscut niciodată un pământ al ei.

Komotini Dobrogea Șumen Kosovo Preševo Șumen Eskişehir. la 16 ani e măritată cu bunicul meu.

primul ei copil e tatăl meu. războiul și frica, și sărăcia.

nicio geantă nu-i suficient de încăpătoare pentru frica unei mame. nicio geantă nu-i suficient de încăpătoare pentru visele și dorințele unei mame.

nicio geantă nu-i suficient de încăpătoare pentru visele și dorințele lui Naciye.

cinci copii în brațe, în exil, în fugă, în ură, în nume și documente pierdute. în genealogii pierdute.

Naciye îi spală hainele pline de sânge lui Bayram. îl îngrijește când glonțul nu-l omoară, îl îngrijește și-l pune pe picioare, îl îngrijește când furia lui e atât de acaparatoare.

în șumnu muncește, calcă, coase, gătește și statul vrea să-i șteargă numele, religia, existența, urmele adâncite în toate locurile prin care a trecut. cu cinci copii prinși de ea, cu furia și frica lui Bayram. fără bani. fără documente. fără nume. fără limbă. nimic care să-i lege de un loc. ajung în turcia. unde o iau de la capăt. reconstruiesc nume. limbi. documente și locuri care să-i înrădăcineze. rămâne văduvă într-o țară pe care n-o cunoaște, nu plânge, nu se vaită, nu se clintește, își sărută copiii pe frunte și luptă.

Naciye luptă pentru copiii ei, pentru fiecare în parte.

Naciye îl privește pe tata la 23 de ani condamnat la moarte, îl privește și îi spune *fă bine și vino acasă*. iar el o ascultă. nu iese din cuvântul ei. după nouă ani de așteptare Naciye îl ia în brațe. orice viață e bună când ai scăpat cu viață.

Emine. e numele străbunicii mele. un nume și atât. nu există documente care să mi-o aducă înapoi. din Komotini, din Dobrogea, din Șumnu. Mi-o imaginez în căruța plină de fân, și în brațele ei – copiii. părul ars de soare. picioarele pline de bătăături. schimbul de populație. republica. Emine e capul familiei. Cuvântul ei e lege și mă gândesc la cum ar fi fost viața ei dacă s-ar fi născut într-o lume care să-i ofere adăpost. azil. în șumnu muncește, îngrijește, spală și decide, iar cursul vieții curge printre degetele ei. Emine e mama lui Naciye și Naciye e benim ninem.

acest text despre femeile din viața mea. care sunt ape. și amintirile lor se varsă în mine. frica și groaza. iubirea și speranța. le port cu mine munca, grija, sacrificiul. să fii mamă e un sacrificiu oricât de mult îți dorești asta. oricât de mult îți dorești să nu fie asta. și poate că unele dintre ele nu și-au dorit asta. dar destinul lor a fost deja prezis. toate drumurile pe care le-au străbătut. orașe. țări. lumi întregi. uneori singure, de multe ori cu bărbații și copiii lor. încolăciți de ele. strânsoarea lor care lasă urme. copii și bărbați puși pe picioare. îngrijiți. încurajați. zile și nopți muncite pe schimburi. schimbă fabrica cu casa. zile și nopți când își luau mâncarea de la gură. zile și nopți în care-și șopteau dorințele sub formă de rugăciuni. ascunse. niciodată auzite. femeile mele care au lăsat amprente mici pe corpul meu. femeile mele care au lăsat amprente mici în toată inadecvarea și lupta mea. în tot refuzul de a fi femeie și atât.

mâinile lor muncite. mâinile lor crăpate. mâinile lor care mângâie, dar și pedepsesc. mâinile lor care taie și rup și pun totul la loc. mâinile care m-au hrănit. m-au învățat să merg. m-au învățat să scriu. m-au învățat să spal, să culeg și să plantez flori, să sap, să îngrop, să pun fiecare bucățică la loc. m-au învățat că o casă nu înseamnă

acasă decât dacă acolo poți respira ușurată. mâinile lor. mâinile lor le sărut. mâinile femeilor care m-au împins de la spate, care m-au ținut de mână când am căzut și m-au ridicat. femeile mele care mi-au spus *mergi înainte, tot înainte, nu privi niciodată înapoi*. dar eu nu le pot lăsa în urmă. le țin cu mine, înrădăcinate în mine cresc flori și fructe. le țin aproape. le șoptesc numele și mâinile lor se strâng în jurul meu.

mâinile mele sunt crăpate și muncite. eu sunt sora cea mare. fica cea mare. eu țin în brațe trauma familiei noastre. o legăn și îi cânt toate poveștile care m-au crescut. o legăn și o liniștesc. ruptura nu o s-o rănească. chiar dacă durerea pe care o simt în piept mă sufocă în prea multe dintre zile. îi spun *eu sunt fica care-și rupe lanțurile, care fuge și când picioarele îi sunt grele și pline de bătăături, care atinge frica și groaza, care atinge iubirea și speranța. eu sunt fica care în sfârșit cunoaște libertatea*.

acest text despre munca și grija femeilor din viața mea.

munca lor nevăzută.

munca lor neplătită.

grijile și fricile lor,

iubirea și speranța

între spații și culturi pe care nu le pot recupera,

între spații și momente în care nu mă pot integra,

grijile și fricile lor,

iubirea și speranța

imprintate în ficele lor.

Vagonul 2, locul 47

Trebuia să merg la București, în toiul unei arșițe ce părea să topească orizontul, cu un tren care avea deja o întârziere de peste 30 de minute. După 45 de minute de așteptare, ajunge în sfârșit în gară. Mă urc în vagonul doi și caut locul 47. Spre frustrarea mea, locul părea să fi dispărut în neant. Mă simt ca într-un roman realist-magic, prinsă într-un fenomen inexplicabil, cu un bilet în mână pe care scrie clar locul 47, dar fără niciun indiciu unde ar fi acesta. Poate chiar sunt o fantomă, iar eu habar nu am.

— Nu-i nimic, domnișoară, stați aici cu noi. Uitați, e un loc liber lângă geam, îmi spune una dintre femeile din compartimentul unde se presupunea că ar fi existat locul meu.

Le mulțumesc de nenumărate ori că mă primesc în spațiul lor. Am un presentiment bun. Nu știu de ce, dar în acel moment îmi aduc aminte instant de copilărie, când mergeam cu părinții în vizite și adoram să scormonesc în dulapurile gazdelor. Ori de câte ori eram trimisă în camera copiilor, mă opream să cercetez cu privirea un dulap sau un birou care-mi ieșeau în cale, ca și cum aș fi fost într-o expediție. Pe unele le cunoșteam deja, dar de fiecare dată descopeream câte o comoară ascunsă prin rafturi. Iar dacă nu aveam cum să ajung la dulapuri, îmi rămâneau conversațiile adulților, le ascultam cu o fascinație nedisimulată. Curiozitatea mea era nețărmurită și se hrănea din ele la fiecare vizită.

De pe atunci îmi rămăsese obiceiul de a mă opri să observ lumea din jurul meu, să ridic capul din telefon și să încerc să cunosc oamenii de lângă mine. Poate pentru că, prin poveștile altora, ajungeam de fiecare dată în locuri în care nu mai fusesem și descopeream lucruri pe care nu le cunoșteam, ca și cum aș fi trăit o altă viață prin ochii altcuiva și aș fi văzut realitatea cu toate zbuциumările ei.

Realizez rapid că cele trei femei, cam de aceeași vârstă, se cunosc, judecând după entuziasmul cu care povestesc că au reușit să prindă locuri în același compartiment. Una dintre ele, pe nume Carmen, îmbrăcată într-o rochie înflorată și veselă, mă întrebă dacă stau comod la fereastră, iar celelalte două, Doina și Nuțica, îmi zâmbesc larg, ca și cum ar încerca să mă testeze pentru a vedea cât de dispusă sunt să stau la taină.

Curând aveam să aflu că cele trei femei lucrează împreună de aproape un deceniu la universitatea din oraș. Doina și Nuțica, vechi prietene, se ocupă de curățenie,

mereu în mișcare, cu mătura sau cârpa în mână, împingând căruciorul cu detergenți, într-o cursă neîntreruptă prin sălile de curs și birouri. Carmen este secretara. Deși sunt angajate în același departament, Carmen nu le este tocmai apropiată. Vorbesc din când în când, în pauzele de cafea sau când se intersectează pe holurile lungi ale universității, fiecare cu treaba ei.

— Sper să nu mai stea trenu' ăsta iar pe câmp, spune Nuțica. Nu pricep de ce nu bagă și ei niște bani în trenuri. Păi, s-a dus pe apa sâmbetei tot ce s-a construit în comunism. Stricăm, în loc să dregem câte ceva. Să nu ne rămână nimic! Mi-ar fi plăcut să fi știut să călăresc! Na, acum aș fi fost deja la București!

— Așa e, Nuțică, răspunde Doina, care până atunci tăcuse și privea pe geam. Săptămâna trecută m-am dus la Târgu Mureș și o zi întreagă am stat în tren. N-am cum să ajung acolo altfel. Da' știi că mie-mi place tare mult să merg cu trenu'. E mai ieftin, și-apoi, dacă ai cu cine să stai de vorbă, nici nu mai simți drumu'.

— Mergeți des cu trenul la Târgu Mureș? intervine Carmen.

— Da, încerc să mă duc o dată pe lună. Mai trăiește tata și am două surori care tot acolo locuiesc.

Doina se născuse în Târgu Mureș, într-o familie săracă de romi. Tatăl ei reușise să obțină o slujbă la Combinatul de la Târnăveni, iar mama ei, la Fabrica de Zahăr. Doina a lucrat și ea ceva vreme acolo, după ce a terminat treapta întâi, dar a renunțat când s-a căsătorit. După Revoluție, s-a mutat la Craiova pentru că soțul ei avusese noroc să prindă un post mai bun la Fabrica de Bere. Și-a găsit și ea o slujbă, vânzătoare la un chioșc de ziare, dar n-a durat decât câteva luni. Chioșcul a fost închis, fiindcă publicațiile se mutaseră online. Deși dezamăgită, nu s-a lăsat doborâtă. A început să întrebe în stânga și-n dreapta, iar o vecină i-a sugerat să încerce la Metro, singurul supermarket din Craiova la acea vreme.

— V-ați angajat acolo?

— Da, doamna Carmen. Casierită am fost. Zău că a fost cel mai bun loc unde am lucrat vreodată. Plăteau frumușel, iar șefu' meu, domnu' Mircea, era om de treabă. Ținea la mine, nu glumă. Zicea mereu că-s cea mai vrednică din toată secția.

— Și?

— Și-a murit, săracu'. Pe neașteptate. Și știți ce-au făcut? M-au dat afară pe mine prima, c-au zis că fac restructurări. Vrăjeli. Nici măcar indemnizația nu mi-au dat-o.

— Aoleu...

— De-aici s-a dus totu' de râpă. Fetele mele erau mici, iar lu' bărbatu-meu i-au găsit cancer la prostată, stadiu terminal... Vă dați seama? Am umblat ca o bezmetică să-i găsec un loc în spital. Fără pile, fără nimic. Nu vă mai spun cum s-au purtat doctorii cu mine. Parcă aveam păcat scris pe frunte...

— Cum v-ați descurcat? Aveați pe cineva?

— Am vândut garsoniera și ne-am mutat toți patru la o rudă a soțului, într-o casă de chirpici din Romanești, la marginea orașului. Nu vă mai zic, stăteam claie peste grămadă, mereu cu teama că oricând ar putea exploda ceva. Nu aveam nici măcar o aerisire la casă. Am plâns zile întregi.

— Nici nu vreau să-mi imaginez! spune impresionată Carmen.

— Am avut noroc cu o vară a soțului, care lucra la Frigorifer, iar ea a vorbit cu șeful de acolo. Nu rezista nimeni mai mult de o lună. Era foarte greu să stai în frigul ăla! Nu ne dădeau nici mănuși! În fine! Așa, până să ajung să muncesc la universitate, am tras, nu glumă. Am mai lucrat și la pescărie o perioadă, apoi am făcut un curat într-un bar. Am fost chiar și la un depozit auto, unde nu știai când e zi și când e noapte. Nu știi cum am făcut față, nu mai știam de capu' meu.

— Vă cred...

S-a lăsat un moment de liniște, Doina se sprijini mai bine de spătarul scaunului și continuă:

— Doamnelor, io am ajuns și la cazino! Cine credeți că lustruia păcănelele? a spus râzând, cu un amestec de autoironie și tristețe.

Telefonul îi sună. Își cere scuze și răspunde: „Da, mămică, am prins trenul! Suntem pe la Caracal. Îți zic acum ce să faci. Stai să ies de aici ca să nu deranjez tot compartimentul.”

Iese din compartiment, trăgând încetșor ușa după ea. Din când în când, mai auzim: „Mami, bulionul e musai, să nu uiți de el!” sau „Pune și ceapă, mămică, cum adică nu pui?”

— Iar explică Doina cum se fac sarmalele, se aude glasul Nuțicăi. Vorbește cu fata ei de la București. Are două fete mândre foc! Asta la care merge acum e actriță, iar ailaltă e contabilă la o firmă din Craiova. Cu asta, a mare, mereu stă de vorbă, mai ales acum că are și un copilăș. Cu cea mică, vorbește mai rar, dar le iubește pe amândouă ca pe ochii din cap. A muncit toată viața pentru ele ca să le țină în școală.

— Cum v-ați cunoscut? îndrăznesc să particip și eu la discuție.

— E o poveste lungă, zice Nuțica. Doina stătea în Romanești, la fel ca mine, de aproape 20 de ani. Ne-am întâlnit prima oară în autobuz. De atunci, ușurel-ușurel, ne-am împrietenit. Se oferea mereu să mă ajute cu plasele, că io, cu mâinile astea bătute de artroză, nu puteam face nimic. O fată de milioane! Să zic drept, la început îmi era frică de ea. Era înaltă, voinică, impunătoare, ca și acum. Ce să faci, prejudecăți de-ale noastre, ale românilor. Le-am depășit cu vremea, dar tot nu am scăpat de ele, că nici eu nu sunt vreo sfântă.

Doina se întoarce în compartiment zâmbitoare, împingând ușa cu grijă, exact cum făcuse când ieșise din compartiment.

— Ce spui tu, acolo, Nuți? Ce mai povestești acum?

— Ziceam de tine, Doiniță, cum ne-am împrietenit noi două.

— Aaa, în autobuzu' ăla de Romanești. Dragoste la prima vedere! pufnește în răs Doina. Îmi amintesc că, la început, Nuți se ferea de mine ca dracu' de tămâie. Mai ții minte? Când bărbat-tu mi-a zis vorbe urâte, m-a strâns în stomac. Și ție ți-a zis că-s hoață, că o să te păcălesc până la urmă. N-o să uit cât oi trăi cuvintele lui.

— Ăla nu era om, Doina. Voia numa' să-mi bage prostii în cap, zice mâhnită Nuțica. Mereu îmi zicea să nu te mai văd, să stau cât mai departe de tine.

— Lasă, că știi cum stă treaba. Tot timpul m-am simțit dată la o parte, nu numa' de el, da' și de alții. Și când vine din toate părțile, din priviri, vorbe, da' și din tăceri, începi să-ți dai seama că nu-i întâmplător.

— Da' știi tu, Doină, ce a fost cel mai important? răbufnește Nuțica. Faptul că tu ai fost mereu lângă mine! Femeia asta a fost singura care m-a ținut pe picioare, să știți. Când venea nenorocitu' ăla de bărbat, beat și pus pe bătaie, Doinița a fost acolo! M-a susținut fără să mă întrebe nimic. Nu m-a judecat niciodată, nici măcar nu mi-a spus că sunt o proastă că accept să fiu batjocorită în halu' ăla. Până la urmă, am dat divorț de el, pârlitu' dracului.

— Și de atunci sunteți așa nedespărțite? Mereu vă văd împreună, zâmbește Carmen.

— Doina e zeița mea, la ea mă închin eu! și întoarce capul spre ea.

— Aiurea, Nuți, lasă aburelele! Eu nu-s salvatoare. Sunt doar om, la fel ca tine. Și ce am făcut, am făcut din inimă. Când văd că-i greu cuiva, nu mă lasă sufletu' să stau deoparte.

Doina se propti de geantă și continuă, cu un ton mai grav, dar cald:

— Ne ținem una pe alta, că de la alții... ce să mai aștepți. Uite, la muncă, dacă n-aș avea-o pe Nuți, cred că aș fi cedat de mult. Când vezi nedreptățiri zilnic și nimeni nu zice nimic, ajungi să te simți invizibilă. Nu cred că știți dumneavoastră, dar noi, femeile de serviciu, suntem ultimele. Ultimele la salarii, ultimele la respect. Muncești de te rupi, pe un salariu de 3000 de lei, înghiți tot, nu zici nimic, și tot tu ești aia de care râde lumea pe la colțuri. Of, mă mai ajută și fetele mele, da' au și ele viețile lor. Bine naiba că rudele lu' bărbată-miu m-au lăsat în casă. Am camera mea acolo și nu plătesc chirie. Că altfel, nu știu cum dracu aș mai rezista pe lumea asta!

Se lăsă o liniște apăsătoare. Carmen încruntă ușor sprâncenele și răsuflă greu, apoi spuse cu resemnare:

— Așa e... și nu mai vezi ieșire. Nu mai e de trăit în țara asta! Dar unde să pleci? Să stai prin țări străine la cules de sparanghel? Săracele femei care muncesc departe de casă, cu copiii lăsați în grija bunicilor...

— Culesul de sparanghel nu-i deloc ușor, zice deodată Nuțica. Două dați am fost. Două! În Germania. Cred că sunt vreo 12 sau 13 ani de-atunci. Era umezeală-n pământ de-ți intra în oase. Și după program ne țineau acolo. Că trebuia să iasă norma!

Scormonește după ceva prin geantă și zâmbește când găsește telefonul. Ne spune că vrea să ne arate câteva poze cu locul în care a trăit în acea perioadă. Le păstrează și acum, ca să-și amintească exact în ce condiții dormea seară de seară.

— Stați așa să vă arăt unde puneam capu'. Uite aici, hotel de cinci stele, da' căzătoare! Paturi suprapuse, mai rău ca la pușcărie. Mâncarea nu era de-ajuns, cât să nu leșini de foame. Nici nu aveai timp să te duci la supermarket. Mai era și departe. Noroc că aveam conservele după mine, că altfel ajungeam să mănânc iarbă. Zici că mă pregăteam să fiu Miss România la cât de slabă ajunsesem după prima lună. Și după ce munceai de-ți ieșea sufletu', îți luau din salariu pentru cizme, pentru baracă, pentru mâncare. Dacă ar fi putut, ne-ar fi oprit și pentru aer. Cu nimic nu m-am întors acasă. M-am jurat că nu mai calc pe acolo nici dacă mă plătesc dublu! Să-și bage sparanghelul undeva!

În acel moment, discuția capătă o greutate aparte. Doina intervine în discuție fără ezitare, de parcă abia aștepta să-și spună și ea pățania. Se uită mai mult la mine cu o privire pătrunzătoare, în timp ce învârte pe deget un șnuruleț tocit la capete.

— Ehe, și io am trecut pe la nemți. Nuțica la ceva subțire, io la ceva mai gros, adică la cules de castraveți. La început ni s-a zis că nu plătim nimic pentru cazare sau mâncare. Apoi, ce să vezi? Ne-au tras din bani până ne-au uscat. Am stat în niște rulote, d-alea pe care le vezi la televizor, da' alea măcar arată a ceva. La noi era igrasie-n pereți, boileru' mai mult stătea decât mergea. Apa caldă... lux. Dacă voiai să te speli cu apă caldă, trebuia să te trezești cu noaptea-n cap și să te bați cu alea mai tinere. La final, rămâneam cu vreo 300-400 de euro pe lună. Super ofertă! Nemții erau zgârciomanii tare. Singuru' lucru pe care l-am păstrat de acolo a fost șnuru' ăsta de la un breloc. L-am cumpărat de la un fel de bălci din satul vecin. Brelocu' s-a dus, dar șnuru' așa ros și decolorat cum e, îl port mereu la mine. Să nu uit prin ce am trecut. Că, vorba aia, nu tot ce sclipește-i euro.

— Ce mârłani! spune Carmen. Mă bătea gândul acum câțiva ani să mă duc să îngrijesc de vreun bătrân sau vreo bătrânică, dar mereu mi-am zis că o scot eu cumva la capăt. Copiii mei s-au stabilit la Londra, de fapt, doar fata, cu familia ei, băiatu-i în Germania. Aș putea să stau acolo, cu ea, la Londra, dar știu că aș muri de nefericire. Nu m-aș putea acomoda în țara aia. În vizită e altceva, mă duc când pot, mai mult ca să am grijă de nepoțel.

— Lăsați, că așa vă apreciază mai mult, a întrerupt-o Doina.

— Sper să fie așa! continuă Carmen. Fata mea a plecat de când s-a născut Sebastian. Mai mult pentru viitorul lui. Inițial, nu voia să plece. Era doctoriță la spital, aici, la Craiova. Foarte implicată, apreciată... Dar când a aflat că Sebastian are sindromul Down, a fost devastată. Ce a urmat a fost mai rău ca în poveștile de groază! Nu mai spun că au fost certuri în familia lui, socrii i-au reproșat că nu e în stare să nască un copil sănătos. Până la urmă, soacră-mea l-a convins pe ginere să bage divorț.

— Vai, ce urât! Și ce a făcut fata?

— Noroc că fratele fostului ei soț locuia în Anglia și a chemat-o acolo. A murit soacră-mea de ciudă. O jigodie spurcată, toată viața ei a umblat să bage strâmbe.

— Stați așa că eu nu mai înțeleg ceva, spune nelămurită Doina. Adică fata dumneavoastră s-a îndrăgostit de fratele primului soț? Ca-n filme?

— Fix așa! Noroc că frate-său a fost întreg la cap. A ajutat-o pe fata mea fără niciun interes și, în timp, s-au îndrăgostit, dar nu s-au căsătorit. Trăiesc în concubinaj, muncesc la același spital, fiindcă și el e tot doctor, dar ginecolog. Culmea, amândoi au studiat medicină la Craiova, și el i-a făcut cunoștință cu fostul ei soț. Așa s-a nimerit, cumnatul a ajuns să-i fie partener. Nici nu vă imaginați cât o adoră, iar pe Sebastian îl iubește ca pe copilul lui. Toate se așază până la urmă.

Trenul încetinește brusc, șinele scârțâie prelung și neplăcut, semn că am ajuns la Roșiori. În clipa aceea, Carmen, care tocmai căuta una-alta într-o sacoșă ticsită cu pungii și caserole pline cu mâncare, e luată prin surprindere de hurducătură și scapă totul din brațe. Caserole de diferite mărimi se rostogolesc la picioarele noastre ca niște zaruri.

— Fir-ar să fie! Bine că nu-mi căzură în cap, oftează Carmen.

— Văleu, stați așa, că vă ajut! exclamă Doina și sare imediat să adune caserolele împrăștiate.

— Of, vă mulțumesc din suflet! Ce nu face o mamă pentru puii ei! Eu sunt prințesa fripturilor făcute pe plită și împachetate pentru străinătate. Gustul se mai pierde, dar rămâne gestul..., și se aplecă și așază din nou caserolele în sacoșă.

— Fie-mea mă ceartă de fiecare dată că-i duc carne prăjită de acasă, dar o înfulecă pe nerăsuflăte. Zice că gustul de acasă e special, simte că mănâncă natural, nu carne artificială din Anglia. De dragul ei fac totul. Băiatul meu, ăsta din Germania, a ajuns obez de la toate prostiile pe care le mănâncă acolo și mă roagă să-i trimit legume din România, că au mai multă savoare. Ce să fac, îi trimit pachet cu microbuzul.

— Unde locuiște? întreb eu curioasă.

— În Frankfurt. A vrut să meargă la soru-sa, la Londra, dar nu i-a plăcut. A zis că sunt oamenii reci și prețurile prea mari. S-a dus într-o vacanță în Germania și m-a sunat că vrea să studieze acolo. După mine e același drac. Și acolo costurile de trai sunt exorbitante, iar studenții cer credite pe la bănci ca să termine o facultate și să se întrețină. Asta dacă nu sunt copii de miliardari.

Ne vorbește despre cât de nefericit și singuratic e băiatul ei, iar câteodată regretă că a ales să studieze la Frankfurt. Simte deseori că trebuie să aleagă între a studia și a avea un loc de muncă, fiindcă e imposibil să le facă pe amândouă în același timp.

— M-am sacrificat pentru el ca să studieze, iar eu am rămas singură, suspină ea. Poate că e mai bine așa, nu mai am bătăi de cap, dar tot plină de datorii am rămas. Lumea vorbește mult de educație, dar uite că nouă ne-au mărit salariul cu o

frimitură. Dacă profesorii sunt văzuți ca niște lepre! Ce să mai zic de noi, personalul nedidactic! Eu răspund la mesaje și când sunt pe veceu! Vai de capul nostru. De parcă hârtoagele s-ar face singure. O să ne înlocuiască cu roboții și vom rămâne fără nimic. Nu ați văzut? Ne e și rușine să spunem ce salarii avem. Ne-au băgat în cap că e confidențial să spui cât câștigi, că trebuie să ții numai pentru tine, ca nu cumva să începi să te compari cu alții și să îți dai seama că abia te descurci cu 4000 de lei pe lună. Atât câștig eu.

— 4000 de lei? mă minunez. Cum vă descurcați? Vă mai ajută și fata din Londra?

— Ce să fac? Mănânc ciorbă și paste, exact ca o studentă din cămin. Atât îmi permit. Am la datorii pe capul meu... nici nu-ți mai spun. După ce am divorțat, am rămas cu toate cheltuielile la casă. Practic, aproape tot salariul meu se duce pe credit. Zici că-l ia vântul. Mai prind un proiect ROSE din joi în Paști, când au nevoie de cineva care să se ocupe de logistică. Dar nici acolo nu curg banii. E un mizilic. Așa că... strâng cureaua. Mă ajută și fata, dar mai mult când îi zice frate-său, că eu nu-i cer niciun leu.

— Lăsați, că vă îndulcesc eu acuș! Să vedeți ce are Doina aici, o minunăție, nu alta! zice ea, cu ochii sclipind de bucurie.

Ne ține un pic în suspans, dar imediat scoate dintr-o geantă o tăviță acoperită cu folie de aluminiu pe deasupra. Dă folia la o parte, iar noi facem ochii mari.

— Luați, vă rog, nu fiți rușinoase! E specialitatea mea: plăcintă cu mere! Am făcut două, da' una e împachetată frumos pentru Jenica, fetița mea.

— Ce noroc are Jenica! se minunează Carmen, întinzând prima mână spre tavă.

— Jenica mea e înnebunită după plăcinta asta! De fapt, o chemă Eugenia pe delicioasa mea fetiță! se amuză ea. Am zis că vreau să am ceva dulce tot timpul prin preajmă. Cândva, Eugeniile erau desertul meu preferat. Doamne, ce bune erau! Cele de acum nu mai au niciun gust. Pe vremuri, când nu găseai nimic, ălea erau delicatose! Acum? Nu prea pot să mănânc multe. Am rămas doar cu diabetu'. Țsta îmi omoară viața, fir-ar să fie.

Femeia își îndreaptă privirea spre geam, oprindu-se nițel din vorbit. Îi scapă o înjurătură în surdină, dar apoi își revine imediat și continuă:

— Mergem cu trașcaleta înainte. Mai am și ouă după mine. Sper să nu ajung, naiba, cu ele făcute omletă la destinație. Doamna Carmen cu friptura, eu cu ouăle! Am zis să-i duc și eu ceva proaspăt, să nu merg chiar așa cu mâna goală.

Râdem în cor toate patru, iar Nuțica mușcă cu poftă din plăcinta cremoasă în timp ce o atinge pe Doina pe umăr.

— Doină, numai bunătăți faci tu, fată. Prazu' îl luași? Apăi, dacă începurăm să ne confesăm, să știți că și eu îi duc domnului doctor niște porumb. Dracu' să mă ia că mă duc cu știuleții la București! Poimâine mă operează și poate îmi bag un știulete în fund ca să prind curaj! Mă duc singură la tăiere, iar dacă nu iese bine, măcar focu' să mi-l aprindă cu coceanul de la mine din curte.

Deodată, starea de spirit a Nuțicăi se schimbă ușor. Nu devine neapărat tristă, dar o umbră de melancolie pare să-i cuprindă chipul. Totuși, vorbește repede și sacadat, ca și cum ar dori să împărtășească din durerea ei, încercând să se țină tare, deși e vizibil că trupul ei e străbătut de multă mâhnire. De-a lungul destăinuirilor repetă deseori aceleași cuvinte: „cancerul nu înseamnă doar moarte...”

— Când l-ați descoperit? îndrăznește s-o întrebe Carmen, cu voce blândă.

— Anu' trecut, doamna Carmen. Am fost făcută terci! O jumătate de zi n-am fost în stare să mă ridic de pe scaun. S-a speriat și domn doctor de mine, zicea că am împietrit deodată. Dacă nu era el, eram demult sub pământ.

— Ai avut și tu noroc că ai prins loc într-un spital bun! adaugă Doina plină de optimism.

— Da, ai mare dreptate, Doiniță. La cât câștig eu, tratamentele sunt un vis. Dacă n-ar fi fost spitalele ăstea de la stat, cum or fi ele, io n-aș mai fi trăit. Nici bani de o perucă decentă n-am avut. Nu mai știi cum rămăsesem după chimio, Doinico? Aveam trei fire pleoștite în cap. Bine, mi-a dat o prietenă o perucă roz. Nu știu de unde dracu' a luat-o. Ziceai că sunt o bomboană. Asta îmi mai lipsea, să arăt ca Sandybell! N-am zis io mai bine să stau cheală? Măcar semănam un pic cu Sinead O'Conner, că tot mi-a plăcut de ea.

— Tu, Nuțică, da' Sandybell avea părul blond, nu roz! îi atrage atenția Doina.

— Lasă, draga mea, să nu fiu io Sandybell cu părul roz. Că de ochi albaștri n-am dus lipsă. Bani n-am, în rest le am pe toate!

— Ești tare frumoasă, Nuți, cum să nu! Brigitte Bardot ar fi invidioasă dacă te-ar vedea. De-ar ști ea ce rivale are în Bănie, ar lua-o pe câmpii. La 60 de ani, te ții mai bine decât unele de 40. Și o să treci peste necazuri. Le-ai dus tu pe toate. Cancerul e ca maioneza. Dacă pare că s-a tăiat, îi tragi o frecătură bună, storci o țără de lămâie și gata! Se leagă! Dacă nu, vine Doina în acțiune ca-n filmul ăla american cu cele două femei care ies împreună la liman. Îl mai ții mine? Țălea două care merg prin deșert cu mașina decapotabilă. Cum le zicea, domn'e? Vai de mine ce memorie șubredă am!

— Vă referiți cumva la *Thelma și Louise*? dau și eu buzna în conversația lor, însă îmi bag repede capul în pământ, de teamă să nu par că-mi bag nasul unde nu-mi fierbe oala.

— Așa, domnișoară, exact! Țălea e! Când l-am văzut prima oară, nu știam cum o cheamă pe una dintre ele. Zic: ce nume curios, cum să te cheme „Tela”? Băi, stai așa, numele ăsteia vine de la telul cu care bați ouăle. Și așa l-am reținut.

De data asta, singura care abia schițează un zâmbet e Nuțica, își privește mâinile slăbite, lăsându-ne să râdem noi în hohote de la glumă. După câteva momente, ne potolim. Ea scoate un oftat lung și adânc:

— Dacă m-aș fi născut și eu într-o familie bogată, poate aveam altă soartă! Nu stăteam la mila altora, aveam și eu ce să dau ca să mă bage în față. Așa, aștept

moartea. Dar știți ce? N-are nimeni ce împărți după mine. Nici datorii, nici moșteniri. Măcar atâta lucru.

Ne uităm toate spre ea fără să mai scoatem niciun cuvânt. Doina îi strânge mâna cu blândețe, încercând să-i aducă puțină alinare. Se oferise să stea cu ea în spital, dar Nuțica nu voia să audă de asta nici în ruptul capului. Prefera să fie singură, văzuse multă tristețe acolo, de ce s-o mai mânănească și pe Doina. Mai bine să fie cu copiii ei, la bucurie.

Între timp, trenul trece de maldărul de gunoaie de la intrarea în București, apropiindu-se de gară, iar în aer se simte un miros subtil de ceapă amestecată cu salam. Carmen cotrobăie prin geantă și scoate o cremă de mâini, fluturând-o în fața noastră.

— Cine vrea să se dea cu cremă de mâini de la Gucci?

— O, doamna Carmen, ați dat-o pe finețuri din ăstea! face ochii mari Doina.

— Pe dracu' finețuri! Am găsit-o în baia din aeroportul din Londra. A uitat-o o cucoană pe capacul de la budă. S-a întors după ea, dar eu m-am făcut că plouă! Ce, să nu rămân și eu cu ceva de la simandicoși? E aproape plină, o folosesc doar la ocazii speciale, iar noi suntem speciale! Hai, că după atâtea combinații de mirosuri, merge de minune un pic de Gucci! Gucci cu care-ți ștergi mucii!

— Atunci mai lipsește un păhărel de whisky, zice Doina, cu un râs molipsitor, din acela care te face să uiți pentru o clipă că ai necazuri.

Coborâm din tren și ne oprim câteva clipe pe peron pentru a ne lua rămas-bun. Le spun că sper să ne revedem, dacă nu în alt tren, măcar la Craiova. Carmen și Doina îmi răspund, zâmbind cald, că fără îndoială ne vom întâlni din nou, însă Nuțica, cu o voce stinsă, murmură printre dinți:

— Sau poate că nu...

— Ei, tu, Nuțică, ești fenomenală! Ce-i cu replica asta? I-auzi la ea! Se văzu deja în groapă! Tu să ai grijă cu știuletele ăla, fată! Hai că te sun diseară!

Doina îi sărută obrazii, apoi ne despărțim și o ia fiecare pe drumul ei.

NICOLETA ONOFREI

Castel de cocs

Îmi văd tatăl printr-un tunel de cărbuni. Pentru a-l vedea, trebuie să sap cu mâinile, să hârșcâi, să jelesc și să dau la lopată.

O mină prin care orbecăm sufletește să facem lumină și să ajungem la ea.

Îl văd cum a cules vreascuri și ciuperci prin pădure,

Cum a mers cu caprele pe câmp când era puști

Ca apoi să

*COCSAR PROFIL OCUPAȚIONAL Descrierea ocupației: practicantii unei astfel de ocupații realizează activitățile necesare prelucrării cărbunelui brut și a distilării acestuia în vederea obținerii cocsului metalurgic. Mediul de muncă este caracterizat prin praf, vibrații, trepidații, se lucrează la temperaturi ridicate

să își construiască un vis din cocs

Un fel de castel păzit de furnale acum închise și o Dunăre: Un apartament cu trei camere, în centrul Galațiului.

Ține la apartamentul ăla pentru că e cel mai valoros lucru pe care îl are.
Singurul.

Ridicat fără mască, prin norul negru. Pe cerul sângeriu

Tata ne transmite nouă, moștenitoarelor sale, prin același canal de comunicare pe care l-am avut toată viața – adică mama, care, bănuitoare, îi simte cu fiecare centru nervos orice tremur interior – că trebuie să facem acte, ca nu cumva lucrurile să rămână nerezolvate, iar apartamentul să nu fie vândut.

Locuința aia e un muzeu al muncii. Banii au mirosit mereu a cocs și au fost negricioși. Nu m-am gândit că și casa e făcută tot din cocs și flacăra și transpirație.

Mă aștept ca oricând să înceapă să curgă din pereți și robinete apă negricioasă.

O casă care plânge cu smolă
Din cauza țipetelor, pumnilor, alcoolului, misoginiei, singurătății.

Sunt pereți grei, îi apasă pe mama și tata și ne strâng pe noi toți, părinți și fice.

Nu încăpem între zidurile alea. Suntem stihii, furtuni, rafale. Calmul mereu preconizează vijelii care suflă colbul de pe tălpi și ne zgârie retina, zgomotul tablei oaselor ne asurzeste și ne acoperim urechile, pentru ca apoi să urlăm și mai tare.

Uneori, neauzit și mut în armura cleioasă, fiecare în bucata lui de mină construită de tata.

Poate de asta avem nevoie de ieșire în afara casei cea prețioasă, adăpost și închisoare.

Dar mama nici nu ar putea sta prea mult afară, are de făcut mereu mâncare. O mâncare continuă. Un făcăleț care a întins aluat 70 de ani și nu l-a terminat de întins nici acum.

M-am născut din cocs și var direct într-o cocă amestecată cu vapori de țuică la cazan.

Îmi văd mama neclar, de jos în sus, în timp ce raze îi lovesc spatele, o străpung.
Poate a dezgropat un soare. Poate ceva în spatele ei arde. Poate cocsul a intrat în ea cu fiecare sărut.

Aerul e umed și cald

Și ea lucrează la temperaturi înalte

Cocseria ei e bucătăria

Cocă, cuptor, bing!, mâncat, cocă, cuptor, bing!, mâncat, cocă, cuptor, bing!, mâncat.

Ca o casă de marcat dragostea în stomac.

Nu „te iubesc”, „te hrănesc”.

Mama are de spălat chiloșii soțului, lenjeria de pat, hainele. Schimbă-l pe soț ca pe un copil. Înfășă-l, tunde-l, dă-i medicamente.

Așteaptă-l

Mereu aștepta la geam, că asta știu ele să facă

În inima nopții, a dimineții, a zilei

Se muta de pe un balcon pe altul

De parcă toți bărbații se întorseseră de la război, numai tata nu

Dar de pe drumul viilor nu se ajunge ușor prin șoseaua gâtului până pe vadul
sacalelor

Venea huruind ca niște transportoare

Se ițea ca un boț de huilă, lăsând în urma lui pete negre să știe pe unde să se
întoarcă a doua zi

Venea, ocolit de șanț și cuțit, că de asta îi era ei

Venea cu deșteptăciunea maistrului gata

să dea o sapă de vorbe în muierea neștiutoare

Venea

„că acum scot toporul. tu să taci”

Venea cu respirația de cocs înmuiată în alcool

Cu banii lui de cocs și hainele de cocs și cu ochii de cocs

Irișii îi erau bulgări de cărbune înmuiți într-o mare de bere, vin și țuică

Venea

Venea la timp pentru un castron de borș și un pat

Cădea în somn ca toți eroii frontului muncitoresc

Și mama căuta atunci banii de cocs

Lunecoși ca niște pești abia ieșiți din apă

În șoaptă, cu lumina din debara drept soare

Cu mine privind-o cum i se scurge ochiul drept ars de ciment la 16 ani pe
șantier

Iubirea soților, percepută de copil devenit adult

50 de ani de dragoste în tonuri înalte și pauze sub nuc

Mama și tata nu cunosc dragostea decât în tonuri înalte
 De la mânatul caprelor pe câmp, fugărit de la școală
 La cântatul pe ogor să nu vină mistreții
 Să prășească lumea mai cu spor
 Cu mâinile bătătorite
 Nu și-au trimis niciodată bilețele și nici nu și-au șoptit
 Nu văd cum ar fi putut
 Când casa ne era împărțită între Combinatul Siderurgic și Șantierul Naval
 Între ochii mascați de cărbune și ochii încețoșați de praful de var
 Și-au strigat unul altuia să acopere macaralele, furnalele, ciocanele, vuietele
 Mama și tata și-au consumat dragostea cu roșii
 Cu țuică atunci când pica greu la stomac
 Șezând amândoi sub nuc atunci când erau prea obosiți
 Arși de soarele care pica pe spinările lor după ce au dat la sapă chiar și la 70 de
 ani
 50 de ani de dragoste în tonuri înalte
 Și pauze sub nuc

Copilul

Încovoiat de muncile părinților absoarbe spasmodic lipsurile și preaplinurile
 lor. Se spală cu ele. Le mănâncă pe pâine cu unt, le poartă pe ochi și pe buze.
 Adună coca dospită în cocs.

Sunt ochii tatălui

Mă văd în ochii însângezați ai tatălui
 Un răget animalic, furios și frustrat
 Futu-ți morții mă-tii să te fut, în dumnezeii mă-tii
 Venele gâtului, irizațiile creierului gata să plesnească în cea mai obscenă imagine
 Sângele lui vibrează prin venele mele
 În morții mă-tii
 Mâinile mele trântesc gata să rupă, să sfâșie, să distrugă
 Sunt ale lui
 Sunt ale mele
 Plânsetul mamei
 Sunt plânsetul mamei
 Sunt regretul și sfârșeala
 Sunt durerile articulațiilor pumnilor loviți de pereți
 Piciorul din geamul de la sufragerie

Piciorul dat scaunului

Și tăierea respirației

Sunt tot ce am învățat din momentul în care am găngurit și am sesizat umbre
mișcătoare

Zâmbete și țipete

Sunt suma înnegurărilor privirii

A pieptului de primat bătut cu forță

Sunt animalul împlânzit și imitat sarcastic

Sunt sărăcie

Sărăcia e o boală de care posibil să nu te vindeci niciodată, se instalează precum cancerul, se metastazează, îți invadează creierul și fiecare celulă din corp. Îți dictează fiecare mișcare și te simți a toate neputincioasă. O copleșire constantă. Te naști cu ea și crește odată cu tine. O cari după tine pe post de avuție. O căruță încărcată cu neputințele părinților. Cu analfabetism, cu anxietăți, cu muncă fără valoare. Sărăcia te face să te simți că ești mereu în urmă. Mereu ești prinsă în lianele ei, la școală, la job. Pierzi mereu startul. Vei fi mereu un copil care nu vede bine la tablă. Un copil încet. Un copil fără încredere. Sărăcia e o boală ereditară.

El a lucrat cărbunii, eu am lucrat la taste, dar clar el a fost mai câștigat. Munca lui s-a concretizat într-un apartament. E cuantificabil. Eu am butonat clapele laptopului și doar mi s-au tasat mai tare vertebrele.

RALUCA BOANTĂ

Tot ce apare e făcut de mâna ei

sunt atâtea de făcut la o casă,
mergi liniștită prin curte, biata iarbă neudată de ploaie
te așteaptă pe tine, copacii pe care i-a comandat de pe internet
te așteaptă tot pe tine să-i cureți și să-i veghezi să mai crească,
se petrec lucruri distractive, ești luată în seamă,
ești întrebată de rezultatele analizelor
abia când sunt copilele acasă,
în rest, trudă, aranjarea care te mulțumește greu
și cineva bagă de seamă cu strictețe *neorânduiala*,
vremea zmeurei trece, un borcan de gem aduni cumva,
fără zahăr, trecută prin sită, dar nu moale,
Ana de la poștă a adus un borcan mai bun.
se pricepe mai bine.
să ceri rețeta

nu sunt în mașină, nu văd curtea,
bucata de iarbă pe care o udă tot mama, seara, după arșiță,
după ce v-a pregătit de mâncare, a plivit și a măturat scările,
a mulțumit pentru bunăstare, așa cum o vede ea,
cu strictul necesar și lipsită de violență directă și clară, bunăstare
tradusă după educație, până la urmă
ce să caut acolo, nu sunt în mașină, nu vin

ai obosit, mamă, știu, și poate că te-ar plictisi zilele dacă ai avea loc,
vin prietenele tale, dar nu acasă la tine.
și încerci să gestionezi interacțiunile cum poți,
cu blândețe și lene, ca și când nu ți-ar păsa de bolile lor mici
pentru a căror vindecare faci prescuri
le pomenești în rugăciuni
și nu te liniștești în câteva zile.

mai demult, iarna, te uitai la seriale și uneori ne uitam la aceleași din greșeală,
era o formă bună de apropiere, mă bucuram că ne uitam la aceeași scenă
în care Wilhelm și Simon aproape fac sex și se sărută foarte des,
mi se părea incredibil (noi nu am vorbit despre relația mea cu Dana niciodată)
și știi că ești liniștită că sunt sănătoasă și că uneori nu vrei mai mult de la mine
decât să fiu liniștită și sănătoasă
și să nu-mi fac pagube mari mie, pe termen lung, prin alegeri,
cumva să nu se răsfrângă pe voi, să nu emit durere

*și resturile de mâncare, când dispar, nu dispar de la sine
și tot ce i se pare lui că apare de nicăieri
e făcut cu mâna ta, în timp, și toate au durat o viață*

*și dacă lui i se părea că eram triste și aproape bolnave,
chiar eram.*

mi-a luat un car de ani să înțeleg teroarea de seară, vara
când în capul meu, înainte să ajungă el acasă, mă asiguram că
are mâncarea pregătită, că are hainele pregătite,
că nu i-a mișcat nimeni spuma de ras de la loc,
că a fost cineva după apă la fântână (că a pus-o la frigider),
că a adunat scândurile căzute de lângă beci, că a cules cireșele să nu rupă copacul,
că am luat note mari și nu am comentat –
și cumva, deși frica era a mea și făceam inspecția asta
ca să anticipez și să previn orice dezastru,
munca asta toată era a ta, mamă, și o duceai zilnic până la capăt, după ora 16,
când reveneai de la magazin cu plasele
și te vedeam trecând calea ferată aplecată într-o parte,
nerăbdătoare și entuziasmată să te apuci de grădină,
să se întâmple altceva, să fii singură:
să verifici gogonelele dacă stau bine,
să desfaci păstăile, să pui ciorba, să îngroși tocana,
să speli vana, să faci ceva dulce, să mături intrândul,
să cureți la găini, să îi pui apă lui Goldie.
și seara, dacă toate erau la locul lor și el întârzia să apară,
să te joci Zuma cu mine pe calculator.

*

Când eram mică nu înțelegeam cu adevărat relația politic-realitate de zi cu zi. Pe atunci mi se părea că, pentru orice activitate politică, e nevoie să faci parte din PSD sau PDL, că trebuie să fii sau nu susținător Băsescu și că eventual, în urma alegerilor, se va schimba și directorul de școală din motive greu de înțeles pentru mine. Din comuna mea, ca să înțeleg cât de politic e totul, cel mai util a fost în final internetul și școala din orașul mai mare înspre care am fugit pentru liceu, cât de departe de casă se putea, unde aveam totuși o mătușă. Mi-a fost folositor internetul și îmi pare rău că am fost atât de ignorantă, îmi pare sincer rău față de mine și de comunitate. Loc de dezbateri printre prietenx n-a fost niciodată, deși aveam tot felul de preocupări pseudoelitiste în timpul școlii. Până și în liceu înțelegeam prea puțin, deși romantizam viitoare mișcări studentești revoluționare. În van și superficial, needucatx corespunzător, clar. În tot timpul ăsta, totuși, veneam din copilărie cu mult scandal intern, cu rădăcini tot politice, dar greu de intuit pe atunci. Încă înainte să împlinim șapte ani, tata ne-a spus: *Pe voi trebuia să vă cheme Andrei*, apoi ne-a spus: *Eu am sperat să am un băiat*, apoi, la supărări foarte mici și, de fapt, mai degrabă de frica că ni se pot întâmpla: violul, răpirea, mutilarea sexuală, alegerea consensuală a mai multor parteneri sexuali bărbați și stigma corespunzătoare, am ajuns la: *nu mi-a dat mie Dumnezeu băieți, așa am avut eu ghinion să am fete, mai bine erați băieți*. Sau, când am descoperit o casetă cu filme porno adusă de mătușa din Spania pentru cineva din familie și am fost prinsă – *măcar dacă erai băiat!!* La bucurii mici ne amintea cât de tulburat a fost când, abia împlinise douăzeci de ani și doctorul i-a spus: *tăticule, vino să îți vezi fetița*, și cât de emoționat a fost că primise statutul ăsta pe care și-l dorise atât de mult, încă de când o cunoscuse pe mama cu un an sau doi în urmă, adică la maxim optsprezece ani.

Gălăgioasă și curioasă, în atenția publicului prin atribute pe care nu le valorificam inerent, nu se potriveau cu mine *de la sine*. Lăudate erau rochița, săndăluțele, codițele. Certată că-mi rod unghiile, că stric, fără disciplină, ceva ce ar trebui să am: unghii îngrijite cu care să nu caut răme în pământ, lângă calea ferată, grijă pentru păpuși, pantofi incomozi și multă docilitate, răbdare cu bărbați mari și inadecvați. Bunicul, candidat PSD la alegerile de primar și ulterior primar, citând cu orice ocazie din *tătuțul Lenin*, a înțeles, într-un fel, mai bine. El încuraja nevoia mea de vorbit tare și mult, nevoia de dezbateri cu oricine, nevoia de scris (m-a publicat prin prietenx în ziare locale și spera să ajung președintă sau măcar să intru în politică, să salvez România), nu m-a făcut niciodată *fată* pentru ceea ce încercam să aleg să fiu și asta a clarificat câte ceva pentru mine pe mai târziu; a ținut un loc bun în mintea mea, mă prezenta colegilor de partid cu mândrie și încredere. Eram uimită de faptul că, pe lângă tot discursul din jurul casei noastre, în care eram neînțeleasă și *ciudățică*, bunicul îmi reamintea mereu, *Raluca, pune-te*

și învață că a voastră e România. Deci nu realmente toți adulții mă făceau *fată* (persoană purtătoare de unghii îngrijite și mari, codiță, rochiță și nezbuciumare socială, obligatoriu viitoare învățătoare, doctoriță, cântăreață, îngrijitoare de orice fel). Cu toate astea, în altă perspectivă, bunicul tortura cu rolurile de gen în casa lor, iar bunica, care primea mereu apelativul *muiere*, ca și când ar însemna *dragă* (multă vreme tonul folosit a tradus pentru mine asta ca *dragă*) era condamnată să pregătească o mică *cantină* locală, în fiecare weekend în care se făcea adunare de familie extinsă. Bunica era mereu nervoasă și nefericită când el făcea chemarea. Știa bine ce înseamnă asta pentru fiecare: el distra pe toată lumea și ținea discursuri sau depăna amintiri: ea petrecea o zi întreagă în bucătărie, de la șase dimineața, apoi făcea curățenie peste tot și-n final, la capătul puterilor, ursuză și aproape adormită, devenea ținta glumelor de stare de spirit nepotrivită, nu întreținea atmosfere și abia se bucura de oricare dintre noi, ne voia duși acasă, se voia întinsă în pat, cu medicamentele luate.

Asta a dus mereu la senzații stranii generate între femeile din familia noastră, la o competiție culinară la care mama mea câștiga detașat (forțată fiind să testeze și să îmbunătățească rețete). Competiție de la care mătușa din Cluj (cealaltă noră), străină de o la fel de puternică separare pe sectoare genderizate, era constant descalificată unanim, mereu judecată, mereu ținta unor atacuri pe care nu le pricepeam niciodată. Mătușa se născuse într-un oraș mare, ea și sora ei fuseseră la facultate și au avut privilegiul de a nu face parte, la rândul lor, dintr-o familie în care îndatoririle casnice să fie împărțite pe genuri, iar în noile lor familii, s-au organizat la fel. Ea era de multe ori străina, nepotrivita. Iar pentru mine, la foarte puțini ani, nu avea niciun sens comportamentul femeilor din jurul meu. Ele, care în mod evident erau obosite, amărâte de toată zeama aia galbenă care se lăsa pe aragaz la finalul unei serii de gătit; de neputința de a spune nu ordinelor patriarhale, constant notate cu calificative pentru gustul mâncării care era doar una dintre părți dintr-o serie de munci – de ce ele erau atât de nervoase pe o altă femeie care se autoscutea de la munca pregătirii mâncării. Nu era obligată să pregătească nimic, nu avea program de dulce, de sărat, de post, nu punea murături, nu tăia porc, nu afuma slănină, nu era niciodată curioasă de rețeta îmbunătățită de sarmale etc.

Am pregătit un zoom-in pe munca mamei, care a fost și munca bunicilor mele, muncă pe care nu am înțeles-o ca obligatorie ei niciodată, dar care îi era și care, odată înlocuită, părea că ar putea să o lase pe mama cu ea însăși, cu preocupările ei, cu identitatea ei deformată și centrată pe el și pe noi, iar asta ar fi fost o victorie, însă nu a fost și nu e încă. La ani distanță, când o sun, după ce m-am ocupat de locuința mea la minim și am pregătit rapid ceva să mă hrănesc, ea încă spune: *da' ce să fac, fac de toate, mereu sunt atâtea de făcut la o casă, și trebuie să le fac, fiindcă nu mi le face nimeni* și înșiruie o serie de activități domestice, extrem de obositoare, a căror necesitate nu o remarcă nimeni, fiindcă fac parte dintr-o instalație mai mare

cu activitate neîntreruptă, dar care prin absență, dereglează și instigă la scandal, iar prin prezență nu generează recunoștință, nici conștientizare.

Cadru cu mama împăturind sarmale, cadru cu mama curățind un pește la unsprezece noaptea cu descrierea: *a trimis taică-tu pe cineva cu ei, a zis să-i fac în seara asta când ajunge*; cadru cu mama făcând maioneză pentru ouă umplute cu descrierea: *a zis că îi e poftă*. Mesaj de la tata: nu îi zici lui mami să facă niște prăjitură cu măr? *trimis la 21:34*. Cadru cu mama aranjând fiecare încăpere, cadru cu mama strângând în urma lui, a mea, a soră-mii, a străbunicii care l-a crescut pe tata și pe care acum o creștem noi, în casa ei, dar cumva a noastră.

Cadru cu străbunica spunând: nu mâncați tot! ca să-i ajungă lui, nu vorbiți tare că acum s-a pus să doarmă!, nu i-ai spălat papucii, și dimineată la prima oră pleacă! nu-i place așa! nu i-ai călcat încă bluza. Cadru cu mama turnând tocăni în caserole, mutând din oală în oală, pregătind dulceața, zacusca, ardeii coți. Punând, în fiecare duminică, piureul pe masă. Cadru cu mama rămasă singură, spălând vasele după toți, nicio urmă de noi sau cina noastră, ținându-se de spate. Vocea mamei zicând: *n-ai la ce să mă ajuți, du-te să înveți, du-te să te joci*, protejându-mă de munca ei, dându-mi șanse.

Cadru cu mama împacându-ne pe toți, seara, încercând, din răspunerile ei să facă munca emoțională de care e nevoie ca să ne liniștim toți sistemul nervos, să știe că ne iubim cu toții cumva. Recapitulează scurt și doar dacă e nevoie de ceva pozitiv: *A luat note mari azi, am rezolvat și asta, și asta, și asta*, apoi tace în ascultare și încurajează. Ascultă oboselile tuturor, știe ce piuliță lipsește, știe ce lecție ne-a adus note mici, de ce avem nevoie pentru ora de desen, știe cât timp ne mai e bună uniforma.

Cadru cu mine, imitând-o pe mama, distrăgând de la orice poate produce dez echilibru și scandal: umplu liniștile: *note, note, planuri și școală, olimpiadă și bună purtare, la tine cum a fost, tati?* Orice moment în care realitatea dură din exterior putea interfera cu realitatea noastră mică, de lângă sobă, trebuia umplut sau anihilat, trebuia să distragem. Făceam amândouă asta tare bine. Mama e o ascultătoare dedicată. Pentru ca ea să fie bine, trebuia ca noi să fim bine. Și pentru ca noi să fim bine, era nevoie de foarte multe lucruri. Lucruri pe care mama le învăța și le știa ca să anticipeze și să contribuie la împlinirea lor și toți să fim fericiți. Noi n-am învățat sau anticipat mare lucru pentru mama fiindcă se crease acest cerc vicios în care nevoile ei nu erau nici identificate, nici bazate pe ceva propriu ei.

Mama a devenit noi de la 19 ani, nu a avut prea mult timp de o altă identitate și societatea a încurajat-o că face ce trebuie. Mai puțin când noi făceam *rele* sau eram *obraznice* și atunci mama era trasă la răspundere. Mama aducea termometrul cu grijă, să nu se spargă și să cadă mercurul, puneă șosete în oțet, ducea mâna la frunte de stres pentru că noi visam urât sub febră, ne pupa șoricește pe obraji. Și tata ne pupa șoricește pe obraji când eram bine și vindecate și nu mai plângeam deranjant. Cadru cu mama aducând decorațiunile pentru brăduș, ascunzând cadourile

prin mobile, pregătind torturi pentru zilele de naștere, pregătindu-și singură tortul. Cadru cu mama punându-ne întrebări din lecția de mâine ca să se asigure că ne-am pregătit bine, cadru cu mama adunând jucăriile, schimbând așternuturi.

Cadru cu mama plângând de revelion, certată că salata de boeuf e extra sărată și trebuia să dăm bine, cu o scânteiuță magică în mână, un pic machiată (prea mult machiată). Cadru nou cu mama în diferite locuri: la dispensar, la ședința cu părinții, la cumpărat rechizite, la oftalmolog pentru că port ochelari (din cauza ei, fiindcă și ea poartă, pe când el vede și șoricelul din turnul bisericii). Am luat astigmatismul și obrăznicia ocazională de la mama – și incapacitatea de a face multe lucruri. Mama nu e niciodată obraznică, nici când ar trebui să fie. Ea face tot, și nu așteaptă nimic înapoi de la nimeni. Doar liniște. Și de cele mai multe ori nu a avut-o.

A durat mult și a fost nevoie de un alt tip de muncă cu sine, sondare și chestionare, să înțeleg că toată munca epuizantă de îngrijire a familiei mici și mari, toată munca de îngrijire a casei, toate astea au rădăcini întortocheate și întrepătrunse cu privilegiile de clasă, normate pe lângă perspectivele patriarhale cu care am fost crescuți cu toții, sub care am fost asediată și eu, din care am fugit cât am putut ca să pot apoi înțelege. E greu de spus în ce măsură s-a dezvoltat fiecare rădăcină: străbunica mea care l-a crescut pe tata cu valori tradiționaliste și conservatoare, ne-a forțat să-l plasăm în centrul microuniversului domestic, să călcăm tiptil în jurul lui și să-i păstrăm mâncare, crescându-i narcisismul și obsesia de a acumula bunuri și renume dincolo de nevoile comune ale familiei. Familia mamei, în care teroarea patriarhală și lipsa bunurilor au condus spre toleranță periculoasă: bunicii din partea tatălui care, deși înstăriți, n-au fost cruțați de genderizarea obligatorie și sufocantă, și bunica a fost nevoită să crească patru copii dintre care doar trei au mers la facultate și au primit suport emoțional, iar celălalt s-a revoltat și izolat în alte universuri decât cel comunal, de imediată apropiere cu casa (tatăl meu). Între toate astea, dorința de acumulare și creare de mici imperii ale bărbaților, lipsa de bunuri necesare și gestionare a ce înseamnă familie, copii și necesarul de îngrijire emoțională, de îngrijire în boală, de îngrijire în creștere, e greu să trasezi linii intacte, e greu să înțelegi fără să îți pierzi răbdarea de la neputință între toleranță și revendicare. Mi-e greu să înțeleg unde să opresc înțelegerea și să fac loc de vindecare traumelor, să o protejez pe mama, să o protejez pe sora mea și pe bebelușa ei, care în timp ce editez s-a născut și nu înțelege nimic din toate astea, îl mai aude uneori pe tata zbierând și tot pe el venind să o ia în brațe (pe noi nu ne luase decât târziu și probabil pentru musafiri). E foarte dificil să nu blamez, e la fel de dificil să blamez, să nu mă apăr, să nu iert, să nu înțeleg. Ce sabotează suroritatea? Ce sabotează suroritatea când sunt bani în casă? Dar când nu sunt? Ce sabotează senzația de grijă în familie pe care mamele se chinuie atât de tare să o păstreze în regim 24/7 chiar până la capătul puterilor.

Când am început să scriu textul ăsta era prima dată când vorbeam de furia anti-patriarhală pe care am resimțit-o crescând; nu înțelegeam de ce în fiecare seară

tata ne aducea dulciuri în loc de minimul de înțelegere și empatie pentru un copil ascultător cum mă forțam să fiu. Aș vrea să am suficiente resurse să alunec în toate, să nu ratez, să-mi explic mie și să traduc cum pot, cercurile mici de durere, cercurile mici de recunoștință din jurul meu.

Mereu aș vrea să explic cât mai multe, dând cât mai puțin din contextul meu personal. Din frica de a *nu ocupa spațiu*, de a *nu polua realitatea nimănui*, de a nu simți fals că o relatare personală e mai importantă decât altă relatare personală. Într-o conversație în parc cu prietenx sau într-o mică redactare sau în mesajele private trimise oamenilor față de care simt emoții variate, vocea din cap spune: fii atentă când spui: *când eram eu, când făceam eu, mie mi s-a, mie îmi*. Și asta a pornit din foarte multe locuri și a sfârșit aici. Pentru că uneori, atunci când oamenii fac asta, în contextele în care ne găsim întâmplător, și după cum am primit educație să ne purtăm când socializăm, lipsa noastră de conștientizare de sine poate genera o oarecare jenă, un disconfort. Seara, când mă întind în pat după o zi de socializare, mă pândește vocea mea narând, vocea mea intoxicând spații cu narațiuni proprii. Le confund sau chiar sunt fără intenție: narațiunile bărbaților din publicațiile literare de orice fel, literatura lor, discuțiile lor gălăgioase și acaparante din spațiile comune, discursul tatălui în fața familiei, în fața străinilor, discursul colegilor (grandmani, nedreptățiți, cu povești incredibile, cuceritoare, amuzante), colegelor (îndurerate, frustrate, speriate). Oboseala, angoasa, neatenția contextuală nu ne conturează discursul filtrat prin privilegii, prin atenția la realitatea altora, la istoricul convenabil, la șanse, la întâmplări favorabile bazate pe o rețea.

Nu vreau să spun că experiența individuală ar trebui neafirmată – e vorba de cum ni s-a spus și ni se pare că ar trebui să comunicăm în grupuri: nuanțele de unicitate în experiență, de diferență în raport cu altx, de exagerare a unor experiențe care sunt, în fapt, colective, care vin din rădăcini politice și explică mai multe decât explică seriile de: *nu știu de ce pățesc eu asta, nu știu de ce mi s-a întâmplat mie, sunt atât de ghinionistx că am pierdut autobuzul spre, persoana care vinde s-a uitat atât de urât la mine!! am o criză, am fost călcatx în grabă de cineva și am scăpat cafeaua pe jos, urăsc oamenii etc*. Când readuc amintirile din primele copilării se deduce: ah, de-asta ești feministă – de-asta ești atât de obsedată să ne explici de ce ne purtăm greșit, pentru că, de fapt, noi nu ne purtăm greșit, doar familia ta a fost una extrem de genderizată, și cum noi spălăm uneori vasele alături de partenererele noastre, și cum noi vrem uneori să gătim cu drag pentru partenerii noștri, **NU ESTE ACELAȘI LUCRU**, exagerezi, ești deci **TRAUMATIZATĂ**. Și în urma ultimului pasaj, sunt vinovată. Mă simt vinovată. Pentru că, de fapt, dacă stau să desfac aceste mici inserții alte oamenilor *atacatori* mie sau parcursului meu emoțional care m-a traumatizat și, deci, politizat și, deci, extremizat și, deci etc, asistăm la foarte multă frică. Frică și groază de munca de deconstruire, înlocuire și identitate nouă, rezistență în fața normelor, frica de reorganizare interioară. Și vrând totuși să despic ce mă înconjoară, nu fac

suficient loc altor lupte, mai grele și cu mai multă durere și mai puțin privilegiu decât mi s-a creat mie. Pare că ratez întâmplări din realități paralele, însă așa încep să-nțeleg că e necesar să trasez linii înapoi înspre spațiile mele formatoare, care au pornit senzațiile astea de inadecvare și nu le-au mai oprit de atunci. Acum privesc înaintea și îmi propun să fac muncă cu mine, cu altx, muncă înlesnită de spaimă și realități dureroase, față de care suntem, deseori, aproape de neputință.

Că dacă realitatea pe care au construit-o ceilaltx pentru noi și din care ne-am înfruptat în necunoștință de cauză, nu e de fapt o realitate, atunci de unde o apuci și de unde începi să deconstruiești? Nu ți se face rău când te gândești că trebuie să o iei mereu de la capăt și să te înțelegi prin ce nici măcar nu știi sigur dacă ești? Ba un pic ți se face rău și eventual o lași baltă.

Dacă ai un job și minim o afecțiune minoră de care să te ocupi constant și minim trei prietenx și doi părinți, și alte rude de întreținut emoțional cel puțin, unde strecori deconstrucția și pe cine dai afară din propriul sistem în deconstrucție ca să încapă o nouă versiune a ta?

Și cum îți faci prietenx noi care să valideze noua ta versiune? Cum te ocupi de comunitate și cu câte resurse, cum îți păstrezi cumpătul și dorința de blândețe și creștere, când ce ne dezbină realitățile e atât de politic și atât de greu de pătruns cu cuvinte puține și fără răni.

Tocmai de-asta, cred, colectivizarea emoțională reală poate reduce eforturile individuale de a soluționa fals, în dezavantaj comun, în scopuri proprii, pe traiectorii traumatice intime și deturnătoare. De aici senzația că împărtășirea, dacă e autentică și vulnerabilă, ne așază la aceeași masă. Masă la care, cu oboselile și neajunsurile forțate societale, ne găsim sprijin real, dezindividualizat, în grupurile mici pe care le susținem prin muncă și conectare, branșare la realitățile noastre chinuite & privilegiate deopotrivă – comune. Imaginez o lume non-ierarhică, bazată pe sprijin adaptat la nevoile noastre complexe, la prioritizare cooperantă liniștitoare. La seri de prietenx în care muncim la bunăstare, blocând exteriorul angoasant, înțelegând mai bine firele narrative sociale care ne leagă de un trecut traumatic comun. Muncind la spații blânde, comune și ele. În care și frica că ești, că ocupi mult sau doar conștientizarea că ocupi, se suprapun și se alină.

Zoom-out: munca mamei m-a ferit & mângâiat, m-a învățat atâta grijă și neobosită empatie. Mi-a spus acum câteva zile că ea a muncit și nu s-a jucat, și n-a învățat cât a vrut, fiindcă mama lor le căuta mereu ceva de făcut *ca să nu stea* (și pentru că era multă muncă de făcut și mai puține privilegii, mai puțini bani, mai mulți copii, mai multă frică). De asta, ea a vrut să clădească o altă realitate pentru mine și sora mea. Și ne-a oferit-o. Am avut timp și spațiu pentru preocupări de copii, spațiu pe care ea ni l-a dat, deși treabă de făcut ar fi fost. Aș fi vrut ca mama să fie a ei un pic mai mult. Mă gândesc că pe mama o cheamă Alina și visez să-i pun la dispoziție, cândva, o realitate descoperitoare. Îi arăt și acum, cât se poate. O îndrept spre ea. O aduc mai aproape, o liniștesc.

Grădina mea de asupriri sau truda pentru buruiană

Sunt o fată de la țară. Terenurile agricole sunt pentru mine imagini cum nu se poate mai familiare. Viața verde, cultivată sau spontană, rareori mă ia pe nepregătite. Chiar și așa, nu trece o zi în care să nu mă surprindă violența cu care răsar din mine tulpini puternice, gata să se încolăcească în jurul meu și să mă pună la pământ cât ai clipi, frunze falnice care îmi prind capul într-un guler strâmt și mă conving că sunt un câine rănit, muguri îndrăzneți care-mi străpung pielea și mă îndeamnă să mi-o acopăr, să mă ascund. Ani la rândul am privit neputincioasă cum cresc din mine aceste plante stranii, hrănite din întuneric și convingerea oarbă că *așa stau lucrurile*. Obișnuiam să îmi imaginez că Iubirea e cea care trudește neîncetat pentru ele, Iubirea, cu migala ei nesfârșită, cea care scoate apă și din piatră seacă și alte vorbe din popor programate în mintea mea să spele și să îndulcească, să păstreze vie o imagine care să îmi aducă aminte cu fiecare ocazie *cum stau de fapt lucrurile*. Văd o femeie prăbușită pe scaunul tare, de lemn scorojit, din colțul camerei, cu broboane de sudoare pe frunte, respirația greoaie și mâinile umflate, odihnite în poală. Așa arată Iubirea.

E sâmbătă dimineața și mie îmi vine să-i spăl aragazul. Petele de grăsime și stropii de cafea mă privesc cu reproș. Bucățelele de tofu ars mă ținesc cu atâta insistență că încep să îi cotrobăi casa după un detergent. Norocul face că nu găsesc nici o soluție de curățat și reușesc să mă adun la timp, ca să îmi inhib ceea ce, în glumă, numesc chemarea aragazului murdar. Umorel care maschează revolta, o altă plantă pe care nu uit să o ud niciodată. Dar îl Iubesc, îmi spun. Și, imediat, în pragul bucătăriei apare bunica. Ține în mână o nuia lungă și noduroasă, are buzele țuguiate și ochii ei înăspriți îmi arată dezaprobatori aragazul.

Ca să tai rădăcinile trebuie să știi mai întâi cum arată planta.

Mare petrecere în familie. O sărbătoare oarecare, poate o zi de naștere care se întâmplă să mă găsească *acasă*. Țipete, muzică și țipete peste muzică. Fum, uși deschise, lipsa completă a grijii pentru ordine. Toată lumea deranjează și murdărește. Adulți în toată firea se șterg de muștar pe perdele. Surorile tatălui meu privesc în stânga și în dreapta ca să se asigure simbolic că nu le vede nimeni, după

care năclăiesc fără rușine perdelele, fața de masă, covorul proaspăt spălat de mama, după ce au călcat într-un găinaț. O afirmare a puterii. În casa fratelui lor fac, fără consecințe, exact ce își doresc. În casa fratelui lor, îi așteaptă aprobarea cu trufie și se arată deosebit de încântate când îl aud spunând *nu-i nimic, curăță ele, și așa stau toată ziua acasă. Curăță ele* răsună printre rafturile cu detergenți din supermarket. În spiritul altor reguli, cărora reușesc să le dau glas abia după ce toată lumea a plecat, iar eu și mama ne uităm deja impasibile la munții de mizerie rămași în urmă, fratele meu le inspectează în căutarea unor mănuși de menaj pe măsura lui. Fără succes. La raft nu se găsesc decât mănuși mărimea S. Și nu pentru că cele L și XL s-ar fi epuizat din hărnicia celor cu mâini mari. Mărimea e trecută pe eticheta cu prețul. Mărimea acestor mănuși de cauciuc se arată la fel de constantă ca numărul de glucide dintr-un suc. Când fratele meu îmi trimite, ca să mă conving, poza cu eticheta-stindard care declamă că munca așa-zis mărunță e a celor cu mâini mici, simt cum mă lovesc de un perete. Un perete care îmi spune că aici se termină lumea. Că aici mi se termină *de fapt* lumea îngăduită. Aici se termină casa, iar *acasă așa stau lucrurile. Acasă* e locul în care abilitatea mea de a distinge între pereți și uși închise e răsplătită de către cei care mă iubesc cu ocară și degete asupritoare, gata să mă trimită cât mai departe de ușă, chiar și de pereți, dacă îi găuresc? În casă e pământ negru și zgrunțuros pe jos. Cernoziom, sol fertil cu care am fost învățată să mă mândresc. Pentru că obosesc, ajung de multe ori să îmi fac culcuș în inima locurilor din care mă strofoc să plec. În casă e totuși destul de cald și bine. Mă simt ca într-un solar care ține de cald plântuțelor de roșii și vinete. Să fie chiar așa de rău aici? Mă culc pe pământul umed. Și dorm. Dorm și uit că resemnarea nu e un erbicid care să mă apere de buruiană. Un lucru știu sigur: unde crește răsadul, crește și buruiana. Când deschid ochii, totul e verde, ordonat și luminos. Respir proștețime și plantele din jurul meu îmi sunt toate dragi. Nici urmă de buruiană. Mă ridic, mă scutur puțin și, odihnită fiind, îmi dau seama că e mult mai ușor să plec decât credeam. Și plec. Și degetele incriminatoare nu mă mai caută. Și vorbele plesnite nu mă mai ajung. Mă ajunge, în schimb, îndoiala. Oare oamenii se îndoiesc de furtună chiar și în fața gospodăriilor distruse? Se îndoiesc de grindina care a distrus recoltele, doar pentru că a topit-o soarele și acum nu mai e de găsit pe nicăieri? Cred că nu. Atunci oare eu de ce mă văd brusc singură și răzvrătită fără rost, o buruiană în casa părintească cea caldă și primitoare, în fața ușii mereu deschise?

În urmă cu câțiva ani, un bărbat a venit la noi în apartament să ia măsurători pentru geamuri. Rămasă întâmplător singură cu el în bucătărie, a profitat de cele câteva momente ca să se apropie de mine și să îmi spună încet, ca și cum mi-ar fi devenit brusc complice la o faptă reprobabilă, cum să îmi spăl și eu caloriferele pe dinăuntru ca să nu mai arate *în așa hal*. Nu pot decât să îmi imaginez că, în mintea lui, între aspectul morocănos al partenerului meu și caloriferele mele prăfuite se

ridicau poduri peste poduri de cauzalitate și piatră. După ce mi-a bătut pontul, a dat din cap cu subînțeleș, iar pe fața lui s-a întins ca o față de masă murdară o expresie pe care mi-e greu să o descriu, dar pe care o recunosc fără probleme și știu întotdeauna ce înseamnă: depune pe ascuns mai mult efort de femeie și viața ta va fi salvată.

Am șase ani și spăl haine la mână, alături de mama. Eu spăl hainele mici. După ce obolesc, clătesc hainele deja spălate de mama într-o apă curată. Nu mă ating de hainele tatălui meu pentru că sunt grele și miros a întunecime. Nu suntem nici pe departe o familie lipsită. Spălăm însă hainele cu mâna, pentru că bunica îi spune tatălui meu că mașinile de spălat sunt o risipă de bani care mai și strică hainele pe deasupra. De fiecare dată când ne vede, pe mine și pe mama, cu mânecele suflecate lângă covata roșie, zâmbește mulțumită și mândră.

Familia mamei mele, pentru că mama mea e femeie și nu are decât surori, nu e văzută cu ochi buni de familia tatălui meu. Tatăl meu are tot surori. Numai că el are surori deștepte. În familia tatălui meu, femeile deștepte răstoarnă povara și asupresc. Soții lor tremură la auzul glasului lor usturător. Au învățat să-i lovească, să-i caute cu biciul prin pivnițele în care-și țin ascunse rezervele cu tărie, să-i hâșăiască la muncă, să se poată mândri cu bărbați muncitori. Și supuși. În familia mea, femeile nu mai pot fi decât femei, pentru că există deja cel puțin un bărbat deștept.

Pe tatăl meu îl doare că are o fiică. Când iau numai 10 pe linie, îl șterg pe fratele meu mai mic la fund de dimineața până seara și pun murături, sunt deșteaptă ca el. Când iau numai 10 pe linie, dar vreau să mă joc, să râd, să țopăi, să caut compania altor copii, iar borcanele cu zacuscă rămân câteva clipe în plus neînfiletate și fratele meu începe să plângă, sunt proastă ca mama.

Acum locuiesc singură și niciodată nu-mi curăț casa mai cu spor ca atunci când urmează să fiu vizitată. Ca atunci când trebuie demonstrat ceva. Ceva lipsit de efort. Spun *îmi pare rău, e un pic dezordine*, când în realitate spun, da, e totul lustruit, dar trebuie să credeți că nu mi-a fost deloc greu să o fac. Că mi-a venit natural. Că din mâinile mele țâșnește ordinea. Că așa sunt eu, *femeia adevărată*. Sau le pregătesc prietenilor mei un desert complicat care îmi ia cel puțin trei ore. Când li-l prezint, deși ei se arată foarte încântați, mormăi un *a fost o nimica toată*. Pentru că mugurii obraznici mă înghiontesc, ca să îmi atragă atenția că munca aceasta trebuie să fie simplă, gratuită. Tulpinile îmi sucesc mâna la spate. Gratuită, ai înțeles? Și neapărat lipsită de efort.

Am paisprezece ani și sunt acuzată că nu am produs suficient pentru a avea pretenția de a merge la liceu în oraș. Am paisprezece ani și înțeleg că n-a fost de ajuns că mi-am crescut fratele și am lucrat grădina. Degetele lor hotărâte, butuci ai muncii adevărate, îmi arată un copil ascuns între straturile de hașme. Copilul e slab și speriat, hașmele rare și pierdute în buruiană. Acesta e rezultatul muncii mele. Și pentru atâta nu mă pot trimite la școală.

Uneori amân să spăl vasele până nu mă asigur că nu a scăpat nemurdărită nici cea mai mică piesă din vesela pe care o dețin. Mănânc iaurtul cu furculița, beau ciorba direct din oală și, cu furculița murdărită de iaurt, pescuiesc legumele rămase la fund. După ce chiar nu mai am niciun vas sau tacâm curat, încep să le spăl pe toate, în liniște, cu apă rece și fără mănuși. Alteori, iarna, în dimineața unei zile libere, încep să frec rosturile gresiei din bucătărie cu o perie și cea mai abrazivă soluție pe care o găsesc în casă, tot fără mănuși. Ies apoi afară, cu mâinile goale, în speranța că o să dau peste cel mai cumplit ger. Pentru că mâinile obosite și înăsprite de frig îmi aduc aminte de mama. Îmi privesc mâinile muncite cu munca cea adevărată și primul sentiment nu e mila, regretul, durerea. E mândria. Apoi furia. Abia apoi restul.

Știi că trudesec pentru buruiană. Zi de zi mă împotrivesc tentației de a smulge zarzavatul cel bun pentru a face loc buruienii. Zi de zi trebuie să îmi adun toată hotărârea în acest punct: fie smulg buruiiana, fie plec din grădină și o las în pace. Nimic pentru buruiană, nici cel mai mic gând pentru ea. Pentru că îi ajunge o fărâma de atenție ca să pună stăpânire pe mine. Motivul e destul de simplu. Există în mine rădăcini pe care nu mă pot abține să nu le întorc pe toate părțile înainte să decid să le smulg definitiv: dacă există un grăunte de adevăr în ele? Când mă plimb printre pâlcurile neîngrijite de fasole, se întâmplă să mi se agațe de haine tulpini înflorite de volbură, pe care să nu le observ decât târziu, după ce sunt deja în casă. Pe covor, în fața televizorului, mă găsesc plăcut surprinsă de florile lor drăgălașe. Odată scoase din peisajul în care funcția lor mi-e clară, ajung să fiu complet distrasă de la faptul că am în fața ochilor o buruiană extrem de rezistentă. Încep atunci să îi caut calități, să îmi spun că orice plantă are proprietățile ei, că poate n-ar trebui să căsăpim buruienile cu atâta zel. Încep investigațiile și primul lucru pe care îl citesc despre volbură este că ar fi *un leac excelent pentru răni și vânătăi*. Mă declar satisfăcută. O plantă de folos. Mă și văd cultivând o grădină întregă de buruieni, pardon, plante medicinale. Absorbită de posibilitatea adevărului alternativ, nu îmi pun problema că nu am niciun motiv să mă umplu de rănilor sau vânătăile pe care buruiana promite că știe să le trateze atât de bine. Mă port de parcă aș fi rănită sau învințită din oficiu. Cu o stropitoare colorată, ud leacul inutil și-l las să crească în găunoșenia din mine. Ud *truda* și *sacrificiul*. Le ud și ele cresc atât de mult că mă sufocă, îmi întunecă mintea și mă fac să cred că muncesc pentru Iubire.

O ea și un el împart un apartament obișnuit cu două camere. Amândoi, persoane care desfășoară activități de birou, atât pentru munci contractuale, cât și pentru munci pasionale, au nevoie, desigur, de câte un birou. Biroul lui, la pachet cu multiplele anexe, în funcție de preocupările mereu extinse care cer spațiu, este instalat în sufragerie. Biroul ei, mai mic și mai puțin desfășurat, este instalat în dormitor. O chestiune simplă. El are mai multe lucruri care ocupă spațiu. Eventualitatea în care ea ar avea nevoie pur și simplu de spațiu ar putea fi văzută ca un moff. Doar trăiesc într-un apartament cu două camere. Iar ea își spune că nu e nicio problemă.

Mama îmi amintește că pe vremea ei era mai rău. La paisprezece ani era sculată cu noaptea în cap, urcată într-o căruță și aruncată în mijlocul unui hectar cu napi. Ar trebui, așadar, să fiu recunoscătoare că pentru mine au fost păstrate muncile casnice. Are și ea buruienile ei.

Când am părăsit apartamentul în care am locuit câțiva ani, am fost surprinsă să constat că, în ciuda lucrurilor mele îndepărtate din peisaj, apartamentul arăta la fel. Un singur lucru părea că lipsește dintr-un apartament din care trei zile am cărat în continuu lucruri: mica traversă roșie de pe birou. M-am gândit atunci, poate pentru prima dată în viața pe care credeam că mi-am construit-o singură, la invizibilitate, la limba roșie de pe birou, hotărâtă cândva să vorbească, încremenită acum în tăcere. Mă văd mică și ascunsă în spatele soldașeilor de plumb pe care i-am curățat de atâtea ori de praf, în spatele cotoarelor cărților de Otto Weininger pe care le-am citit inițial cu ochi critic, ulterior gândindu-mă că *poate chiar așa stau lucrurile*. Prietena mea, care a avut o experiență similară, doar că din postura celei rămase în apartamentul în care s-a desfășurat viața la comun, îmi confirmă suspiciunea. Îmi spune că, în urma plecării lui, apartamentul s-a simțit defrișat. În urma lui a rămas un mare gol, un gol în care trebuie să își facă acum curaj să așeze scaunele și covoarele ei preferate.

Mulți oameni spun că femeia trebuie să țină casa. În același timp, la fel de mulți oameni sunt de acord că n-ai de ce să ții o casă trainică. Iar dacă le spui că nevoia de susținere este a caselor aflate în pragul prăbușirii, nu pare nimeni surprins.

Revin la problema mănușilor de menaj. Le cercetez puțin istoria și aflu că au fost născocite la finalul secolului al XIX-lea de către un domn chirurg, pentru soția lui. Citesc *soția lui* și deja buruiana dă să încolțească. Doar că soția lui era și ea chirurg, necesitatea mănușilor de cauciuc fiind, la origini, una pur medicală. Pentru o clipă, simt că buruiana se retrage. Închid ochii ca să mă liniștesc, dar în întuneric încep să prindă contur, ca niște sclipiri colorate, cuvinte precum *asa da, altceva, nici nu se compară* etc., în timp ce printre ele disting tot mai clar o imagine cu mătușile mele

așezate la masă, judecând cu nonșalanță și cu aceleași cuvinte reușita excepțională a vreunei femei din familie care s-a ajuns, răsturnându-și condiția. Am obosit să fiu mingea de ping-pong a extremelor. Sunt sătulă de normalitatea în care dezirabilul e o excepție, în care femeia reușită e învelită în straturi groase de *nu e ca celelalte*. Sătulă de normalitatea care cere, obligatoriu, scindarea ca mijloc al progresului: tot ce e brusc bun și dezirabil pentru femeie trebuie îndepărtat de casă și de condiția ei reflectată de munca mărunță și umiltoare. De faptul că am impregnat atât de profund umilința în, chipurile, *natura femeii*, că acum singura ei șansă rămâne să fie propulsată undeva departe, cât mai departe de mărunțișurile casnice, în spațiu, în costum de astronaută dacă se poate. Trecerea de la uzul medical la cel casnic a avut loc mult mai târziu. Dar descoperirea aceasta nu mă încălzește în niciun fel. Și e bine că nu mă încălzește, că m-ar năpădi și mai tare buruiana.

De 1 mai îmi aspir covorul. Am un covor mare și gri și un aspirator vechi care mă chinuie. Trebuie să îl aspir de patru sau de cinci ori ca să îl curăț cât de cât de păr și praf. La scurt timp după ce m-am mutat aici, m-a vizitat un amic și mi-a spus, întins pe covorul meu mare și gri, fără niciun ocol, că ar fi păcat să nu-l curăț. Că ar fi păcat să-mi bat joc de un așa covor. Eu, fata care nu prea pare că și-ar curăța covoarele. Nu m-a mai vizitat de atunci. Din alte motive.

Ies cu mama din piață. În mână țin o punguță cu cireșe. Îl căutăm pe tata care trebuie să ne ia cu mașina. După ce survolez cu privirea rânduri întregi de mașini necunoscute, mă entuziasmez când mă găsesc mai devreme decât m-aș fi așteptat lângă mașina căutată și exclam *uite, mami, mașina lui tati!* Iar mama, cu calm, îmi spune *e mașina noastră, nu doar a lui tati*. Doar că tata, ascuns de partea cealaltă a mașinii, se inflamează foarte tare la schimbul nostru de replici și, înainte să îl vedem, îi auzim vocea groasă și tremurată de nervi *o să fie a voastră când o să munciți pentru ea*. Ce ciudat, mă gândesc, eu și mama muncim toată ziua. E drept, nu pentru mașină. Dar credeam că înțelegerea era să muncim pentru Iubire.

De la o vreme, trăiesc cu un păianjen. Pare că se simte bine în bucătărie și mă face să vreau să mă simt la fel. De la o vreme, învăț să trăiesc ca un păianjen: stau liniștită în bucătărie, firimiturile de pâine de pe jos mă lasă rece, trebuie doar să nu calc desculță în ele, nu mă îndoiesc de mine pentru că porumbeii au țopăit peste noapte cu piciorușele lor murdare pe lucarnă, nu scutur covoarele dimineața înainte să îmi beau cafeaua, nu transpir râuri cu o oră înainte ca cineva să-mi treacă pragul, mă las să țin pânze de colo-colo și să nu disper mai apoi la vederea lor deasupra paharelor lustruite.

ABOLIREA FAMILIEI

- fragment -

1.

Mama mereu cară. Mereu duce geți grele. Nu o văd niciodată cu poșetă.

Nu are manichiură. Nu are lac de unghii. Are două perechi de cercei și un inel cumpărat de tata. Un inel din aur. Am aflat că nu era din aur când fratele l-a dus la amanet. Inelul nu-i mai încapă pe degetele crăpate și umflate de la spălat și stors. Stors și spălat. Mama n-are camera ei. Dar are în dormitor câteva sertare. Sertarele ei. Acolo mama are un ruj. Un singur ruj. De fapt, sertarele mamei sunt mai mult goale. La fel sunt și dulapurile mamei. Mama are un singur sutien.

Mama este tot timpul cu *torbele* după ea, gâfâind. 10 kg, 20 kg, 30 de kg.

Cară cartofi, zahăr, făină, roșii pentru conservat. De la magazin, de la piață, de la grădină. Picioarele n-o mai țin, iar mama tot cară. Pungi, *torbe*, căldări.

Respirația care devine tot mai grea. Pauzele care devin tot mai dese. Mama tot timpul cară. Cară pentru noi.

Tata e scriitor și lucrul lui tata e la lucru. Mama este mamă și lucrul mamei e în casă. Lucrul mamei este casa. Am șapte ani și mi-e rușine să zic că mama e casnică, că lucrul mamei e să ne crească. Mama dimineața nu pleacă la lucru. Mama se trezește dimineața și spală, călcă, face cumpărături cu foarte puțini bani, gătește.

Mi-e rușine să zic că mama e casnică, ca și cum mama ar fi un trântor. Mama lui cutare merge la lucru, mama lui cutare merge la lucru. Mama mea stă acasă.

Apartamentul nostru are cinci camere. Tata are cabinetul lui, pentru că tata e scriitor. Mama e casnică. Mama nu are camera ei. Frații mai mari au camerele lor.

Tata mereu nu-i acasă. Tata e la lucru. Tata e ocupat cu schimbarea, un fel de revoluție: destrămarea Uniunii Sovietice. Cât tata e la revoluție, mama îi spală chiloții. Mama ne spală chiloții. Tot ce mai avem în frigider sunt niște capsule cu ulei, ajutoare umanitare primite de tata la lucru imediat după destrămarea Uniunii Sovietice. Omega-3. Tata nu știe ce sunt acele capsule pe care le-a pus în ușa frigiderului. Nici mama nu știe că, de fapt, e o simplă untură de pește. Ajutorul umanitar venit din vest este scârboasa untură de pește, un supliment alimentar – într-un frigider gol.

Într-o zi, văd vecinul căutând în tomberonul de lângă magazin. Este tatăl prietenei mele. Mă uit la el cu dispreț. Mă îngrețosează sărăcia și bătrânețea.

Sora mamei și soțul ei lucrează la uzină. Când „revoluția” se termină, Uniunea Sovietică se destramă, uzina se închide. Ca să se descurce cumva, sora mamei cumpără marfă ieftină dintr-un loc și o vinde mai scump în alt loc. Sora mamei își ține marfa la noi acasă. Fiecare dimineată începe la 6:00 cu încărcatul și descărcatul detergenților. Mirosul de detergenți este peste tot, până și în perna mea. Mama vinde și ea la piață. Mama ne hrănește. Mama distruge mitul despre bărbații care ne hrănesc.

Mama și tata nu mai au bani să plătească facturile. Când mă întorc acasă de la școală, găsesc pe ușa blocului lista datornicilor. Numele familiei mele este în lista rușinii. Lista umilinței. Nu am curajul să rup foaia de pe ușă.

Detest cuvântul „sărac”. Nu se referă la mine. Nu se referă la noi. Tata e scriitor. Tata e elita. Noi nu ne asociem cu săracii. Nu înțeleg de ce mama tot repetă acest cuvânt. Nu înțeleg ce caută acest cuvânt în casa noastră, în familia noastră.

Apă caldă avem doar vineri și sâmbătă. Țsta e prețul schimbărilor.

Trebuie să plătim dacă vrem să fim liberi, ne tot repetă tata, ne tot învață tata.

Apa caldă dispare de tot. Mama ne încălzește apa în bac pe aragaz. Mama cară apa clocotită în căldare, ne umple cada ca să ne spălăm pe rând în aceeași apă. Mama se spală ultima.

Iarna ferestrele sunt lipite cu fășii tăiate din ziare, înmuiate în făină cu apă. Frigul și zgomotul ziarelor nu mă lasă să dorm. Apare mucegaiul. Mama îl spală de pe pereți, iar el reapare, exact ca inscripțiile naționaliste de la scara blocului, după destrămarea Uniunii Sovietice.

2.

Zilele în care tata aduce carne acasă, un porc de 100 de kg și îl trânteste în mijlocul bucătăriei, sunt oribile. Mama nu mai iese din bucătărie o săptămână. Face jumări, pune carnea în borcane, la copt. În bucătărie e ca pe patinoar de la grăsimea depusă pe podele, pe mese, peste tot. Tot ce atingi e plin de grăsime și aburi. Ligheane cu jumări și borcane cu untură.

Mama ascunde bani de tata ca să ne cumpere haine. Sunt lucruri prea mărunte și neimportante pentru tata. Tata are alte griji, alte preocupări, mult mai mărețe și mai înalte decât chiloții noștri. Tata e preocupat de revoluție și literatură. Eu nu vreau să fiu ca mama. Vreau să fiu ca tata. Îl venerez pe tata și vreau să fiu ca el. Tata niciodată nu este acasă. Îl venerez pe tata la fel de mult cum îl venerează mama.

Mai nou, mama lucrează. Lucrează la institutul de fiziologie. Mama lucrează de acasă. Bate la mașina noastră de scris materialele institutului. De obicei, trebuie să bată zeci de pagini în cinci, șase exemplare. Gândul că mama lucrează de acasă mă enervează la fel de mult ca și gândul că mama e casnică.

În pauzele de la așa-zisa revoluție, tata apare acasă. Atunci, mama îi spune: „Ia-mă la braț și hai să ne plimbăm prin fața blocului. Mă întrebă vecinii dacă ai murit. Chiar așa și îmi zic: Pe soțul dumneavoastră nu l-am văzut demult. A decedat?”

Tata aduce schimbarea în țara noastră. Schimbarea aduce drogurile în casa noastră. Am 15 ani când fratele îmi dă tubul de cauciuc și îmi zice să-i strâng brațul cu el ca să-și bage în venă soluția preparată în bucătărie.

Apartamentul nostru se transformă într-un laborator. Miroase permanent a acetonă. Mă trezesc noaptea din cauza mirosul de acetonă care îmi intră sub piele. În apartament, perdelele sunt tot timpul trase. Mă trezesc noaptea din cauza bățăilor în ușă sau în fereastră. Vorbim în șoaptă când sună cineva la ușă. Telefonul fix este cam tot timpul deconectat. Mama nu mai are acces la bucătărie, doar după ce se termină prepararea drogurilor. Mama nu poate merge la poliție. O mamă nu poate merge la poliție împotriva fiului său. Mama se roagă. Mama se dizolvă de neputință. Așa cum se dizolvă zeci de sticle de acetonă arse pe aragaz. De fiecare dată când mama găsește o seringă în casă, mama se roagă. Mama crede în șapte ani de nenorocire. Mama îmi zice că, cândva, demult, în casa ei s-a spart oglinda. Atunci bunica mea a zis că-i așteaptă o nenorocire. Bunelul a nimerit la închisoare.

De atunci, mamei îi este frică de oglinzi. Nu cumva să se atingă de vreuna.

Într-o noapte, tatăl meu a sunat la ușă. Mama, de pe somn, a tras de oglinda din dormitor și a făcut-o cioburi. Mama zice că de atunci a început calvarul ei și al familiei noastre. De atunci, mama aleargă la biserică. Se spovedește, trece canonul, vorbește nopțile cu Dumnezeu. Mama se roagă pentru binele nostru.

Tata face fum. Bagă o bucată de pâine în furculiță și o ține deasupra aragazului. Plimbă furculița cu pâinea arsă prin toate camerele, prin dormitoare, prin cabinet, peste tot, în special la bucătărie. Mirosul de pâine arsă trebuie să acopere mirosul de acetonă. E ritualul tatei. E felul în care tata luptă împotriva drogurilor.

Tata devine un ghem de nervi când află că medalia lui: Ordinul Republicii, înmănată de președintele țării, a dispărut din sertarul lui. „Cum să schimbi tu Ordinul Republicii pentru o doză?”, tot nu înțelege tata. Ordinul lui tata a fost scos la vânzare pe eBay. „Ce este eBay?”, mă întrebă tata. „Un fel de piață de vechituri”, îi zic.

3.

Când tata pleacă la Moscova, la școala de literatură, mama lasă facultatea de filologie ca să crească cei doi copii pe care îi au. Atunci își scriau multe scrisori. Am păstrat scrisorile lor. În una dintre ele, tata îi scrie mamei că cea mai grea muncă bărbătească este scrisul.

Am găsit în sertarul mamei cartea ei de poezie. Începută așa și neterminată. Semnată cu pseudonimul ei: Antosea Darca.

4.

Nica!

(Mama îmi spunea Nica)

Nica!

Aș vrea să-ți scriu scrisori lungi și frumoase, dar n-am timp. Toată viața n-am avut timp.

Ce faci cu timpul? m-a întrebat odată, demult, tatăl tău, îndreptând privirea spre grădinița de copii ce se afla la 20 de pași de casa noastră. „Cum de la grădiniță reușesc cu atâția copii?”

Nu l-am lăsat să termine fraza și i-am răspuns: „La grădiniță, o femeie face mâncare, alta curat, a treia spală, a patra le spune poezii și povești, a cincea îi duce la plimbare. Eu trebuie să le fac pe toate.” De atunci, tatăl tău nu m-a mai întrebat ce fac cu timpul, dar nici la grădiniță nu v-a dat.

Acum, când ați crescut, credeam că în sfârșit voi avea timp și pentru mine. Astăzi nici ochelarii n-am timp să-i șterg.

Te visam o fată cu rochii frumoase, cu inele pe degete, o fată care va avea grijă să-și facă machiajul, unghiile, fiindcă eu niciodată n-am avut timp pentru așa ceva. Dar toate acestea te lasă absolut dezinteresată. Tu ești al patrulea meu băiat. În copilărie preferai tuturor jocurilor fotbalul. Iar prietenii tăi, în majoritate, au fost băieții. Îmi explic aceasta prin faptul că ai crescut printre patru bărbați. Poate e mai bine. E un blestem să fii pur femeie.

După ce tânjesc? După cartea cea de versuri pe care așa și n-am scris-o.

Măine e ziua tatălui tău. E în așteptarea volumului șase de opere alese. Luându-mă cu vorba, încă n-am pus răciturile la foc, n-am făcut sarmalele lui preferate, n-am copt pâinea, plăcintele.

Abia mai dovedesc să-ți spun că te cuprind, te pup, te iubesc, te ador.

Dacă e adevărat că sufletul copilului singur își alege părinții, îți mulțumesc că ne-ai ales și iartă-ne dacă nu ți-am îndreptățit speranțele.

Nica, pe tatăl tău l-am iubit și îl mai iubesc foarte mult.

Mama, 12.I.2005

Cu carte de muncă

De la alienare la trezirea conștiinței de clasă

Există două semnificații primare care stau la baza conceptului de alienare și care au dus la evoluția ulterioară a acestui concept. Prima este cea definită în teoria marxistă ca separare între viață și muncă, între activitatea fizică a muncitorului și ceea ce îl definește ca specie, ducând la munca alienată și prăbușirea fizică și psihică a proletarului. Concomitent, acest proces face necesară munca reproductivă și de îngrijire, și existența familiei ca bază de susținere a sistemului capitalist.

Cea de-a doua semnificație a alienării, marcată de obicei prin termenul de înstrăinare, dar pe care am numit-o cu altă ocazie alienare pozitivă, mută accentul pe separarea dintre conștiință și ceea ce-i este exterior, permițând apariția unei conștiințe autonome care devine capabilă de revoltă. Am preferat termenul de alienare pozitivă, pentru că nu sunt în realitate două direcții distincte pe care le poate lua conceptul de alienare, așa cum pare la nivel teoretic. Plecând de la analiza praxisului revoluționar, cele două devin doar etape distincte ale unui singur proces: alienarea proletariatului și trezirea conștiinței de clasă. Autonomia reprezintă, de fapt, această potență a înstrăinării de un sistem opriment și angajarea într-o luptă de eliberare. Capitalismul, într-adevăr, pavează calea propriei prăbușiri, dar aceasta din urmă nu este posibilă, nu poate fi actualizată, mai exact, în absența intervenției acțiunii revoluționare: dezvoltarea conștiinței de clasă, emanciparea celor oprimați pentru înțelegerea necesității de a acționa, revolta, refuzul de a mai colabora cu sistemul opresor, organizarea luptei și declanșarea revoluției.

Textele din această secțiune, ale Mădălinei Căuneac și Oliviei Grecea, evidențiază foarte clar această contradicție interioară a sistemului fondat pe munca-sursă de venit.

how much is enough?

sau să spun
sunt fata intelectuală și creativă într-o lume în care
nu e cel mai profitabil să fii intelectuală și creativă.
fata care trebuie să se vândă scump
și încă se mulțumește cu prea puțin.

sau să mă plâng identific tot ce oprimă
pentru ca tu, mai puțin oprimatul,

să te simți mai bine cu privilegiile tale.
să ai recunoștință. [Olivia Grecea]

sau

munca ne-a salvat pe fiecare
munca a fost singura mea eliberare

alegerea celui care nu are o plasă de siguranță
nu este o alegere reală
decizia de a lucra într-un sistem sau altul
pentru a-ți asigura independența
este o decizie constrânsă [Mădălina Căuneac]

Atunci când munca este plătită și reprezintă centrul în jurul căruia se organizează întreaga ta existență, când trebuie să îți vinzi forța de muncă și să depui efort pentru acumularea de capital, ajungi să fii stăpânită de o anxietate perpetuă care se alătură degradării fizice:

o rețetă pentru anxietate
burnout
și dezechilibru pe care încerc să-l adresez
prin experiențe cât mai intense în afara serviciului [Mădălina Căuneac]

sunt satisfăcută și responsabilă.
sunt copleșită.
sunt muncită și e duminică și am pus italice
ca să existe pluralitatea vocilor,
ca să am martori când alunec pe muchia dintre obraznică și privilegiată,
ca să înțeleg de ce sunt aici. [Olivia Grecea]

La rândul lor, relațiile cu ceilalți sunt și ele definite, și controlate de capital:
Un mediu ostil, un mediu stresant, un mediu plin de pericole
un mediu în care ai colegi care te pot fute pe la spate
un mediu în care ai colegi la care ții
un mediu în care nopțile de decembrie nu sunt chiar atât de reci

trebuie să creez o relație cu fiecare client
trebuie să muncesc afectiv pentru a înțelege care sunt cerințele unui proiect

trebuie să-mi suprim emoțiile atunci când acopăr rolul altcuiva
trebuie să fiu mereu pe subiect și să vin cu o soluție proaspătă
care să adreseze cerințele dar care să și uimească pentru aplauze
uneori trebuie să creez diagrame pentru a arăta cum vor comunica serviciile
uneori trebuie să explic de ce anumite limite nu pot fi încălcate [Mădălina
Căuneac]

Viața noastră sfârșește prin a fi sacrificată în numele acestui capital, sacrificată
prin muncă, prin ceea ce ar fi trebuit să ne aducă bucurie și emancipare:

între timp munca înseamnă
îmi vând timpul

+

vreau să maximizez valoarea atribuită timpului meu.
valoarea e plafonată de angajator, așa cum contribuțiile
sunt plafonate de stat.
valoarea simbolică a muncii mele e un alt plafon,
un fel de a face cafea pentru că trebuie. [Olivia Grecea]

am lucrat în proiecte, joburi care au plătit puțin
dar care au cerut prezența imediată, nelimitată
ture de după-masă, de noapte și de weekend
cum să nu strigi să se audă în stradă
când zilele sunt limitate la concediile planificate
depinzi de cât pot alții
trimiți pachete cu cele necesare
și nu-i destul dar deocamdată ajunge
faci apel video, rămâi mut, plângi înăbușit [Mădălina Căuneac]

Apoi, din această suferință fizică și psihică, din aparenta neputință de a vedea
dincolo de munca asupritoare, apare și posibilitatea revoltei. Ea nu a fost și nu va
fi niciodată strivită cu totul, dimpotrivă, rămâne în noi ca o punte de salvare, acel
ceva ce ne poate oricând stârni împotriva nedreptății și asupririi.

dacă aș putea alege, aș alege să nu trebuiască să muncesc.
să nu fie necesar, la fel cum aș alege
să înghit pastile cu necesarul zilnic de substanțe nutritive
și să gătesc doar ce-mi place.
să îmi fac cafea,

să fac altcuiva o cafea care nu e monedă de schimb
în relații tranzacționale
sau semn al inferiorității
în relații de muncă.

să muncesc munci invizibile și subapreciate,
munci de plăcere, de satisfacție.
munci de creație,
munci de provocare.
munci după care să nu depun efort
ca să mă recompun.
după care să nu fiu doar golită. [Olivia Grecea]

Trezirea conștiinței de clasă și a nevoii de acțiune este pasul pe care trebuie să-l facem și să contribuim, de pe pozițiile noastre de care devenim conștiente și ni le asumăm, la emanciparea și trezirea tuturor.

acest raționament este privilegiu.
a proiecta alternative, chiar utopice, este privilegiu. [Olivia Grecea]

Așa-numitul privilegiu al timpului și al creației nu este, de fapt, un privilegiu, este un drept fundamental alături de celelalte drepturi fundamentale de care am fost deposedați.

Iulia Militaru

MĂDĂLINA CĂUNEAC

Corporate relationship

Un mediu ostil, un mediu stresant, un mediu plin de pericole
un mediu în care ai colegi care te pot fute pe la spate
un mediu în care ai colegi la care ții
un mediu în care nopțile de decembrie nu sunt chiar atât de reci
când la țigară alături de
colegii de la echipa asignată pe UK și cea pentru Manila
stați și priviți în gol, schimbați câteva vorbe, o bîrfă, o durere, o nedreptate
și apoi seara la sfârșit de tură, după o săptămână,
mergeți împreună să beți
până vă stingeți nervii pe o canapea extinsă
atât de oboșiți, atât de înfomețați de viață
tineri abia la început în căutare de independență
fără un scop clar și fără nicio șansă

lăsată-n urmă deși moșești practic jumate de echipă
să nu porți pică pentru că fiecare e în căutarea
jobului pe care să-l aibă și după 30
când timpul se tensionează
și apuci să faci o mie dar dintr-o mie
niciuna

scopul e să fii la job printre oameni care nu te stresează
cu care să poți spune încetează
și apoi hai să trecem peste, nu-mi pasă
să poți transmite detașare căci fiecare are acasă o familie –
o viață despre care nu ne spune
iar adevărul este că nici nu ne pasă
decât în linii mari, umane
cât să oferim o pasă

Analiza unei fișe de muncă Analiza unei fișe emoționale

Pontajul trebuie să fie în concordanță cu contractul
indiferent de numărul real de ore lucrate

răspunsul pozitiv pentru rezultatele bune
nu ia în calcul munca nevăzută
despre care știm cu toții
despre care râdem cu toții în această industrie

suntem prinși în același joc de *overachievers*
ne recunoaștem și ne încurajăm unii pe alții

majoritatea suntem persoane născute în precariat
a trebuit să ne desprindem repede de protecția familiei
poate chiar pentru a oferi înapoi

munca ne-a salvat pe fiecare
munca a fost singura mea eliberare

alegerea celui care nu are o plasă de siguranță
nu este o alegere reală
decizia de a lucra într-un sistem sau altul
pentru a-ți asigura independența
este o decizie constrânsă

aș fugi la muntele Carmelului pentru salvare
dar muntele mi-a trimis mesaj
că n-are ce să-mi dea mai mult decât am primit
mai mult decât forța samsoniană și hipertoleranța la stres
n-are ce să-mi dea
așa că am ales munca
oricare ar fi ea ca să nu fiu constrânsă să aleg
ce am lepădat deja

când suntem în ședințe și mă blochez încercând să-mi aduc aminte un cuvânt specific
aș putea spune că este o ușoară pierdere a memoriei indusă de anxietate

trebuie să creez o relație cu fiecare client
trebuie să muncesc afectiv pentru a înțelege care sunt cerințele unui proiect
trebuie să-mi suprim emoțiile atunci când acopăr rolul altcuiva
trebuie să fiu mereu pe subiect și să vin cu o soluție proaspătă
care să adreseze cerințele dar care să și uimească pentru aplauze
uneori trebuie să creez diagrame pentru a arăta cum vor comunica serviciile
uneori trebuie să explic de ce anumite limite nu pot fi încălcate

unele dintre aceste lucruri intră în fișa postului rolului meu
altele nu

un *overachiever* se va opri doar atunci când
după săptămâni de nopți nedormite
va conștientiza că își pune viața în pericol
doar atunci când după două ore de lucru fumează prima țigară
și o amorțeală epuizantă îi trece prin tot corpul

nu este nimic impus
nu ni s-a spus niciodată că suntem o familie
însă fiecare dintre noi a fost observat, validat și încredințat
că poate face lucruri mari

uneori trebuie să livrez în două săptămâni munca a două luni
iar acest lucru mare îl fac să se întâmple
uneori experiența îmi lipsește
și atunci
prin lungi perioade de insomnii și consum de neurostimulente
mă torturez pentru a face posibil acest lucru mare

până acum mi-a ieșit de fiecare dată

lumea informației și a tehnologiei este în continuă dezvoltare
un mediu în care te poți pierde
poate fi fascinant și halucinant
efortul nu este niciodată îndeajuns
mereu lipsește ceva din fișa de aptitudini

există trenduri și există nevoi
pentru toate acestea apelați la mine

o rețetă pentru anxietate
burnout
și dezechilibru pe care încerc să-l adresez
prin experiențe cât mai intense în afara serviciului

pe măsură ce avansezi
anumite probleme devin simple tipare
te întrebi

am I addicted to this type of work

glumiți în ședințe despre pensionare

închideți laptopul și deschideți telefonul

work apps – ON

just in case they might need me

am I addicted to this kind of life?

Adult Anonim

despre casă și masă, mai puțin
despre ale noastre personale, mai rar
despre morții pe care trebuie să îi plângi
doar după ce au fost organizate toate
asta doar câteva zile
până este nevoie de tine
despre părinții care au îmbătrânit
într-un oraș diferit
despre ce înseamnă asta când boala lovește
fix pe cei la care ajungi cel mai greu
sau despre traseul meu privat în viața de adult
mai rar spre niciodată

aprind o țigară la final de zi
când liniștea serii grăbește copiii în case
o lumină caldă evidențiază
volumele blocului de vizavi

azi am discutat finanțe și am încheiat contracte
ca să pregătesc mutarea mamei mai aproape
păstrez un spațiu mental doar pentru ai mei
ce însemn eu în raport cu ei
cât timp îmi rămâne doar mie
și cât timp mă împart între ei

îmi e greu să scriu despre ce se vede
și ce rămâne făcut în tăcere
dar noaptea trec ore până reușesc să adorm
căci mă împart între atâtea
dar mai ales
mă îngrijesc să le fie bine alor mei

nu-i nimic glamour când planifici drumurile cu trenul
câți bani poți să împarți ca să ajungi să-ți vezi tatăl
pe patul de boală în spital sau în azil
și nu-i nimic glamour când nu reușești să ajungi
din aceleași motive viciate

căci trebuie să alegi între familie și susținere
între moarte și posibilitatea de a fi promovată

calculezi să ai pierderi cât mai mici pe ambele planuri

cum
să nu urlă
să nu-ți ieși din minți
când nu mai rămâne nimic din tine

dar toate acestea trec într-o clipă
oricum
e doar viața dintre umbre

pieptul se mișcă ritmic
bătăile inimii răsună în tâmpă
o adiere pe frunte – mângâierea celui cu care împart
din ce în ce mai mult din grijile
pentru casă, pentru familie, pentru viață

am lucrat în proiecte, joburi care au plătit puțin
dar care au cerut prezența imediată, nelimitată
turi de după-masă, de noapte și de weekend
cum să nu strigi să se audă în stradă
când zilele sunt limitate la concediile planificate
depinzi de cât pot alții
trimiți pachete cu cele necesare
și nu-i destul dar deocamdată ajunge
faci apel video, rămâi mut, plângi înăbușit

și nu-i nimic glamour să fii omul
care răspunde în criză
să fii omul care trebuie să ia deciziile finale
mai ales când pentru tine
a dus altcineva paharul cu apă la pat

toți trebuie să ne facem datoria
aceea nevăzută care rămâne uitată

s-au stins pe rând oameni
pe care am vrut să-i țin în brațe
au fost alții care i-au ținut
am tras nopți și weekenduri în lacrimi
când îmi era rușine să spun că nu știu –
să pot învăța tehnologii simple
pentru proiecte complexe
doar ca să pot pune un laptop în geantă
și să lucrez de oriunde – *to be a valuable asset*

să pot să mă împart între ei, toți ai mei

viața asta în care faci cum faci să le fii aproape
ca să poți să le duci o pâine și o cană de apă
nu e glamouroasă, e doar ce faci printre umbre
când liniștea serii trage copiii în case
și te gândești că ar putea fi ai tăi
dar că nu mai ai loc și pentru ei

OLIVIA GRECEA

privilegiată × obraznică

acest text este o ofertă.
acest text este
asertiv, provocator, competent.
edgy
=
pe muchie.

acest text folosește inserții în engleză,
limbi internaționale ale existenței și muncii,
concurate de altele, specifice altor piețe,
supuse dinamicilor geopolitice,
care le ciobesc stabilitatea.

grow! expand! become global!
beware!

acest text mă individualizează, îmi atribuie
calități unice, valoroase.
îmi crește valoarea de piață și implicit
crește valoarea pieței
în care trăiesc și lucrez.

acest text este obraznicie
=
privilegiu.

după parcurgerea acestui text
angajatorul mă va reoferta,
potențialii clienți mă vor căuta,
potențialii colaboratori mă vor curta,
iar eu,
în sfârșit,
voi triumfa.

voi primi un trofeu estetic și multifuncțional
 dintr-un material prețios,
 de exemplu platinum,
 care va celebra existența mea de femeie
 prețioasă, cu capul sus
 în brutalitatea neoliberală,
 în care se scufundă ca în nisipuri mișcătoare,
 de asemenea
 femeie care își asumă
 că munca e un privilegiu
 că a nu trebui să muncești e un privilegiu
 că munca mă face de multe ori să contemplez
 ca soluție salvatoare

un fel de non-existență.
a way out ca eludare, adică, de fapt,
 cucerire.

dacă aș putea alege, aș alege să nu trebuiască să muncesc.
 să nu fie necesar, la fel cum aș alege
 să înghit pastile cu necesarul zilnic de substanțe nutritive
 și să gătesc doar ce-mi place.
 să îmi fac cafea,
 să fac altcuiva o cafea care nu e monedă de schimb
 în relații tranzacționale
 sau semn al inferiorității
 în relații de muncă.

să muncesc munci invizibile și subapreciate,
 munci de plăcere, de satisfacție.
 munci de creație,
 munci de provocare.
 munci după care să nu depun efort
 ca să mă recompun.
 după care să nu fiu doar golită.

acest raționament este privilegiu.
 a proiecta alternative, chiar utopice, este privilegiu.

între timp muncesc.

între timp munca înseamnă
îmi vând timpul

+

vreau să maximizez valoarea atribuită timpului meu.
valoarea e plafonată de angajator, așa cum contribuțiile
sunt plafonate de stat.
valoarea simbolică a muncii mele e un alt plafon,
un fel de a face cafea pentru că trebuie.

bonjour, tristesse!

ciao, Karl Marx!

*devo lavorare perche voglio visitare Sicilia la prossima estate.
e bello, ma molto costoso.*

timpul meu prețios e o cafea servită decent unor oameni
pe care doar îi suport.
ah, cât aş vrea să îi iubesc.
poate că nu încerc suficient.

hello, colonizers!

colonize me hard & pay me likewise!

printre aceste plafoane de sticlă masivă se inserează o perspectivă proaspătă.
perspectiva mea cu umor negru și autodeprecieri
e dulce-amăruie, matură și avântată
și ia în calcul idealuri ca binele societății, educația, expresia de sine,
precum și alte idealuri de sacrificiu.

i would like for my sacrifice to hold more value.

într-o vreme făceam liste cu joburi de nișă
pe care aş fi dispusă să le fac.
am aflat apoi că multe dintre ele există deja, de exemplu în Asia.

aş putea trăi privită pe webcam de hikikomori.

poate că e vorba de abordarea pieței potrivite.
așa cum totul are prețul potrivit, acel preț
care justifică respectiva acțiune,

o face suportabilă, acceptabilă,
piața potrivită face posibilă și – foarte rapid după posibilă –
reală respectiva tranzacție.

poate că sunt fata potrivită în piața nepotrivită?

Onlyfans!

– pentru că nu poate fi ocolit –
pare suprasaturat, dar are potențial de nișă.
conceptual Onlyfans, pentru cohorțele în creștere
care resping intimitatea, dar caută o conexiune aproximativă.
expunere și comuniune emoțională și intelectuală,
reflecții nocturne care minimalizează singurătatea,
o fac suportabilă dacă nu chiar atrăgătoare.

make work sexy again!
make work appealing!

cât pot cere? cât pot primi?

make me a rich bitch!

sau

să reprezint persoane decedate sau plecate
să îmbrac hainele lăsate în urmă, să mă plimb în tăcere prin locuri nefamiliare,
să studiez fotografiile reminiscente și să le reconstitui meticulos.

sau

să dau vești proaste, greu de asumat.
practic, să previn ghosting-ul, să comunic cu umanitate și transparență,
să mediez pierderile și efectul lor distructiv.
să fiu mesagera tristeții și a dezolării.

loss is gold.

sau să spun

sunt fata care vrea și nu reușește
să se vândă suficient de scump.
fata care vrea să se vândă cu profit mare și să devină autonomă financiar
la o vârstă la care să se mai poată bucura de viață,

de roadele muncii,
ca în visele IT-iștilor din orașele gentrificate
de chiar industria care le alimentează aspirațiile.

how much is enough?

sau să spun
sunt fata intelectuală și creativă într-o lume în care
nu e cel mai profitabil să fii intelectuală și creativă.
fata care trebuie să se vândă scump
și încă se mulțumește cu prea puțin.

sau să mă plâng identific tot ce oprimă
pentru ca tu, mai puțin oprimatul,
să te simți mai bine cu privilegiile tale.
să ai recunoștință.

sau să spun
sunt abundentă.
potențialul e în mine, așa cum copiii mei
sunt deja în mine într-o formă
ce va fi fecundată, împlinită.

*make me so rich that I can say
money is not relevant for personal happiness
unashamed!*

constat că munca din jurul acestui text a făcut munca la acest text
dificilă, aproape de regimul muncilor pe care le-aș dori înlocuite.
semnalizez perversiunea, câștig distincția, cântăresc trofeul.

la finalul acestei zile de muncă intense constat că am în continuare
cinism
spate contractat
verticalitate
punctualitate
tendinită la călcâiul lui Ahile
– viața bate figura de stil! –
puțin spre deloc timp pentru a bea suficientă apă
o voce

conștiință de sine
umor
furie

.

sunt satisfăcută și responsabilă.

sunt copleșită.

sunt muncită și e duminică și am pus italice

ca să existe pluralitatea vocilor,

ca să am martori când alunec pe muchia dintre obraznică și privilegiată,

ca să înțeleg de ce sunt aici.

acest text reia idei comune și de bun simț
exprimate anterior.

acest text are și bună creștere, și revoltă,

blazare și surâsul pe care îl au unii

când aud cuvinte ca

revoluție.

Aceasta este muncă!

Capitalismul și munca de exploatare a corpurilor abandonate

Poate cel mai potrivit aici ar fi să începem de la aserțiunea: sănătatea este ceea ce face capitalismul vulnerabil, căci nu poate exista capital fără producția stării de sănătate. Așadar, munca și sănătatea sunt două noțiuni care, sub presiunea capitalului, nu pot funcționa independent una de alta. Ele au fost create împreună, definindu-se reciproc, iar producția de cunoaștere capitalistă s-a fundamentat ideologic pe relația dintre ele. Sănătatea este o fantezie care generează imaginea muncitorului ideal. Nu ai dreptul la muncă dacă nu îndeplinești anumite condiții, fizice și psihice, stabilite de sistemele de putere și control, dezvoltate și eficientizate de-a lungul timpului prin instituțiile capitaliste. Pe de altă parte, întreținerea acestei fantezii a corpului sănătos, apt de muncă, este posibilă prin facilitarea accesului la sănătate doar a celor care muncesc. Prin urmare, ca să te menții sănătos sub apăsarea unui sistem care te îmbolnăvește, trebuie să muncești.

Să leșini pe stradă de la extenuare, să ai atacuri de panică recurente, să îți se spună că nu e destul, să fii doar un obiect care produce profit. Să încerci doar să supraviețuiești pentru un trai decent, un trai de bază. De ce și cui este necesar să dovedim că merităm un nivel de trai decent? De ce munca are gen și de ce doar contractul de muncă presupune plata și victoria profitului? [flavexine]

Ceea ce ocultează problema sănătății în spatele corpului îmbolnăvit și a imaginii perfecte a muncitorului ideal este sistemul economic extractiv. El reprezintă întregul mecanism prin care economia capitalistă este susținută de extracția puterii noastre de muncă din corpurile pe care le epuizează prin exploatare. Se produce o limită extrem de fină și fluidă între ceea ce reprezintă un corp apt de muncă și unul debarasabil. Prin control acestei limite și prin modificarea ei permanentă, sistemul capitalist reușește să își consolideze puterea, să se reproducă la infinit și să își asigure necesarul de corpuri pentru acumularea de capital. Este foarte important să înțelegem atât mecanismul de extracție a capitalului din chiar corpurile noastre, cât și ce anume formează acea limită fluidă, zonă gri pe care se bazează întreaga economie extractivă.

Controlul asupra vieții și morții, cât și reîntrebuințarea corpurilor considerate debarasabile, adică un corp de care societatea se poate lipsi, fiind inutil și fără valoare, se bazează, în primul rând, pe marcarea populației și împărțirea ei în funcție

de capacitatea de muncă, iar în al doilea rând, pe exploatarea corpurilor marcate ca debarasabile. Prin acest al doilea mecanism se extrage capital din chiar patologizarea¹ lor, iar producția de moarte (baza pe care este fondată crima socială) ajunge să producă plusvaloare.

Așadar, se găsesc permanent metode ca aceste corpuri plasate în afara sistemului să fie refolosite la acumularea de capital, să se extragă valoare tocmai prin ștergerea oricărei valori atribuite lor. În felul acesta, populația exclusă și marginalizată devine profitabilă pentru capital.

Am citit un articol al unui trust de presă despre cum „oamenii străzii” „fură” din containere ori rup și răscolesc pungile din coșuri ca să găsească ambalaje. Cineva de la un market declară pe șleau că asta cumva era și ideea, să poată și „oamenii străzii” să câștige un ban.

Pentru cine „prelucrează” numai coșurile deschise (cum e cazul meu, eu chiar nu mă bag la tomberoane de blocuri sau magazine, că nu știi niciodată când se ia un scandalagiu de tine că îi „furi” gunoiul) și nu face colecta de la prânz până după miezul nopții, un scor „normal” este de, în medie, +/-10 lei pe oră. Ceea ce înseamnă că dacă menții un ritm de măcar 20 de lei pe zi/noapte, atingi în jur de 600 de lei pe lună. Poate suna enorm pentru cine ar prefera ca oamenii care au nevoie de așa ceva să nu mai ia niciun ban și să nu mai facă umbră pământului „degeaba”, dar nu e o avere. Nu prea poți mânca decent cu 20 de lei pe zi dacă nu ai un „acasă” cu o bucătărie. [Yazmin Zoyee]

Discursul științific, fondat pe cunoașterea empirică și nu pe o analiză dialectică a acestei cunoașteri, este folosit pentru a legitima și standardiza limita dintre ceea ce este acceptat și recunoscut ca cetățean și ceea ce este marcat ca populație exclusă.

Pentru capitalism, se consideră „HANDICAP”. La fel de ușor, o femeie neurotipică chiar poate fi încadrată în acest label. Aș vrea să se resimtă rușinea capitalismului cum se resimt aceste etichete ieftine, fără valoare, care ne tot provoacă intersecționalitatea. Ce e patologic și patologizant din punctul oamenilor de vedere? De ce, atunci când cedezi, se consideră „patologic”. De ce nu

1. Înțelegem prin „patologizare” o acțiune prin care este produsă boala, nu ca imaginată, nu ca formă inexistentă, ci ca afecțiune reală, care duce la suferința și moartea corpurilor. Folosirea formei verbale în locul celei corecte de substantiv, care este recunoscută și acceptată în DEX, mai precis „patologie”, ne ajută să devenim conștienți de procesul prin care suntem afectați de boală și moarte, care nu sunt doar date natural. Dimpotrivă, ele sunt produse la intersecția biologicului cu socialul, economicul și politicul. Orice suferință are, prin urmare, o componentă ideologică și este condiționată economic și politic.

e luată în considerare cauza? Există această idee că ADHD-ul, autismul și alte moduri de a învăța sau a fi trebuie „reparate” prin tot felul de terapii, pentru a maximiza productivitatea și profitul. Sesiunile de terapie și medicația nu o să repare niciodată un sistem opriment, capitalismul. [flavexine]

De aceea, ni se impune permanent ideea că identitatea biologică a unei persoane ar putea fi măsurată științific. În felul acesta, clasa muncitoare este supusă unui principiu normativ. Debarasabilii nu sunt nicidecum o povară pentru societate, ci sunt făcuți să devină o astfel de povară pentru a-i transforma într-o sursă de venit pentru capital. Prin crearea unui context social în care anumite corpuri au nevoie de îngrijire și nu se pot autosuține, ele sunt transformate în marfă și devin profitabile pentru sistem.

— De când aveai 23 te-am avertizat că nu mai ai mult timp, tu știi bine că îi luăm din liceu, de pe la 15, 16 ani... și cu toate astea, am perseverat cu tine, te-am trimis la show-uri și la 24, și la 25, chiar! Ai fost o excepție frumoasă, dar gata, nu aruncăm cu pensionari pe podium, știi cum este industria asta...

Mă uitam în străfundul ceștii de cafea din fața mea (eram la același nivel cu ea în acest punct) și simțeam cum nici abisul nu mai avea de gând să stea de vorbă cu mine, ci doar voia să mă înghită complet.

— Desigur, mai sunt opțiuni și pentru cele de peste... 25. Fotografie profesională, editoriale, you know, magazines and the like...

Mă uitam în golul stomacului și mi se strângea cutia toracică și simțeam că nu mai pot să respir. Dintr-o dată, se făcu negru în fața ochilor mei și nu mai vedeam decât fumul din țigările dnei. Brown. [Élis Elle]

Inventarea societății tinere și sănătoase a dus la nevoia de a vindeca un corp bolnav doar dacă „merită” sau are dreptul să fie vindecat, căci societatea capitalistă a fost clădită nu pentru a asigura nevoile tuturor, ci pentru acumularea de capital. Într-o astfel de societate, dizabilitatea devine o categorie produsă social din relațiile de muncă. Clasa conducătoare, cei care controlează mijloacele de producție în economia capitalistă, se folosește de această categorie pentru a separa populația în cei exploatabili, cei mai puțin exploatabili și cei neexploatabili. Persoanele acceptate ca „fără dizabilități” sunt obligate să intre pe piața muncii, în vreme ce persoanele clasificate la „cu dizabilități” rămân forțat în afara acestei piețe. Astfel, exploatarea funcționează în ambele situații, iar „nemunca” devine o formă de muncă, o resursă indispensabilă acumulării de capital. Apare, la nivel social, o populație excedentară, care variază în funcție de raportul dintre armata industrială activă și armata industrială de rezervă, iar dimensiunea ei extrem de instabilă este controlată economic tocmai prin controlul acestui raport dintre cele două armate.

În ochii noilor mei colegi, bărbați între diverse vârste, dar mai toți alcoolici și cu libidoul nesatisfăcut, cu glume misogine care mă făceau să vomit, eu nu eram decât cel mai nou dintre „fraieri”, cum le spuneau celor care veneau și plecau mai devreme sau mai târziu, în timp ce ei munceau fără crâcnire de ani și ani de zile, indiferent de abuzurile patronilor, pe care desigur că nu îi confruntau direct, ci doar își vărsau năduful pe oricine se află la coada ierarhiei...

Nu au crezut că voi rezista mai mult de o săptămână (nici eu n-am crezut), dar nici nu ascundeau faptul că nu le convenea să aibă colegi noi, fiindcă de la firmă li se dădeau mai multe zone de făcut în mai puțin timp... [Yazmin Zoyee]

Capitalismul oscilează între perioade de criză, cauzate de supraproducție, când este nevoie să restrângă numărul muncitorilor activi pentru a reduce producția, ducând astfel la creșterea numărului celor din armata de rezervă, și perioade de dezvoltare, când este necesară creșterea producției și, deci, introducerea unui număr din ce în ce mai mare de muncitori activi pe piața de muncă. Armata de rezervă funcționează ca un rezervor de forță de muncă în funcție de nevoile capitalului. Cea mai mare parte a populației de manevră, care formează armata de rezervă, este tocmai populația excedentară, sau surplusul, mai exact populația patologizată, care, la rândul ei, este divizată în cei recuperabili și cei debarasabili, ceea ce activează o serie de mecanisme diferite prin care este obținut profitul.

Această clasă excedentară este întrebuințată în același timp și pentru extracția directă a capitalului din corpurile patologizate. Scopul nu este să le crească calitatea vieții celor patologizați în capitalism, ci mai degrabă să facă profit din promisiunea unei vindecări și reintegrări în rândul armatei active pe piața muncii.

Totodată, clasa excedentară este produsă și întrebuințată în capitalism pentru a putea exploata și extrage capital și din socializarea muncii de îngrijire. Aparent, deși pare abandonată de către societatea capitalistă și împinsă la margini ca inutilă, clasa excedentară reprezintă o sursă importantă de profit și de acumulare de capital. Procesul prin care se acționează asupra ei a fost numit abandon extractiv și este fondat pe chiar contradicția internă pe care o creează.

Oricât de cinic ar suna, simt ca și cum familia mea biologică ar fi mai indulgentă față de abaterea mea de la norme, dacă asta le-ar aduce și lor un câștig, dincolo de sentimentul pe care îl au când știu că-mi este bine.

Dar nu-mi este bine și nu mai știu cum îmi poate fi dacă nu-și asumă altcineva, măcar în parte, povara îngrijirii mele. Dar de ce trebuie să fie cineva? De ce instituțiile nu sunt aici ca să mă sprijine nu doar pe mine, ci pe toată lumea care are nevoie? [Yazmin Zoyee]

în fața pieței de muncă
sunt o mușcată
care apără un singur cartof
de gândacul
care sunt tot eu [Yasmeen Al-Qaisi]

În același timp, există mai multe mecanisme prin care această clasă este divizată și nu i se permite unitatea unei conștiințe colective. Separarea pe criteriul recuperabil-irecuperabil este fondată pe baze științifice și, în acest fel, „naturalizată”, creându-se un cadru prin care ajung să apară subcategoriile și clivaje în interiorul acestei clase, pe principii rasiste și naționaliste. Astfel, persoanele migrante, persoanele roma, de culoare sau cele cu dizabilități sau suferințe cronice grave sunt încadrate adesea la irecuperabili – practic incapabili de a presta o muncă recunoscută ca muncă. În felul acesta sunt deposedați și de ultima proprietate pe care o dețin, forța de muncă.

ca tocurile
blocate între pavele
acolo unde marian
colegul lui tata
iubitul florilor
a pus nisip și vântul l-a suflat [Yasmeen Al-Qaisi]

*

în fața pieței de muncă
sunt gramatica limbii
fără limbă

în fața pieței de muncă
sunt o mână de lucru
ieftină dar greu de găsit
ascunsă într-un dosar
uitat într-un lobby de hotel
părăsit [Yasmeen Al-Qaisi]

Mecanismul prin care munca lor și felul cum corpurile devin sursă nerecunoscută și neacceptată de profit devine foarte clar atunci când ne îndreptăm privirea asupra exploatării animalelor non-umane. Munca va căpăta o nouă semnificație,

transformându-se într-o modalitate prin care este controlată și permanent modificată frontiera foarte fină dintre ceea ce este recunoscut ca uman și formele de existență cărora le este negată umanitatea.

În imaginarul turbo-capitalist dominant în majoritatea societăților umane, animalul nu mai este considerat o ființă, ci ajunge să fie redus la o „resursă biologică”, care, împreună cu alte „resurse biologice” (termenul în sine este unul problematic), ajunge să slăvească proiectul umanist al dominației omului asupra naturii, care este dublat acum de dominația capitalului asupra omului. Astfel, în cultura capitalistă târzie, carnea devine un produs fără istorie, dezbrăcat de corpul viu, care este înlocuit de cuvinte precum *unitate de producție*, *randament*, *greutate netă*, care realizează imaginea unui corp animal care se naște deja mort. Animalul care se naște deja ca produs gata să intre în circulația capitalului. [vic]

Aceste existențe, în perspectiva capitalistă, nu pot munci, nu reprezintă pentru capital o forță de muncă acceptabilă. Corpurile lor sunt privite doar ca materie primă, de unde sunt extrase resurse importante pentru profit.

Problema muncii nerecunoscute ca muncă și a extracției resurselor dintr-un corp-materie primă căruia îi este refuzată încadrarea la „forță de muncă” (și odată cu ea statutul de persoană) a fost discutată în special în cazul muncii sexuale. Important în cazul acestei munci este analiza detaliată făcută din perspectiva feminismului marxist asupra relației muncă nerecunoscută – muncă neproductivă – muncă reproductivă – muncă salariată.

Vântul rece mă lovea în față în timp ce mă sprijineam de un zid umed, cu brațele încrucișate, încercând să par nepăsătoare. Noaptea era liniștită, dar orașul avea încă puls. Farurile mașinilor treceau unele după altele – unele încetinind, altele ignorând complet silueta mea de pe trotuar. Pe la miezul nopții, o mașină neagră s-a oprit brusc în fața mea. Geamul s-a lăsat încet, și un bărbat cu o expresie tăioasă m-a privit de sus.

— Cât? a întrebat scurt, fără să mă salute, fără să mă privească ca pe un om.
[Antonella Lerca-Duda]

Atât munca domestică, cât și cea sexuală sunt munci nerecunoscute, considerate neproductive, dar, în cazul muncii sexuale, nerecunoașterea ei ca muncă o face să fie și mai ușor de exploatat decât e cea domestică. Dacă relația capitalistă bărbat-femeie este o relație clară de lipsă de libertate și egalitate, mult mai mare ca-n cazul relației muncitor salariat-capital, totuși, în ambele situații, vânzarea forței lor de muncă, recunoscută sau nu, nu este considerată ilegală și condamnată. Însă, forța de muncă reproductivă a lucrătoarei sexuale este din start criminalizată. Ea este

lăsată să-și vândă această forță atâta vreme cât aparenta libertate pe care și-o asumă, ca deținătoare a ei, o incriminează și o face condamabilă. Astfel, „ea plătește pentru banii pe care-i câștigă cu propria incriminare”² și viață. Femeii îi este, prin urmare, permis să își ofere spre vânzare forța de muncă reproductivă doar în afara legii, fără nicio protecție. În felul acesta îi este refuzat în permanență statutul de persoană liberă.

Iarbă. Niciun suflet. Am făcut sex. Tăcere. Apoi, când eu deja mă îmbrăcam, cu rochia mea albă, lipită de corp...

— Îmi dai banii înapoi, zice.

— Ce-ai zis?

— Dă-mi banii înapoi!

Tonul lui era altul. Privirea, mai întunecată. Și-atunci a scos lama. Neagră, subțire, lucioasă. N-a zis nimic. Doar a venit spre mine și mi-a atins burta cu vârful. Am simțit o arsură bruscă. Nu mare. Dar reală. Rochia albă s-a pătat imediat de sânge. [Antonella Lerca-Duda]

*

De aceea, orice luptă politică trebuie să plece de aici, de la înțelegerea muncii nerecunoscute ca muncă și a funcției ei în organizarea relațiilor sociale. Toate relațiile sociale, fie ele de muncă sau domestice, sunt relații de producție. Populațiile excedentare dețin un rol fundamental în mecanismul de formare a acestor relații. Politicile care nu țin seama de tot acest mecanism și de felul cum sunt ele produse și introduse în câmpul muncii ajung, prin excluderea debarasabililor de la recunoașterea muncii sau de la lupta revoluționară, să facă jocul capitalului.

Odată cu patologizarea, așa-numita stare de anormalitate, adică starea de boală, a fost depolitizată și întrebuințată de capital pentru profit. Privită ca situație izolată, parte a vieții private, cu care fiecare dintre noi trebuie să se descurce pe cont propriu, alienării i-a fost șters orice potențial politic și revoluționar.

Faceți din alienare, dizabilitate și boală o armă!, ne îndemna Colectivul Pacienților Socialiști încă din anii 1970. *Boala este o condiție esențială, este ceea ce rezultă din procesul de producție capitalist. Capitalul este produs prin permanenta distrugere a vieții.*³

2. Vezi Leopoldina Fortunati, *The Arcana of Reproduction. Housewives, Prostitutes, Workers and Capital*, editura Verso, Londra/New York, 2025.

3. Vezi SPK, *Turn Illness into a Weapon*, traducere din limba germană de Huber (SPK/PF), KRRIM - self-publisher for illness, 1993 (după ediția din 1987), pp. 83-85.

În *Empire of Normality*, Robert Chapman înțelege această acțiune colectivă a pacienților socialiști ca pe o încercare de organizare și rezistență în fața unui sistem care produce și distruge în același timp atât persoanele neurodivergente, cât și pe cele neurotipice, deținând controlul asupra limitei fine dintre normal și patologic. Astfel,

Nu ar trebui să căutăm să ștergem în mod nehibzuit conceptele antice despre bolile mintale. Mai degrabă, trebuie să lucrăm pentru a rupe asocierea dintre normalitatea sănătății și productivitate. Contestând înțelegerile biomedicale și psihologice și funcția lor ideologică, fără a nega însă realitatea bolii mintale sau a dizabilității...⁴

*

BOALA ESTE PRODUSĂ COLECTIV!⁵

Iulia Militaru

4. Vezi Robert Chapman, *Empire of Normality. Neurodiversity and Capitalism*, editura Pluto Press, London, 2023, p. 146.

5. Vezi manifestul SPK, *op cit.*

Merităm să ne spunem povestea așa cum vrem noi

Momentul cel mai greu pentru mine, ca activistă trans, a fost când am aflat că sunt singură. A fost momentul declanșator al activismului meu când am văzut că eram singură și mă luptam cu toate inegalitățile din societate. Pe parcurs, evident, mi-am dat seama că nu eram singura care trecea prin aceeași poveste, prin aceeași situație și prin aceleași episoade de discriminare.

Am scris cartea *Sex work is work. O poveste transgen* ca un mic îndrumar al fetelor trans și către fetele trans care începeau pentru prima dată să practice sexul comercial, prostituția. Și cred că povestea mea, etapele mele din viață și experiențele mele sub acest sistem capitalist și patriarhal în care trăim sunt foarte importante și pot să aducă un plus de diversitate activismului și feminismului în sine. Cred că e foarte important să luăm în considerare că femeile trans sunt cele mai afectate de toată sărăcia și de toată discriminarea care există în societatea asta, pentru că nu își au locul nicăieri și nu sunt primite nicăieri. Pare că suntem un segment de societate despre care toată lumea vrea să afle o sută de mii de chestii despre noi, dar fără să ne ajute cu nimic, fără să fie alături de noi cu nimic. Și cartea mea vine ca un răspuns la toată transfobia, inclusiv din interiorul mișcărilor. Pentru că de multe ori mișcările pot greși și cad în acest activism al feminismului alb, și-atunci e foarte important să apară această carte. Ea duce lupta de activism dincolo de luptele cu instituțiile, o duce la nivel personal, la nivel de viață de zi cu zi, arătând cum ne afectează sistemul opresiv patriarhal sub care trăim, cum ne afectează zilnic viața nouă, femeilor trans. Cartea aceasta a făcut istorie și va crea în continuare istorie ca prima carte scrisă de o femeie trans sex work și sper să dea speranțe, să dea curaj și altor fete care practică sexul comercial și sunt trans. Sper să le dea curaj să își spună povestea, pentru că fiecare dintre noi merităm să ne spunem povestea așa cum vrem noi. De multe ori retorica este schimbată de oameni. Și da, vă mulțumesc!

*

Vântul rece mă lovea în față în timp ce mă sprijineam de un zid umed, cu brațele încrucișate, încercând să par nepăsătoare. Noaptea era liniștită, dar orașul avea încă puls. Farurile mașinilor treceau unele după altele – unele încetinind, altele ignorând complet silueta mea de pe trotuar. Pe la miezul nopții, o mașină neagră s-a oprit

brusc în fața mea. Geamul s-a lăsat încet, și un bărbat cu o expresie tăioasă m-a privit de sus.

— Cât? a întrebat scurt, fără să mă salute, fără să mă privească ca pe un om.

I-am spus prețul mecanic, fără să mă implic. Aveam deja experiență cu tipul ăsta de clienți – aroganți, grăbiți, cu impresia că lumea li se cuvine. A oftat, de parcă și faptul că trebuia să scoată banii era o corvoadă. Am urcat în mașină, iar în timp ce conducea pe străzile pustii, a încercat să pară dezinvolt. Își ținea mâna strâns pe volan, dar degetele îi băteau nervos pe pielea scumpă. Nu era doar nerăbdător – părea furios.

— De ce faci asta? a izbucnit deodată, surprinzându-mă. Nu ai altceva mai bun de făcut?

Am răs scurt, fără umor.

— Crezi că am ales asta de plăcere?

M-a privit prin oglinda retrovizoare, iar ceva în expresia lui s-a schimbat. Poate tonul meu, poate privirea mea obosită. Poate, pentru prima dată, chiar mă vedea. S-a oprit lângă un hotel ieftin. A scos banii, dar înainte să mi-i dea, a ezitat.

— Să știi că... nu trebuie să o faci, dacă nu vrei.

M-am uitat la el câteva secunde. Era primul client care spunea asta. Am luat bancnotele, le-am mototolit în palmă și am coborât fără să mai spun nimic. Vântul bătea la fel de tare, dar parcă nu mai era la fel de rece.

*

E frig. Mă sprijin de un perete, geaca lungă flutură în bătaia vântului și sper că va trece cineva care n-are chef de discuții inutile. Un far clipește în curbă, mașina oprește brusc lângă mine. Un BMW, negru mat, motorul toarce ca o pisică nervoasă.

— Cât? întreabă el pe un ton sec, aproape scuipând cuvântul.

— Depinde ce vrei, răspund, uitându-mă direct în ochii lui.

Nu clilesc. Are o față dură, maxilar încleștat, tatuaje pe gât. O voce în cap îmi zice să nu urc, dar ceva în privirea lui nu-i chiar... pierdut. Doar furios.

— Urcă. Discutăm înăuntru, zice, fără să aștepte.

Ezită o secundă, apoi mă urc. Mașina pornește imediat. Nu spune nimic. Nici eu. E tensiune. Se simte în aer, ca înainte de o furtună.

— Ai mai făcut asta? întreabă după un minut, fără să mă privească.

— Ți se pare că sunt la prima zi de muncă?

Zâmbește, strâmb. Aproape ironic.

— Nu. Dar uneori nici nu știi cu cine ai de-a face.

— Și tu ești un „cu cine”? întreb, privind în parbriz.

Se oprește într-o parcare pustie. Aprinde o țigară. Îmi întinde și mie una. Refuz. Tăcere.

— Frate-miu a fost ca tine, zice brusc. Trans. S-a aruncat de la etaj, acum patru ani.

Mă uit la el. Nu mai e agresiv. Doar... gol pe dinăuntru.

— Îmi pare rău. Nu știu ce să zic...

— N-ai ce să zici. Doar că de fiecare dată când vă văd... pe stradă... mă gândesc dacă aș fi putut face ceva.

Respir adânc. Las geaca să-mi cadă de pe umeri. Nu e despre sex. E despre vină.

— Poate n-ai fi putut. Dar poți să fii mai blând. Cu noi. Cu tine.

Se uită la mine pentru prima oară ca și cum chiar mă vede. Apoi încuie ușile.

— Te duc undeva să mănânci. Măcar atâta pot.

— Dacă plătești și-o cola, vin.

Râde. Pentru prima dată. Motorul pornește din nou.

*

Ploua, evident. Plouă mereu când nu trebuie. Stăteam sprijinită de un perete ud, cu geaca trasă până sub bărbie și ochii fardați, care refuzau să plângă. Îl văzusem deja apropiindu-se. Pas grăbit, dar nesigur. Bărbat de vreo 40 de ani, îmbrăcat curat, dar neliniștit. Mirosea a aftershave și a viață care s-a pierdut pe drum.

— Tu ești... Antonella?

— Depinde cine întreabă, zic fără să clipesc.

Zâmbește cu o parte a gurii, cealaltă pare paralizată de frică.

— Am mai trecut pe aici. Te-am văzut. Nu am avut curaj... până acum.

Îl scanez. Are ochii umezi. Nu de la ploaie. Întinde o bancnotă fără să spună nimic.

— Nu așa începe conversația cu mine, îi spun. Nu sunt automat cu fise.

— Nu vreau sex. Nu azi. Nici nu știu ce vreau. Dar nu pot merge acasă. Nu așa.

Ezit. Nu pentru că nu l-aș înțelege, ci pentru că m-am săturat să fiu oglinda crizelor altora. Dar e ceva în vocea lui care mă face să rămân.

— Bine, zic. Ai 20 de minute. Trei țigări. Și nu mă atingi.

Se așază lângă mine, sub streșina clădirii. Scoate pachetul de țigări și mi-l întinde. Aprind una. Trage aer adânc. Primul sunet e un oftat.

— Soția mea mi-a zis că nu mă mai recunoaște. Că sunt absent.

— Poate că ești, zic. Unii oameni dispar cu totul, dar rămân în peisaj.

Zâmbește amar.

— Credeam că o să mă fac bine. Că o să-mi treacă. Dar nu mai simt nimic. Decât rușine.

Mă uit la el. Nu e rău. Doar pierdut. Cum am fost și eu, de multe ori.

— Ce vrei de la mine, de fapt?

Se uită în jos.

— Să mă ascuți. Să nu râzi. Să nu pleci.

Îmi trag geaca mai strâns și trag din țigară.

— Ai noroc. Sunt specialistă în bărbați care nu știu ce vor. Și știu cum e să vrei doar o pauză.

Tăcere. A doua țigară se consumă în liniște. La a treia, îmi spune că are un copil. Că n-a știut cum să fie tată. Că încă mai speră, dar nu mai știe cum. La final, se ridică.

— Mulțumesc. Nu știu ce-a fost asta, dar... cred că aveam nevoie.

— A fost o pauză, îi spun. Data viitoare să aduci și o cafea.

Zâmbește. De data asta cu ambele colțuri ale gurii. Pleacă fără să se uite înapoi. Eu rămân acolo, încă o vreme. Poate că unele nopți nu sunt despre bani. Poate că unele nopți sunt doar despre oameni.

*

!! TRIGGERS WARNING VIOLENȚĂ SÂNGE !!

Aveam 25 de ani... Seara aia... ceva nu era în regulă. Nu pot să explic exact. Dar inima... îmi bătea altfel. Simțeam un nod. În stomac, în piept, în gât. Dar foamea era mai puternică decât intuiția. A oprit în dreptul meu. Avea vreo 30 de ani, creol, masiv, cu umerii mari și o față care nu trăda nimic.

— Urcă.

Am urcat. A condus fără să spună nimic. După câteva minute, a tras sub un pod de ciment, unde treceau tiruri grele, cu zgomotul ăla care pare că te strivește doar cu ecoul. Era noapte. Umbră. Apă. Iarbă. Niciun suflet. Am făcut sex. Tăcere. Apoi, când eu deja mă îmbrăcam, cu rochia mea albă, lipită de corp...

— Îmi dai banii înapoi, zice.

— Ce-ai zis?

— Dă-mi banii înapoi!

Tonul lui era altul. Privirea, mai întunecată. Și-atunci a scos lama. Neagră, subțire, lucioasă. N-a zis nimic. Doar a venit spre mine și mi-a atins burta cu vârful. Am simțit o arsură bruscă. Nu mare. Dar reală. Rochia albă s-a pătat imediat de sânge. Roșul acela viu, care transformă o femeie în pradă. Inima mea țipa. Dar eu eram nemișcată. Calmă pe dinafară. Înăuntru: haos. Și atunci am văzut cheia în contact. Un gest. Atât. Am smuls cheia și-am aruncat-o în iarbă, cât am putut de tare. El a urlat. A ieșit din mașină înjurând și căutând-o bezmetic, printre tufe, în întunericul acela umed de sub pod. Atunci am fugit. Cu sângele cald curgându-mi pe coapse și respirația ruptă în bucăți. Pe drum, am ieșit în stradă. Nu știu cât am mers. Poate minute, poate o veșnicie. Până când o mașină a oprit.

Un bătrân, cam la 60 de ani. A deschis geamul:

— Ești bine, domnișoară?

— Nu. Duceți-mă la spital. Vă rog.

Și m-a dus.

Élise

O rățușcă printre cormorani.

Îmi iau pastila roșie și îmi iau pastila albă.

Cred. Am obosit să fiu dependentă de alarme peste alarme ca să-mi pot aminti când să-mi iau pastilele, pastilele, pastilele.

Pastilele roșii și pastilele albe sunt pentru stabilitate.

Nu, nu.

Pastilele roșii și pastilele albe m-au salvat de la moarte. Stabilitatea existenței nu o pot obține decât prin ele. Așadar, pastilele roșii și pastilele albe sunt pentru viață, iar fata asta trăiește doar pentru pastile?

Nu, nu. Ea nu vrea să moară.

Cât de mult iubesc această viață! Pur și simplu refuz să mor!

Nu vreau să dispar încă. Nu, nu vreau să mă descompun. Nu vreau să putrezesc înainte de a fi sigură că am ajuns să fiu absolut superbă. Eu voi fi mirifica satului, iar lor nu li se va face milă de mine când vor veni cu torțele în noapte, ci vor îngenunchea în fața mea și îmi vor **IMPLORA** iertare.

Însemnarea 1.

Mă numesc Élise. Cred.

Când eram mică, mi se spunea Mihai.

Multă lume mă întreabă de ce nu mi-am ales un nume similar cu Mihai când mi-am început tranziția. Urăsc această întrebare.

Ție îți place numele tău?, îmi vine să-i întreb.

Mihaela este un nume frumos și banal. Eu nu sunt nici frumoasă, nici banală.

Ce porcărie ar fi fost să mă uit în buletin și să-mi apară același copil teribil, ascunzându-se în spatele unor gratii invizibile, imprimate pe un plastic lucios. Îmi provoacă greață.

Da, îmi vine să vomit când îi văd cum se gândesc... nu, când MĂ văd cum MĂ gândesc la Mihai.

De fapt, Élise mi-a venit în minte pe la optsprezece ani. Mă întrebam cum mi-aș fi dorit să răspund când m-ar fi întrebat cineva cum mă cheamă, iar Élise a fost primul nume care a făcut un declic profund în mine.

Desigur, m-am gândit și la alte variante. Valerie îmi plăcea, de asemenea, pentru că-mi lăsa un gust dulce-amar în gură. Dinții se atingeau de buza inferioară doar pentru o fracțiune de secundă, iar, după aceea, sunetele rămâneau doar la dispoziția limbii.

Și a traheii, desigur, dar ea fusese bine exersată.

Despre Valerie cânta și Amy Winehouse (când încă trăia și zâmbea), iar eu știam că o față la fel de specială ca a lui Valerie nu voi avea niciodată.

Élise mi s-a părut mai potrivit. Mă vedeam Élise când mă priveam în oglindă, iar asta simțeam că era cel mai important lucru pentru mine, să mă și VĂD, nu doar să mă aud (...cât uram să mă aud). Dar, probabil aveam o afinitate pentru acest gen de nume, pentru că iubeam filmele din noul val franțuzesc al anilor 1960.

Mă visam o viitoare Anna Karina sau, de ce nu, o Monica Vitti care a traversat munții și s-a trezit la Paris în pielea goală... Și Doamne, ce piele, ce fantezie să mă întrupez și eu în ceva atât de neprețuit.

Élise este neprețuită deoarece nimeni nu o poate vedea. Cum poți cântări valoarea unui obiect care este atât de eluziv încât este absolut imposibil de perceput?

În fine, itinerariu în progres, ca să-i găsec un nume potrivit:

Am 25 de ani. Sunt fotomodel, am abandonat facultatea în anul doi și cânt prin cluburi în timpul liber. Simt cu toată ființa mea că doar acolo sunt *văzută*, văzută cu adevărat, și nu doar simțită vag de niște priviri care fie mă ignoră, fie mă sfâșie necruțătoare.

Scriu în timpul liber. Poate nimicuri pentru voi, în mare parte, dar sunt plină de surprize câteodată.

Am 1,87 înălțime, păr șaten și buclat, ochi căprui deschis, sâni suficienți și fermi ca niște merișoare și picioare lungi, „numai bune de lins”, cum mi-a spus un domn distins pe la vreo cincizeci de ani ieri, în club.

Fumez 17 țigări pe zi (mi le număr), 13 într-o zi bună (pentru că la dracu' cu superstițiile), 19 într-o zi proastă (pentru că la dracu' cu sănătatea), dar niciodată mai mult de un pachet pe zi (chit că este un pachet din ăla cu 23 de țigări, cum au apărut acum pe piață, poate cu 30, oricum nu mai contează, regula este să nu depășesc un pachet, pentru că la dracu' cu matematica).

Mă rog, doctorița mi-a spus că nu prea-i bine să fumez, ceva în legătură cu estrogenul și cheagurile de sânge, dar încerc să nu mă gândesc prea mult la asta pentru că am doar 25 de ani și încă mai am destul timp (până pe la vreo 30, zic eu – avem vreodată suficient timp? – pot muri chiar acum, dacă mă gândesc mai bine... NU, STOP, Nu... mai am suficient timp).

În fine, am scris destul pentru seara asta, trebuie să mă odihnesc. Mai devreme, agenta mea mi-a spus că are o veste mare pentru mine și că vrea să fiu în formă mâine când mi-o va da. Îmi doresc din tot sufletul să fie recomandarea pentru pre-selectia săptămânii modei la Paris, dar mă mulțumesc și cu un designer român, nu sunt capricioasă (astăzi). Mă simt chiar recunoscătoare pentru cei 600 de lei făcuți în club aseară și pentru picioarele mele lungi și „numai bune de lins”.

Însemnarea 2.

Următoarele rânduri sunt o traducere din engleză a nenorocirii care s-a abătut asupra mea în această dimineață:

— Ești concediată, îmi spune nonșalant dna. Brown, o femeie pe la vreo șaizeci și cinci de ani, mică în scaunul ei mare, cu o țigară în gură și alta aprinsă și pe jumătate fumată, în scrumieră.

Mă uitam în ochii dnei. Brown și îmi vedeam propria reflecție în lentilele groase ale ochelarilor ei (urlu, urlu, urlu). Auzeam un țuiet în urechi și simțeam cum îmi crește tensiunea. Nu știam ce să-i zic.

— Nici nu știam că un model poate fi concediat, reușesc să bălbâi eu, mai mică decât dna. Brown, în scăunelul meu de sub birou.

Mă uitam fix în spatele biroului dnei. Brown, la un poster cu Linda Evangelista și alte supermodele ale anilor 1990, într-un show legendar de-ale lui Thierry Mugler. Le uram pe toate.

— You're 25, luv... ți-am spus de când te-am luat la 21 că erai deja prea bătrână, știi cum e industria asta... Și cu toate schimbările tale, în fine, am înghițit tot, am **riscat** tot, a fost dificil oricum pentru noi...

Mă uitam la dna. Brown și vedeam o viață trăită în umbra idealului masculin, o viață care nu s-a încadrat niciodată în standardul acela de 90-60-90-ul și a ales să devină asemeni lor, un ZEU cu o statură de 1,50.

Voiam și eu să fiu ca dna. Brown.

— De când aveai 23 te-am avertizat că nu mai ai mult timp, tu știi bine că îi luăm din liceu, de pe la 15, 16 ani... și cu toate astea, am perseverat cu tine, te-am trimis la show-uri și la 24, și la 25, chiar! Ai fost o excepție frumoasă, dar gata, nu aruncăm cu pensionari pe podium, știi cum este industria asta...

Mă uitam în străfundul ceștii de cafea din fața mea (eram la același nivel cu ea în acest punct) și simțeam cum nici abisul nu mai avea de gând să stea de vorbă cu mine, ci doar voia să mă înghită complet.

— Desigur, mai sunt opțiuni și pentru cele de peste... 25. Fotografie profesională, editoriale, you know, magazines and the like...

Mă uitam în golul stomacului și mi se strângea cutia toracică și simțeam că nu mai pot să respir. Dintr-o dată, se făcu negru în fața ochilor mei și nu mai vedeam decât fumul din țigările dnei. Brown.

Știu cum este industria asta.

Mă trezesc cinci minute mai târziu pe canapeaua dnei. Brown.

Mă trezesc 20 de minute mai târziu în metrou și plouă pe liniile tunelului.

Am devenit fată la 23 de ani și am promovat la bătrână la 25. Întotdeauna am crezut că mai am suficient timp, m-am tot gândit că voi muri pe la 30 de ani, dar se pare că mi-am făcut planuri aiurea-n tramvai. Cât de mult timp am pierdut, cât regret am în suflet că nu am ascultat-o mai devreme.

Simțeam cum tot corpul mi se uscaser deja, cum pielea mea fină de pe mâini mi se zbârcea și crăpa, iar prin crăpăturile scârboase îmi ieșeau vene bătrâne și verzi, umflate cu sânge închegat, deja simțeam cum sânii mei (of, sânii mei) proaspăt înfloriți îmi cădeau în poală ca niște saci de cartofi putreziți.

Mă trezesc la miezul nopții și o sun pe Claudia.

Însemnarea 3. (*cred?*)

Stau pe bancă în parcul Izvor și o aștept pe Claudia (care întârzie, ca de obicei).

Dintr-o dată, doi puști de vreo 18-19 ani se opresc în fața mea și încep să se sărute tandru, spre uimirea mea. La început, când s-au oprit, am crezut că vor să mă ia la bătaie, dar nu. Ei doar se atingeau în văzul tuturor. După ce termină cu sărutul, se uită în stânga și-n dreapta, se iau de mână și-și văd de drum.

Oare m-au recunoscut? Oare au știut că eu nu aveam de gând să-i rănesc? Oare au știut că și eu sunt ceva ce pot numi familie?

Îi privesc cum se îndepărtează spre metrou, ținându-se de mână în continuare, vigilenți cu privirile. „Take care, little ones”, îmi spun în gând.

În fine, ajunge și Claudia după o oră. Mă ridic înghețată, să o îmbrățișez și ne așezăm pe bancă. Eu așa fac, îmi îmbrățișez toți prietenii când îi întâmpin. Este probabil cea mai pură formă de atingere pe care o primesc, și atingeri primesc destule.

— M-ai îngrijorat aseară, zice Claudia, pe un ton ușor alarmat.

De ce oare să o fi îngrijorat? Lucruri de genul ăsta se întâmplă tot timpul, asta-i viața, îți ridici fustele și mergi mai departe. Îmi amintesc atunci cât de mult o iubesc pe Claudia... dar și cât de mult mă iubește și ea pe mine. Nu știu. Tac din gură și continuu să ascult.

— Îmi pare sincer rău să aud de asta, babe, what the fuck, ce căcați sunt și ăștia cu pretențiile lor care dau înapoi drepturile femeilor cu 100 de ani, îmi spune înfocată Claudia.

Sunt complet de acord cu ce spune, dar mă și amuză ușor tonul ei. Nu știu. Tac din gură și continuu să ascult.

— Dar încă ai poziția de la Britannia, nu? Și spotul de la Heaven's Jury? mă întrebă brusc.

Da, încă aveam poziția part-time de secretară la Britannia Institute și încă făceam show-uri, din când în când, în clubul Heaven's Jury.

— Am chiar în seara asta un spectacol, ceva mai burlesque, îi spun, într-un final. Mă îngrijorează că am pus un pic de burtică, dar sper să nu se vadă.

Mă gândesc că poate din cauza asta m-au dat afară ieri... Nu, nu, m-au dat afară pentru că mi-a expirat termenul de pe eticheta din spate. Îmi aprind o țigară și trag din ea cu nesăț.

— O să vin și eu și o s-o aduc și pe Flo, îmi zice ea.

Nu știam cine este Flo și nu mă interesa să aflu foarte mult, probabil una din tipele cu care mai umbla Claudia prin cluburi. Nu mi-a păsat destul de mult să o întreb cine este pentru că era suficient pentru mine să fie ea acolo.

Mai stăm un pic în parc și îi spun că trebuie să merg la Britannia, că îmi începe tura, iar David mă așteaptă deja ca să luăm prânzul.

Ne ridicăm și mă îmbrățișează ea prima, mai puternic ca de obicei. Îi simt mirosul parfumului acela ieftin care îmi place atât de mult.

Ne luăm rămas-bun. „Cred că sunt o jigodie monumentală”, îmi spun în gând.

Mă uram că nu o pot iubi și eu pe Claudia așa cum mă iubea ea pe mine.

La Britannia, David mă întâmpină voios, ca de obicei, și mă roagă să-l ajut să care niște documente în biroul directoarei.

— Ce-ai făcut aseară? Te-am sunat pe la opt, dar cred că aveai telefonul închis, mă anunță el.

Aveam telefonul închis pentru că îl scăpasem în wc-ul de la agenție după ce îmi revenisem din leșin și nu mi-a mai mers decât după ce l-am ținut câteva ore în orez. Am reușit să o sun pe Claudia cu el după aceea, săracu' încă scurgând zoaie de fotomodel în poala mea.

— Mi se descărcase și eu probabil adormisem deja.

De unde, adormisem la cinci dimineața... Nu știu decât să mint, să-i mint, să mă mint.

— Mă bucur să te văd, oricum, hai să mâncăm ceva că am aflat de un loc nou care face mâncare mexicană și mi s-a făcut dor de casă.

David era cel mai bun prieten al meu, și accentuez prieten, deoarece nu cunoșteam mulți bărbați, iar cei pe care îi cunoșteam fie trecuseră deja prin patul meu, fie îmi provocau greață când deschideau gura și spuneau că urăsc feministele și lgbt-iștii. Mă rog, mă mai culcasem și cu cei din categoria asta după prea multe beri în club, însă unii dintre ei se vedeau pe sine pur și simplu prea buni, iar pe mine doar o simplă femeie.

David oricum nu avea de ce să treacă prin patul meu. De regulă, îi plăceau aceiași bărbați care îmi plăceau și mie.

Îl iubeam pe David și cred că mă iubea și el pe mine, fără angajamente și fără așteptări. Îl iubeam pe David pentru că nu avea așteptări de la mine.

Mă uram că nu pot să-l iubesc și eu pe David așa cum iubeam toți bărbații care mă mușcau, împungeau (PENETRAU) când dădeau să mă atingă.

Însemnarea 4. *(de ce le mai număr?)*

Număr stațiile de mașină din uber. Toate luminile iridescente ale Bucureștiului mi se reflectă în iris și îmi trec prin pupilă. În cele din urmă, ajung la retină, care le trimite mai departe spre creier ca pe niște semnale de alarmă.

Mă sufoc un pic, dar știu că o să merite noaptea asta.

Mă rog, eu mă sufoc și de la corsetul de sub bluza mea neagră cu model de corset cusut pe deasupra.

Sunt un corset sub un corset.

Announcing Princess Cléo!

Numele meu de scenă pentru show-urile de burlesque și de drag.

Inițial, mă simțeam aiurea ca fată să fac drag, chit că sunt trans, pentru că simțeam că ocup mai mult spațiu decât mi s-a îngăduit deja. Dar reginele de la club au fost întotdeauna niște scumpe și m-au susținut neîncetat în căutările mele (oare frumusețe tot caut? cât de comun... mă caut oare pe mine? cât de patetic!).

Îmi bate inima în vârtoarea vânătorii în timp ce cânt și dansez pe un megamix din piesele trupei Ace of Base.

Nu fac mulți bani din asta, dar banii sunt ultimul lucru pentru care o fac.

Mă simt în viață pe scenă, îl văd pe el, mic și speriat în audiență și îmi vine să-l plesnesc. EU sunt cea extraordinară, acum.

Mă trezesc 15 minute după spectacol la bar și mă abordează un băiat de vreo douăzeci și ceva de ani cu un pick-up line care îmi înseninează noaptea.

— Gotta say, you sure are an ace and you gotta lot of bass.

Accent străin... probabil italianesc? Îmi vine să-l plesnesc, dar este prea drăguț ca să refuz o astfel de invitație – băiat șaten cu părul buclat, privirea severă și ochii căprui închis – îl las să-și continue ritualul.

— Eu sunt Paulo... înțeleg dacă nu mai vrei să vorbești cu mine după asta, îmi spune jucăuș.

Mă uit în ochii lui și nu apuc să...

— Și tu ești? Princess? Cléo?

Îmi place, ce ciudat.

— Élise, îi spun, cu un zâmbet duios (mi se spune că zâmbesc fals, de regulă, dar e ceva aici ce nu am mai simțit din liceu...).

Trag din țigara care se fumase deja pe jumate singură și mă uit la reflecția mea din ochii lui (sunt chiar drăguță în seara asta).

— Și spune-mi, Élise, tu cânti chiar tare frumos, ești în vreo trupa muzicală?

Mă simt flatată și nu mă lasă inima să-i spun că pur și simplu îmi place să dau din cur din când în când în văzul tuturor.

— Nu sunt, dar cânt de mică, am fost și la concursuri și în corul școlii, dacă asta ajută cauza mea cu ceva, zic eu.

Nu pare foarte impresionat de ce i-am spus. Eu știu de fapt ce urmărește el.

Cu toate acestea...

— Chiar mă gândeam că tu trebuie să cânti de fel, e prea frumoasă vocea ta, as are you, de altfel...

Păi, spune tu, mă, că deja sunt udă în pantaloni. Gata, hai să ne retragem noi undeva mai intim.

Dar nu apuc să-i zic nimic, pentru că...

— În orice caz, eu trebuie să plec, am venit cu un prieten și se simte cam rău, din păcate. Te mai pot vedea zilele astea pe aici?

Da, spune tu, mă, că m-ai lăsat și nefutută, și cu inima frântă.

— Sigur, o să mai fiu și în weekend, dacă vrei să mai vorbim atunci, zic eu.

Îi zâmbesc fals.

Însemnare 5.

Ajung foarte supărată a doua zi, la muncă, și mă așez pe un scaun din fața biroului dnei. Crivăț, asistenta directoarei. Dna. Crivăț e o femeie pe la șaiszeci de ani, cu un temperament pe care nu-l pot numi decât „un rău augur”.

— Și ia spune, mă, ce te-a supărat azi, mă întreabă dna. Crivăț ușor ironic.

— Păi, uitați, sunt bine, nu am nimic în mare parte, doar că mi-a spus cineva că sunt bătrână alaltăieri și chiar simt și eu că am ajuns la o anumită vârstă, acum... îi răspund ușor dramatic.

— Ce ești tu, mă?, aruncă dna. Crivat asupra mea.

Mă ia cu leșin din nou. L-am stârnit pe Smaug.

— I-auzi, fă, Samarando, asta zice că-i bătrână, strigă dna. Crivăț dnei. Ionescu, un birou mai încolo, o femeie la fel de matură și de temperamentală ca ea.

— Am auzit-o, Geto, ce dracu' să mai zic, spune pe un ton urâcios dna. Ionescu (sau *Ionesco*, cum îi spun clienții străini și cum ne face și pe noi să îi spunem acum) neridicându-și ochii din ecranul monitorului.

— Păi, ia ascultă, fă, aici, dacă tu ești bătrână, noi suntem matusalemice!

Recunosc, mă bufnește râsul, dar nu o cred. Chiar mă simt mai bătrână ca ele și oricum, dacă o să ajung și eu la șaiszeci de ani, nu o să-mi mai pese nici de cum o să mai arăt, nici cu cine o să mă mai fut. Sau stai... oare chiar n-o să-mi mai pese?

Dintr-o dată îmi bipăie telefonul. Urâsc să răspund la telefon, doar dacă nu este mama, caz în care mi-e mai frică să răspund la telefon decât îmi este de dna. Crivăț înainte de raportare.

Mrs. Brown is calling!

MOARTEA PASIUNII, DIRECT.

Ce dracu' poate să mai vrea și asta de la mine? Ce poate să-mi mai ia, că mi-a mâncat toată tinerețea, deja?

Mă gândesc câteva secunde ce să fac și îmi iau inima-n dinți și răspund la chemarea călăului.

— Élise, darling, ce faci? Nu vreau să te țin foarte mult pentru că știu că ești ocupată. Voiam doar să îți înșeninez ziua cu un anunț (*nici măcar o propunere*). M-am

tot gândit la cât de amărâtă ai fost când ți-am dat vestea că renunțăm la tine, așadar, m-am decis să îți ofer un ultim show, so you can go out with a bang, ce zici? Ah, show-ul va fi la săptămâna modei de la Paris (*nimic special*), consider it a thank you for all your wonderful service offered to us over these past four years and so on and so forth...

Efectiv, nu am cuvinte.

— Rămâne să discutăm detaliile săptămâna viitoare, mai ai destul timp să te îngrijești un pic, că arătai cam *a bit of a mess* când te-am văzut alaltăieri. Desigur, știu că te vei descurca excelent și mă bucur că mai putem colabora pentru acest ultim show împreună.

Sunt fericită? Nu îmi dau seama, emoționată, exaltată, PERTURBATĂ? Nu știu ce să-i răspund, așa că nu fac altceva decât să-i mulțumesc frumos și să închid apelul cu mâinile tremurânde.

Mă bucur că încă mi se oferă de muncă, chit că este vorba de această industrie atât de crudă, unde sângele îngerilor se servește în loc de vin, iar sângele meu a devenit deja prea acru pentru degustarea elitelor.

Muncă, muncă și iar muncă, numai asta știu de câțiva ani și câte munci nu am avut până acum. De la asistent cofetar, la barmaniță într-un club gay, la vânzătoare de aspiratoare de lux, la agentă call-center, la profesoară de limba engleză pentru vârstnici care vor să plece la copiii lor pe plaiuri mai verzi decât ce avem noi pe aici.

Muncă, muncă și iar muncă, dar niciodată nu simt că sunt suficient de prezentă ca să mă bucur de banii pe care îi fac. Poate nu am timp, posibil nu am timp, poate doar fug de timpul liber pentru că atunci rămân doar eu cu umbrele de pe pereți, iar ele îmi spun lucruri atât de teribile... și, totuși, atât de adevărate.

YAZMIN ZOYEE

Yazmin Zoyee (n. 1992) a avut în perioada 2008-2024 activitate literară sub pseudonimul Yigrü Zeltîl. Ea încă este în curs de limpezire.

80

Conform datelor oficiale,
ar putea dura 80 de ani
și ar putea costa 80 de miliarde de dolari
reconstrucția Gazei,
dacă ar fi o muncă plătită cum trebuie.
Nu ni se spune
de câți bani ar fi nevoie
pentru ca războiul
să devină neprofitabil.

Fragmente pentru „Bucătăria internă”

De mine reușesc cel mai puțin să mă îngrijesc.

Mama și-a sacrificat aspirațiile artistice ca să-i poată îngriji pe toți cei din familia ei extinsă.

Mama m-a crescut ca pe un „băiat” – adică tratând munca părinților mei de a mă îngriji ca și cum ar fi de la sine înțeleasă, făcând să pară aproape fără efort – și m-a încurajat să-mi urmez aspirațiile artistice, dar am sfârșit prin a-i îngriji pe cei din familia mea aleasă.

Toată lumea îmi spune să mă îngrijesc mai întâi pe mine.

Doar că înainte de a ieși în lume, de a mă confrunța cu realitatea piețelor (piața muncii, piața chiriilor), nu prea simțeam motivația de a accepta compromisuri și de a trece peste orice neplăceri, nici pentru mine și nici pentru părinții mei. (Îmi era suficientă neplăcerea de a fi în acest corp despre care nu am putut simți niciodată că mi se potrivește și pe care tind să-l neglijez pentru că n-am simțit să-l vatăm efectiv, fie și din lașitate.)

În apartamentul comunist al părinților mei, oferind și acum condiții mai puțin decât ideale, trăiam fără chirie, ai mei aveau grijă de curățenie și de mâncare, eu nu aveam grijă de aproape nimic, ceea ce în retrospectivă mi se pare deplorabil acum... Dar nu numai la părinții mei am văzut acest tipar care vine din *lower-middle-class*-ul comunist: a-ți îngriji odrasla astfel încât să obțină performanțe academice și/sau artistice, sperând că asta se va dovedi un elevator social...

Am scris și am citit neverosimil de mult, formându-mă în siajul ideii de „com-petiție literară” și de a fi răsplătitx pentru munca de a cultiva o personalitate, un stil, de a căuta – chiar fără a o găsi neapărat – „inovația” (orice ar însemna asta!), de a fi *disruptive*, cum ar spune capitalistul... Firește, am făcut-o în termenii mei și la viteza îngăduită de metabolismul meu, dar cert e că atât timp cât s-a putut, mi-am permis (datorită părinților mei și a apartamentului) privilegiul de a aspira la un așa-zis „profesionalism” al scrisului, chiar în timp ce asistam în *slow-motion* la prăbușirea instituțiilor literare (cum ar fi Uniunea Scriitorilor, care a devenit o oligarhie intolerantă la orice fel de disidență) din mai toate punctele de vedere, și nu doar în ochii mei.

A fost nevoie de o situație-limită, pe care am anticipat-o sub forma unui vis: se făcea că un cutremur ar fi creat sub camera mea o hrubă în care căzuseră cărțile mele, ca să mă împingă în afara zonei de confort unde trăiam fără grija chiriilor, datoriilor și facturilor, unde ascultam muzică și duceam cu un relativ calm „bătălia” literaturii – fiindcă, deși intrasem în literatură cu speranța subconștientă că s-ar putea dovedi *safe space*-ul pe care mediul social de la școală nu mi-l permitea, s-a dovedit și aici că nu este nimic altceva decât un câmp de luptă – și să-mi dau seama că cineva are nevoie de mine, iar statul nu este aici ca să mă scutească de această povară...

În momentul în care am fost forțată să mă mut în București, nu reușisem să-mi vând aproape nimic din colecția de volume de poezie – majoritatea fiind cărți primite de la autorx sau cumpărate pentru că biblioteca județeană din Constanța nu le-ar fi achiziționat prea curând –, dar am reușit să viețuiesc mulțumită... capitalului simbolic. „Pile”, oportunități mai rar, dar când am avut nevoie și am făcut apel, au fost oameni care au donat și n-ar fi făcut-o dacă nu știau că scriu, și asta chiar dacă, în sinea mea, aș fi preferat, ca Gabriel Mager, să rămân o *persona* misterioasă și care să nu aibă nevoie de nimic de la nimeni... ceea ce, de altfel, mi se pare acum lux burghez.

Ai mei au fost mândri de mine pentru că am reușit să ajung în *Istoria literaturii române contemporane* a lui Mihai Iovănel, însă singura consecință vizibilă a fost că un autor mult mai priceput la *networking* decât mine m-a nominalizat printre „mediocrii” care n-ar fi avut ce să caute în acea carte... Nu e însă ca și cum mai tânjeam după validare din partea puternicilor literari ai zilei, în particular a celor care se vădesc din ce în ce mai problematici. Mă gândeam (și mă gândesc) să încerc într-o altă țară, doar că aveam să-mi dau seama că nu știu dacă voi mai avea vreo altă șansă.

De când locuiesc în chirie, mi-am dat seama că nu mai am aproape niciun apetit pentru literatură și că am șanse din ce în ce mai mici să mai reușesc vreodată să-mi termin proiectele literare. Mi-a luat aproape patru ani și zeci de variante pentru a ajunge la manifestul a ceea ce voiam să fie ambițioasa publicație ALGER, care să abordeze literatura experimentală din perspectivă neurodivergentă, fiindcă mă obseda atunci, înainte de începutul pandemiei, ideea de a „salva” cumva literatura experimentală de acuzațiile că ar fi neapărat prăfuită sau complet neancorată în realitate...

Până la urmă, realitatea m-a ajuns din urmă. În 2024, am fost pusă în situația de a munci aproape non-stop, având și săptămâni de muncă șapte zile din șapte. Cu numai un an în urmă, devenisem programatoare asistentă pentru o femeie trans din străinătate, ceea ce ar fi trebuit să fie o binecuvântare, pentru că visam la o carieră în programare, nu pentru că îmi plăcea programarea, ci pentru că mi-ar fi oferit posibilitatea de a trăi confortabil și de a-mi realiza tranziția... Doar că munca aceasta nu mi s-a potrivit, mă deprima, eram furioasă pe mine că nu m-am reprofilat la vârsta la care am adoptat literatura și fiindcă refuzam să urmez cariera în IT a tatălui meu...

N-am vrut să fac nici muncă sexuală, cealaltă meserie stereotipică a femeilor trans, dar din speranța de a-mi găsi proverbialul Făt-Frumos care să mă scoată din turnul de rahat și fildeș, am activat într-o zonă incertă – să zicem, ca un fel de „curtezană” – în viața mea paralelă, ceea ce iarăși nu a făcut decât să ne mențină pe mine și pe cei dragi în viață și nu cu mult mai mult...

În schimb, prin oamenii pe care i-am cunoscut astfel am avut contact cu alte experiențe de viață și moduri culturale, care efectiv mi-au modelat viziunea asupra lumii, foarte diferită de a unora care, de exemplu, nu s-au întrebat niciodată ce înseamnă a fi o persoană cu dizabilități care muncește la Walmart sau un vânzător de telefoane dintr-un colț al Sudului Global... În cel puțin la fel de mare măsură ca teoria, parcursă tardiv și mai puțin sistematic decât poezia, poveștile acestea de viață, pe care le-am aflat „curtezană” fiind, m-au împins către stânga.

La ora la care scriu acum, deși scriu la feminin, aproape că mă simt mai departe ca oricând de stabilitatea financiară necesară în societatea asta mizerabilă ca să-mi fac tranziția în condiții cât de cât demne, un lux care mă face să mă simt vinovată numai pentru că îndrăznesc să mai sper la așa ceva, când atâtea alte fete trans încă mai puțin privilegiate ca mine o duc și mai greu – ca să mă opresc doar la cine îmi împărtășește condiția. În același timp, nu pot să nu mă gândesc la prietena mea trans din Finlanda, care și-a făcut tot setul de operații cu doar câteva sute de euro, fiindcă acolo statul încă are grijă de problemele medicale ale cetățenilor săi...

Pe de altă parte, îmi provoacă repulsie tovarășx care se folosesc de ideea că serviciile sociale ar trebui să aparțină cu totul statului pentru a se spăla pe mâini de orice responsabilitate. Când îi văd pe cei din jurul meu că suferă – vorbim de suferințe evitabile în condițiile unui alt fel de organizare societală –, nu-mi vine să-mi rezerv luxul de a mă îngriji.

Oricât de cinic ar suna, simt ca și cum familia mea biologică ar fi mai indulgentă față de abaterea mea de la norme, dacă asta le-ar aduce și lor un câștig, dincolo de sentimentul pe care îl au când știu că-mi este bine.

Dar nu-mi este bine și nu mai știu cum îmi poate fi dacă nu-și asumă altcineva, măcar în parte, povara îngrijirii mele. Dar de ce trebuie să fie cineva? De ce instituțiile nu sunt aici ca să mă sprijine nu doar pe mine, ci pe toată lumea care are nevoie?

Însemnări pentru o postfață la „Fagure”

Dacă nu pot să acționez în mod direct și decisiv asupra surselor opresiunilor de care sufăr, dacă nu am tăria de a confrunta Puterea altfel decât prin mediul slab (dar pentru cât timp?) al limbajului literar, pot cel puțin să caut a identifica toate aceste surse de opresiune (de aici obsesia mea de a le enumera) și să le fixeze cu privirea înainte de a mi se declanșa ceea ce în engleză se numește *fight or flight*:

„la o adică nici nu pot spera vreodată la eliminarea tuturor amenințărilor,
nici nu mai pot spera vreodată la a nu trăi în pericol,
vai, nici nu pot spera vreodată la a putea renunța la tot efortul acesta de
rezistență,
amenințările deja m-au transformat,
violența deja s-a și produs,
pășesc cu conștiința exacerbată a faptului că fiecare problemă exterioară poate
produce probleme interne,
dar războiul deja a încetat să mai fie doar o posibilitate,
fiecă amenințare potențială trebuie s-o urmăresc,
abia dacă mai poate limbajul să descrie intensitatea cu care stau la pândă
și e ca și cum sunt în ochiul furtunii și locuiesc la câțiva kilometri de baze
militare cu focoașe nucleare
și chiar și cu limbajul la mine, e ca și cum doar privirea mea poate cuprinde
senzația că amenințarea e în fața mea
și o privesc și privirea mea e ca și cum
el mă poate paraliza
mă paralizează m-a paralizat deja și eu privesc și râd pentru că nu mă poate
paraliza până la
capăt și nu îmi poate șterge toate urmele și chiar de ar fi putut cu toată inteli-
gența sa să ducă asta la sfârșit tot nu ar fi fost un sfârșit pentru că în privirea
aceea a mea e ca și cum l-aș fi scuipat în ochi,

nu, e ca și cum i-aș fi făcut ceva mai inacceptabil,
ca și cum i-am arătat ceva mai presus de frica de amenințare,
frica de moarte care mă sfășie ca pe noi toți,
frica aceea,
dar și sfidarea de necuprins,
sfidarea vieții,
încăpățânarea sinucigașă de a mai trăi...”
(Un text este o luptă, fragment)

S-ar putea argumenta că nu prea ajut cauzei dacă, în loc de a oferi niște slogane care să urmărească agitația cea mai imediată, mă rezum la a oferi deconstrucție – în apărarea mea nesofisticată, pot spune doar că măcar am depășit faza în care doar atrăgeam atenția asupra unor probleme într-un mod prea subtil, deși nu e nici vina mea că nu prea mai există la noi critică de poezie care să (re)citească în profunzime și să ofere cititorilor chei de lectură – de aici și tentativa de față de a limpezi niște lucruri.

Uneori poate că scriu prea sofisticat, dar asta se întâmplă ori de câte ori o cere complexitatea realităților. Din contră, urmăresc simplificarea acolo unde se impune. Iar pentru că poezia înseamnă intensitate, nu am ezitat să mă folosesc de o anumită poetică acolo unde poate fi resimțită cu caracter de necesitate.

Să exemplific cu o experiență concretă. De-a lungul a doi ani, am strâns donații pentru o familie săracă de pe strada Mircea Vulcănescu (!), donații care aveau să se dovedească insuficiente pentru fiecare rând de reparații ce au fost necesare prin casă, așa că au rămas datori la diferiți meșteri, însă tot la fel de precari și cu rude pe moarte, înmormântările acestora devenind ocazii pentru a cere de urgență plata datoriilor. Abia atunci am aflat că în economia asta nu mai poți nici să mori în condiții decente dacă n-ai bani! Pornind de aici, mi-a venit spontan ideea de a emula dinspre stânga poetica lui Cezar Ivănescu, care altminteri era anticomunist, naționalist și xenofob, dar putea construi poeme de maximă intensitate, în care puteai resimți o revoltă somatizată, la nivel de viscere:

„burghezule împuțit
degeaba te dai cu parfum
NU ȘTII
CUM E SĂ-ȚI MOARĂ TOȚI DIN CASĂ
TOȚI DIN CASĂ!!
ÎNTINȘI PE MASĂ!!

VINO SĂ-I MIROȘI
ȘI SĂ SCOȚI BANI DE ÎNMORMÂNTARE!!

CUM E SĂ N-AI BANI DE ÎNMORMÂNTARE??
N-AI BANI DE ÎNMORMÂNTARE!!

CE VEI FACE??
VEI CERȘI ÎN PIAȚĂ
ÎNTRE ROMÂNII CARE ABIA DACĂ
UN LEU ȚI-AR MAI DA
TE VEI LEGA CU UN LANȚ
DE CASA POPORULUI CARE NU E
ÎȚI VOR DA AMENDĂ
CĂ DERANJEZI NELINIȘTEA PUBLICĂ

MIROASE ÎN CASĂ!!
VECINII CRED CĂ IAR MIROASE
GROAPA DE GUNOI DE LÂNGĂ BLOCURILE DE LUX
FAC RECLAMAȚIE LA GARDA DE MEDIU:
„NE PARE RĂU DAR NU PUTEM AJUTA
NE PLACE SĂ MURIM ASFIXIAȚI
TOTUL PENTRU PROFIT”

VECINII APOI ÎȘI DAU SEAMA
CĂ MIROASE ÎN CASĂ!!
MORȚII SUNT PE MASĂ!!
ÎȚI VOR DA AMENDĂ
CĂ NU I-AI ÎNMORMÂNTAT
ÎȚI VOR DA AMENDĂ
CĂ EȘTI SĂRAC
NU POȚI PLĂȚI NICIO AMENDĂ
MAI TRECE UN TERMEN DE CÂTEVA ZILE
ÎN CARE VECINII MAI FAC RECLAMAȚIE
DAR N-AR SĂRI CU BANI DE ÎNMORMÂNTARE!!

degeaba te dai cu parfum
burghez împuțit
putoarea persistă
deși prețul imobilului
nu poate decât să urce”
(**strada mircea vulcănescu, bucurești**)

La polul opus acestui tipăt, în același cadru politizat am ținut să fac (pe coordonatele unui spațiu expandat al poeziei, ca la poezii de limbaj sau la cei conceptuali, unde textul poetic poate îngloba orice formă de discurs, fără să mai aibă relevanță dacă asta este sau nu mai este „poezie”) infodumping pe diferite nișe aparent nesemnificative, cum ar fi comodificarea apei:

„apă de lux.

apă de lumină.

lumina despre care vorbesc

cei care au acces la ea.

se estimează că peste 700 de milioane de oameni nu au acces la apă potabilă.

Peter Brabeck de la Nestlè a declarat în 2013 că apa nu este un drept al omului,

ci o comoditate cu o valoare de piață. compania Fiji Water deține un întreg ac-

vifer, în timp ce locuitorii din Fiji se descurcă cu 18l de apă/familie/săptămână

(mai puțin de 2l/persoană). febră tifoidă? ghinion.

unde, cineva

își selectează partenerii

în funcție de ce gusturi au

în materie de apă gourmet.

în 2016, niște artiști de practică socială din Minneapolis au inaugurat primul

„bar de apă” din lume, la o lună după ce în același oraș era promovat intens un

anumit „măcelar vegan”. atâta doar că ei oferă gratuit apa locală, de la robinet.

evident, „barul de apă” găzduiește și un „incubator” artistic. dacă nu exista nimic

care să atragă atenția, nu se povestea.

ce avem în comun?

tot mai puțin.

restul se privatizează

și fiecare își face treaba.

dar doar individual ce se poate face la scară cât mai macro? mai repede facem

muzeul artei utile, ca Tania Bruguera, mai repede se finanțează lucrări de artă

socială decât să se finanțeze serviciile sociale, mai repede facem un trend artistic

din a da o mână de ajutor și a mătura rahatul cerberilor privatizărilor.”

(central avenue, minneapolis)

Am activat o vreme și în critica de artă, postură din care am aflat despre murdăria majorității banilor din capitalism, asistând în culise la situații cum ar fi și cazul regretatului artist Mircea Nicolae, care a fost supus bullying-ului de către cei de la un muzeu privat de artă contemporană. Aceștia s-au folosit de figura tânărului pensionat pe caz de boală gravă (de care avea să și moară foarte curând) pentru a

stigmatiza iarăși arta cu tentă socială, pe care au denunțat-o ca fiind instituțional „conformistă”. În realitate, era o artă nesupusă ochiului colecționarilor incomodați, ale căror interese muzeul le apăra și le amplifică.

Or, de la ultima *documenta* încoace, arta vizuală a început să-și piardă din relativa imunitate politică în Germania și, cine știe, poate curând se va întâmpla același lucru și în restul spațiului occidental... nu înaintea altor tendințe izolaționiste, cum ar fi interzicerea avortului atât în țară, cât și în afara țării!

Din fericire, m-am născut prea târziu ca să nu pun la îndoială iluziile în care am crescut, dar și acesta este un privilegiu – provocarea este de a-l transmite mai departe.

Universul pliantelor

Singura dată când nu mi s-a cerut CV-ul și m-au angajat pe loc a fost la o companie de distribuție a pliantelor.

Cu doar câteva zile înainte, persoana bogată care mă întreținea tocmai mă anunțase că îmi va da de acum încolo mult mai puțini bani și că va trebui să-mi caut de muncă dacă vreau să am bani pentru „cauzele mele caritabile”.

Era în toiul iernii, dar știam că va dura luni de zile până voi găsi un alt loc de muncă mai bun și n-aveam de gând să muncesc numai pentru a găsi un loc de muncă. Aveam deja experiență în a sări din lac în puț, așa că am sunat cu tupeu la mai multe firme de pliante.

Firma asta avea sediul în Pipera, într-o clădire care imită arhitectura suprarealistă a lui Hundertwasser (numai pentru faptul că știam această *trivia* aș fi vrut un spor salarial, sincer). Am bătut palma cu ei pentru un salariu minim pe economie și bonuri ceva mai generoase. (Ceva îmi spunea că dădeau cei mai mulți bani pe a sta în chirie în acel spațiu. Aveam să află a doua zi că distribuția se făcea cu aceleași cărucioare ruginite de peste zece ani.)

Ningea și era gheață pe jos în ANL Brâncuși, iar eu nu mai muncisem niciodată în condiții de intemperii, trăgând de un cărucior care mi se părea exagerat de greu la încărcare.

În ochii noilor mei colegi, bărbați între diverse vârste, dar mai toți alcoolici și cu libidoul nesatisfăcut, cu glume misogine care mă făceau să vomit, eu nu eram decât cel mai nou dintre „fraieri”, cum le spuneau celor care veneau și plecau mai devreme sau mai târziu, în timp ce ei munceau fără crâcnire de ani și ani de zile, indiferent de abuzurile patronilor, pe care desigur că nu îi confruntau direct, ci doar își vărsau năduful pe oricine se află la coada ierarhiei...

Nu au crezut că voi rezista mai mult de o săptămână (nici eu n-am crezut), dar nici nu ascundeau faptul că nu le convenea să aibă colegi noi, fiindcă de la firmă li se dădeau mai multe zone de făcut în mai puțin timp, ceea ce însemna mai puține posibilități de a strecura pauze de „băută”. Unii dintre ei se foloseau de pretextul muncii pentru a putea bea fără ca familia să-i vadă, așa că se uitau ciudat la mine când le spuneam că munca aceasta nici n-ar trebui să existe...

Deși munceam mai mult de opt ore pe zi, am dat și de unii care credeau că am fi „asistați social”. Ceea ce ar fi fost preferabil să fim, dacă avem în vedere că existența muncii noastre are ca condiție risipa de hârtie a unor clienți precum lanțuri de magazine, partide, plus mica publicitate a unor posibili spălători de bani, deci nu tocmai o muncă utilă societății...

Apoi, pentru ca distribuția să ajungă la bună îndeplinire, mai ales atunci când o facem în cartierele de blocuri (foarte puține blocuri au cutiile poștale dincoace de interfon), depindem de bunăvoința și empatia locatarilor și/sau de noroc în cele mai multe cazuri.

Fiindcă nu dispunem de libertatea de a „sări” prea multe blocuri, uneori ne și forțăm norocul ghicind codul de la interfon. Trebuie să avem grijă să nu ne surprindă vreun locatar, fiindcă atunci negreșit se va schimba codul următoarea dată.

Sunatul la interfon era un fel de *mysterium tremendum et fascinans*: putea să-ți deschidă ușa o tăcere plină de benevolență, dar și un vuiet asurzitor. De frica de a nu da de vreun locatar dispus să te ia la bătaie pentru că i-ai deranjat somnul, suni mai întâi la numerele din marginea superioară a ariei numerice, dar uneori nu știi care sunt numerele apartamentelor, nu peste tot sunt scrise.

Doar la unele blocuri noi se află cutiile poștale afară și nu-i nevoie să intri în bloc, ceea ce în general ar fi simplificat viața noastră... Dar de ce ar fi lucrurile prea ușoare!?

Înainte de pliante, încercasem să mă reprofilez pe programare, în care vedeam salvarea mea, singurul mijloc prin care aș fi putut să-mi încep tranziția și să muncesc fără să am interacțiuni sociale nedorite... Doar că munca în programare la 30 de ani mi se părea mai degrabă frustrantă decât *challenging*.

Munca la pliante este prost plătită și nu prea am ocazia să muncesc într-un ritm mai relaxat, dar fiecare pliant introdus cu succes îmi oferă dopamină. Faci mișcare, bați cartierele la pas, mereu vezi câte ceva (cum ar fi scări de bloc demne de a fi fotografiate în „scară, frumos”) și iei pulsul străzii. Uneori sunt câini sau proprietari care cred că le-ai încălcat teritoriul, alteori cineva lasă în fața unei curți un dozator de limonadă. Ce pot să fac decât să mă bucur și să merg mai departe?!

Colecta (fragmente)

Am văzut chiar și femei bine îmbrăcate căutând fără ezitare ambalaje SGR prin coșurile de gunoi din Piața Unirii; cu toate astea, *mass-media* tinde să perpetueze prejudecata cum că doar persoanele fără adăpost s-ar ocupa cu așa ceva...

*

„Nu ai voie! Nu te mai uita prin coșuri!”, se răstește la mine fără nicio legitimitate un nene oarecare, după care le zice necunoscuților de pe bănci – foarte probabil, încă și mai puțin români decât mine – cu ochii dați peste cap că sigur vin din Nepal.

*

Sfaturi profesioniste: axează-te pe zone (cum ar fi o mare parte din sectorul 3) unde se află coșuri deschise. Uneori, coșurile închise și adânci pot rezerva surprize plăcute, dar unele pot fi montate la o înălțime prea mare pentru înălțimea ta.

De fiecare dată când vezi apropiindu-se din contrasens un alt colector, schimbă trotuarul sau zona, dar nu înainte de a-i clarifica acestuia direcția din care vii.

Se poate uneori să nu mai găsești nimic prin parcuri și pe arterele importante la ora la care treci sau, din contră, să găsești prea multe, caz în care mi se pare etic să mai lași și altora câteva sticle măcar și să te concentrezi, în schimb, pe artere secundare și terțiare, interstiții dintre zonele-reper, unde sunt mai mici șanse să treacă un alt colector până ce vor veni cei de la salubritate să schimbe sacii de gunoi (acolo unde e cazul). Printre sute de coșuri e posibil să nu mai găsești aproape nimic, dar să-ți faci plinul pe unde nici nu te-ai gândit.

*

Deși m-am obișnuit deja cu topografia majorității sacilor de gunoi, încă mai văd uneori cazuri în care mi se pare că seamănă cu vreo instalație de artă contemporană – doar că aia tot ar valora mai mult decât salubritatea uberizată pe care o fac chiar acum.

*

Am citit un articol al unui trust de presă despre cum „oamenii străzii” „fură” din containere ori rup și răscolesc pungile din coșuri ca să găsească ambalaje. Cineva de la un market declară pe șleau că asta cumva era și ideea, să poată și „oamenii străzii” să câștige un ban.

Pentru cine „prelucrează” numai coșurile deschise (cum e cazul meu, eu chiar nu mă bag la tomberoane de blocuri sau magazine, că nu știi niciodată când se ia un scandalagiu de tine că îi „furi” gunoiul) și nu face colecta de la prânz până după miezul nopții, un scor „normal” este de, în medie, +/-10 lei pe oră. Ceea ce înseamnă că dacă menții un ritm de măcar 20 de lei pe zi/noapte, atingi în jur de 600 de lei pe lună.

Poate suna enorm pentru cine ar prefera ca oamenii care au nevoie de așa ceva să nu mai ia niciun ban și să nu mai facă umbră pământului „degeaba”, dar nu e o avere. Nu prea poți mânca decent cu 20 de lei pe zi dacă nu ai un „acasă” cu o bucătărie.

Pentru câteva ore, cât mă ține energia după o zi de muncă full-time, e nevoie de efort și răbdare. Pot să-mi pierd uneori speranța și răbdarea când dau aproape numai de zone deja curățate (de „concurență”, doar că asta nu e o competiție și cine a fost înaintea mea cu siguranță avea mai mare nevoie de banii ăștia), pot să mă enervez când dau de sticle de pe care eticheta sau doar partea cu codul de bare au fost deliberat șterse... cu atât mai mult îmi dau seama că nu e lapte și miere. Ca să nu mai zicem de necesitatea regulată a curățării mâinilor.

O grădină cu roade

De ceva vreme, încerc să nu-mi mai fie rușine. Rușinea și vinovăția sunt deseori întâlnite în cazul persoanelor neurodivergente. Din copilărie, încercăm să ne integrăm în mediul de lucru, spre exemplu la școală. În clasă, în pauză, la sosire și la plecare ai un set de task-uri: așezi geaca în cuier, scoți instrumentele de scris și caietul, te speli pe mâini, aranjezi banca pentru a mânca sendvișul făcut de-ai tăi și arunci resturile la gunoi. Trebuie să fii atentx la tablă, la doamna învățătoare, să faci liniște și să stai liniștitx pe scaun, în banca potrivită. Eu nu prea puteam să stau liniștitx în bancă. Mie-mi plăcea să mă mișc, să îmi flutur mâinile, să sar, să scot sunete. Din contră, asta mă ajuta să mă focusez. Alături de fratele meu geamăn, deranjam. Am învățat acasă ca fiecare dintre noi să fie cuminte. Așa că acele mișcări repetitive au rămas acasă. Altfel era rușine. Ne-am conformat, i s-a spus lui mamaie la ședință. Am muncit din greu să mă comport „ca un copil normal”. Am muncit din greu, de asemenea, să fac teme și să învăț, să fac performanță, să iau note mari. Era rușinos dacă nu făceam totul la timp, dacă nu eram atentx, dacă întrerupeam pe cineva mai mare în timp ce discuta, dacă vorbeam mai mult decât era cazul. Era rușine dacă nu mă conformam.

De când am fost micx, am avut rușinea asta. Alături de vinovăție! Ambele internalizate.

„este o emoție ce persistă
o rușine care poate să rămână la vedere
ca niște ciupituri de țânțar

și ce s-ar putea întâmpla

atunci când amânăm înaintarea
și ne trezim într-o bancă

în fața noastră o foaie de examen
unde trebuie să ținem drept pixul
unde trebuie să fim pregătitx”

(fragment din *ADHD. the scratch*)

*

Mă numesc flavexine și sunt o persoană neurodivergentă (ADHD & autistă), non-binară și queer. Înainte credeam că ceva este în neregulă cu mine. În ultimii ani, s-a schimbat firul narativ. Am muncit să mă educ cu privire la identitățile mele și să chestionez ce este în jurul meu. Am reușit să realizez că trăim într-un sistem continuu de oprimare.

Așadar, într-o zi de toamnă, m-am prezentat la medicul psihiatru ca adult ce dorea obținerea unui diagnostic ADHD, pentru a beneficia de terapie și, eventual, medicație. Au fost mai multe păreri. Prima era că situația mea este legată doar de anxietate și depresie. A doua a fost că sunt la facultate și că mă descurc. A treia, că este suspicios că un adult vrea acum un diagnostic. Am plâns și am spus că nu se știe cât muncesc și cât de greu îmi este. Este dificil să obții un diagnostic aferent neurodivergenței ca persoană adultă. Într-un final, după mai multe încercări și având alături un adult care m-a supravegheat în copilărie, anume pe bunica mea, obțin diagnosticul ADHD și medicația.

Provin dintr-o familie monoparentală cu venituri mici, constituită din mama, eu și fratele meu geamăn. Și bunica face parte din familie, alături de doi unchi și o mătușă, dar unii dintre ei s-au mutat. Câtă trudă continuă depun și ele, și ei pentru a susține casa, pentru a exista o grijă reciprocă. O munca domestică neremunerată, neconsiderată muncă de către patriarhat și stat.

Mama a muncit tot timpul, prin piețe, fără carte de muncă. A muncit și când era însărcinată cu mine și cu fratele meu. I s-a spus că este „ca un bărbat” când avea concurență și se descurca. Mama nu avea weekend și nici concedii. Mama trebuia să fie acolo, chestionată și amendată, și mereu discriminată de către cineva că este femeie la muncă. Vecinii o întrebau de tata. Pe mine, vecinii mă strigau după numele tatălui meu biologic. Pe atunci, cu câțiva ani în urmă, fusesem întrebatx, la școală, care e numele tatălui meu și nu am știut ce să răspund, iar doamna învățătoare s-a supărat. De asemenea, au râs de un coleg că mama lui vinde cartofi în piață. De frica de a nu fi targetatx, nu le-am zis niciodată unde muncește mama.

Am încercat să ignorăm, am decis să ne concentrăm pe micul nostru lăcaș, pe ce o să mâncăm mâine și dacă ne ajung banii de întreținere. Dar a durut mult. S-a plâns în casa asta.

„poate azi
vom fi mai bine
poate sub plapumă
vom simți căldura
nimeni nu va scoate un cuvânt

cineva se va ridica de pe scaun
ne va săruta pe frunte
iar vasele
se vor spăla singure.”

(fragment din *last supper*)

Nu știam și încă nu știm ce ne rezervă viitorul. Dacă nu ai un contract de muncă, înseamnă că nu muncești. Nici mamaie nu primește pensie. O vedeam pe mătușa cum a avut două joburi și a cedat psihic. Îmi vedeam unchii cum se îngrijorau și doreau să o ajute în casă pe mama lor. Am simțit compasiunea. Ne-am consolidat.

Cineva nu primește pensie

Pentru că NU a muncit.

Cineva nu poate să beneficieze de asigurare de sănătate

Pentru că NU a muncit

Nu poate să aibă toate resursele de bază

Pentru că A MUNCIT la negru

Așa este scrisă istoria, pentru multe dintre noi

Pentru mama și bunica.

*

Astăzi îmi verific lista de task-uri. Mă bucur că am reușit să fac această listă. Majoritatea dintre ele sunt deja menționate ca trebuințe zilnice. Printre ele, se mai numără: să răspund la email-uri, să deschid mesaje și să vorbesc, să îmi verific pulsul și tensiunea și să caut joburi. Am fost respinsx de multe companii, în special în perioada când am menționat în CV că fac activism într-o asociație de persoane autiste și că am publicații cu tematici feministe și queer. A trebuit să șterg toate astea când am încercat să aplic ca inginerx biomedicalx. De atunci, am primit propuneri de muncă.

Pentru unx, munca de a te da jos din pat, de a te spăla pe dinți, de a te schimba de haine, de a mânca și de a te hidrata este una banală. De a te îmbrăca să mergi la pâine, să ai grijă de tine. Neurodivergența poate avea legătură cu lucrurile astea, dar mai degrabă aș spune că vine cu niște aspecte dezadaptive în privința mea. Pentru mine este greu să reușesc să fac asta la timp ca să nu întârzi. Risc înainte sau în timp ce întârzi să mă suprastimulez de la o schimbare a curentului de aer sau a vremii. De la cum lumina bate dintr-un anumit unghi. Și simt că „nu mai funcționez” (de dragul generalului, de dragul meritocrației, de dragul competitivității și cine ajunge mai repede la wc într-un mall etc). Nu o să mă gândesc vreodată la identitatea mea neurodivergentă ca fiind o condiție demnă de patologizat mai mult decât ar

fi patologice aceste situații ce nu sunt altceva decât dezadaptive. Înțelegem aceste condiții patologice, în care nu poți avea grijă de tine, în care burnout-ul ăla urlă în tine și nu mai înțelegi nimic, dezadaptativ. Patologia asta despre care vorbim se află sub capitalism. Ideea de a fi neurodivergentx: se întâmplă ca, atunci când cedezi, sensibilitatea ta să ia mai multă amploare și să ceară ajutor. Să te izolezi, să dezvolți cele mai bune mecanisme de coping pentru tine. Pentru persoanele neurodivergente, înseamnă izolare și necesită timp. Pentru capitalism, se consideră „HANDICAP”. La fel de ușor, o femeie neurotipică chiar poate fi încadrată în acest label. Aș vrea să se resimtă rușinea capitalismului cum se resimt aceste etichete ieftine, fără valoare, care ne tot provoacă intersecționalitatea. Ce e patologic și patologizant din punctul oamenilor de vedere? De ce, atunci când cedezi, se consideră „patologic”. De ce nu e luată în considerare cauza? Există această idee că ADHD-ul, autismul și alte moduri de a învăța sau a fi trebuie „reparate” prin tot felul de terapii pentru a maximiza productivitatea și profitul. Sesiunile de terapie și medicația nu o să repare niciodată un sistem opriment, capitalismul.

Încă țin minte cum o prietenă neurodivergentă mi-a povestit că-n ziua în care a aplicat pentru scutirea de impozite la o corporație, deținând un certificat de dizabilitate, manager-ul a aflat și, fiind în perioada de training, a dat-o afară. La muncă va trebui să îmi ascund neurodivergența, să depun muncă emoțională la rândul meu, să fac experiență. Trebuie să mă prefac „că nu am probleme”, de dragul sistemului, de dragul internalizării, de dragul faptului că sunt o lașă. Trebuie să spun că nu sunt altcineva și că mi-e rușine. Dar, am să mint de data asta. Am să spun că rușinea e a lor, a acestui întreg sistem. Aș fi mereu catalogatx „persoană disfuncțională”, care nu e demnă să aibă un job. Țin minte, la o oră de practică la facultate, cum am oftat de oboseală, de cât de puțin am dormit și am încercat să rezolv deadline-urile. Ceilalți știau că am ADHD și m-au întrebat: „Tu chiar crezi că ai probleme?”. Mi s-a spus, atunci, de către o parte din cadrele didactice, „să nu mai arăt nimănui că sunt neurodivergentx, deoarece poate fi folosit împotriva mea”. Am cerut mereu acomodare și înțelegere, am făcut cât s-a putut. Doar „lenea” există în acest câmp elitist, celelalte dezavantaje, mai ales mai ales cele care afectează persoanele din medii persoanele din medii vulnerabile, sunt neglijabile. În capitalism, competitivitatea și meritocrația sunt esențializate. Am depus mult mai multă muncă emoțională, am simțit cât de mult m-am stresat cu reminder-uri, secționarea task-urilor, prioritizarea în funcție de nivelul acela mic de energie. Nu m-am simțit îndreptățită, ascultată și validată. Nevoile mele sunt invizibilizate, altfel voi deveni o țință vulnerabilă.

„ce se simte atunci când te izolezi
când porți o mască doar ca să nu fii țințită
de acest sistem
de relevanță statistică

a homofobiei a transfobiei
a abilitismului”

(fragment din *iNOX*)

*

Și totuși, care este costul tuturor aceste lucruri? Să leșini pe stradă de la extenuare, să ai atacuri de panică recurente, să ți se spună că nu e destul, să fii doar un obiect care produce profit. Să încerci doar să supraviețuiești pentru un trai decent, un trai de bază. De ce și cui este necesar să dovedim că merităm un nivel de trai decent? De ce munca are gen și de ce doar contractul de muncă presupune plata și victoria profitului?

și unde este meritul nostru
de a munci și de a fi martore în fața
ignoranței
din spatele unor ziduri
izolate fonic?
o misiune continuă
să rescriem istoria
să o revendicăm.

Și vă întreb, când vom arăta rana și când vom ridica bandajul ăsta. Eu nu pot să răspund, nimeni nu o poate face pentru toată lumea. Să nu ne fie rușine. Să știm că suntem aici și acolo. Verbalx sau non-verbalx, neurodivergentx sau neurotipicx, abled sau disabled, autointitulatx mad sau nu ș.a.m.d. Să fim aici și acolo, să fim mândrx de noi. Să știm că și atunci când scriem și ne ajutăm, e muncă. Conștientizarea și lupta de clasă sunt, de fapt, muncă. Iar când tu citești asta este tot muncă. Textul ăsta nu s-a dorit să fie romantic, ci politic. Rușinea e de fapt valabilă doar în cazurile în care afectăm alte persoane și un eveniment abuziv sau condamnable are loc. În rest, mă îndoiesc că rușinea asta e esențială. Încerc să mă plac mai mult și cred că e și cazul altora. Plecăm capul la solidaritate și la recunoașterea muncii. Mereu o să lăsăm amprente. Nu o să rămânem în urmă. Felicitări, știu că ați muncit azi! Și felicitări și mie!

Vă salut din nou, numele meu e flavexine! Să nu ne mai fie rușine! Felicitări!

Mulțumesc persoanelor care sunt interesatx de subiecte precum acesta, mulțumesc echipei de editoare care au inițiat și au terminat antologia asta, mulțumesc celor care au scris în această antologie, mulțumesc celor care citesc și află că nu sunt singurx.

YASMEEN AL-QAISI

Ustur

(cântec antiagresiune)

te suflu
te unfi
te uşui
te dezumflu

roi rui roi rui
roi rui roi rui

te ustur-usturoi
te ustur-usturoi
te usturoi
te usturoi

te ustur
te opui
te scutur
te sâcâi

noi roi noi roi
noi roi noi roi

te ustur
ustură

no-roi
de ustu-roi
roi rui roi rui

te ustu-roi
roi rui roi rui

de usu-roi
 no-roi mă roi
 roi rui roi rui
 de usturoi

ustură-mă roi
 noi roi
 noroi
 de usturoi

roi rui roi rui
 noroi
 de usturoi

mă desfac
 în nouă semiluni
 îți nasc
 două trei
 lumi
 înveți ură
 repeți ură
 te fac să uiți
 sunt usturoiul din gură

te fac să-ngheți
 cu orice preț
 mă multiplic
 zâmbăreț
 suntem căței căpățanii
 suntem ai flăcării plămâni
 săpatix însămânțatix
 împotriva agresiunii

usturoi zdrobit
 în zbor de *zgripturoi
 curs șiroi
 peste votanții de dreapta
 confuzi puhoi vâlvoi

mă despoi
te descos
din miros
te opui
te pișc
te mișc
tu dreptaci
te-am înstângit
să n-ai cuvinte rele
te-am ostenit
până te-ai fâstâcit
fascist nimicit

la răscoli
de mușuroi
joc țonțoroi
mujdei de nouă usturoi
cu nouă cataroi

*zgripturoi

posibil un rarău, o pasăre de pradă nedefinită, posibil un zăgan, un tip de vultur
care se hrănește cu oase și măduvă și își vopsește penele

carbon

ostilă e ideea asta a oamenilor să usuce mlaștini
dentista îmi trage aerul din gură
îmi curăță dinții și îmi vorbește despre netrebnicii cărora le-a curățat dinții până
când le-au ieșit spații din gingii
eu mă gândesc la mlaștini
la emisiile de gaze ca la niște ultime strigăte de ajutor
așa eu și dentista nu ne potrivim
nici curățenia aia nu mă caracterizează
îmi sunt curbați zimții periutei de dinți
am curățat toate bârfele
seară de seară
și am apăsat tare

așa cum făcea mama
 ca să curăț toate relele
 să fac clăbuci de simț de responsabilitate
 din mlaștina mea uscată sar bucăți brune cu care poți să îngrași pământul
 să te-ncrezi în mine strigă ultimele bacterii
 dentista și cu mine cultivăm igiena
 nu-mi convine

ciocatele noastre

tocăne pavelele
 în muzica noastră
 fără dureri
 doar dorințe
 să semănăm

pe pavele tocăne
 ciocatele
 cântă
 pe pavelele ciocnite pneumatic de unul din tații mei
 ciocăne ciocatele
 mă doare spatele

noi tocănim cacofonii
 câteva fete
 doar cinci
 vrem să avem toate aceleași gusturi

în cer scaiul se lipește de avioane
 și ne duce în toate americile mici
 unde e noapte
 zilnic

ciocane ciocatele timpul tocat
 pavelele sunt
 ciocănite de bărbații

care se trezesc vara la cinci
să muncească în ture
în care nu le bate soarele în cap

noi ciocăniturile
toarcem cu tocurile
vrem să ne face auzite fără cuvinte
nealiniat
cu genele
cu genurile
cu gemetele
nealinate
ciocănim
la ușile viitoarelor noastre roluri
unele dintre noi în filme
altele în familii
legate la aceleași șireturi

eu nici nu mai știu
dacă aveam ciocatele astea
urâte ca pubertatea
cu tocurile tocate
ciocatele noastre
ale mele
împrumutate
nedate înapoi
nerușinate
neiubite
ca tocurile
blocate între pavele
acolo unde marian
colegul lui tata
iubitul florilor
a pus nisip și vântul l-a suflat

mă gândesc la tine marian
mi-ar fi plăcut să tocăm împreună
pe toata lumea de la mine din clasă
în timp ce tu tunzi trandafirii
eu să le toc pe toate colegele mele
cu care am avut aceleași ciocate

Învolburaur

Când se topesc butoaiele munților cu zăpadă
De unde vin chibriturile
Unde se bi-nasc sertarele
Mă uit în jos la râu

Când vine topita zăpezică
Mă uit în jos și împing
cu apele mele mici
Din lacrimi de copil
chibriturile plutitoare
Venite din pământ
În drumul lor de întoarcere din pământ
Către pământ
Și plâng de gravitație
Singura în care mai cred după vizita de lucru la penitenciarul de femei din Valparaiso

Asta se întâmplă de Învolburar
Învolburar e luna nouă în care nu mai cred
Pentru că a venit o dată și totodată a plecat în aceeași zi
Când transpira magia
Și păianjenii cu picioroange desenau alunecări aburești pe faianță
Iubirea vine din interior dar nu se oprește niciodată acolo
Îmi transpiră fața când te văd brumă
Poate e greu fără poezie când ești noaptea de serviciu
Poate se sfârșește și poezia odată cu tura
Poezia e ca luna lui Învolburar, durează așa pe moment
Și doare de disperarea calendarului
A dracu' e pielea pe mine
Și Jupiter mă ferește
Să lucrez la puloverul lumii
De Învolburar
Când e sărbătoare nu se taie copaci
E greva celor mai cumplite credințe

Un pește mănâncă chibritul
Ca pe ultimul vierme
Și sare din râu în puț din rău în fântână

Îmbracă puloverul lumii neterminat
Și eu plâng până la următorul Învolver
Când și de când nimic nu se mai taie

în fața pieței de muncă

sunt o bucată de brânză
năpădită de muște
fără roșie
sunt un borcan cu foarte puțin gem
foarte bun
fără pâine

în fața pieței de muncă
sunt gramatica limbii
fără limbă

în fața pieței de muncă
sunt o mână de lucru
ieftină dar greu de găsit
ascunsă într-un dosar
uitat într-un lobby de hotel
părăsit

în fața pieței de muncă
sunt o mușcată
care apără un singur cartof
de gândacul
care sunt tot eu

în fața pieței de muncă
mă rog

Aceste țări calde

(JURNAL) Abia începusem ciclul primar la o școală unde toată lumea dorea să meargă. Era vară, iar eu stăteam la țară cu bunicii mei. Asprimea pământului sub tălpile mele: mă miram cât de uscat poate să fie. Îmi amintesc cum, în fiecare seară, bunicii își făceau griji că, în acel an, recolta avea să fie una proastă. Îmi amintesc anxietatea lor că vom rămâne fără mâncare. Nu mai plouase din primăvară. Deși udau pământul de mai multe ori pe zi decât recomanda postul tv la care se uitau în fiecare amiază, de două ori pe săptămână, pământul tot nu rodea. Eram trezit în fiecare dimineață de curcile pe care bunicul le ținea într-un țarc, în fundul grădinii. De acolo, curcile răspundeau zgomotos la fiecare sunet din ogradă. Cunoșteau și ele, desigur, precaritatea hranei și a pământului. Părea că știau când bunicul mergea la aprozarul din sat. Era o căldură oribilă. Cobora dealul, îl urca la întoarcere. De multe ori se întorcea cu mâna goală. În unele zile, însă, își lua pentru el o bere fără alcool, iar pentru mine și bunica, un suc acidulat și foarte dulce. În următoarele săptămâni aveam să mă întorc la viața mea din oraș, la traiul meu privilegiat în care, în ciuda precarității generale, magazinele erau întotdeauna pline. Prezența mea acolo, în acea gospodărie, izolată de restul satului de un deal, alături de bunicii mei, era una temporară. Această liminalitate a spațiului și a pământului care, oricât de multă apă i-ai fi dat, tot nu ar fi rodit, m-a desensibilizat față de anxietățile care îi măcinau pe bunicii mei.

cum teoretizăm moartea care s-a abătut, într-o zi, asupra curcilor // cum ne raportăm la moartea pe care bunicul meu le-a adus-o // cum ne poziționăm legat de faptul că bunicii mei au avut ce mânca restul verii, și în toamnă, și în iarnă – cum, pentru câteva luni, anxietatea nu a dispărut, dar s-a mutat pe alte lucruri: măcar nu era despre mâncarea de mâine. (Pentru prima dată, după lungi săptămâni, conversațiile de seară nu mai gravitau în jurul temerilor pentru ziua de mâine. Se vorbea despre alte lucruri – despre vremea de altădată, despre rudele din oraș, despre planurile pentru anul următor.) // teoretizarea rece ca grindina în mijocul verii le sfășie acoperișul foarte subțire și pereții solarului.

(A) În imaginarul turbo-capitalist dominant în majoritatea societăților umane, animalul nu mai este considerat o ființă, ci ajunge să fie redus la o „resursă biologică”, care, împreună cu alte „resurse biologice” (termenul în sine este unul problematic), ajunge să slăvească proiectul umanist al dominației omului asupra

naturii, care este dublat acum de dominația capitalului asupra omului. Astfel, în cultura capitalistă târzie, carnea devine un produs fără istorie, dezbrăcat de corpul viu, care este înlocuit de cuvinte precum *unitate de producție*, *randament*, *greutate netă*, care realizează imaginea unui corp animal care se naște deja mort. Animalul care se naște deja ca produs gata să intre în circulația capitalului.

(a1) // ~~tatăl familie cishet patriarhale mononucleare urbane nu mai ucide animalul în mod direct, ci delegă acest act unor mecanisme industriale, îndepărtându-se de consecințele sale morale // carnea frumos ambalată în vitrine // separată de corp // unde e corp????? // unde e corp e și durere // o durere numită doar în corp // cum se constituie durerea ca toponim? unde punem mâna și de unde doare? // unde e corp e și exploatare // uciderea // = proces tehnologic, robotizat, în anihilarea individualității animalului non-uman //~~¹

(a.1.1) discursul propune o perspectivă neoliberală care trebuie deconstruită. toată lumea care are acces la un magazin se va folosi de acel magazin pentru a cumpăra alimentele necesare traiului. dar unde sunt, în această ecuație, persoanele sărace? persoanele care nu pot să acceseze acest magazin salvator? unde este gospodăria bunicilor mei de la țară, izolată de restul satului de un deal? unde sunt toate celelalte gospodării austere de la țară?

(B) Există o estetică a invizibilității. Fabricile (dispozitive arhitecturale ale ocultării) de carne sunt ascunse privirii, ocupă spațiile periferice ale urbanului și aduc sute și mii de muncitori în dependență financiară de ele. Aceste fabrici sunt arhitecturi ale ne-văzutului care facilitează modul în care cultura carnivoră dominantă realizează disocierea psihică. În acest sens, animalul viu, cel din documentare, desene, filme, și cărți devine simplă ficțiune, reiterare a unui moment în istoria relațiilor om-animal, în care animalul nu se naște mort, direct produs, ci era subiect viu (tranziția de la animalul ca subiect viu la animalul ca produs finit)

(b1) ~~munca începe înainte de zori, departe de spații gentrificate și blocuri care se pierd în nori. munca — începe într-o lume în care sunetul mașinăriiilor din ferme, a celor care omoară la comandă, a celor care mulg, nasc și ucid la comandă reiterează fierul, biciul, lanțul și sângele ascuns. razele~~

1. Aceste fragmente sunt din vechi variante ale textului la care, în urma unor discuții cu editorx și tovarășx apropiați, am decis să renunț în favoarea unor perspective asumate socialiste eliberatoare, antispeciiste și, în același timp, atente la clasă. Cunoașterea este un proces îndelungat de învățare și împărtășire în comun a ideilor, noțiunilor acumulate de noi totx de-a lungul timpului. Din acest motiv, cât și pentru a lăsa la vedere și a atrage atenția asupra acestui parcurs al meu în scrierea textului, am ales să păstrez vechile fragmente în această formă. Cunoașterea nu este capital. Este creștere întortocheată, dăruire și punere laolaltă a informațiilor și ideilor noastre.

dimineții nu s-au năpustit încă asupra cuștilor, asupra celor din cuști, asupra celor care nu au cunoscut îndeajuns cruzimea pentru a nu fi închise.

(b1.1) – începutul este violent, generic, lipsit de atenție în ceea ce privește clasa. mai mult, se observă începutul unei idei problematice de echivalare a gospodăriei de la țară (și a modului în care se consumă carnea în aceasta) cu marile fabrici și industrii ale cărnii. ne împotrivim unei astfel de echivalări pe care o identificăm într-o internalizare a dinamicilor neoliberale și a discursului său. trebuie să fim mai atenți la clasă.

(b1.2) – mi-a spus un prieten, în timp ce vorbeam despre alternative la consumul cărnii și despre cât de viabile sunt aceste alternative, că nu putem vorbi despre veganism fără să vorbim despre clasă. mi-a spus: „nu putem vorbi despre veganism fără să vorbim despre clasă. bunica mea de la țară are nevoie de acea carne la fel cum are nevoie și bunica ta”. Da, bunica mea de la țară, care toată viața a trebuit să lucreze până la epuizare, pe care încă mi-o amintesc venind, copleșită de oboseală, de la locul de muncă și începând să facă mâncare, bunica mea de la țară, care a fost înșelată de minciunile și promisiunile false ale regimurilor postdecembriste, bunica mea de la țară, care are nevoie de acea carne pentru a supraviețui. cazul nu este unul particular. veganismul este un privilegiu, și nu trebuie să uităm niciodată să ne gândim la clasă. revoluția a început și va începe mereu de la elementul de clasă.

~~(b2.1) familia tradițională mononucleară cishet patriarhală s-a trezit. dimineața a început cu o rugăciune, apoi tatăl și-a aprins o țigară, în timp ce mama s-a pus pe făcut de mâncare, iar cei doi copii au mers să dea de mâncare „la mâncare”, cum le place lor să numească animalele de la fermă: familia tradițională mononucleară cishet patriarhală s-a trezit și i-a mâncat pe cei pe care i-a mângâiat cu câteva zile în urmă. Tatăl a înhamat caii și s-a dus la câmp~~

(b2.) – cine este acest tată și de ce ne-am folosit, inițial, de imaginea sa, imaginea unui muncitor, ca să vorbim despre o întreagă industrie a exploatării corpului animal, o industrie de care este dependent chiar și el și gospodăria sa? de ce a existat această tendință da a vorbi metonimic despre industria cărnii printr-un singur muncitor? observăm că acest discurs metonimic nu doar că a eșuat în a produce o critică socialistă coerentă și atentă la elementul de clasă, dar, mai mult, a reprodus mișcările neoliberale de antagonizare a muncitorului și de deculpabilizare implicită a industriei. Mai oferim încă un exemplu în care are loc această echivalare problematică a fermelor industriale REALE / FACTUALE cu activitățile FICTIVE ale unor oameni într-o gospodărie, echivalare care rezultă în ștergerea statutului social și a condițiilor lor de viață, asimilându-i burgheziei / moșierilor.

(b2.2) familia tradițională mononucleară cishet patriarhală s-a trezit și i-a mâncat pe cei pe care i-a mângâiat cu câteva zile în urmă. Tatăl a înhămat caii și s-a dus la câmp // în grajd // ochii calului // istoria nescrisă a muncii // istoria abjectă a muncii // istoria abuzivă și exploatată a muncii // fiecare pas apăsător // fiecare roată ce se învârtă // conceptul eurocentrist de libertate construit pe suferința celor ce nu știu ce înseamnă a fi liber // cu o mână mângâie și cu o mână ucide // cu o mână ucide și cu o alta mângâie // nu mușca mâna ce te hrănește căci e aceeași care te și ucide

(b2.2.1) se poate observa maniera în care privirea umană este suprapusă peste perspectiva animalelor. animalele sunt reduse la simple ficțiuni cu o funcționalitate anume în cadrul discursului scris. + cine este acest tată al familiei și cărei familii îi este tată? el nu este mereu patronul, el nu este industria – el e și parte a corpului muncitor.

(b2.3) recunoașterea subiectivității non-umane // ferme industriale // tratarea non-umanului ca obiect de producție // animalele non-umane nu sunt doar exploatate pentru carne, lapte sau ouă, ci sunt forțate să își trăiască întreaga viață ca mașini biologice, obligate să producă până când corpul lor nu mai poate susține ritmul cerut // nu doar că normalizează moartea, ci o instituie ca parte esențială a muncii lor // ultimul act de muncă al animalului // moment final de productivitate, în care carnea și pielea sunt contabilizate în termenii valorii economice //

(b2.3.1) la nivel discursiv, pare că vina cade asupra oamenilor de la țară, ceea ce este, în sine, un discurs problematic, deoarece echivalează nevoile companiilor de profit cu nevoile de hrană și supraviețuire ale persoanelor din mediul rural. fără de hrană și supraviețuire. Este necesară prezența unor trimiteri la marea industrie de producere și procesare a cărnii. Aceeași industrie care își exploatează proprii muncitori, pe care îi antagonizează prin munca pe care sunt nevoiți să o presteze.

Despre nume

(C) despre numire: // numirea după funcție // numirea după distanța de la centru // funcția implică o estetizare a corpului animal în vederea separării acestuia de noi // cine este noi? // cine este celălalt? // limbajul nu desemnează indivizi, ci funcții.

<p>Iumentum (animal de tracțiune) [vezi anexa 1]</p>	<p>termenul <i>iumentum</i> > rădăcina <i>iugum</i> („jug”) // dispozitivul folosit pentru a prinde animalele de povară la plug sau car // latina clasică, <i>iumentum</i> // animalele folosite pentru a trage vehicule sau pentru a transporta greutăți // (((în principal boii și caii))) capacitatea sa de a lucra sub <i>jug</i> // „a fi jugat” // relație de dominare și control // non-umanul devine o extensie a mașinii sau a uneltei agricole // funcționalitatea (obiectuală) într-un sistem agrar //</p>
<p>Pecus (animal de turmă)</p>	<p>termenul <i>pecus</i> – animalele de turmă (((oi, capre, vite))) folosite în mod principal pentru lapte, carne, piele și lână // <i>pecunia</i> => „avere” sau „bani” în latină // strâns legată era averea unei persoane, de numărul de animale pe care le posedă // în cultura romană, <i>pecus</i> nu era doar o sursă de hrană, ci și indicator economic // capitalul non-uman // <i>pecunia</i> = valoarea măsurată în vite, întărind concepția speciistă că animale = valori economice de schimb//</p>
<p>Verrēs (porc de reproducție) [vezi anexa 2] PIE *wérsēn</p>	<p><i>verrēs</i> este un termen specific pentru porcul mascul utilizat pentru reproducție //provine dintr-o rădăcină indo-europeană care înseamnă „a roti” sau „a învârti”// concept asociat cu mișcările de împerechere // termenul își are sensul întemeiat strict pe funcția sexuală a animalului // sursă de carne, grăsime și piele în economia rurală romană // porcii erau extrem de valoroși, iar <i>verrēs</i> subliniază faptul că masculul era privit doar prin prisma utilității sale reproductive // fiind esențial pentru creșterea porcilor de sacrificiu SACRIFICIU SACRIFICIU SACRIFICIU</p>
<p>Capra (capra)</p>	<p><i>capra</i> în latină desemnează capra, un animal important pentru producția de lapte, carne și lână // derivatul <i>caper</i> se referă la țapul mascul // termenul este de origine indo-europeană, având legături cu cuvintele din alte limbi care desemnează aceeași specie (<i>kapros</i> în greacă, <i>gabhar</i> în celtă) // capra era apreciată pentru produsele pe care le oferea, iar acest lucru se reflectă în limbaj //</p>

<p>Gallus (cocoșul)</p>	<p><i>gallus</i> este termenul latin pentru cocoș // această denumire este interesantă lingvistic din cauza asocierii cu numele tribului <i>Gallus</i>, triburile galilor din zona actuală a Franței, care purtau în simbolistica lor cocoșul // totuși, în lumea romană, <i>gallus</i> desemna rolul cocoșului în controlul reproducerii găinilor și al comportamentului protector al acestuia în curtea gospodăriei // utilitatea lui în această privință a fost fundamentală pentru fermieri, consolidând ideea că animalele sunt definite strict prin ceea ce oferă oamenilor //cocoșul // virilitate // fertilitate //</p>
<p>Bos (bovinele)</p>	<p><i>Bos</i> este termenul latin care desemna vitele, cu precădere boii // bovinele esențiale pentru agricultură // folosite atât pentru munca la câmp, cât și pentru lapte, carne și piele // cuvântul <i>bos</i> provine din rădăcina indo-europeană <i>g^wou-</i> (de unde provine și cuvântul „cow” în engleză) // boii erau văzuți nu doar ca animale de tracțiune, ci și ca resurse pentru hrana de bază // lingvistic, <i>bos</i> reflectă o neutralitate funcțională, unde animalul este definit aproape mecanic, nu ca o ființă vie cu o identitate proprie, ci prin rolul său în agricultură și economie</p>
<p>Canis (câinele)</p>	<p><i>Canis</i> este termenul latin pentru câine // pază // vânătoare // partener al omului // în acest sens, câinele nu a fost exclusiv definit prin utilitatea sa economică, ci și prin relația sa apropiată cu omul // funcțiile sale în fermă [de pază a turmelor sau vânătoare] erau adesea esențiale pentru supraviețuirea comunităților rurale, ceea ce înseamnă că, și aici, lingvistic, <i>canis</i> avea o componentă utilitară puternică. =/=/=</p>

→ moartea nu reprezintă sfârșitul utilității, ci doar un alt ciclu de muncă:

barad:: materia nu este inactivă, ci participă la dinamica lumii, corpurile moarte ale animalelor sunt agenți economici în continuare (vezi Anexa 2, Axiomă, b, b1) așadar :: // performativă moartea // din dinamica metempsihotică capitalistă reiese: necrologic*wersën => materie primă, produs de schimb, ex-corp + agentivitate în rețelele economice globale // extindere a muncii vii // munca moartă // performativ_*wersën continuă să ia parte la muncă, prin propria-i materialitate ca performativ_necrologic*wersën

1. Tyson Foods	<p>nu mai putem pretinde că nu știm ce este cruzimea, când ea locuiește sub ochii noștri, în grajduri, în ferme industriale, pe câmpurile de luptă ale agriculturii //nu mai putem pretinde că nu știm ce este cruzimea când suntem singura specie care omoară pentru profit.</p> <p>NU EXISTĂ JUSTIȚIE NU EXISTĂ JUSTIȚIE NU EXISTĂ JUSTIȚIE TRĂIASCĂ REVOLUȚIA SOCIALĂ POSTUMANĂ ȘI ANTI-SPECIȘTĂ fiindcă într-o lume în care toți sunt liberi // abia atunci putem vorbi de dreptate. NU EXISTĂ JUSTIȚIE NU EXISTĂ JUSTIȚIE NU EXISTĂ JUSTIȚIE TRĂIASCĂ REVOLUȚIA SOCIALĂ POSTUMANĂ ȘI ANTI-SPECIȘTĂ</p>
2. JBS	
3. Cargill	
4. Smithfield Foods	
5. Nestlé	
6. McDonald's	
7. KFC	
8. LVMH	
9. Unilever	
10. L'Oréal	

Anexa 1: [performativitatea muncii agricole: iumentum (= res + iugum) implică:: corp material (socializat în antropocen ca non-uman), forța, mișcările de-a lungul brazdei => configurarea realității agrigole // moartea și tot ce rămâne // prășitoarea și tot ce rămâne]

Antiaxiomă:: revoc înțelegerea textului prin penetrare // revoc interpretarea // se va propune astfel o lectură asexuală și asexuată colectiv și intra-acționară

Anexa 2: Axiomă:: intrusiv(ă percepția) subiectul(ui)

*wiHrós numește res1:

prin numire res1 implică // totodată devine // *wérsēn // res este:

res1 (lucrul întâlnit în mod direct) devenit *wérsēn (obiectum/instrumentum laboris): ca obiect va fi numit: obj*wérsēn pentru a ilustra starea sa funcțională, nu cea de lucrutate, res1, ca stare amorfă, fiind pierdut // neidentificabil în proces

res2 (lucru investit cu o semnificație profundă, magică, ce depășește simpla sa existență fizică // lucrul nu tocmai înțeles) ca exces //sur+// ce scapă *wérsēn (res laboris)

b1. după sacrificarea lui obj*wérsēn de către *wiHrós, res2*wérsēn revine în bântuire asupra corpului decedat (necrologic*wérsēn) care continuă să fie folosit în diverse industrii ca moment aristeic // ca obiect și totodată finalitate /

(JURNAL) Vacanța era pe terminate. Liniște peste casa bunicilor, despărțită de restul satului de un deal. Bunicul îmi spunea că, din cauza temperaturilor din ce în ce mai scăzute care se vor abate peste noi în toamnă, unele păsări își iau zborul spre Țările Calde. Nu știam eu pe atunci care sunt aceste Țări Calde, dar mi le imaginam ca pe acele țărâmurii în care soarele strălucește mereu, dar cu grijă, niciodată până la secetă. Acele țărâmurii unde hrana este suficientă pentru totx și nu mai este nevoie ca unx să se sacrifice pentru altx. De fapt, nu mi le imaginam întocmai... (se observă influențele mele ex-vegane în descrierea acestor spațialități). Acele Țări Calde unde nimeni nu este subjugat și fiecare ființă își poate alege propriul nume. Atât de important, propriul nume. Acele Țări Calde în care gospodăria bunicilor mei, alături de multe alte gospodării, este eliberată de precaritate. Pământ veșnic fertil. O plimbare prin mulțimea de copaci arămii. Sunt desculț, iar în frigider e mâncare pentru toată lumea. Ajung în fața casei. Mă sprijin de un zid. Odată cu însurarea bunica mă cheamă să mănânc. Grijă. Aceste Țări Calde, Aceste Țări Calde.

Munca dincolo de frontiere

Mîna de lucru ieftină, muncă alienată, „deposedare existențială”¹

Discursul care domină lumea și corpurile muncii este rezultatul politicilor și practicilor de dreapta. Mai mult, discursul muncii bazat pe meritocrație, meritul ca virtute sau lipsă de caracter, meritul ca atribut al superiorității sau inferiorității, este produsul ideologiilor de dreapta și, trebuie spus, este fără discuție politic: un discurs al ideologiei legitimate și o consecință a naturalizării opresiunii. Vedem asta, la un alt nivel, în declarațiile ministrului Educației, Daniel David, cît și în pachetele de măsuri pro-austeritate nou adoptate, în declarațiile președintelui Nicușor Dan care, în perioada alegerilor, a declarat că „este un om de dreapta, așadar îi place munca”. Nu numai că afirmația este tipică discursului ideologiei de dreapta, care neagă, pe de o parte, clasa muncitoare, pe care o portretizează ca pe o brută „necivilizată”, inferioară, analfabetă, care trăiește din ajutoare sociale și care nu muncește. Aceste ajutoare, pentru clasa dominantă, sunt de neconceput, pentru că ajutorul, pe de o parte, și clasa muncitoare, pe de alta, nu pot fi gîndite ca subiecte relevante, umane, necesare, colective. Clasa muncitoare nu este văzută ca parte a națiunii, ca subiect legitim al lumii sociale, literare, politice decît sub forma ei deformată, caricaturizată, demonizată, deci golită de umanitate, cunoaștere, viziune, sentimente, suferință și durere, bucurie, deznădejde, confuzie etc.

Emoția² care îi este negată clasei muncitoare este instrumentalizată împotriva clasei muncitoare, creînd efectul sperietorii, retorica cu care sunt întreținute manipularea și ideologia dominantă: „toată lumea trăiește, de fapt, din ajutoare sociale”, „migranții invadează Europa și sunt o povară³”, „Europa a sărăcit din cauza migranților” etc. Se creează, astfel, imagini ale fricii și respingerii, imagini stigmat.

În națiunile lumii, oamenii sunt nevoiți să rătăcească din țară în țară în speranța că vor putea să își facă o viața undeva. În națiunile lumii, oamenii străbat mări și oceane ca să muncească în țări și culturi a căror limbă și cultură nu le cunosc, unde

1. Geoffroy de Lagasnerie, *Une aspiration au dehors, éloge de l'amitié*, Flammarion, Paris, 2025.

2. Emoția e văzută ca ceva „vulgar”, „repugnant”, o lipsă de control, un atribut al „animalității” și inferiorității. Este un surplus abject căruia i se refuză conținerea, exteriorizarea și manifestarea. Pe de altă parte, melancolia burgheză cheamă la empatia burgheză, suferința clasei dominante fiind considerată universală, legitimă, demnă și respectabilă.

3. <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/politica/papa-francisc-cere-solidaritate-cu-migrantii-cei-care-isi-risca-viata-pe-mare-nu-invadeaza-ei-cauta-ospitalitate-2516129>

sunt respinși, deportați, excluși, exploatați; mulți sîrșesc înghițiți de ape, alții fug din fața genocidului, din Gaza, în colțuri ale lumii în care pot exista, lăsînd în urma lor familii, morți și cărînd pe umeri o imensă suferință și traume. Ele sunt corpurile muncitoare hăituite, nerecunoscute, stigmatizate, instrumentalizate, exploatare, ca imagine, ca resursă vie pentru bunăstarea unora, ca sperietoare pentru a inocula neputința, resemnarea, ura față de cei ca tine. Din toate aceste strategii politice ale oprîmării se produce alienarea, împingerea tot mai mult în precaritate și pericol a corpurilor muncitoare, cît și trăirea acută a angoasei muncii ca moarte:

Îmi amintesc primele gânduri pe care le-am avut legate de muncă. Toate pornind de la sărăcie. (...) *Am făcut ceva greșit? Poate nu înțelegem ce e aia muncă, ce e ăla loc de muncă, oare o facem greșit?*

...sau felul în care intervin diferențele de clasă, vizibile, necruțătoare, umilitoare, stigmatizatoare:

Fata săracă care nu mergea în excursii cu clasa, cu excepția momentelor în care mama colegei bogate îmi plătea excursia în semn de mărinimie, pardon, recunoștință pentru munca neconsimțită și neplătita de a-i ajuta zilnic fiica la lecții. Fata sărăcuță care avea perioade în care trebuia să poarte hainele de iarnă ale mamei, mari și care miroseau a vechi și a animal. Care contrastau cu gecile noi și colorate de plastic ale colegilor, într-o eternă marcare a non-apartenenței mele. Fata sărăcuță căreia îi era rușine de sărăcie și care murea de groază când răspundea mamaia la telefon, imaginându-mi ridicolul și glumele care s-ar face la adresa mea. Știam sigur că sărăcia miroase și prin cablul telefonic, nu doar fizic. Și că vocea ei, accentul, bălbăiala de persoană bătrână de la țară, care nu avusese niciodată telefon, și ilicul ei gri, croșetat și deșirat, mă marcau iremediabil drept ceea ce aș fi dat orice să nu fiu: fata săracă. [*Munca noastră cea de toate zilele*]

Textul surprinde și o realitate aproape deloc discutată și conștientizată, munca pedagogică pe care copiii săraci o fac pentru cei bogați, extractivismul și exploatarea care încep de foarte devreme și care sunt prezentate, pe parcursul anilor de școală, și mai târziu, ca merit al clasei dominante și ca reușită. Cu alte cuvinte, capitalul școlar pe care îl dobîndește clasa dominantă se datorează clasei muncitoare:

Adolescenta asta a simțit de pe-atunci presiunea de a-și ajuta, printr-o muncă nicicând recunoscută, colega bogată, care, în schimb, nu resimțea niciun stres de a învăța: să îi explic de n ori lecțiile în fiecare zi, să îi spun ce teme avem, pentru că nu o împingea groaza sărăciei de la spate, și să o ajut apoi la teme, să fiu

mereu cea conștiințioasă care își notează tot și care trebuie să fie și generoasă, în timp ce ea putea să râdă, să uite, să își permită să nu înțeleagă, să facă glumițe legate de cât de tensionată și tocilară sunt eu.

Și în [*Povești din Berlin*] experiența muncii migrante este numită chiar la începutul textului, care ia forma unui interviu, ca „Străini în propria muncă: trasee migraționale pre-2014”. Textul surprinde experiențe ale muncii în condiții ostile, nesigure, exploatare, dar și experiența lucrului ca bună. Putem observa cum viața familiei burgheze este întreținută de muncă migrantă, munca clandestină, cum copiii familiilor înstărite ajung să fie nu doar îngrijiți, ci crescuți de corpuri muncitoare care le creează siguranță, le oferă iubire, care înlocuiesc părinții absenți. Nu numai atât, ci și cum feminismul burghez dă lecții de feminism muncitoarelor migrante

în timp ce ne angajase ilegal pe mine și pe femeia în casă, o poloneză foarte simpatică, și ne plătea cu sume sub ceea ce urma să devină salariul minim.

și cum munca emoțională este invizibilizată și așteptată:

În capitalismul patriarhal în care trăim, obsesia pentru iubire realmente topește, face să dispară munca de îngrijire, pentru că se consideră că îți iei plata... în sentimente, mai ales atunci când munca nu e deloc plătită (!). Și invers, chiar dacă ești plătită pentru munca asta, e de așteptat ca iubirea să fie inclusă în preț, e un „serviciu” de bază. Munca emoțională vine la pachet. [*Povești din Berlin*]

În [*Babysittera visurilor mele*] vedem multă tandrețe, grijă și preocupare pentru copilul unei familii germane, care ajunge să acapareze gîndurile și sufletul babysitterei, trezîndu-i întrebări sfîșietoare despre plecarea din țară, despre necesitate și dorința de echilibru și siguranță, despre prietenie și greșeli, despre maturizare și capitalismul „ca schimbare”; despre muncă mai ales, care, pe de o parte, nu susține financiar o viață, și care, pe de altă parte, extrage foarte multe resurse:

Când băiețelul îmi strînge mîna sau stă la mine în brațe mă gîndesc inevitabil la posibilul meu viitor copil. Nu am îndeajuns de multă distanță încât să nu integrez apropierea asta într-o intimitate crescîndă, așa că devin tot mai confuză, ce fel de muncă e asta, cum pot să mă protejez, de câți copii berlinezi am nevoie ca să trăiesc aici, cum mi se împarte inima între ei, fiind imposibil să nu simt că sunt frații mei mai mici, că sunt un pic și ai mei, contribuind și eu un pic la educația lor, prin poveștile pe care le spun, prin cum intonez lecturile cărților pe care ei le aleg cu mîinile lor micuțe, prin cuvintele noi pe care le învață de la mine. [*Babysittera visurilor mele*]

Sau realitatea că iubirea e muncă neplătită, că „viața ta de dinainte se dizolvă”, că ai fost dislocată, fărîmițată, împrăștiată în toate colțurile lumii îngrijind de alții, învățînd cuvinte străine:

unde e locul meu? Unde pot să merg ca să simt că fac parte din ceva?

[*Babysittera visurilor mele*]

sau:

Ce înseamnă să fii plătită pentru a oferi grijă și iubire? Te simți prost că mângâi fruntea băiețelului pentru, să zicem, un euro? Că îl fugărești prin casă până nu mai poate de răs pentru, să zicem, trei euro? Că îi citești cartea preferată cu voci exagerate, de la care râde, râde, râde, pentru, să zicem, cinci euro? Ce e cuantificabil? Abstractizarea răbdării și a grijii. [*Babysittera visurilor mele*]

[*Strada Fericirii*] se deschide chiar cu o imagine a muncii, șantierul, într-un mar-tie în care Maria, protagonista, se pregătește să plece la lucru, către prima sa clientă:

spre podelele ei ce se cereau frecate, geamurile desfecate și plăpumile scoase la aer. O așteptau ore lungi și singuratic, în care executa un dans angoasat, un slalom care încerca să evite pozițiile dureroase pentru articulațiile și spatele ei, îmbătrânite înainte de vreme de munca grea și fără spor, dar și să îndeplinească dorințele de neîndeplinit ale clientelor, care-și voiau sufrageriile la înălțimea vreunor reviste despre cum trăiesc marii bogați și își mai și detaliau aspirațiile într-o franceză care Mariei nu avea cum să i se dezvăluie vreodată pe de-a-n-tregul, pentru că de-aia le zice limbi străine, pentru că mereu au cotloane care-ți rămân pe veci străine. [*Strada Fericirii*]

Pe drum se oprește însă la casa numărul 1, unde locuiește o bătrînă paralizată; Maria e prinsă între munca făcută pentru „stăpâna patroană, cu degetul pe ceas, cu amenințarea aferentă oricărei întârzieri”, propria muncă de mamă și de persoană migrantă, și munca afectivă pe care ajunge să o facă pentru această femeie ursuză, într-o încăpere întunecată de la parter.

Întîlnirea dintre aceste două lumi, bătrîna paralizată, ascunsă de văzul lumii, invizibilă prin dizabilitate și vîrstă, care depinde, pentru o scurtă perioadă, de grija și ajutorul Mariei, și Maria, menajera migrantă, invizibilă și vizibilă în același timp prin ilegitimitate și diferență, este grăitoare. Pentru cîteva minute, Maria devine prelungirea muncii de îngrijire făcute de un alt corp muncitor. Povestirea e străbătută de „femei cu priviri hăituite” într-un cartier în care vecinii sunt niște „necunoscuți”, cu porți ferecate, care nu se „bagă unii în viața celorlalți.” Textul face

o critică și patroanelor „de agenție ce tocnesc menajere”, și vieții trăite individualist, separat, în cartiere, pledînd pentru un trai și o grijă comună.

[*Acvariu*] surprinde experiența de muncă a unei femei, emigrate în Belgia, într-o stațiune pustie de la mare, într-o atmosferă glacială, unde „vântul nu e altceva decât un vârtej de ace de gheață, microscopice, vii,” iar în nisip „nu există scoici, nu există gunoaie, nisipul nu pare să ascundă nimic.” *Acvariu* este metafora pentru lumea și structurile dominante în care este captivă această femeie, care, dimineață de dimineață, coboară la subsolul blocului în care locuiește, și, într-o cămăruță unde poate avea conexiune gratuită la internet, își începe ziua de muncă pentru o firmă de comunicare de pe Coasta de Azur:

Sebastian, patronul, are numai angajați și angajate din România: o echipă întreagă. Menținem site-uri, prelucrăm fotografii, facem materiale promoționale și scriem texte pentru firmele de imobiliare care vînd apartamente și case de milioane, ba nu, de zeci și sute de milioane. Castele, cottage-uri, apartamente și garsoniere la prețuri cu atâtea zerouri în coadă, încât pentru noi nu mai înseamnă nimic concret. [*Acvariu*]

Munca ei este numită „creativă”, dar, de fapt, este o muncă inutilă, lipsită de sens, care presupune să scrie texte de optimizare pentru motoarele de căutare. E un alt fel de muncă invizibilă, ieftină, migăloasă, plătită cu 10 euro pe oră, din care alții scot profit. Un contrast izbitor între casele bogaților, cu cîte șaisprezece dormitoare, despre care scrie, și subsolul din care lucrează ea. Apartamentul „de vacanță” în care locuiește împreună cu A., care lucrează ca IT-ist, devine un apartament al angoaselor, al schimbărilor sufletești, al conștientizărilor politice și a diferențelor de clasă:

De obicei, în conversațiile astea, el zice că exagerez. Apoi, fără să-mi spună direct, insinuează că există în mine un dezechilibru, ceva nerezonabil sau chiar isteric care mă face să nu gîndesc și să nu reacționez normal. [*Acvariu*]

Apartamentul, conflictul de clasă, exteriorul, cît și interiorul acestei lumi, funcționează ca niște granițe care sunt depășite, chestionate, analizate:

Sigur, are dreptate. E posibil ca unii dintre proprietarii de pe Coasta de Azur să fie exact ca el. Dar ca mine nu sunt, nu sunt deloc. Și ce poate să însemne asta pentru cuplul nostru? [*Acvariu*]

sau:

— Sper să le spargă cineva casa ăloră. Și să nu fie prins, zic. Simt un clocot mic în tâmpla dreaptă. [*Acvariu*]

Granițele vorbesc și despre (i)legitimitate/ (i)legalitate, despre deposedare existențială prin exploatare și deștrădăcinare, despre violențe structurale, zilnice sau extreme, despre prizonieratul capitalismului și fascismul lumii în care trăim, despre corpuri înstrăinate și vieți respinse în căutarea unor comunități care să facă viața posibilă și care să scoată munca de sub imperiul și dominația capitalistă.

Și totuși, rămâne în noi forța revoltei, dacă reușim să înțelegem în cele din urmă puterea pe care o avem atunci când luptăm împreună:

Anii de muncă mi-au arătat clar că, oricât de mult vrem să jucăm jocul ăsta, doar ne mușcăm coada singuri. Că oricât de mult joci jocul Tatălui, nu vei ajunge de-a dreapta lui, nu vei primi bogățiile din film și nici steluță pe tro-tuarele faimei capitaliste de la Hollywood. Că ești și suntem fiecare dintre noi de o mie de ori mai aproape de persoanele fără locuință decât de orice vizionar tehnologic cu buzunarele pline de miliarde și cu poze în Forbes, în tricou clean. Înțelegerea asta nu ne aduce la pământ, nu ne înfrânge sub rușine, ci ne ridică pe toți, împreună. Dacă le e frică de ceva, le e frică să fim împreună, așa că frică să le dăm, că nouă ne-au dat destulă. [*Munca noastră cea de toate zilele*]

Medeea Iancu

Babysittera visurilor mele

Cinșpe euro pe oră: ia băiețelul de la grădiniță (e foarte mic, merge lent, îmi arată cu degetul mașinile de pe stradă și eu trebuie să le zic numele, mă ține de mână, simt un atașament copleșitor, trebuie să îmi amintesc că e un job), sosirea acasă, scoate-i adidașii plini de nisip, vă spălați împreună pe mâini (moment important de joacă: ne stropim cu apă, închidem și deschidem robinetul, râdem, facem clăbuci de săpun), îl schimbi dacă e cazul, apoi se scufundă în universul sutelor de mașinuțe pe care le aliniază ordonat și se enervează dacă muți una. Zice „no, no, no!”. Mai departe, gătește pentru toată familia, urmărind cartonașele cu rețete pe care le traduci cu Google translate din germană în engleză. Tu nu mănânci carne, dar trebuie să gătești carne. Ești paranoică să nu fie nefăcută așa că guști, ți se face rău, continui. Când mâncarea e gata, îi pregătești băiețelului farfuria într-un mod cât mai drăguț vizual, fețe zâmbitoare, trenulețe, animăluțe. Uneori vrea să mănânce singur și se enervează dacă încerci să îl ajuți, alteori îți întinde furculița și îți zice „help”, cu ochii mari, care te emoționează un pic prea tare, ține minte, e un job.

M-am mutat la începutul verii în Berlin și, după câteva săptămâni de plimbat, citit și holbat, am început să lucrez ca babysitter. Rădăcinile mele, deși mici și speriate, începuseră deja să pupe asfaltul berlinez, pregătindu-se să îl penetreze. Relația mea cu Bucureștiul e complet bolnavă, și, deși mă îndop cu pastile zilnic, boala asta continuă să troneze. Whatever! Prin privilegiul enorm de a putea să mă mut în altă țară, m-am ascuns de oamenii pe care i-am rănit și care m-au rănit, iar din persoana NEBUNĂ care face urât la party-uri, plânge și bea, bea și plânge, se urcă pe mașini, adoarme prin vreun colț, am devenit o soră mai mare temporară, o semimamă, grijulie, răbdătoare, creativă, cu gura în mare parte conturată într-un zâmbet încurajator.

Ce înseamnă să ai grijă de copilul unor străini? Care e dinamica de încredere și ce fel de intimitate se formează, care sunt limitele ei, câte cadouri e ok să îi faci băiețelului, ai voie să-l pupi pe obraz?

Faci selfie-uri pe ascuns, ca să nu te vadă baby-monitorul. Mai mănânci și tu din ce îi pregătești, dar tot ascunsă, chiar dacă mama lui a zis că ai voie. Sunt în

casa lor, am grijă de copilul lor, cheltuielile mele de zi cu zi sunt posibile datorită lor. Cine ajută pe cine?

Când băiețelul îmi strânge mâna sau stă la mine în brațe mă gândesc inevitabil la posibilul meu viitor copil. Nu am îndeajuns de multă distanță încât să nu integrez apropierea asta într-o intimitate crescândă, așa că devin tot mai confuză, ce fel de muncă e asta, cum pot să mă protejiez, de câți copii berlinezi am nevoie ca să trăiesc aici, cum mi se împarte inima între ei, fiind imposibil să nu simt că sunt frații mei mai mici, că sunt un pic și ai mei, contribuind și eu un pic la educația lor, prin poveștile pe care le spun, prin cum intonez lecturile cărților pe care ei le aleg cu mâinile lor micuțe, prin cuvintele noi pe care le învață de la mine.

Din artă nu se pot face bani. Nu-i adevărat. Dar din artă nu se poate trăi. Cel puțin în România. Și ce fel de artistă sunt eu în Berlin? Un punct printre milioane de alte puncte care încearcă să iasă la suprafață, o mică poezie publicată într-o mică revistă, un mic job la un mic festival de film, voluntariat la galerii de artă, babysitting, babysitting, babysitting.

Ce înseamnă să fii plătită pentru a oferi grijă și iubire? Te simți prost că mângâi fruntea băiețelului pentru, să zicem, un euro? Că îl fugărești prin casă până nu mai poate de râs pentru, să zicem, trei euro? Că îi citești cartea preferată cu voci exagerate, de la care râde, râde, râde, pentru, să zicem, cinci euro? Ce e cuantificabil? Abstractizarea răbdării și a grijii. Echivalentul iubirii temporare în bani. Vreau bani. Vreau să mănânc, să merg la cinema, să îmi cumpăr cărți. Așa că trebuie să iubesc un băiețel străin, care foarte repede nu mai e străin, pe care îl visez, căruia vreau să-i cumpăr un trenuleț, despre care mă întreb constant cum mă vede, dacă mă place (știu că mă place), dacă o să mă țină minte când o să fie mare.

Mi-e dor de ACASĂ și în același timp majoritatea imaginilor de acolo mă taie. Am nevoie de grijă și iubire de la prietenele și prietenii pe care i-am pierdut, care nu mai vor să vorbească cu mine. Așa că mă pun pe burtă, printre mașinuțe, mă uit la băiețelul concentrat care le aliniază, și îmi imaginez o viață în care n-ar fi trebuit să plec din București, care acum e doar o rană mare, pe care nu știu cum să o închid.

Din necesitate combinată cu dorință, am început să-mi construiesc viața în orașul ăsta pe care dacă îl ascult, nu îl înțeleg, dar pe care dacă îl privesc, îl înțeleg mai mult decât Bucureștiul. Sute de oameni în fiecare zi alergând sau poposind în jurul meu, în haine exagerate, pe care le iubesc, cu fețe contorsionate în tristețe, euforie, plictiseală, emoțiile sunt atât de variate, de stratificate, poate deveni epuizant să te plimbi în Berlin, sunt atât de multe drumuri care se ciocnesc, clash peste clash,

căutare peste căutare. Rutina de muncă mă calmează. Drumul lent de la grădiniță la casa băiețelului mă calmează. Imaginile colorate din cărțile lui mă fac să mă simt protejată, le citesc și înțelegerea lumii brusc devine împărțită în pași simpli, în lecții despre prietenie, cuvinte, animale, familie. Am nevoie de lecții simple, de răspunsuri simple. Unde e bufnița? Câți euro a dat Hans pe înghețată, dacă o împarte cu prietenul lui? Pune degetul pe glob acolo unde ai vrea să călătorești. Eu unde sunt pe glob? Sunt în interiorul globului, privind lumea cu nerăbdare, unde e locul meu? Unde pot să merg ca să simt că fac parte din ceva, că e ok că am făcut greșeli pe care le regret, că nu mai suport să le port imprimate pe corp și de fiecare dată când îl privesc mă simt un mare eșec?

Nu-ți plânge de milă.

Învață germană.

Găsește mai mulți copii de care să ai grijă, ca să diminuezi presiunea financiară asupra părinților.

Investește în viața ta socială de aici, viața ta de dinainte se dizolvă.

Ascultă, chiar dacă nu înțelegi.

Plimbă-te, chiar dacă nu vrei să te ridici din pat.

Citește toate cărțile pe care ți-ai terminat salariul.

Gătește, mănâncă, nu vomita.

Ai încredere în schimbare.

Ai încredere în schimbare.

Ai încredere în schimbare.

Povești din Berlin

— *Ok, am început înregistrarea. Vom vorbi în cele ce urmează despre primii tăi ani în Germania, pentru proiectul de cercetare „Străini în propria muncă: trasee migratoare pre-2014”. (pauză) Vrei să mai adaugi ceva?*

— *Vreau să-mi pun un pahar cu apă, totuși (râde).*

— *Ai venit până aici cu bicicleta? Câți kilometri ai făcut?*

— *Vreo zece. Și cu transportul în comun tot atât făceam, dar e mai frumos așa. M-am oprit să miros un tufiș de iasomie (râde). Începem?*

— *Când vrei tu.*

Am plecat la Berlin în septembrie 2008, la vârsta de 24 de ani. Absolvisem deja o facultate și începusem alta, aveam un job în presă, dar am lăsat totul baltă ca să studiez pentru doi ani „afară” și, cum era planul încă de la început, să-mi încerc norocul, să văd dacă mă pot „stabili” aici.

Am plecat cu 1.000 de euro de la ai mei. Ajustată la inflație, suma ar echivala în prezent, în Germania, cu aproximativ 1.400 de euro, deci prețurile au crescut cu 40% în ultimii 16 ani. În același interval, în România, prețurile au crescut cu vreo 110%.

Ai mei mi-au mai dat mici sume de bani de atunci, dar ăsta a fost momentul când am început să mă întrețin singură. Până în 2012, când am descoperit o chichiță legislativă, nu am avut drept de muncă în Germania, așa că am lucrat mai mult „clandestin”, cum se zice. Românii au drept de muncă în UE abia din 2014. Spre deosebire de multe alte persoane care muncesc aici, eu aveam totuși drept de ședere, ceea ce îmi oferea un privilegiu enorm. Să nu mai spun că mă puteam întoarce oricând să stau cu ai mei, chiar dacă simțeam că aș fi „cu coada între picioare”.

Revenind la „începuturi”. Aveam bursă completă, pentru că altfel nu mi-aș fi permis să plec. Dar aveam nevoie de fonduri suplimentare mai ales pentru cursuri de germană (pentru că studiam în engleză), cosmetice, medicamente, haine, călătoriile etc.

Cei 1.000 de euro de la ai mei mi-au ajuns aproape un an. În vacanța de vară însă, știam că voi rămâne fără bursă, așa că am început să îmi caut joburi încă de prin primăvară.

Prima tentativă a fost într-un bar din Prenzlauerberg, unde am lucrat o perioadă ca barmaniță, vinerea și sâmbăta seara. Începeam de pe la ora 19:00 și lucram până

spre dimineață. Aveam vreo șapte, opt mese înăuntru și patru afară. Mi-a plăcut foarte mult de colega cu care lucram, țin minte că mi-a zis să merg la ea dacă apare vreo situație inconfortabilă, pentru că uneori se consuma prea mult alcool. Era de o vârstă cu mine probabil, dar foarte energică și dezinvoltă, lucra de mai mult timp acolo.

Nu țin minte să fi avut vreun incident neplăcut, asta cu siguranță și datorită ei. Unii clienți aveau chef să se întindă la vorbă, dar eu nu îmi vedeam capul de treabă și sincer nici nu prea înțelegeam tot ce spuneau, germana mea era rudimentară și muzica dată mereu tare. Posibil ca unii să fi fost libidinoși, eu doar zâmbeam politicos și le aduceam băuturile.

Țin minte că era un tip care venea mereu la miezul nopții și bea doar cafele, am aflat că era scriitor sau filozof, lucra noaptea. Și noi beam cafele, că altfel nu rezistam. Eu nu mai lucrasem niciodată în tură de noapte, eram cam praf după ora 3:00. Cea mai dificilă mi se părea închiderea. Pe la 5-6 dimineața, trebuia mai întâi să facem casa, să numărăm toți banii, să îi punem pe căprării, să notăm ce și cum. Apoi să curățăm barul și veceurile. Asta mi se părea partea cea mai nasoală, nu că aș fi strâmbat eu din nas la veceuri, dar era o muncă fizică și mai intensă care venea la sfârșit, când erai deja terminată. Îmi plăcea, totuși, să merg acasă în zorii zilei, când orașul tocmai se trezea la viață. Eu, cu valuri de transpirație uscate pe mine, haine jilave și îmbâcsite de fum, iar tot restul în dezmoțire, într-o sărbătoare a prospețimii.

Nu mai țin minte dacă aveam contract acolo, cel mai probabil că nu. Îmi aduc însă clar aminte cum colega mea a împărțit cu mine bacșișurile 50-50 încă din prima noapte, când eu mai mult o încurcasem. Nu am continuat pentru că nu m-am putut obișnui cu munca de noapte, mă dădea peste cap toată săptămâna, nu doar în zilele de după ture. Eu am avut luxul să pot pleca, să nu fiu strânsă cu ușa.

Mi-am găsit apoi un job de zi în Schöneberg, deci de data asta în Berlinul de Vest, la o cafenea de pe o stradă pietonală, într-o zonă foarte circulată. Acolo aveam vreo zece mese afară și vreo cinci înăuntru. Pe lângă cafea, aveam și înghețată, prăjituri și mic dejun. Eram singură pe tură, doar eu cu patronul care, în principiu, se ocupa numai de comenzile de mic-dejun. Nu aveam contract de muncă și nici nu aveam voie să păstrez bacșișurile, trebuia să pun toți banii în casă.

Prima zi a fost de pomină. Am schimbat multe meserii la viața mea, dar nu am mai trecut prin ceva la fel de dificil. Am spart vreo patru, cinci cești și o cupă mare de înghețată, care a zburat spectaculos prin aer, aterizând la și pe picioarele clienților. Mă bucur că nu am rănit pe nimeni, asta a fost cea mai mare reușită. La sfârșitul zilei mă așteptam să fiu concediată, că făcusem ditamai paguba, dar șeful mi-a dat banii și a zis zâmbitor că ne vedem a doua zi. Cred că luam șase euro pe oră.

În drum spre casă m-am oprit pe treptele unei clădiri administrative de pe faleza Reichstagului (Parlamentului), într-o zonă pitorească și destul de frecventată de

turiști, dar care la ora aia era pustie. M-am tot gândit ce să fac, dacă să mai merg a doua zi la lucru, dacă fac față. Îmi aprinsesem o țigară și mă simțeam epuizată, cumva învingătoare pentru că nu mă concediasse, dar și foarte umilită pentru că mă descurcasem execrabil. Era mult mai multă muncă decât la bar, unde eram două fete pe tură și aveam mai puține mese. Dar era în timpul zilei, și mai aveam doar vreo săptămână sau două de cazare, trebuia să am o sursă de venit.

M-am mutat într-o cameră de cămin pe care am subînchiriat-o pentru restul verii de la un student care pleca să-și viziteze familia în China. Băile erau pe hol, condițiile asemănătoare cu cele din camerele pe care le știam la noi în Regie.

Jobul la cafenea a rămas la fel de dificil, era extrem de mult de muncă. Din fericire, (deși atunci îmi părea rău de bani) lucram doar patru zile pe săptămână, cam opt, zece ore pe zi, în restul timpului venea altă fată.

Tot acolo am avut câteva experiențe mai urâte, de hărțuire. S-a întâmplat de câteva ori să fiu pipăită de clienți, iar abordări de genul: „ce frumoasă ești bla-bla”, „ce faci după muncă?”, erau destul de frecvente. Odată l-am văzut pe un tip care intrase să ia o cafea și mi-a zis ceva similar cu cele de mai sus, cum se întoarce la soția lui care îl aștepta cu bebele în cărucior. Nu i-am spus nimic șefului, posibil să fi și fost de față sau în apropiere la unele faze. Îmi dau seama acum, retrospectiv, că la primul job am avut noroc cu colega mea, care avea mai multă experiență, m-a pus în gardă, mă proteja. Era foarte conștientă de aspectul ăsta.

Mai țin minte că în luna august plănuiam să merg în țară, dar am anulat pentru că aveau nevoie de mine. M-au înduplecat să rămân promițându-mi că pot să-mi păstrez jobul și în timpul iernii, când era clar că va fi mult mai lejer, cu doar o treime din mese și fără înghețată, și doar în weekend, că-n rest eram la școală. Pe la sfârșitul lui septembrie m-am trezit însă cu un SMS în care mi se spunea că sunt concediată, că au hotărât să o păstreze doar pe colega mea, care vorbește mai bine germană. Puteau să mă sune sau să îmi spună când eram la cafenea, la muncă. Am rămas cu un gust foarte amar după experiența asta, cred că a fost una dintre cele mai exploatare experiențe de muncă de aici.

Deși, apropo de exploatare, vara următoare am lucrat absolut legal, la o corporație, cam 16 ore pe săptămână pentru doar 400 de euro pe lună. Genul ăsta de job se numește „Mini-Job” și a fost introdus în anul 2003, ca parte a pachetului de reforme neolibérale „Agenda 2010” al cancelarului Gerhard Schröder (ironia face că Schröder e „social-democrat”). Pe atunci nu exista salariul minim pe economie (a fost introdus în 2015), iar salariul pe oră se calcula undeva la șase, opt euro. Genul ăsta de job încă există, deși acum ai mai puține ore de lucru (calculate pentru salariul minim de aproximativ 13 euro pe oră). „Mini-jobul” nu îți acoperă cotizațiile sociale (sănătate, șomaj etc), e prost plătit și nesigur. Un deliciu pentru angajatori! Am lucrat în condițiile astea vreo trei luni, până mi-a expirat statutul de studentă și mi-au rămas doar variantele ilegale.

Cea mai „stabilă” ocupație fără contract de muncă a fost cea de bonă. Primul job de genul ăsta l-am avut undeva în Prenzlauerberg, la o familie cu două fetițe. Au pus anunțul la noi la școală, așa i-am găsit. M-au angajat în decembrie, cu câteva săptămâni înainte de Crăciun și țin minte că mi-au dat și mie un cadou de sărbători, o carte și o ciocolată, frumos ambalate, cu multă grijă. Am păstrat foarte mult timp hârtia de cadou. A fost un job ușor, mă chemau doar serile, când ieșeau ei în oraș, iar fetele erau destul de mari și dormeau fără probleme. După ce le culcam, lăsam ușa deschisă la dormitorul lor și stăteam lângă șemineu și citeam (da, familia asta avea un șemineu, gen!). Am mers acolo doar câteva luni, după care, din ce țin minte, au angajat o „au-pair”, în orice caz nu au mai avut nevoie de mine.

Al doilea job l-am găsit pe *eBay Kleinanzeigen*, un fel de *OLX* din Germania. Știu că maxim a doua întrebare care mi-a fost pusă la telefon a fost cât vreau pe oră, ceea ce cumva m-a derutat, cu prima familie avusesem o întâlnire în persoană să ne cunoaștem un pic etc. Am spus 9 euro, ceea ce mi se părea pe atunci foarte OK, pentru că lucrasem în general pe 6-7 euro / oră. Apoi a urmat întrebarea dacă pot să vin chiar seara următoare, ceea ce am și făcut.

Familia asta avea doi băieței. Când am început să lucrez acolo, cel mic avea doi ani și jumătate, iar cel mare, cinci ani. Aveau un apartament enorm, de cinci camere, cu tavan înalt, într-o zonă din *Kreuzberg* care de pe atunci era gentrificată. Nu știu care era sursa banilor, niciunul dintre părinți nu avea job *nine to five* și ieșeau foarte mult în oraș.

Să revin însă la prima noapte, care a fost foarte specială. Am ajuns acolo pe la 8 seara, iar părinții se pregăteau deja de plecare, țin minte că erau foarte aranjați pentru petrecere, parfumați etc. Copiii, în schimb, erau amândoi super-răciți, cu febră mare, tuse și muci, și dormitau în patul mare din camera părinților, unde era beznă și un aer foarte închis. M-au instruit foarte rapid (cu medicamentele, termometrele, ce și unde e prin casă), și au plecat în trombă, cred că am stat maxim o oră împreună, timp în care părinții se mai ocupau și de alte lucruri.

Mai lucrasem ca bonă, dar era prima oară când aveam în grijă copii așa de bolnavi. Iar săracii abia se uitaseră la mine când am făcut cunoștință, mă gândeam că e și aiurea pentru ei să aibă în preajmă o persoană necunoscută într-o situație ca asta. Noaptea aia a fost foarte intensă, dar s-a și creat o legătură puternică între noi, practic i-am ținut în brațe tot timpul, mai ales pe cel mic.

Mai țin minte că pe la ora 1-2 mi s-a făcut foame și evident că nu îmi luasem nimic la mine, pentru că nu știam cât o să stau, nu îmi spusese nimic, iar la cealaltă familie unde am fost bonă nu am stat niciodată mai târziu de ora 1:00. Cred că atunci am făcut foamea, dar după aceea, când am mai rămas fără provizii, am ciugulit chestii din casă, așa, cât să nu se vadă. Ar fi fost mult mai bine să îi întreb direct dacă e OK să mai mănânc și eu câte ceva când sunt acolo, poate era de la sine înțeles pentru ei că e OK, doar că erau de felul lor cam distrați. La urma urmei

le dădeam copiilor de mâncare, snackuri etc. Cu mintea de acum, aș întreba direct care e treaba, dar atunci nu am făcut asta și nici ei nu au zis nimic.

Familia asta nu mă chema doar serile, ca la primul job de bonă, ci și-n timpul zilei, uneori îi și luam pe copii de la grădiniță. Am petrecut mult timp cu ei și evident că m-am atașat, dar nu m-am gândit prea mult ce înseamnă asta până când i-am spus mamei prietenului meu de atunci că lucrez ca bonă și prima ei întrebare, scoasă ca din pușcă, a fost:

— Și te iubesc copiii?

Nu mă gândisem niciodată la munca asta în termeni de iubire. Am bâiguit ceva că da, dar de fapt am fost copleșită imediat de sentimente de vinovăție, că nu mă iubesc... că nici eu nu sunt destul de iubitoare... un întreg *mindfuck!*

Acum, dacă stau să mă gândesc, toată faza asta îmi aduce aminte de un slogan din campania *Wages for Housework* (Salarii pentru munca casnică):

„Ei îi spun iubire, noi îi spunem muncă neplătită” [1]

În capitalismul patriarhal în care trăim, obsesia pentru iubire realmente topește, face să dispară munca de îngrijire, pentru că se consideră că îți iei plata... în sentimente, mai ales atunci când munca nu e deloc plătită (!). Și invers, chiar dacă ești plătită pentru munca asta, e de așteptat ca iubirea să fie inclusă în preț, e un „serviciu” de bază. Munca emoțională vine la pachet.

Sigur, dincolo de faptul că ne jucam mult și mă distram la propriu, era ceva foarte frumos și prețios în munca de îngrijire, un sens, o satisfacție imediată cu puteri vindecătoare, mai ales în comparație cu muncile alienante de care aveam parte în rest. Dar nu trebuie să uităm niciodată că asta e o muncă, o muncă esențială pentru noi oamenii – aceea de a avea grijă de noi și de alții, și că pentru sistemul care ne reduce la statutul de „resurse umane” e foarte convenabil și profitabil să ignore tot acest sector și să culegă roadele, să trateze forța de muncă ca și când ar cădea din cer. E încă o dovadă a lipsei lui de umanitate, o formă de extractivism care exploatează mai ales corpurile muncitoare ale femeilor.

Că tot am început să vorbesc mai teoretic, e o ocazie bună să menționez un alt episod memorabil de când lucram la această familie. S-a întâmplat că m-au chemat să stau cu copiii în ziua de 8 martie. Obișnuită cu semnificația zilei în România, am luat niște lalele roz de la un supermarket, cele mai ok și mai ieftine pe care le-am găsit, apoi m-am înființat cu ele și cu odele de rigoare aduse feminității ca rol de gen, înaintea angajatoarei mele. Desigur, date fiind circumstanțele, am pus accent pe maternitate.

Destinatara odelor a azvârlit rapid lalele într-o vază, părând un pic jenată de discursul meu și mi-a spus apoi că în Germania nu se vorbește doar despre *Frauentag*, „Ziua Femeii”, ci mai ales despre *Frauenkampftag*, „Ziua Luptei Femeilor” (adică feminism, nu „feminitate”). Pe vremea aceea abia descopeream, răzleț, ideile feministe, și am rămas uimită.

Ironia face că ea îmi dădea lecții de feminism, în timp ce ne angajase ilegal pe mine și pe femeia în casă, o poloneză foarte simpatică, și ne plătea cu sume sub ceea ce urma să devină salariul minim.

Ar mai fi multe de povestit despre joburile de bună, dar încerc să virez spre un soi de concluzie. De la o vreme se tot vorbește despre solidaritate, i se face reclamă ca și când ar fi un produs între altele. Dar fără solidaritate nu se poate, pur și simplu, solidaritatea e tot ce avem. Cel mai important ajutor pe care l-am primit în perioada aia a venit de la persoane care erau în aceeași situație ca mine.

Dreptul de muncă mi-a fost „dăruit” de o fostă colegă de școală care lucra în curățenie, tot ilegal, și care mi-a spus de niște condiții tranzitorii (valabile până la primirea drepturilor depline) prin care cetățenx românx și bulgarx puteau primi drept de muncă. Evident că am dat și eu vestea mai departe cât am văzut cu ochii.

Era în 2012 și cererea mi-a fost imediat aprobată. Țin minte că mă uitam la hârtia aia care a ajuns la mine prin poștă în doar câteva zile și nu îmi venea să cred, părea un fel de glumă. E absurd cum o foaie îți poate schimba viața peste noapte.

Pe lângă propuneri de joburi sau cazări, o altă sugestie venită de la persoane aflate în situații similare, care m-a ajutat, a fost să mă înscriu din nou la studii, ca să am drept de muncă ca studentă (asta înainte de 2012). Am început un Master la distanță și așa am reușit să fac o practică plătită la o companie unde am primit mai târziu și primul job *full-time* (evident, pentru început pe PFA, cu contract care se reînnoia la șase luni, dar asta e altă poveste...).

Tocmai pentru că solidaritatea e atât de prețioasă, cred că trebuie să întărim și să înmulțim structurile în care ea se dezvoltă: de la grupuri informale, la asociații, colective și până la sindicate și, de ce nu, partide. Doar organizarea colectivă ne poate ajuta. O să închei cu un citat pe care l-am auzit într-un context sindical, în cadrul unui atelier. Reflectă foarte bine și traseul meu personal de la un feminism mai degrabă liberal la unul socialist:

„Feminismul mi-a salvat viața, iar mișcarea muncitorească m-a învățat cum să mă organizez și să lupt.” [2]

— *Cred că e un moment bun să încheiem aici discuția de azi.*

— *Da, e un moment bun.*

Resurse:

Aici puteți primi consiliere gratuită privind dreptul muncii în Germania în limba română: <https://www.faire-mobilitaet.de/ro/>

Hotline: 0800 0005602 (Luni – Joi 9:00 – 12:00, 13:00 – 17:00 Vineri 9:00 – 13:00)

E-mail: consiliere@faire-mobilitaet.de

Faire Mobilität este rețeaua de consiliere a Confederației Sindicale Germane (DGB) și este disponibilă în toată Germania.

- [1] Sloganul e folosit într-o broșură a mișcării *Salarii pentru munca domestică* (*Wages for Housework*) din 1975 și a fost explicat de Federici într-un interviu recent astfel: „Iubirea e o idee construită social, iar semnificația ei are un parcurs istoric. În anii ‘70, prin campania *Wages for Housework*, argumentam că idealizarea iubirii romantice a fost folosită încă din secolul XIX pentru a ascunde munca neplătită a femeilor, pentru a le ține în căsnicii și gospodării. Aceste spații sunt de fapt locuri de muncă unde se depune o muncă neremunerată: reproducerea bărbatului pentru fabrici, întreprinderi, armată sau stat. Dragostea era camuflajul care ascundea această stare de fapt.” (Missy Magazine, numărul 5 / 2018, <https://missy-magazine.de/blog/2018/11/01/eine-andere-art-der-liebe/>)
- [2] În original „Feminism saved my life, the labour movement taught me to organize and fight”.

Strada Fericirii

A luat-o pe strada Fericirii din cauza șantierului; nu era cel mai scurt drum. Din piața Crucii Roșii, lângă care se afla casa ei, plecau radial mai multe străzi cu nume optimiste: Strada Sănătății, Strada Fecundității, Strada Curățeniei Sufletești. Toate destupate, cu trotuare înguste, năpădite de ierburi sau mașini, cu mlaștina cerându-și mereu drepturile de sub asfalt, nicipând împăcată sau resemnată ideii pe care o avuseseră oamenii să-și construiască casele deasupra ei. Cândva, cartierul fusese înconjurat de zone rurale. Între timp a apărut autostrada care trecea, tăioasă, pe la margine, afundând noroaiele într-un vuiet tâmp, accentuat periodic de vreun motor cu explozie turat la 150%.

Strada Fericirii avea reputația cea mai bună printre locuitorii micului cartier, foști muncitori și urmașii lor, mutați cu aproape 100 de ani în urmă din magherinițele insalubre ale centrului, pe atunci în curs de modernizare, aici, la marginea de atunci a orașului, unde arhitecți cu idei socialiste le construiseră case cu toaletă înăuntru, cu dormitoare separate și minuscule grădini verzi. Chiar botezaseră noua așezare Bon Air... Goede Lucht... Aer Bun. Victoria omului asupra *mal aria*, asupra igrasiei, asupra mlaștinii și asupra bogătașilor, cei care însă nu fuseseră de fapt nici învinși, nici puși cu botul pe labe. Asanarea centrului orașului era doar o afacere mare printre alte afaceri mari. Noile palate burgheze ce se ridicau deasupra râului pestilențial, acum îngropat, aveau să le aducă câștiguri mari. Pe atunci, doar lor, iar azi, urmașilor lor. În schimb, tinerii noului cartier mărginaș plecau zilnic din căsuțele cu aer bun pentru a se întoarce în centru, ca să umple aceleași manufacturi care tot nu le aparțineau; apoi, seara, lua autobuzul înapoi, cale de 10 km și timp de cel puțin o oră din viața lor, deja în marea ei majoritate închinată patronului. Îi lăsa nu departe de aici, acolo unde azi se ridică, lăbărțat și vanitos, mall-ul. Puținii care mai erau în viață, acum foarte bătrâni, puținii care-și mai aminteau de când ei și părinții lor erau venetici pe aici, dar și ceilalți, ca Maria, cei mai recentți și mai tineri dintre venetici, ieșeau primăvara la plimbare pe Strada Fericirii. Aici, timp de două săptămâni, se puteau bucura de niște cireși japonezi în floare, sterili și mincinoși, cu trunchiuri putrede pe dinăuntru, de la ploaie și mlaștină, dar încă urmând în fiecare an ritmurile impersonale ale anotimpurilor.

În ziua aceea, pe la șapte dimineața, într-un început de martie, pe Strada Fericirii, cireșii încă dormitau. Lumina se răsfirea tăioasă și rece, ca aerul, cum era mereu pe

aici când cerul nu atârna de-un gri greu deasupra tuturor. Treji erau doar muncitorii de pe șantier și Maria, în drumul ei grăbit să prindă primul autobuz spre prima clientă a zilei, spre podelele ei ce se cereau frecate, geamurile desfrecate și plăpumile scoase la aer. O așteptau ore lungi și singuratic, în care executa un dans angoasat, un slalom care încerca să evite pozițiile dureroase pentru articulațiile și spatele ei, îmbătrânite înainte de vreme de munca grea și fără spor, dar și să îndeplinească dorințele de neîndeplinit ale clientelor, care-și voiau sufrageriile la înălțimea vreunor reviste despre cum trăiesc marii bogați și își mai și detaliau aspirațiile într-o franceză care Mariei nu avea cum să i se dezvăluie vreodată pe de-a-ntregul, pentru că de-aia le zice limbi străine, pentru că mereu au cotloane care-ți rămân pe veci străine. În gând le drăcuia Maria, în față le zâmbea, cu ochii plecați, dar cu obrazii încordați. Să nu poată uita nicicând clienta că Maria avea și ea o minte a ei, în care clienta nu avea cum să pătrundă și de care avea dreptate să se teamă.

Dar în dimineața asta nu a ajuns mai departe de casa cu numărul 1, din a cărei fereastră auzi bătând un baston. Atât putea vedea din stradă: capul bastonului învechit, din lemn lucios, îndelung frecat. Perdeaua era puțin trasă astfel încât bastonul să lovească cu putere direct geamul. Bătăile veneau în serii scurte de câte patru-cinci lovituri intense, urmate de o pauză, apoi încă o tură, o pauză de tras sufletul, alte băți. Și-a amintit imediat de femeia în vârstă, mereu pusă pe harță, care locuia acolo. N-o mai văzuse de mult în pragul casei, strigând după vecini să îi îndeplinească vreo poruncă, oprind-o pe Maria în drumurile ei grăbite să-i spună că cei de vizavi nu știau să-și crească copiii: „îi lasă mereu singuri pe stradă, să hălăduiască”, i-a auzit și înjurând, adică presupunea că înjurau, chiar dacă vorbeau o altă limbă. O femeie cu buzele supte, în majoritatea zilelor fără dinți, uneori doar cu o proteză care se vedea că o jena și ar fi preferat-o plutind într-un borcan undeva, cu părul rar și decolorat, aranjat într-un coc desăvârșit, făcut cu pricepere păstrată din vremuri mai bune, avea o curte plină de pisici care trăgeau la caserola cu salam tăiat cubulețe, nelipsită de pe prag.

Mariei i-a trecut prin minte să nu se oprească. Să se grăbească la clientele zilei, să le frece geamurile, podelele, ce-or vrea, să revină acasă, să-și spele și ei perdelele, să mute niște mobilă, să nu cumva să se lase în voia gândurilor. Erău deja luni de zile de când nu i se mai ridicase ceața de pe minte, de când gânduri furioase o atacau tot mai des cu câte-un ultimatum. Nu mai vedea de mult cale de ieșire și nu mai reușea nici să se amăgească că o să fie bine. Parcă inexistența se instalase tot mai limpede în ea, amenința să o cotopească cu totul, și atunci doar moartea de propria mână mai părea o soluție cât de cât, o salvare. Pe bună dreptate. Cine ar fi putut să rabde încă cel puțin un deceniu, până crește băiatul, în traiul ăsta stătut, dictat de ritmurile școlii, care le închidea mintea copiilor, și de ritmurile clientelor, care-i închideau mintea ei; impus de legile ce-o obligau să colaboreze cu oamenii de care nu o apăraseră la nevoie; nevoită să stea să privească cum băiatul, atât de ușor de

prostit, ca orice copil, de cine e suficient de josnic să o facă, se atașa de dușmani, la schimb cu îndepărtarea de maică-sa.

Însă în dimineața aceea, cine știe de ce, poate datorită luminii, era mai puțină tulburare în capul ei; sufletul era tot trist, dar ceva mai liniștit; nu mai revendica soluții imediate, intervenții urgente, alinarea finală. În capul ei, la ora aceea, era stăpână patroana, cu degetul pe ceas, cu amenințarea aferentă oricărei întârzieri. Clienta, oricare ar fi ea, așteaptă și nu renunță niciodată să o pârască. Făcu un calcul: în 20 de minute vor trece mamele cu copiii spre școală. O să o audă altcineva pe femeia care bate în geam. Se vor trezi vecinii. E un cartier populat. Nimeni nu poate trece pentru totdeauna neobservat. Dar când își termina gândul ăsta, parcă în pofida și împotriva propriei tristeți, care în alte zile ar fi făcut din ea doar învelișul indiferent al unui om ce se mișcă prin lume fără măcar să-i poată observa pe alții, se afla deja în holul bătrânei. Privi scara care ducea la etaj, probabil de mult nefolosită, acoperită cu stive de ambalaje de plastic, cu resturi de mâncare în ele, gunoaietele neridicate ale vreunui serviciu de livrat hrană vârstnicilor. Ciocâni la ușa care dădea spre camera de la parter, cu fereastra unde văzuse bastonul bătând.

Primul o izbește mirosul, inevitabil. Îl anticipase. Se pregătise să nu-l ia în seamă, dar tot a orbit-o, temporar, astfel încât femeia a trebuit să-i zică ceva ca să o zărească. Țipa pițigăiat către nou-sosită, vorbe care nu se înțelegeau. La fel de mică, știrbă, bățăioasă, dar de data asta întinsă într-o poziție contorsionată, pe o canapea scundă, aliniată cu peretele singurei ferestre din încăperea. Un haos ordonat, ca și când cineva ar fi trecut periodic pe la ea să-i măture pe sub scaune, să-i ștergă praful și să-i pună una peste alta hârtiile, niște facturi vechi în plicuri cu parafele unor companii de stat, de mult privatizate, la care cine știe de ce bătrâna ținea. De jur împrejurul camerei înguste se întindea o bibliotecă cu cărți asortate și multe poze de familie. În una din ele, un bărbat în alb-negru, cu părul dat cu briantină, de modă veche, și niște copii. Încercă, din obișnuință, să arunce un ochi mai atent în biblioteca care domina pereții. O învățase vecina Sorella să-și verifice și clientele așa. Îi explicase cum, în gospodăriile astea cu vechime, nu știai niciodată când dădeai peste vreo ediție în opt volume de ode pentru vreun criminal de război, nostalgii de pe vremea când aveau colonii și până și unei babe de la periferia orașului îi mergea mai bine cu ce furau de la alte popoare, sau vreo carte bine tocită despre de ce albi trebuie să domine pământul. O fi fost baba la viața ei muncitoare și o fi dat naștere la muncitori, dar Maria observase deja, și fără ajutorul vecinei Sorella, că asta face gardul și grădina proprie din om. Cum împrejmuieste omul o bucată de pământ ca să nu mai lase pe alții să treacă pe acolo, cum începe să se uite la alții cu neîncredere și să-i împartă în feluri de dușmani. Una-i să ai locuința ta, cu ușa ta, cu liniștea sau cu veselia ta, și alta-i să-ți iei o bucată din trotuar, o bucată din parc, o bucată din spațiile care ar trebui să fie ale tuturor, în care să se poată întâlni toată lumea cu toată lumea, să fie veseli sau furioși sau solidari împreună, și să zici,

stop, aici doar eu. Gardul îl face pe om să se creadă și el stăpân, părtaș la ce vecina numea, cu năduf, „minciuna aia cu proprietatea”. De parcă tot aia-i să ai o chinuială de curte proprie din care să te uiți dușmănos la lume sau să fii patron de fabrică sau, mai nou, patroană de agenție ce tocmește menajere. Pe când, dacă curțile-s ale tuturor, altfel se întovărășește lumea, altfel privește și vecinul, și nou-venitul, altfel se gândește cu grijă și la alții, nu numai la el. Dar nu apucă să deslușească niciun titlu. Poate erau doar niște enciclopedii expirate și niște romane de duzină cu femei inexistente, răsfățate de viață.

Femeia se opri din țipăt și o privea tot mai uluită; apoi făcu un efort și articulă, de parcă își închipuia că le vorbește la proști:

— Am paralizat.

Maria își plecă repede ochii, rușinată că dintr-odată îi venea să fugă. Femeia o privea așteptând, îi studia spaima, de parcă nu-i venea să creadă că are de-a face cu cineva chiar mai invalid decât ea, invizibil pentru alții, dar nu pentru ochii ei bătrâni, în care cataracta filtra amăgirile. Apoi își pierdu răbdarea. O instrui să o ridice. Maria o apucă de mâna rece, cu pielea ca de plastic, și trase. Se temea să nu o scape și să alunece pe podea, să se lovească la cap, să trebuiască să o ridice de subsuori, să-și apropie nasul de ea, să-i miroasă corpul care nu se mai ținea de nicio promisiune. Lângă canapea, pe podea, observă o pată închisă la culoare și o cuprinse din nou groaza; că poate sunt fecale, o să calce în ele, putoarea de incontinență o să o urmărească pentru totdeauna în memoria nasului și a tuturor porilor pielii. În toate colțurile camerei începea să observe acum stive de scutece pentru adulți, aranjate de o mână cu experiență, să fie ușor de luat următorul după cel dinainte și tot așa. Și-a închipuit infirmiera zâmbitoare, care pe lângă că o schimbă îi mai și surâde poate, îi oblojește rana de la piciorul dezgolit, glumește cu ea, poate o și pieptănă, îi dă cu ruj pe buze, își ia rămas bun de la ea pe tonuri satisfăcute. Maria nu simțea în ea așa mărinimie. Dacă o avusese vreodată, se ofilise în zilele terne marcate de slugărnicia muncii singuratice pe care era nevoită să o facă deja de atâția ani.

Femeia țipa, un nou ordin, să-i dea sacul de pe jos. Maria privi de jur împrejur, de-a lungul podelei. Nu vedea niciun sac. Pe podea, o sticlă goală de vin ieftin cum își mai lua și Maria uneori din alimentara de la colț și îl bea pe bucăți în serile când acasă nu-i vorbea nimeni. Ia uite că și bătrâna asta, care Maria ar fi preferat să fie doar o aberație, la fel își omora serile ca și ea. Ce-o să-și mai poată povesti mai târziu ca să se mai amăgească o zi? Ce promisiune o să-și mai poată face pe care să n-o respingă singură ca minciună? Dar femeia zbiera iarăși, privind-o cu dispreț și neîncredere, arătând cu degetul spre o poșetă de mușama maro deschis, jerpelită, cu buzunare exterioare doldora de cine știe ce. Da, și-a amintit atunci, sac înseamnă și poșetă, în limba asta a lor care ei nicicum nu i se fixa în cap, sau numai poșetă, cine știe. Îi întinse femeii ce-i ceruse. Ea își strânse poșeta la piept și o privi cu

dușmănie, apoi îi ordonă să îi dea o a doua poșetă, înghesuită sub canapea, pe care tot așa o strânse bine de mâner. Maria vedea că bătrâna nu se putea hotărî dacă să aibă încredere în necunoscuta care răspunsese la bătăile în geam. Cu siguranță îi trecea prin cap ce ea știa din experiență că le trecea tuturor prin cap: Cine era? De ce vorbea așa ciudat?

Tot așa cum pășise Maria de atâtea ori înainte, femeii i se relaxară zbârciturile feței doar când hotărî că, chiar dacă nu putea să se încreadă în Maria, din motive pe care probabil nu le-ar fi putut explica, măcar putea să o folosească pentru ceva. O trimise să închidă ușa de la bucătărie, care comunica cu camera de zi; dar bucătăria nu avea de fapt ușă, doar balamale și o mică barieră culisată cum se folosește pentru a împiedica un câțel nu prea mare să iasă din încăpere. Maria încercă să o închidă. Poate despre asta vorbea bătrâna, și iarăși nu înțelegea ea pe de-a-ntregul cuvintele străine. Mișcându-se în spațiul strâmt al casei, răsturnă două păpuși mari, cu cap de porțelan, sprijinite de un perete, iar bătrâna se înfurie din nou pe ea, îi aruncă, stăpână bine pe biciul ironiei, că i-a cerut să închidă ușa, nu să dărâme casa; apoi începu să bată iarăși cu bastonul în fereastră, de-acum convinsă că „de la împiedicata asta” nu va obține ce vrea.

Maria o întrebă dacă are poate nevoie de o ambulanță. Bătrâna sări, însuflețită, să o corecteze. Nu ambulanța trebuie chemată, ci poliția.

— Poliția!

— De ce poliția? o întrebă.

Bătrâna o privi viclean printre gene și ridică din umeri.

— Poliția, repetă.

Știa Maria de ce poliția. Bătrâna nu se putea împăca cu notele false din pronunția Mariei, cu înțelegerea ei înceată, cu înfățișarea ei simultan ștearsă și izbitoare; pe scurt, cu faptul că era o *étrangère*, cum de atâtea ori îi auzise pe cetățenii cu vechime ai locului șoptindu-și pe sub cireșii în floare și pe la spatele ei, ca să se îmbărbăteze la gândul unui pericol mocnit pe care nu-l știau pune în niciun alt cuvânt. Ieși în stradă ca să ia aer și sună la vecini, la casa mereu tăcută care avea un perete comun cu casa bătrânei și perdele îngrijite, mereu trase, la ferestre. Într-un târziu, apăru la ușa crăpată o femeie tânără, aranjându-și baticul. Palidă, speriată de femeia la fel de speriată care-i bătuse în ușă. I-a recunoscut din ochii feriți spaima pe care o cărau cu ele toate *étrangères*; poate se temea că Maria vine din partea autorităților de orice fel, că o prind că poate n-are acte sau că nu duce copiii la școală, sau că nimic și orice, după cum le e placul. S-a liniștit când, fără să schimbe vreo informație, a recunoscut și ea în Maria pe cineva la fel ca ea. Nu, nu avea relații cu bătrâna. Nu știa dacă are rude sau pe cineva. I-a închis ușa în față, fără să o trântască, încercând să nu facă zgomot și să nu atragă atenția.

Din casă, vocea pițigăiată o chema pe Maria:

— Nu pleca!

La 112 i-au răspuns repede, dar sistemul o localizase greșit și avea legătura cu centrala unui oraș la 30 km distanță. Le spuse problema, le descrie situația, apoi îi făcură legătura cu altă centrală, dar tot nu cu cea potrivită, apoi din nou, o a treia oară; de fiecare dată ea își finisa relatarea, amintindu-și treptat cuvintele de care avea nevoie ca să se facă înțeleasă, eliminând exprimările neclare, de *étrangère* care și-a atins limitele creierului și, la limba locului, nu mai progresează de mult.

Se întoarse la femeie. Îi oferi un pahar cu apă, pe care ea îl refuză, vigilentă. O trimise, în schimb, din nou, pe un ton exasperat, să închidă ușa inexistentă de la bucătărie. Ca să scape de un drum inutil, Maria schimbă vorba. O întrebă dacă nu are vreun fiu sau vreo fiică pe care să-i anunțe ce s-a întâmplat. Agitația din corpul infirm se risipi și bătrâna răspunse cu îndoială că da, are un fiu.

— Locuiește undeva prin apropiere?

Femeia o privi pe necunoscută amuzată de idee, apoi se cufundă în propria minte, absentă, parcă încercând să-și amintească ceva, unde locuiește fiul, poate. Nu reuși decât să repete că are un fiu. Are oare pe undeva numărul lui de telefon, să îl poată suna? Femeia își răscoli din nou mintea, poate pentru a-și aminti numărul de telefon, poate localitatea, poate chiar pe fiu. Bolborosi două-trei cifre inutile pe care Maria de-abia le auzi.

Își aminti, în schimb, că trecuse odată prin fața casei femeii și o văzuse în prag, supraveghind un bărbat care-și parcase o rablă în curtea ei. Un om slab, copleșit de toate, cu păr rar, ochi hăituiți, haine ponosite. Nimic din aspectul lui nu era neapărat neobișnuit în acest cartier. Dar Mariei i-a rămas în minte pentru privirile pe care cei doi le schimbaseră, de mamă și fiu, între care pluteau lucruri de nespus, care însă nici nu se cereau spuse. Bărbatul își lăsase mașina și se îndepărtase pe jos, adresându-i bătrânei doar o vorbă de rămas bun, iar ea privise în urma lui nu mai mult de o secundă, apoi se întorsese și intrase în casă, pe vremea aceea încă sprintenă, fără să-i răspundă la salut trecătoarei care o privea. A doua zi, mașina din curtea bătrânei era scrum și fumea stins. Cineva îi dăduse foc peste noapte. Fuseseră chemați pompierii. Nimeni nu știa nimic.

Auzi sirenele apropiindu-se și îi spuse femeii că sosește ambulanța.

— Poliția, nu ambulanța trebuie! strigă după Maria, deznădăjduită, prin ușa lăsată deschisă.

Maria le explică *ambulanțierilor*, cum se obișnuise să le spună, preluând termenul locului, ce se întâmplase, apoi se îndepărtă fără să-i mai spună femeii nimic. Trecuse deja mai bine de o oră din dimineață. Străzile se umpluseră de copii în drum spre școală, însoțiți de femei cu privirile hăituite, pe care ea le recunoștea cu ușurință, ale celor care trag mereu de toată lumea ca să se supună timpului, tiraniei ceasului inventat de alții; și tot degeaba: dacă nu întârziiau, la ușa școlii directoarea avea să le mustre oricum pentru una, alta, mai severă cu cele cu batic, mai blândă cu celelalte.

Într-o curte de partea cealaltă a piațetei în care dădea Strada Fericirii, în spatele unei porți joase, vopsite îngrijit, trebăluia o doamnă între vârste. Maria se apropie; judecând după vârstă și preajmă, erau șanse să știe mai multe despre viața celei pe care o lăsase în mâinile *ambulanțierilor*, dar care îi rămăsese în minte, cu un semn de întrebare, spre propria ei surprindere, de altfel, pentru că nu-și putea aminti ultima oară când tristețea ei permanentă îi permisesse să o mai intereseze soarta cuiva necunoscut.

O întrebă pe doamna din curtea îngrijită dacă-și cunoaște vecina.

— Trăiesc aici de 50 de ani, îi răspunse. Ne știm, bineînțeles, după atâta timp. Mai trecea pe aici în drum spre alimentară. Mai punea pe unu', altu' să-i care sacoșele dacă-i prindea în drum.

Chicoti. Se opri. Își luă avânt, cu seriozitate:

— Dar în cartierul ăsta nu ne băgăm unii în viața celorlalți. N-avem obiceiul să ne vizităm unii pe alții.

Părea mândră de cartierul ei și de necunoscuții care-l populau, dar numai pentru că-i rămâneau necunoscuți. Maria aruncă o privire în spatele femeii. Curtea era plină până la refuz de cele mai pestrițe obiecte: o mașină de spălat, sacoșe colorate, pitici de grădină, zurgălăi, pomi de crăciun, ordonate toate, ca la muzeu, dar acoperind fiecare centimetru de asfalt, cu o singură cărare foarte îngustă ducând de la poartă la intrarea în casă. Îi trecu prin cap că femeia, care o privea zâmbind larg din spatele porții, nu voia musafiri, și nici nu voia să fie ea musafira nimănui, pentru că nici înăuntru nu puteai pătrunde decât pe poteci periculoase, mărginite de vrafuri de obiecte în buza dezechilibrului. Pățise Maria de-astea pe la unele cliente, iar când se plânsese la agenție că nici nu poate face curat, că e și periculos, i se răspunsese că asta este, dacă renunță la clientă, nu are orele complete, pierde salariu, o penalizează. Sau nu i se răspunsese deloc.

Îi remarcă doamnei din fața ei cerceii eleganți, tunsoarea îngrijită, și o lăsă să-i povestească la fel de avântat, la fel de prietenos, nenumăratele detalii pe care le știa totuși despre viața vecinei: avusese, într-adevăr, un fiu, dar oare mai trăia? Făcuse pușcărie. Își omorâse iubita, pentru că o bătea pe maică-sa. Pe care mamă? Pe mama lui. Și-a făcut singur dreptate. Nu e bine, adăugă femeia de după poartă, dar totuși, nu e ca descreieratul ăla de Dutroux și ce-a făcut cu fetițele alea în beci. Maria își aminti cum vuisse presa, cum se îngroziseră toate, auzind zi după zi detaliile înfiorătoare. .

— Nu suntem genul ăla de cartier. Femeia aia bătea bătrâna. Poate am fi făcut oricare dintre noi la fel.

Pe Maria o amărî gândul că doamna, care tocmai pomenise de fetițele alea, nu-și dădea seama că, ba da, se întâmplase totul într-un cartier la fel ca ăsta, în care, tot așa, nimeni nu se băga în viața nimănui și țineau fiecare la poarta de la curtea proprie, bine încuiată în urma lor. Dacă s-ar fi privit mai atenți unii pe alții, dacă

spațiile cartierului s-ar fi întretăiat mai des și la comun, poate fetițele alea ar fi fost găsite mai repede. Poate ar fi trăit.

Dar doamna nu-i ghici gândurile, revenise la ale ei, recapitulându-și preocupările: e bine aici, fiecare cu curtea lui, nimeni nu se bagă în viața nimănu. Fiul și-a ispășit pedeapsa, toate astea au fost de mult. Știa doar că îl chema Hottois.

Maria își aminti de clientele care o așteptau, de patroana cu degetul pe ceas. Își luă rămas bun de la femeie, care îi dori multă fericire și pe mai departe, în acest cartier în care nimeni nu se bagă în treaba nimănu.

Ajunse înapoi acasă spre seară, cu mirosul femeii infirme încă în nări și viața ei în minte. Pe fiul de negăsit și-l dorea real, întrupat, ca să uite lupta pe care o dăduse bătrâna cu propria minte, încercând să-și amintească de el, luptă care pe Maria o înflorase, ca un viitor de care te temi. Căută detaliile crimei pe internet și nu găsi nimic, decât un necrolog pentru un anume Patrick Hottois, născut la St. Josse, mort cu vreo trei-patru ani în urmă la Woluwe. Mama, Raymonde, era printre cei enumerați pe lista supraviețuitorilor îndurerați. Fotografia arăta un bărbat rotofei, cu păr bogat, care nu era bărbatul cu mașina incendiată, văzut atunci în curte. Ieși, trecu din nou pe lângă casa bătrânei, acum întunecată, și stabili că pe poartă scria într-adevăr Raymonde, dar alt nume de familie decât al mortului. Și aici aveau obiceiul ăla josnic prin care copiii li se iau mamelor chiar și după nume.

Mirosul ascuțit, de casă neaerisită din neputință, o urmări încă multe zile. Nici nu mai era sigură între timp dacă nu casa ei mirosea așa. Ce altceva era ea, dacă nu o femeie, în acel oraș al abandonului, în acel cartier în care nimeni nu se băga în viața nimănu, o femeie care trecea uneori pe Strada Fericirii, așteptându-și copilul care nici măcar nu purta numele ei. Nimeni nu i-ar fi putut reproșa dacă într-o zi, în viitorul inevitabil, copilul o să i se scurgă și ei din minte, cum i se scursesese și bătrânei fiul, chiar dacă în cele din urmă el ucisese pentru ea.

(fragment din romanul *Vecinele*, în pregătire)

Acvariu

*„...întregul nostru corp tinde în mod natural
către locul unde timpul se scurge mai lent.”*

Sunt trează, dar nu deschid încă ochii.

Ascult valurile.

Respirația mea e de câteva ori mai rapidă decât ritmul lor; ele sorb aerul până în străfunduri ca să-l transforme, după câteva secunde, în forța cu care se întorc. Sau poate nu. Poate văzduhul e cel care soarbe apa și o scuipă înapoi cu furie.

Malul adormit parcă răsuflă sub pojghița de gheață găurită, ca suprafața lunii.

Înseamnă că și azi bate vântul tot așa de tare ca ieri.

În cameră e un aer dens și inodor. Prin garniturile vechi ale geamurilor intră umezeala; n-ai ce-i face. Oamenilor de aici nu le pasă de mucegai, de curent. Plămâniilor lor sunt ca mușchiul; ca bureții de mare.

Și lumina, și cerul sunt mai permeabile aici decât în altă parte.

Mă ridic greu. Corpul mi-e ca o haină lungă lăsată la înmuiat. Opune o rezistență teribilă când vrei să-l scoți din patul în care mai devreme plutea imponderabil. Trecut în celălalt mediu, mai rarefiat, al verticalității, își pierde dintr-odată toată grația. În timp ce se extrage din culcușul cald, se alungește jalnic, atras înapoi, înspre miezul pământului, spre care tânjesc toate corpurile.

Nu mă las, mă ridic.

Mă duc la fereastră și ridic și storul. Afară, aerul e perlat. Știu că volutele pe care le răsucesc curenții de aer deasupra limbii uriașe de nisip la care mă uit acum, sunt îmbibate cu apă. Dacă deschid fereastra, respir mai mult apă. Nu o deschid.

Chiar și pe vremea asta, la orele mici ale dimineții, câțiva oameni se plimbă pe plajă. Puncte învelite în gecii rotunde, negre sau roșii sau albastre, agățate de capătul unei sfori trase de câte un câine. Câinii sunt mereu fericiți. Ritmul lor e imprevizibil, reconfortant. Animalul la care mă uit acum are blăniță scurtă, maroniu-roșcată și o pată albă pe spate. Adulmecă ceva în nisip. Omul de la capătul sforii așteaptă. Câinele ridică botul și rămâne nemișcat, apoi o ia la fugă în direcția mea, lătrând. Omul de la capătul sforii se străduiește să îl aducă înapoi, îl strigă, probabil, dar câinele nu și nu. A simțit ceva în zona promenadei și a blocurilor cu apartamente de vacanță, altfel pustii. Aproape pustii. Întorc spatele și las lucrurile să se întâmple mai departe, fără mine.

Nici două săptămâni n-au trecut de când ne-am mutat aici, dar bineînțeles că mie mi se pare o veșnicie. Pierd urma timpului care, așa cum are de obicei când evenimentele se aseamănă între ele, trece ca un tren prin noapte.

Am învățat să mă mișc lent. Să simt fiecare pas pe care îl fac, în parte; de exemplu, acum, știu exact câți pași am făcut de la fereastră la ușă: cinci, și pe urmă m-am oprit. M-am oprit în prag și mă uit la sufrageria crepusculară, cu balcon care dă spre aleea perpendiculară pe promenadă. Apartamentul are ceva neverosimil; o ceață verzuie învăluie fiecare obiect. Acest apartament de la etajul trei al unui bloc cu locuințe de vacanță a fost singurul pe care l-am găsit de închiriat până în iarna următoare. Un an neîncheiat.

În Belgia am ajuns la câteva zile după revelion, cu mașina plină cu bagaje, și ne-am cazat într-un B&B din Brugge. Nici nu scosese răcorașii de crăciun. Luam micul dejun într-un salon cu fotolii tapisate și șemineu fals și ferestre imense, decorate cu luminițe, prin care nu intra niciun fel de lumină naturală. Iarna belgiană e cel mai trist anotimp. Puținii clienți ai hotelului, toți blonzi, relaxați, care cine știe ce căutau acolo la început de an, își mestecau cumiți croasanții cu unt, în fiecare dimineață, în tăcere. În timp ce beam cafeaua, mă uitam la ei și mi se părea că e o diferență între noi de netrecut. Între viețile noastre, între locurile din care venim.

A. trebuia să se ocupe, zilele alea, de actele pentru angajator, să se întâlnească cu șefii diverselor departamente din corporația unde se angajase pentru următorul an, să umble pe la diverse oficii de înregistrare, așa că, după programul meu de muncă, m-am plimbat atunci, în câteva rânduri, singură prin oraș. Citisem despre Brugge (sau Bruges, în valonă) că e înregistrat în patrimoniul UNESCO și că i se spune Veneția Nordului. Mie mi s-a părut un oraș sumbru și mort, mai ales pentru că zidurile caselor vechi de secole păreau făcute din mucava; o butaforie. Îmi venea să le împung cu degetul ca să mă asigur că n-or să cadă. Dincolo de ele n-aveau cum să trăiască oameni; adică n-aveau cum să se miște de colo, colo oameni plini de viață. N-aveau cum, în acest muzeu împietrit în timp, menținut așa pentru profit. Oricum, în cele câteva plimbări ale mele prin centrul aceluia orașel, nu am văzut localnici, sau așa cred. Pe caldarâmuri și pe podețele care traversau canale cu apă verzuie, în zilele alea de iarnă fără lumină, am văzut doar turiști bezmetici, cu hărți și aparate de fotografiat la gât, și grupuri de bărbați tineri, beți care hăhăiau de-ți spărgeau timpanele. Mai treceau uneori și calești festive trase de căluți cu păr negru, lucios, cu care cine știe cât costa să te dai. Tot locul țipa că vrea să fie văzut și descris într-un fel, iar creierul meu țipa că nici în ruptul capului n-o să-l vadă și n-o să-l descrie așa.

După ce a terminat A. cu înregistrarea, adică după cinci zile de stat la hotel, am început să căutăm ceva de închiriat pentru perioada mai lungă pe care aveam s-o petrecem acolo. Speram să găsim în oraș, dar pentru că nu stăm aici nici măcar un

an întreg, nu am găsit decât un apartament de vacanță în stațiunea asta de la mare. Și e mai bine, pentru că stațiunea e de fapt mai aproape decât Brugge de câmpul unde se află clădirea corporației la care lucrează A.

O fi totul pustiu și dezolant, dar chiria e acceptabilă și drumul lui A. până la birou nu e chiar așa lung.

Dimineața, eu nu mă trezesc odată cu el. Sau mă trezesc, dar nu chiar. Rămân nemișcată, cu ochii închiși, până aud ușa de la intrare, și uneori chiar și mai mult timp – ca azi.

În bucătărie nu avem fereastră. Bucătăria e îngustă și lungă, din cele care sunt capabile să te facă să te simți nasol într-o casă în care altfel ți-ar plăcea. Lumina neonului e antipatică; îmi torn cafeaua încă fierbinte din cana filtrului. Îmi pun șalul și șosetele și papucii de pluș, și ies pe balcon. Azi e puțin mai frig ca ieri. Vântul nu e altceva decât un vârtej de ace de gheață, microscopice, vii. Îmi aprind țigara și o fumez greu, o împart cu vântul ăsta nebun, în timp ce tremur din toate încheieturile. Lichidul întunecat și fierbinte îmi alunecă pe gât și mă îmbrățișează din interior. Mă leagănă, mă alină. Doar două fumuri mai iau, arunc țigara în borcanul din colțul micului balcon și fug înapoi, înăuntru. Dar frigul e în continuare cu mine, îmi îmbibă carnea, nu există scăpare.

Afară, dacă bate vântul așa, timpul trece mai repede.

Cine își mai dorește, oricum, ca orele să treacă încet?

Iau ultimele două guri de cafea și mă pregătesc pentru plimbarea de dimineață. Mi-am făcut acest obicei: în fiecare zi, foarte repede după ce mă trezesc și înainte să încep munca, merg să mă plimb pe plajă. Mă îmbrac bine, în șuba pe care am cumpărat-o acum trei ani și pe care am dat o avere. Nu regret nimic – e un fel de sac de dormit purtabil, lung până aproape de glezne, umplut cu puf termoizolant și prevăzut cu o glugă îmblănită peste care îmi leg fularul. Foșnind, ies din casă și cobor toate cele trei etaje.

În bloc nu trăim, în acest februarie vijelios, decât noi doi și paznicul.

La ieșire, îl salut, iar el, ca de obicei, de-abia dacă se uită la mine; mormăie ceva drept răspuns la „bună dimineața” pe care i-o adresez, în limba lui.

Așa de tare suflă vântul azi, încât ai impresia că nu mai respiri. Nu-ți auzi, nu-ți simți respirația. Intru pe plajă. Vântul mă împinge, pur și simplu, spre stânga, spre dune. Aș putea să merg și chiar merg într-acolo, deși îmi dau seama ce greu îmi va fi la întoarcere. Nimic nu e mai greu pe lume decât să fi prezentă. Să perseverezi. Să ții drumul drept, să exiști acum și să te aduci înapoi.

În nisip nu există scoici, nu există gunoaie, nisipul nu pare să ascundă nimic. E un platou neted, cu granulație fină. Când pot ține ochii deschiși, văd doar suprafețe monotone, plate, line, suprapuse. Când mă uit de la adăpostul glugii înspre orizont, percep mai multe fâșii paralele: una maronie, alta albă, alta translucidă, argintie

și liliachiu-sidefată. Așa e aici: chiar dacă totul e îmbibat și umed, lucrurile stau separate, în liniște, unele deasupra celorlalte. Îți vine să le desfaci cu unghiile, să le sfășii ca să te convingi că nu e nimic între ele, sub ele, în spatele lor.

Urc pe dune, pe cărările alese de vânt printre șuvițele blonde ale ierburilor mării, acum culcate la pământ. Marram grass. Marram e un cuvânt din scandinavă veche; un palindrom care imită fluxul și refluxul ca să însemne „mare”. Ierburile marram sunt lungi, viguroase, despletite la suprafață, deasupra nisipurilor; când le răsfiră vântul par deznădăjduite, purtate de vitregia sortii dintr-o parte într-alta, plânse; rizomii fibroși din adâncuri țin laolaltă dunele pe care urc acum. Ierburile mării sunt xerofite, adică trăiesc în cele mai aride condiții, în nisipul sărat, din care apa se evaporă repede. Ca să trăiască, se închid asupra lor însele: frunzele li se rulează în interior și păstrează acolo mai mult timp aerul umed. În condițiile cele mai vitrege, frunzele se rulează și mai strâns. Numele lor științific e *ammophila arenaria*. În greacă *amos* înseamnă nisip: aproape de rădăcina latinească a iubirii. Rădăcinile ierburilor de mare pătrund adânc în pământ. Uneori plutesc până departe, ca să răsară din nou la suprafață te miri pe unde. Există o încrângătură secretă a ierburilor de mare, o comunicare subterană, o rețea care le conectează pe toate. Din ierburile de mare se confecționau pe vremuri mături, coșuri și hârtie: adică esențialul pentru viețile pustnicilor de pe maluri. Din tuberculi se spune că se preparau chiar și un fel de mâncăruri, dar eu nu prea cred în informația asta. Și pentru că ierburile marram rețin nisipul în jurul lor, le permit și altor plante să crească, în linia din spate, în siguranță.

Am notat totul într-un caiet special pe care îl țin sub partea mea de pat. Mi-am promis să notez și cele mai puțin importante lucruri despre locul ăsta straniu și trist, și despre timpul petrecut aici.

După plimbare, mă întorc spre casă mergând aproape lateral, ca un crab: altfel, bobitele de gheață îmi intră în ochi și-mi sfichiuiesc frontal obrazii. Nici nu pot să privesc în jos, cum fac de obicei, sperând că o să găsesc, din cine știe ce noroc, puțină vomă de cașalot. În primele zile după ce am ajuns în stațiune, am văzut la știri că un bărbat a găsit pe plajă o bucată de vomă de cașalot pe care a încasat cincizeci de mii de euro. Eu îi zic pe nume, vomă, dar oamenii îi spun „ambră” și o folosesc la fabricarea de parfumuri franțuzești.

Ambra se folosește din vremuri străvechi. Are un miros dulceag și putred. Pancreasul cașalotului muncește din greu să secrete această substanță care astăzi se culege de pe plajă, dar care, în vechime, era colectată din interiorul corpurilor măcelărite ale sutelor de mii, probabil milioanele de cașaloți vânați în această parte a lumii.

Când intru înapoi în bloc, îmi vine să mă scutur pe haină și pe picioare, deși nici vorbă de zăpadă. Am fața rozalie și umflată, ca de fiecare dată după plimbare. Paznicul, pe care am aflat că îl cheamă Roberts (nume de familie, dar așa s-a prezentat el) nici nu mai ridică ochii din ziarul lui, știe că o să mă vadă din nou peste câteva minute, după ce mă voi schimba și când voi coborî la subsol.

În subteranul blocului în care locuim e o parcare aproape goală, întunecoasă și care miroase a cauciuc. În fiecare zi o traversez în tăcere împreună cu Roberts: el merge grăbit înainte, eu îl urmez, cărând ghiozdanul în care am înghesuit laptopul și prosoapele. El deschide ușa metalică și aprinde neonele în sala în care se găsește bazinul de înot. Tot acolo, undeva, în stânga, se intră într-o cămăruță unde există o masă lungă de conferințe, cu scaune de piele, comode, și o conexiune gratuită la internet (în apartament nu avem; în țara asta vestică, accesul la internet e mult mai restrâns și mai scump ca la noi). Îmi duc mai întâi laptopul în cămăruță, îmi las și hainele, rămân în costumul de baie și mă învelesc în prosop. În piscină intru încet, pe scară, cu spatele. La început, apa e rece și neplăcută. La fel și ecoul plescăiturilor pe care le fac brațele mele când intră în contact cu suprafața translucidă: ceva obscen, care sună a singurătate. Dau zece ture de bazin. Apoi mă odihnesc. Stilul meu preferat de înot e pluta pe spate. Așa pot să mă uit la luminițele din tavan. Ferestre nu există. În fiecare dimineață, sunt închisă într-un subsol, fără lumină naturală, dar cu o piscină și o sală de conferințe și o conexiune gratuită la internet, numai pentru mine. Mama zice că duc o viață bună, luxoasă; presupun că se laudă în fiecare zi cu asta la colegele ei.

După ce înot, fac repede un duș, iar după duș, mă întorc în cămăruța cu net și mă apuc de lucru. Când deschid laptopul e deja ora nouă, colegele mele virtuale sunt online de la opt. Lucrez, de vreo trei ani, de la distanță, la o firmă de comunicare de pe Coasta de Azur, care mă plătește cu zece euro pe oră. Sebastian, patronul, are numai angajați și angajate din România: o echipă întreagă. Menținem site-uri, prelucrăm fotografii, facem materiale promoționale și scriem texte pentru firmele de imobiliare care vând apartamente și case de milioane, ba nu, de zeci și sute de milioane. Castele, cottage-uri, apartamente și garsoniere la prețuri cu atâtea zerouri în coadă, încât pentru noi nu mai înseamnă nimic concret.

Cu zece euro aici nici n-ai ce face. Totuși, înainte câștigam doar șapte euro pe oră: tariful meu a crescut când am venit în Belgia, după un Skype cu Sebastian, patronul, în care i-am explicat situația. Trăind aici, o să am nevoie de mai mulți bani. Mâncarea e foarte scumpă, totul e de câteva ori mai scump decât în România.

— Dar soțul tău o să câștige foarte mult la corporație în Belgia, a zis el (nu-l mai corectez acum, deși i-am spus de nu știu câte ori că A. nu e „soțul” meu; Sebastian se preface că a uitat, iar subtextul e: soțul are bani, deci ai și tu. De fapt, noi nu suntem căsătoriți și poate nici dacă am fi, n-ar fi așa).

— Ce are a face cât câștigă soțul? am zis eu, cu un nod dureros sus, în gât, pentru că situația mi se părea, oricum, umilitoare. Am nevoie de banii mei, câștigați prin muncă, am zis, un câștig decent, potrivit cu locul ăsta unde sunt...

— Da, da, a zis el absent, și a fost de acord cu mărirea, afișând un amestec de mărinimie și senzație că face o mare concesie. Te tratez preferențial pentru că ești angajata mea preferată, a zis, te rog să nu le spui celorlalți.

Nu lucrez mai mult de trei sau patru ore pe zi, deși orele astea sunt de obicei cuprinse într-un interval cel puțin dublu. Stau la laptop de la nouă dimineața și până pe la cinci sau șase seara. Asta pentru că angajatorul ne supraveghează printr-o aplicație care înregistrează activitatea noastră la tastatură, iar timpul de gândire, în care te uiți pe pereți, nu se pune. Dacă trebuie să mă gândesc, să notez ceva în caiet, să răspund la telefon, să merg la toaletă etc., trebuie să închid aplicația.

Munca mea e „creativă”: trebuie să descriu, în engleză, în franceză și în germană zonele în care se găsesc locuințele, împrejurimile lor, avantajele lor extraordinare. Scriu pe rând despre toate localitățile de pe Coasta de Azur, cele mai cunoscute, dar și cele despre care nici nu auzisem înainte să am jobul ăsta: Antibes, Villefranche-sur-Mer, Menton. Citesc despre istoria lor și mă inspir din ce scriu alte siteuri de imobiliare, doar că timpul pentru cercetare și inspirație, cum ziceam, nu se plătește. Adjectivele pe care le folosesc parcă-s glazurate cu ceva metalic lucios, care-ți face poftă, dar nu neapărat de mâncare. Limbajul meu strălucește ca un brizbriz, iar asta nu-i place deloc lui Sebastian. El vrea aur curat. Vrea originalitate, vrea adevăr.

— Vreau să scrii din suflet, mi-a zis, în mai multe rânduri. Să pui talentul tău, tot talentul. Să dai tot. Să nu semene textul cu al nimănu.

Și asta chiar dacă textele mele nu sunt citite decât de un robot. Sunt texte de optimizare pentru motoarele de căutare: ajută la urcarea siteurilor de imobiliare cu care are Sebastian contract, în lista de rezultate la căutările după case de cumpărat pe Coasta de Azur. Nici măcar nu pot fi citite când intri pe site pentru că nu sunt postate decât pe pagini fantomă.

Asta e munca mea. Scriu dintr-un subsol fără ferestre texte originale pentru niște pagini de net invizibile.

La început mă întrebam ce milionar, ce miliardar caută pe Google case de cumpărat pe Coasta de Azur. Acum știu că nu ei, ci intermediarii lor sunt cei care caută proprietățile în care milionarul să-și investească banii. Și chiar dacă textele mele nu au decât un scop funcțional, patronul vrea să dau tot ce am mai bun, amintindu-mi de-acum că așa ne-a fost înțelegerea când a mărit tariful.

M-a ajutat o fostă colegă de facultate să mă angajeze aici. Înainte lucrasem câțiva ani la o firmă olandeză care ne plătea ca să completăm baze de date. Trebuia să copiem, practic, cartea de telefon. Era un job plictisitor și foarte prost plătit, dar îmi lăsa timp pentru traduceri literare pentru care uneori nu eram plătită deloc și

care îmi plăceau prea mult ca să pot renunța la ele. Am tradus câteva cărți pentru niște edituri mari. Și chiar dacă lumea nu se uită aproape niciodată la numele traducătoarei, și chiar dacă nu am câștigat aproape nimic de pe urma acelor traduceri, e realizarea mea cu care mă mândresc cel mai mult. De ce mă mândresc, nici eu nu știu. Poate fiindcă pare o misiune mai nobilă și mai demnă pentru cuvintele tale să ajute o editură să vândă cărți și să scoată profit, decât să ajute o firmă de imobiliare să vândă case și să scoată profit? Dacă mă gândesc cu adevărat la chestia asta, nu-mi mai vine să mă mândresc nici cu traducerile pe care le-am făcut.

Prin 2009, în plină criză economică, olandezii cu bazele de date ne-au concediat pe toți și a trebuit să-mi caut altceva. Mi-am întins antenele și colega asta, care e și ea parte din echipa de români a lui Sebastian, m-a ajutat să mă angajez aici.

La început, adică acum trei ani, scriam ca în transă; nici nu-mi dădeam seama cum trec orele – nici cele plătite, nici cele neplătite.

Eram curioasă, ba chiar fascinată. Mă uitam pe poze, mă lăsam dusă de nas de parfumurile imaginare, de verdele mării intensificat în Photoshop, de culorile obloanelor și ale zidurilor. Erau locuri noi pentru mine, dar acum, când scriu a nu știu câta oară despre ele și știu că trebuie să scot ceva original „care să nu semene cu textul nimănui”, îmi vine să zgârii ecranul cu unghiile.

Și casele bogaților. Ah, casele bogaților... Cinci, șase, opt, șaisprezece dormitoare, faianță italienească, patio-uri și fântâni, oranjerii, grădini de iarnă.

La început, mama mă pune să-i trimit pe mail poze cu toate orășelele și cu toate casele despre care scriam. Le arăta colegelor în pauze. Trăgeau din țigări, aplecate peste micul ecran al telefonul ei, fetele în halate albe, strânse ciorchine pe scara îngustă din spatele spitalului municipal unde mă jucam și eu când eram mică și mergeam pe la mama pe la serviciu. Erau curioase și puțin invidioase pe jobul meu ușor și bănos. Ce-i drept, chiar și când aveam doar șapte euro pe oră, chiar și cu numai patru ore plătite pe zi, câștigam aproape cât ele, dacă nu chiar mai mult. Cele tinere au cam plecat la muncă în alte țări, și acum au rămas doar mama cu doamna Angela și doamna Jeni. Ele nu mai au decât câțiva ani până la pensionare.

Când i-am spus că avem piscină la subsol, și că lucrez într-o cămăruță, lângă piscină, mama s-a bucurat.

— Să înoți în fiecare zi, mami, că face foarte bine la spate. Mai ales pentru cineva ca tine, care stă toată ziua cocoșată pe laptop sau pe cărți.

Mi-e dor de mama, dar mă abțin și n-o sun. Cred că dacă o sun prea des o să i se pară că mă simt singură. O las să se bucure și să le povestească colegelor cum e plecată fata ei cu viitorul soț în Belgia.

E aproape ora cinci când închid laptopul. Am câștigat 38 de euro, așa îmi spune aplicația. Pe lună câștig (sau mai bine zis, voi câștiga de luna asta încolo) între 500 și 700 de euro, în funcție și de cât de mult avem de lucru. S-a întâmplat într-o

lună să nu avem de lucru aproape deloc. Sebastian a plecat într-o vacanță de șase săptămâni, cu toată familia, cu yachtul lor personal, și noi am stat și l-am așteptat. Mai intra uneori pe chat și ne mai dădea câte un task, probabil ca să se asigure că nu ne căutăm altceva.

Din ce câștig, zece la sută rămâne la site-ul intermediar, care îi reține și lui Sebastian douăzeci la sută din ce plătește. Preferă așa, mi-a spus, pentru că are control. Vede exact ce facem, se asigură că nu stăm degeaba pe banii lui.

— Nu ți se pare nedrept, Sebastian, i-am spus, în mai multe rânduri, că noi, echipa ta, lucrăm din apartamentele noastre meschine, închiriate, de maxim 60 de metri pătrați, și scriem pe sume ridicol de mici despre case cu zeci de dormitoare și cu veceuri de aur?

— Eu și familia mea locuim în 50 de metri, a spus el.

— Dar aveți vedere la Marea Mediterană.

— Ah, cui îi pasă! (Oh, who cares! – vorbim în engleză de obicei și foarte rar în franceză.) Suntem cu toții în aceeași oală (barcă). Toți suntem la fel de stresați... De fapt, eu sunt mult mai stresat decât voi.

— Sigur că ești. Doar că tu ai vedere la Marea Mediterană. Și un yacht.

(Sebastian locuiește într-un complex imobiliar construit pe plajă într-unul dintre orașele de pe Coastă de care nici nu auzisem înainte să lucrez pentru el.)

(Acum și eu aproape că am vedere la o mare. Sebastian ar zice că de acum suntem chiar egali.)

— Sunt prizonier, continuă el. Aș vrea să fiu liber, dar am doi copii de crescut, și o soție. Ce bine de tine că nu ai responsabilități.

— Îmi pare rău; înțeleg.

De fiecare dată discuția asta se termină așa: îl consolez pe patron și o las baltă.

Poate că trebuie să accept că n-am cum să-l fac pe acest bărbat occidental antreprenor exploatare să priceapă. Suntem într-o luptă, noi și el. Avem interese perfect opuse. Noi, angajații – interesul să muncim cât mai puțin și să câștigăm cât mai mult. El – interesul să profite de pe urma muncii noastre, deci să ne facă să muncim la randament maxim, pe salarii cât mai mici, ca să-i rămână cât mai mult în buzunar.

Suntem într-o luptă pe care el o ascunde când zice: eu mă stresez mai rău ca voi, deși ar trebui să ne stresăm cu toții la fel! Dacă nu muncim pe brânci, firma asta se duce dracu și rămânem toți fără un job frumos și bine plătit. Sau: voi știți câte cheltuieli am eu? Eu nu câștig mai nimic, poate fi considerat caritate ce fac eu aici! Eu țin firma asta mai mult din pasiune, și pentru voi. Sau: eu simt că suntem deja ca o familie, chiar dacă venim din țări diferite, vorbim limbi diferite...

Dar conflictul în care suntem și poziția lui de patron din vestul Europei ies la lumină atunci când țipă: mut imediat activitatea în Pakistan dacă voi nu pricepeți că trebuie să ne mișcăm repede și să facem treabă excelentă, dacă vă trageți așa pe

cur. În Pakistan lumea muncește pe tarife de trei ori mai mici decât ale voastre și știe o engleză de trei ori mai bună (la mine se uită când zice asta, pentru ceilalți nu e la fel de important să știe bine engleza, ei se ocupă de chestii mai tehnice, de programare, grafică și design).

După muncă, traversez parcare subterană și ajung din nou la recepție, unde îl anunț pe Roberts prin zâmbet și gest că poate să meargă să închidă. Apoi urc.

În casă, ceața. Vuietul valurilor se aude în depărtare, înfundat, perfect asemănător vuietului pe care l-ar face mașinile care trec pe o autostradă. Aprind veiozele în sufragerie și în dormitor, aprind și trei lumânări mici, cu parfum de liliac, pe care le-am așezat la rând pe pervaz; ies pe balcon și sorb, tremurând, fumul dintr-o țigară. Mirosul de fum, gustul amar îmi pică bine și în același timp strică tot: ordinea aparentă, delicatețea lalelelor albe pe care le-am pus la fereastră, atmosfera „curată” din apartament. Fumul întinează aerul.

Trag din țigară și fumul otrăvitor nu intră. Mă uit în jur și văd cu adevărat, parcă pentru prima oară, locul în care sunt. Lumina granulatată a amurgului belgian e efectiv un fel de zombi, un mort viu în termenii luminii. Nici la categoria întuneric nu poate fi încadrată, nici la crepuscul, nici la nimic. Înconjurată de ea, lucrurile sunt extraordinar de vizibile și-n același timp, par ireale. Uite balustrada asta de inox: rece, densă. Uite ferestrele blocului de vizavi. Într-una dintre ele mă oglindesc, împreună cu interiorul intim luminat al apartamentului. Ca două acvarii care se reflectă unul într-altul. În lumina aurie pe care o emană unul din ele înoată un pește: în afară, și totodată într-un înăuntru multiplicat la infinit. În celălalt acvariu e pustiu, albastru, întunecat. Peștele fumează pe balcon și tremură, învelit într-o pătură cenușie. Pătura se ondulează sub acțiunea curentului, ca aripioarele delicate ale peștilor arlechin. Sau ca flamurile rău-prevestitoare care însoțesc, în amurg, zborul unor păsări.

Pe la cinci și jumătate se întoarce A. Cum intră, aprinde lumina din tavan și prezența lui e deodată foarte plină, completă, în mijlocul sufrageriei. Își dă jos ghiozdanul și-l aruncă pe canapea; își ridică ochelarii pe nas cu degetul arătător. Gesturile lui mi se par un obstacol, ceva ostil care mă împiedică, mă strânge, mă împinge spre perete. Știu și că persoana lui e un reper fix, un far cu lumină intermitentă (pleacă, revine, pleacă, dar sigur va reveni), ceva care menține o continuitate pe care, altfel, eu simt că n-aș putea s-o mențin. Aștept neliniștită, iritată, aproape nerăbdătoare să revină, iar când revine, aș vrea să nu fie deloc, să fac o vrajă și să dispară. Dar atunci de ce m-aș mai afla, în februarie, într-un apartament de vacanță de la malul Mării Nordului, fără să fiu de fapt în nicio vacanță? Ce aș mai căuta eu aici? Dacă vraja ar funcționa și el ar dispărea dintr-odată, viața mea n-ar mai fi asta, ci cu totul alta.

Cine știe cum ar fi viața mea dacă m-aș despărți de A. Poate m-aș întoarce să locuiesc cu mama și cu tata, în micul nostru oraș, O., pentru că în București cel mai probabil nu mi-aș permite să plătesc chirie decât dacă m-aș angaja la corporație. Am mai încercat, nu a mers. Munca din corporații nu e pentru mine. Adormeam cu capul pe birou. Nu puteam ajunge niciodată la timp. Mi se consuma creierul în două luni. De două ori, din două locuri diferite am fost dată afară pentru că nu m-am putut adapta la programul de lucru. N-aș putea să lucrez la corporație și aș fi nevoită să mă mut înapoi în O. și să stau în apartamentul cu trei camere de la etajul doi, în care lumina intră strecurată printre frunzele teilor. Primăvara târziu, după-amiaza, în camera mea e o lumină împeștrită de umbrele frunzelor răscolite de vânt. Undeva, nu foarte departe, apa Dunării sclipește și ea în secvențe intermitente. Sigur că nu sună rău. Apartamentul părinților mei e suficient de spațios, frumos chiar. Dar din octombrie și până pe la jumătatea lui aprilie, ne încălzim cu centrala pe lemne. Sistemul centralizat de termoficare al orașului, construit odată cu strămutarea de la sfârșitul anilor șaiszeci, a fost distrus, din nouăzeci înapoi; și nici sistem de gaze nu este, folosim butelii. Tata depozitează pe balcon grămăjoare de lemne tăiate egal; proviziile se termină rapid, pentru că n-ai cum să depozitezi prea mult lemn pe balcon, așa că trebuie tot timpul împrăspătate. Covorul din casă e mereu plin de schije minuscule, care ne înțeapă tălpile, oricât s-ar chinui el să le transporte astfel încât să nu lase urme. Nu avem scripete pe exterior, cum există la alte blocuri, așa că tata aduce lemnul cu țărâita, pe scară. Rutina e bine pusă la punct, ai mei au devenit experți, în timp, în gestionarea acestui trai. Îmi zic că le e bine. Să stau liniștită. Să nu-mi fac griji. Le e bine. Nu știu totuși cum ar fi dacă m-aș muta înapoi și aș trăi cu ei în casă. Dacă nu cumva liniștea lor, probabil aparentă, la fel ca a mea, nu s-ar surpa. Mama, care atâtea gânduri și-a făcut, așa departe s-a gândit. Acum, dacă ar fi s-o temperez, s-o aduc înapoi, s-o fac să se întoarcă de unde a ajuns cu speranțele ei pentru mine...

A. are o garsonieră în centrul Bucureștiului, cumpărată din primii bani pe care i-a pus deoparte din munca lui de IT-ist. E o hrubă tristă și sinistă, dar e a lui. Am locuit și eu acolo cu el în ultimii cinci ani. Pentru că nu am avut chirie de plătit, ci doar jumătate din întreținere și din cheltuielile obișnuite ale casei, mi-am permis să lucrez pe net pe un salariu mult mai mic decât cele ale fostelor mele colegi de facultate. Și să traduc, chiar dacă traducerile literare se plătesc cu aproape nimic.

Dacă nu aș fi fost cu A. și aș fi locuit în chirie, alta ar fi fost viața mea.

Probabil că m-aș fi întors în O. și mi-ar fi fost mai greu.

Mă simt vinovată pentru furia care fierbe în mine, la foc mic, împotriva lui A.

El e totuși un om bun. Îmi aduc aminte de asta și mă înduioșez, parcă îl văd dintr-odată într-o altă lumină.

Viața cu el n-a fost grea niciodată. M-a ajutat. M-a primit în casa lui.

Ne-am ajutat unul pe celălalt.

(Dar oare de ce simt că eu l-am ajutat mai mult, și că n-am dreptul, îndreptățirea să cred asta?)

Când l-am cunoscut, lucra pentru o firmă din SUA și câștiga suficient cât să facă și economii. Totuși ar fi trebuit să lucreze încă mulți ani la rând ca să strângă destul pentru un apartament mai OK în București. Chiar și după criză, când au căzut prețurile, cele din centru n-au căzut suficient.

Așa că anul trecut a găsit jobul ăsta pe termen scurt la o corporație în curs de dezmembrare (dacă înțeleg bine, se mută undeva în Asia, dar au nevoie de angajați temporari pentru perioada de tranziție; nu înțeleg exact ce muncesc A. și ceilalți angajați temporari, probabil că trebuie să-i înlocuiască eficient pe cei concediați, să se prindă repede care erau taskurile lor și să le îndeplinească până la închiderea firmei). Salariul lui e imens. Chiria noastră, cu tot cu utilități, e de șase sute de euro pe lună, nici zece la sută din ce câștigă el, iar cu mâncarea ne descurcăm pe modul economie. A. mănâncă de prânz la cantina corporației, gratis, iar eu mănânc o dată la prânz, ceva ieftin, semipreparat, de la supermarket, și amândoi mâncăm încă o dată seara, ceva gătit de mine.

Cu banii puși deoparte în astea zece luni, la care se vor adăuga celelalte economii făcute de A. (nu știu exact câți bani are în cont; nici nu mi-a zis vreodată, nici nu-l întreb, e un fel de subiect tabu între noi), sigur o să ne permitem un apartament cu trei camere, aproape de centru. A. o să-l cumpere imediat după ce ne întoarcem din Belgia.

Și-apoi poate începe viața adevărată, cu nuntă, cu copii și toate celelalte.

— E gata? întreabă A., în timp ce-și scutură mâinile ude și se așază la masa din living.

Afară ploaia lovește scurt, în rafale, lăsând urme lunguiețe pe sticla geamurilor prost montate.

Moarte printr-o mie de tăieturi, mă gândesc, naiba știe de ce.

Deschid cuptorul să scot pastele și o pală de căldură mă lovește drept în față. E o căldură seacă și fără miros: pastele au o crustă maronie pe deasupra și aproape sigur niciun gust. Mâncarea pe care o gătesc eu nu are, în general, niciun gust. Nu se combină ingredientele între ele, ceva le lipsește, iar pe urmă ceva din mâncare nu se lasă mistuit, alchimia nu se produce. Mereu mă doare burta de la mâncarea făcută de mine. Dar aici, în Belgia, e vorba și de ingrediente. Hrana de aici zici că e din carton, parcă face parte dintr-o pedeapsă din iad: acești oameni trebuie să plătească pentru păcatele lor mâncând în fiecare zi fără să se sature, fără să simtă ce înseamnă o masă bună și îndestulătoare.

— Ce-ai mai făcut? mă întreabă A. cu gura plină de paste cauciucate, fără niciun gust.

Îi povestesc despre casa despre care am scris azi. Îi povestesc că am scris că „e ascunsă printre chiparoși, pe malul stâncos și aspru care coboară spre Mediterana”. Are 13 dormitoare, băi placate cu marmură, un SPA cu jacuzzi, saună, salon de masaj și o sală mică de cinema cu fotolii de catifea roșie. Îmi aud vocea cum începe să hârșăie puțin când îi mai spun și că în informațiile pe care le-am primit despre casă, firma de imobiliare insista pe sistemul de supraveghere. Ce performant e, ce eficient. Gardul e prevăzut cu sârmă ghimpată, camerele de filmat sunt instalate peste tot, portarul-paznic are propriul apartament unde locuiește și de unde supraveghează în permanență tot ce mișcă.

— Ce necaz, zic, să fii nevoit să-ți construiești și să trăiești într-o închisoare, de frică să nu vină lumea peste tine, să te fure.

— Exagerezi, zice A.

De obicei, în conversațiile astea, el zice că exagerez. Apoi, fără să-mi spună direct, insinuează că există în mine un dezechilibru, ceva nerezonabil sau chiar isteric care mă face să nu gândesc și să nu reacționez normal. Face asta și acum, când continuă așa:

— Dacă s-au dat spargeri, tu ce-ai vrea să faci, să nu-și instaleze sistem de supraveghere? Îți dai seama că sunt tot felul de găști de tâlhari care fac raiduri în zona aia de case nelocuite.

— Păi și nu fac bine tâlharii? De ce să stea degeaba, 11 luni pe an, o casă cu 13 dormitoare și plină cu tot ce trebuie pentru o viață bună. Ție ți se pare corect?

— Adică noi dacă muncim aici pe rupte (zice „noi”, dar se referă doar la el) ți se pare corect ca dacă reușim să ne luăm casă de vacanță, să vină unii să ne tâlhărească? Să spargă geamurile, să facă dezastru, să ia tot?

— Tu crezi că ăia care au vile de pe Coasta de Azur și le-au cumpărat din banii pe care i-au câștigat muncind ca noi?

— Unii, da. Poate au fost angajați la Google din 2006, ca Adrian (un prieten de-al lui A. care lucrează în America). Poate așa au făcut primii bani serioși, pe care dup-aia au știut unde să-i pună... Nu e normal să-și protejeze oamenii ce au câștigat?

De fapt, e clar că, inconștient, apăs exact butoanele sensibile ale lui A. Vreau să-l irit, să-l fac să se simtă rău, să-l destabilizez. Sigur, are dreptate. E posibil ca unii dintre proprietarii de pe Coasta de Azur să fie exact ca el. Dar ca mine nu sunt, nu sunt deloc. Și ce poate să însemne asta pentru cuplul nostru? Mă uit la A. cum mestecă pastele cauciucate și-și ridică ochelarii pe nas cu degetul arătător. Bărbuța lui roșcovană e mereu perfect curată; pistrii de pe pomeți s-au înroșit; începutul de chelie lucește printre smocurile de păr, sub lumina care se prăvălește vertical, în

avalanșă directă din spoturile din tavan. Nu-i place iluminatul intim pe care îl fac eu, cu veioze și lumânări.

A. a lucrat timp de aproape șapte ani la o firmă americană care se ocupa exact cu sisteme de supraveghere pentru reședințele bogaților. Normal că simte nevoia să-și valorizeze munca, mă gândesc. Sunt absurdă, nu are cum să fie de acord cu mine, deși, deși... deși mi se pare, sincer, că ar trebui să fie! Ar trebui să țină la adevăr, dincolo de dorința copilărească de a-și apăra poziția. Ar trebui să vadă adevărul, dincolo de dorințele noastre, de posibilitățile și de oportunitățile noastre.

— Sper să le spargă cineva casa ălor. Și să nu fie prins, zic.

Simt un clocot mic în tâmpla dreaptă.

— Bine, hai, lasă, zice el, și-și împinge iar ochelarii mai sus, pe nas, cu degetul arătător.

E nervos, pistrii s-au înroșit, se uită numai în farfurie și mestecă mai rapid. Gesturile lui au ceva neterminat, parcă îi e jenă după ce le face. E în general hiperconștient de el, neîndemânatic și împiedicat, nesigur, ceva obișnuit printre bărbații de vârstă, cu statutul și cu profesia lui.

Mă întreb ce caut eu aici, la masa asta, cu acest bărbat. Mă întreb ce am în comun cu el, de ce durează de atâta vreme relația asta. Apoi îmi spun că e un bărbat blând și, în fond, are un suflet bun. Ne leagă anii din urmă petrecuți împreună. Dacă n-ar fi fost el, cu garsoniera aia minusculă și întunecoasă, ar fi trebuit să mă întorc în O. și să locuiesc acolo cu mama și cu tata. Parcă văd fața dezamăgită a mamei. Spatele gârbovit al lui taică-meu, dimineața, în bucătărie, la cafea.

Da, îi datorez asta lui A. Îi datorez faptul că nu a trebuit să mă întorc acolo. E un om bun, totuși, chiar dacă nu ne înțelegem noi în toate. Nici nu trebuie să gândim tot timpul la fel.

În general, când le descrie altora viața noastră de cuplu, el zice că îi fac bine discuțiile cu mine, că îl stimulează. Are nevoie de latura mea intelectual-creativă, zice, pentru că jobul lui, la care nu poate renunța fiindcă e așa bine plătit, e totuși atât de arid. Îți seacă orice creativitate. (Lui A. i-ar fi plăcut să fie regizor de film.) Așa că spune că îi face bine când se întoarce la mine și vorbim despre cărți, despre idei. E mândru și el de cărțile pe care le-am tradus. Citește și el literatură, când îi recomand câte ceva. Și se supără când vorbesc urât despre ideea de „creativitate”, când spun că creativitatea e asociată de fapt clasei de mijloc căreia îi aparținem și noi și care, prin felul ei de a trăi și a gândi, menține pe loc un sistem exploator și ucigaș.

— Prea vezi răul din tot, ești prea critică, strigă A.

Când vrea să-și impună o părere, ridică tonul, poate fiindcă așa a văzut că face tatăl lui cu mama lui. Și poate fiindcă nu știe cum altcumva să se impună.

— Până la urmă, ce putem să facem? Avem alt sistem în care să trăim? strigă.

— Gata, nu mai țipa, zic. Nu mai ridică tonul că nu te-ajută cu nimic.

La fazele astea ajunge întotdeauna să spună că mă duc într-o extremă periculoasă.

După ce a strigat, în jurul lui și afară, în noapte, e liniște desăvârșită.

Mai ales în ultimul timp, de când am început să citesc despre feminism, A. a intrat într-un fel de defensivă țâfnoasă. Se simte amenințat. Încearcă mereu să mă îndepărteze de feminismul pe care îl vede ca pe ceva îndreptat împotriva lui. De câte ori ne certăm trebuie să arunce o vorbă despre cum sigur am citit prostia aia în vreo carte feministă.

Am încercat să-l fac să înțeleagă că feminismul pe care îl citesc eu nu e îndreptat împotriva lui și că îl poate ajuta chiar să priceapă mai bine povara pe care masculinitatea proiectată social, dezirabilă i-o aruncă pe umeri. S-a mai relaxat atunci când i-am spus asta, a devenit mai curios, dar nu a durat mult și iar, la cearta următoare, a zis ceva despre „prostiile feministe”. L-am lăsat în pace.

A. îmi inspiră și multă milă uneori. Poate din cauza corpului lui masiv și muscular. Ca toți băieții IT-iști și el merge la sală de vreo trei ori pe săptămână. Zice că pentru sănătate, pentru că meseria e prea statică și are nevoie de „mișcare”, dar eu știu că ce își dorește, în primul rând, e să nu pară un băiețel tocilar. A. vrea să se simtă puternic, în cât mai multe contexte. Vrea să aibă un corp puternic, păreri puternice, putere financiară. Și îl frustrează dacă prinde din zbor impresia că oamenii îl percep ca pe cineva slab.

Acum s-a ridicat de la masă și vine să-mi mulțumească. Când mă mângâie pe umăr și mă întreabă dacă nu vreau să vedem un film, îl împing încet și-i spun că vreau să mai citesc. Mâna lui mai rămâne puțin pe umărul meu: parcă discuția de mai devreme nici n-ar fi fost! Simt o repulsie imensă ridicându-se drept răspuns la comportamentul ăsta al lui A., în care lucrurile nu sunt discutate până la capăt, nu analizăm, nu vorbim cu adevărat despre chestiile asupra cărora nu suntem de acord. Drept răspuns la ciclul ăsta în care el țipă, tace, evită și apoi se preface că n-a fost.

Evită ca să nu scoată la suprafață conflictul ireconciliabil dintre noi. Suntem împreună de foarte mulți ani. Ne-am obișnuit, familiile noastre s-au obișnuit și așteaptă. Suntem prinși într-o structură din care ar fi mult prea greu să mai ieșim. Mie mi-ar fi incomod, mai ales din cauza casei și din cauza așteptărilor mamei. Lui i-ar fi incomod să se confrunte cu privirile celor care l-ar vedea ca pe un bărbat care a profitat, pentru mulți ani, de tinerețea unei femei pe care apoi a părăsit-o. I-a distrus viața și-așa mai departe. Noi spunem că nu gândim așa, în termenii ăștia, dar adevărul e că știm bine că astea-s gândurile celor din preajma noastră,

ale familiilor, ale vecinilor și cunoștințelor noastre. Încrângătura socială în care suntem prinși ne ține legați, deși poate că de la început n-am avut mare lucru în comun unul cu celălalt. Poate că eu sunt principala vinovată, mă gândesc deseori. Și mi-e rușine de proveniența mea, de faptul că ai mei nu au o situație mai bună, de faptul că m-am născut și am crescut în orășelul ăla uitat de lume, că nu am avut ambiție și putere să strâng bani și să-mi fac credit pentru o casă. Mi-e rușine că nu am o meserie clară și bănoasă, ca a lui A. Și mi-e rușine că sunt în relația asta cu el. Chiar dacă știu acum mai multe decât știam cu ani în urmă, despre societatea în care trăim, despre capitalism și patriarhat, în adâncul sufletului meu tot mă simt rușinată că nu am putut să mă nasc într-o familie mai bogată, sau măcar să fiu mai ambițioasă, mai muncitoare și mai adaptabilă. Mi-e rușine că nu câștig într-o lună decât o zecime din cât câștigă A., mi-e rușine că nu sunt vreo gospodină, că nu am grijă de el ca de un copil, cum are mama de tata, cum are mama lui de tatăl lui și cum au prietenele și soțiile colegilor lui grijă de ei. Iar dacă aș avea și eu grijă de el așa, rușinea mea ar atinge cote și mai mari, insuportabile. Poate și pentru că, de când eram mică, mama m-a pregătit pentru asta: ești fată, pune și tu mâna și învață să gătești, fii și tu mai cu picioarele pe pământ, îmi zicea, dezorientată, parcă nevenindu-i să creadă cum sunt. Iar mie mi se părea o închisoare, lucrul ăsta spre care ea mă îndrepta „pentru că sunt fată”. Când o vedeam că se uită așa la mine, îl căutam mereu pe tata, îl luam de mână și-l rugam să mergem pe faleză, să ne plimbăm, să-mi povestească. Tata îmi vorbea despre copilăria lui și nu-mi spunea niciodată ce trebuie să fac pentru că sunt fată, dar nici nu o contrazicea pe mama și nici nu l-am văzut că se opune când ea ne îngrijea pe amândoi ca pe niște copii.

În fine, A. se retrage în dormitor și începe să se joace pe laptop.

Așa sunt serile noastre.

În timp ce strâng masa, mă văd oglindită în geamul biciuit de ploaie. Pe umeri am pătura închisă la culoare, așa că în reflexia transparentă, făcută din multe straturi suprapuse, mi se pare că mă asemăn unui pește arlechin care stă pe loc în acvariu și se uită perplex prin geam, neînțelegând încă nimic din profunzimea lumii de afară.

Munca noastră cea de toate zilele

*dă-ne-o nouă astăzi și ne iartă nouă greșelile
noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri,
șefii și boșii noștri cu buzunare mari, mâini
slinoase și așteptări eterne*

Am crescut cu poveștile mamei despre cum adormea, copilă fiind, în țăcănitul mașinii de cusut, țac, țac, țac, cu mamaia croind haine pentru lumea din sat. Se trezea dis de dimineață, se ducea la câmp, apoi toată ziua îngrijea casa și copiii și se ocupa de nevoile tuturor, iar noaptea cosea ca să adune un ban în plus. Am muncit și eu în toți anii ăștia, purtându-i degetele tăbăcite de ac peste tot, peste mări și țări, în cafenele, școli, call center-uri și corporații, am tastat fiecare cuvânt și raport, țac, țac, cu degetele ei.

Flexibilă

You can't have any days off for Christmas nor New Year's, îmi spune rece și înțepată olandeza îmbrăcată în ținută sport office gri, în clasicul stil amsterdambian de mers cu bicicleta la birou. Nu îi mai țin minte numele, dar mi-a rămas în minte pentru acele câteva momente memorabile pe care le-am încadrat la categoria: *șefă locală versus angajata migrantă*.

Îi trimisesem cererea de concediu pentru câteva zile libere, voiam să mă întorc la București în timpul vacanței universitare de iarnă. Erau singurele zile în care aș fi putut pleca, fără să lipsesc de la cursurile de master. Dar cererea de concediu pentru sărbători ar fi trebuit făcută până pe 1 septembrie sau chiar în ziua în care începusem munca la fabulosul call center, unde aceeași șefă nu binevoise să îmi spună *știi, pentru vacanța de iarnă trebuie să completezi o cerere de concediu astăzi, cel târziu*. Interesant cum nu mi-a zis, mă gândesc, ținând-o furioasă cu privirea. Call center-ul trebuia să aibă permanență pe toată perioada sărbătorilor, inclusiv în zilele de Crăciun și de Anul Nou, că doar nu lăsăm franțujii tocmai de Crăciun fără ceasurile *Cluse* de o sută și ceva de euro: urâte, scumpe, slab calitative și promovate intens de influenșările cu stil smart chic pe instagram. Așa că evident, cineva ar fi

trebuie să tragă bățul scurt și să muncească de sărbători, să rabde urlete și plânsete că nu a ajuns ceasul la timp, că s-a stricat mecanismul, că i-a căzut butonașul, că *tu știi câți bani am dat eu pe ceasul ăsta?* sau *ce accent e ăsta, din ce țară ești?*, răstit.

Mă uit în ochii ei goi și translucizi care par să răspundă privirii mele șocate și enervate cu un tranșant *know your place*, adică *ea e vestică și ariană, eu nu, dacă vrei să fii în țara asta, muncești de sărbători!* Îmi amintesc instant și fulgerător ziua în care am lucrat udă până la chiloți, cu blugii mirosind a stătut, cu scaunul îmbibat de apă și cu o durere de cap acută, după ce venisem cu bicicleta pe o ploaie torențială până la muncă, fără nicio jachetă. Pentru că la un call center nu poți niciodată să:

1. Lipsești,
2. Întârzii cinci secunde,
3. Să îți depășești pauza de strict 30 minute pe ceas,
4. Să închizi telefonul clientului care urlă și te înjură de neamurile de la tine din țară și te amenință că îți găsește adresa de acasă sau că o să te facă să zbori din țară (țara lui, evident)

și

5. Nu poți să îți iei concediu câteva zile chiar dacă ai un contract de 0 ore.

Contractele de 0 ore, această invenție magnifică a progresului liberal, în care angajații sunt binecuvântați cu această flexibilitate incredibilă de a nu ști câte ore vor munci cu adevărat luna asta și, deci, nici câți bani vor avea pentru chirie, mâncare și restul luxurilor, cum ar spune Nicușor Dan și restul băieților liberali de țin spatele și profitul marilor afaceriști. Dacă pentru ei să ai o locuință și un trai decent este un lux, în schimb, contractele de zero ore sunt un ideal de atins în numele „flexibilizării pieței muncii”. *Flexibilizarea cui anume, cine profită de pe ea și cine o plătește? Cine trebuie să își întindă oasele până se rup ca să încaseze flexibilizarea?* În esență, aveam un contract de 0 ore pe salariu minim, care prevedea că sunt angajata call center-ului și că sunt obligată contractual să prestez serviciile de agent call center la cererea companiei, cu condiția să fiu anunțată cu minim 24 de ore înainte. Pe scurt, asta însemna că nu puteam să-mi fac niciun plan decât de pe-o zi pe alta. Totul pentru plata unui salariu minim pe care nu o puteam estima niciodată ca sumă și pe care nu mă puteam baza. Flexibilitate: call center 100; Ela 0.

Plecarea

Locuiam în Amsterdam, acest oraș al imaginației eterne a tuturor celor ce visează la o pauză de la viața care pare că ne înrolează pe o bandă rulantă. O mică fantezie că suntem cu adevărat liberi și extravagandanți, și cool, și pasionali, și nu istoviți, conformiști, izolați și escapiști. Un adevărat paradis de alinare al alienării claselor mijlocii din restul țărilor mai mult sau mai puțin vestice, pe care nu mi-l permiteam, dar îl plăteam. Un an întreg și chinuit în care am încercat să rezist în Amsterdam-ul

ultraelitist și scump doar ca să îmi realizez marele vis de a face un master de sociologie culturală. Chiria din oraș era dincolo de exorbitantă și de inaccesibilă. Motiv pentru care m-am forțat tot anul să fac, zilnic, doar: muncă-studiu-muncă-studiu, pe cât de mult posibil, fără pauză. Fără fantezia amsterdambiană. Nu am cunoscut orașul decât din drumurile frenetice ori spre muncă, ori spre școală, ori spre parcul în care mă trânteam din când în când să mai citesc.

Ca o tocilară ce sunt și am fost antrenată să fiu din copilărie, întru alinarea anxietăților de sărăcie care plăguiau familia mea, nu am vrut nici acum să ratez niciun curs sau lectură. Pe scurt, munceam de rupeam și mergeam și conștiincioasă la cursuri și citeam și scriam tot ce ni se cerea. Și nu doar atât: îmi plăcea la nebunie. Undeva în adâncul sufletului meu poate chiar sunt o tocilară adevărată, și nu una doar așa, ca să scap de sărăcie, să fiu „respectabilă” și „de succes”. Totuși, în același timp, eram și epuizată și sătulă să fiu epuizată.

Visasem de mult la masterul ăsta. L-am simțit mereu ca pe ceva inaccesibil mie. Nu aveam cum să mi-l permit, așa că doar visam. Dar, în același timp, nu voiam altul de umplură. În țară făcusem o facultate care, în teorie, mă pasiona mai degrabă prin ceea ce nu îmi oferea. Prin tot ce trebuia să descopăr singură, tot ce părea a fi deviant. Prea „subiectiv”. Cu excepția unui curs introductiv în feminism, cursurile de teorie politică nu spuneau mai nimic despre lupta anticolonialistă a atâtor popoare sau despre sistemul economic actual și ideologia lui politică; sau de ce sunt atâția oameni săraci și o mână de ultra bogați, și de ce nu putem să ne uităm la asta ca la ordinea naturală a lucrurilor. Pe cât de multe straturi de analiză lipseau, pe atât creștea setea de cunoaștere în mine. Așa că, după licență, m-am oprit, în ciuda insistențelor alor mei să continui studiile ca să pot găsi un loc de muncă bun. Mi-am făcut curaj pentru un master abia la 26 ani, după niște ani chinuți între plecări în alte țări, relații ratate și profund problematice de altfel, regăsiri cu mine însămi și curajul de a o lua de la capăt, la capătul lumii sau la capătul puterilor. Mă împrietenisem cu acest cuvânt *capăt* cum m-aș fi împrietenit cu mine însămi, dacă aș fi avut răbdare pentru asta. Dar treptat, treptat, urma să ajung și acolo, cu răbdare sau fără. Ca să pot pleca, am strâns bani timp de câteva luni de zile lucrând în două organizații și apoi într-un call center pe franceză. Ah, *primul call center nu se uită niciodată*, nu?; și m-am hotărât, gata, plec în Amsterdam la master, ce dacă am bani doar pentru o lună? Mă descurc eu, doar *Ela duce tot. Ela poate tot.*

Ajunsă acolo, viața m-a luat pe sus: o dată munca, neîncetată, și apoi, școala. Fascinația pentru cursuri m-a ținut în priză tot timpul ăsta, vorbeam despre rasism, despre influența culturii în reproducerea homofobiei sau a sexismului și felul în care crearea imaginilor reproduce violență, despre instrumentalizarea ideii de feminism de către artiste care exploatează în paralel femeii din sudul global sau reproduc simultan povești misogine, sau despre cum arta nu poate fi niciodată separată de impactul pe care îl are asupra lumii înconjurătoare. Cu toate astea, ceva parcă nu

se așeza cum trebuie. Mare avea să îmi fie mirarea când am înțeles că niște studii atât de critice pe hârtie, rămâneau totuși incapabile să provoace profii și studenții și structurile academice la o analiză critică a propriilor privilegii, la o deconstrucție activă a spațiilor de putere din și prin care navigau. Așa că eram printre puținele non-occidentale care veneau la acest master, alături de câteva alte persoane olandeze de culoare, care prindeau bine universității și reputației ei progresiste: un fel de *eu nu sunt rasist/ă, eu am un prieten de culoare*. Chiar și studiez rasismul dacă vrei să știi! Gata, pericol ocolit.

Colegii mei erau majoritatea occidentali, fie olandezi, fie britanici, germani, austrieci, veniți la studii toți, cu aceleași uniforme care, la început, m-au lăsat perplexă, *nu înțeleg, le poartă de bunăvoie sau ce?* Pulovere deșirate, cumpărate cu 30 euro din magazinele vintage, întru susținerea sustenabilității planetei, și salopețicile zdrențuite și murdare tip clasa muncitoare. Însemnând: e greu să vii dintr-o familie occidentală, cu resurse, în altă țară occidentală, ca să studiezi; muncești ca la fabrică, ce mai. Am înțeles apoi că e de fapt o ținută obligatorie de coolness care transmite: stau aici cu bani de la ai mei și colonialism, dar spiritul meu e din suburbii și citesc articole despre sărăcie în timp ce îmi beau latte-ul de 6 euro. Ceea ce mă frapa era lejeritatea cu care îi vedeam purtând haine sărăcicioase sau chiar rupte, cu subrațul sfâșiat sau șosetele uzate, asortate în paralel cu gadget-uri de ultimă generație. Scumpele lor cizme Dr. Martens și rucsăcii dreptunghiulari cu tortiță și nume nordic, care costau mai mult decât mâncarea mea pe trei săptămâni. Ei nu cunoscuseră rușinea de a nu avea haine sau rucsac pentru școală? De a crește fără să ai căldură acasă și să porți ilice gri, tricotate de mamaia, găurite de atâta uz? Ei nu au cunoscut niciodată sărăcia și eterna rușine care vine odată cu ea, eterna ascundere a găurilor, rupturilor, petelor care nu se mai pot scoate?

Șoc după șoc pentru mine. Și un sentiment profund de inadecvare. Ei, în schimb, nu păreau interesați de mine, clasa muncitoare pe care încercau să o emuleze. Nu erau impresionați de ținutele mele colorate și kitsch, feminine și flashy; nici de tonul meu gălăgios și cântat, în care ori vorbeam foarte repede și înflăcărat despre patriarhat, ori râdeam la propriile mele cuvinte sau gânduri nerostite. Neurodivergență estică, o combinație nefastă! Căderea nu a fost lină, ci rapidă, când în prima zi de școală, după ce s-a terminat sesiunea introductivă, ne-am oprit cu toții, cu precădere studenții străini, în fața intrării în facultate. Se propuneau locuri unde să mergem să bem ceva și să discutăm primele impresii despre profi și cursuri. Toți își iau rapid bicicleta, spun un nume de bar de care nu auzisem vreodată, dar care părea cunoscut de absolut toți, iar eu, copleșită și fără nicio bicicletă încă, întreb: *wait, where?* La care primesc un răspuns sictirit, *vino după noi*, și se urcă toți pe bicicletă. Mai puțin unul dintre băieți, care, observând că nu posed valorosul mijloc de transport care venea în asortarea ținutei obligatorii, îmi spune și mai sictirit, *te duc eu în spate*. Am urcat, așadar, cu fusta mea lungă și creață, de un roșu aprins, și

am încercat să nu o prind de roată. Eram îngrozită că o să cad și eram rușinată de această non-apartenență cruntă, eram iar Ela făcută mică de rușine, care primește din milă de la alți copii sictiriți. Fusta mea roșie marca ultima poziție din cârdul gri de cicliști blonzi îmbrăcați identic: salopetă gri, pulovăr rupt, căciulă bej, în timp ce mintea mea rumina într-una: *când au avut timp toți ceilalți străini să își ia bicicleta deja? și să cunoască toate barurile, să știe pe de rost drumul înspre baruri? și de ce eram eu atât de pe dinafară?*

Pe dinafară am și rămas. Singurele interacțiuni pe care le mai aveam erau nesfârșitele mele intervenții din timpul seminariilor. Nu scăpam nicio ocazie să duc discuția mai departe, să accelerez pedala, să apăs acolo unde nu prea se voia să se intre. Pasiunea mea sau, mai bine-zis, gura mea mare și acidă, plină de opinii, îmi cimentă și mai mult poziția mai puțin conformă pe care o câștigasem deja prin inadecvarea mea vestimentară și performativă. Desigur, pentru ei, coolness-ul presupunea o formă de luciditate rece, intelectuală, deasupra tuturor, nicidecum frământarea mea sau pasiunea cu care impregnăm discuțiile, pe lângă înfățișarea-mi colorată și țipătoare.

O dată ce mi-am luat și eu o bicicletă veche de pe un grup de Facebook, drumul spre muncă devenise singurul meu escapism din acest oraș al promisiunilor. Această imersiune totală în spațiul înconjurător în timp ce zburam cu bicicleta printre alte zeci și sute de biciclete. La început, mă speriasse teribil traficul ăla, pericolul permanent de a fi lovită de una dintre ele în timp ce mergeam visătoare. Mă gândeam că nu sunt decât o novice în ale ciclismului, și cum naiba o să mă descurc printre disperării ăștia vitezomani. Ce fericiți trebuie să fi fost cei care au crescut având o bicicletă, iar acum știu să meargă brici. Eu, cum eram obișnuită, pierdusem câteva trenuri ale copilăriei, dar pare-se că acum eram aruncată direct în el. Așa că am înhățat la propriu bicla de coarne și m-am învățat imediat, o adevărată transformare. Am trecut de la noveea îngrozită de viteza și aroganța ciclistă blondă, la o profesionistă înfiptă în doar câteva zile. Să mă fi văzut cum mă băgam și treceam razant pe lângă toți și cum injuram cu spor când un ciclist turist și lent bloca acest adevărat fluviu pe două roți. Mai că uitasem că și eu fusesem așa cu două zile în urmă. Dar aveam o scuză și un motiv – eram mereu într-o cursă contracronometru între universitate și muncă.

Munca era grea, epuizantă chiar. Lucram pentru un client care profita de tot progresul civilizațional, care permitea celor bogați să creeze nimicuri inutile și strălucitoare care să poată lua mințile claselor medii sau chiar muncitoare. La asta își aduceau aportul miraculos canalele de social media și, desigur, noii agenți ai schimbării, influencerii. Nimicuri populare, scumpe, dar cu multe probleme, multe nerezolvabile. Aici e unde intram noi, cu zâmbetul pe buze, nu să reparăm nimicurile, ci să încasăm nemulțumirile, în față. Așa că mă prezentam în fiecare zi la turele de dimineață ori de după-amiază. La ora punct zero zero, începeau să țâșnească

telefoanele, ca robinetele care inundă, și cu ele, frustrările celor ce-și dădeau seama că au cumpărat o iluzie scumpă, un produs inutil și glam, plin de defecte.

Serviciul cu clienții înseamnă obligatoriu muncă de pernuță: muncitori migranți sau olandezi rasializați, care trebuiau să își dea mâinile și să formeze acest țesut moale, pufos și etern călduros, pe care să cadă frustrările și nervii clasei consumatoare vestice. Acești migranți bi- și multilingvi (spre mirarea albilor occidentali, care abia pocesc o a doua limbă străină, dar care îți judecă accentul) au fost nevoiți să învețe mai multe limbi străine din cauza: 1. colonialismului, 2. sărăciei, 3. violenței rasiste și xenofobe. Ce învățam la universitate despre munca emoțională, din gura profilor albi și neclintiți din privilegii, aveam acum ocazia să pun în practică, să întrupez forțat, în timp ce mă dedublăm cu un al treilea ochi analitic, fascinată să descopăr, în și prin mine, teoriile critice feministe.

Nu știu cât de pufoasă eram când ridicam telefonul. Probabil nu cădeau chiar pe moale clienții nemulțumiți. Cred că am eșuat mereu în a performa această feminitate atotîngrijitoare a celor privilegiați, dar presiunea o simțeam. Cei oprimați pot primi maxim milă sau dispreț. Eșuam, dar nu doar pentru că era o alegere sau o trăsătură de caracter, ci pentru că aveam un oarece spațiu să eșuez. Colegii de culoare nu își permiteau niciun eșec. Aveam până la urmă, din poziția mea precară, privilegiul de a nu fi filtrată și prin filtrul rasismului, iar asta o știam cu siguranță. Colegii mei de culoare îmi povesteau cum au fost forțați să învețe o franceză sau o neerlandeză imaculată doar pentru a contracara suspiciunea rasistă a localnicilor.

Ceva tupeu păstrasem deci, poate doar oboseala și nevoia mă țineau să nu descătușez toată forța din mine. Contextele astea parcă te transformă, te fac mai docilă, sau cel puțin, epuizată. Munceam cât de mult puteam, însemnând orice răgaz care îmi rămânea liber în timpul săptămânii, după ce îmi dedicam conștiincios energia studiului. Nu aveam de ales, pentru că totul era enorm de scump și mă încăpățănaseam să îmi demonstrez că pot face asta, pot face un master în Amsterdam, fără economii decât minimale și fără altfel de ajutor.

Mi-am dat demisia de la al doilea call center în decembrie, cu o satisfacție incredibilă și, desigur, cu o anxietate teribilă. Nu îmi căutasem încă un alt job, dar mă bazam pe sistemul olandez, care era într-o sete permanentă de forță de muncă ieftină printre migranții care visau la o viață în occident. Învinsesem pe moment presiunea docilității și a trebuit să îi spun să se ducă de unde venea – măcar pentru câteva zile. În ianuarie, după o scurtă excursie înapoi în țară, cu ultimii bani, am găsit destul de repede un job la cafeneaua unui muzeu turistic din centru, pe același salariu minim și contract de 0 ore. Dar de data aceasta fără telefoane și amenințări, doar cafea, hot-dogi și muncit opt ore, doar în picioare. Suna aproape ca un vis.

Visul s-a spulberat repede, la fel ca excursiile turiștilor de care ajunsesem să mă amuz, ca o adevărată localnică. Am rezistat în orașul făgăduinței fix cât a trebuit ca să termin masterul, chiar mai puțin. Undeva la sfârșitul primăverii am fost anunțată

că îmi pierd chiria. La asta s-au adăugat și despărțirea turbulentă (pe motive politice, ce chestie), și demisia de la cafenea. Așadar, o locuință devenea efectiv imposibilă pentru mine. Găsisem o cameră în chirie în afara orașului, la 550 euro, dar angoasa că nu voi reuși să fac față cheltuielilor în următoarele luni a câștigat. Am capitulat. A câștigat Orașul Făgăduinței, 1 – 0 pentru el.

Întoarcerea

M-am întors în țară. De nevoie, desigur. Îmi pierdusem casa în care locuiam și rămăsesem fără o sursă de venit pe care să mă pot baza. Nu că un contract de 0 ore poate însemna vreodată ceva pe care să te poți baza. Calculând frenetic fiecare scenariu și pierderile asociate lui, am ales în cele din urmă, dintre toate variantele, să îmi predau teza și să o termin în țară. Eram terifiată, dacă nu mă puteam întreține în Amsterdam câteva luni, cum m-aș fi putut susține încă un semestru? Nu îmi amânasem niciodată vreun examen. Refuzam să-mi prelungesc termenul și pentru că asta ar fi însemnat să stau în România între timp. Aș fi simțit-o ca pe o înfrângere.

Am eliberat peste noapte studioul în care stăteam pentru a fi pus spre vânzare, la suma de doar... 300.000 euro. Am împachetat tot într-o zi, inclusiv bicicleta luată la mâna a doua, și le-am trimis în țară prin AtlasiB. M-am întors cu gândul că voi rămâne doar temporar, cât să mă pun pe picioare după o perioadă grea și după un mare *șut în fund*, afară din orașul iluziilor pe care nu mi-l permiteam, oricât mă dădeam eu peste cap. Așa că m-am întors glorioasă: dată afară din vest și cu un credit studentesc de plătit pe deasupra. Mă pricopsisem cu el în lipsa stabilității unui venit care să îmi asigure costurile de bază, chirie, mâncare, necesități – cele 30 de ore de muncă săptămânale nu îmi ofereau asta. Un fel de *te împrumuți ca să trăiești* și ajungi să mori că te împrumuți. Întoarsă în țară, însă, în jurul meu se perindau zeci de priviri și comentarii: *Ela, măi, nebumatico, ce ai făcut tu la Amsterdam acolo? gata, nu-ți mai place la București?*

În țară m-am angajat destul de repede la o corporație, de altfel renumită, de care auzisem de la o prietenă. Aceasta știa că sunt disperată să-mi găsec ceva cât mai repede, ca să-mi revin financiar. Nu era deloc ce visasem eu, dar însemna un salariu relativ ok față de altele. Mi-am spus că voi rămâne corporatistă doar o scurtă perioadă până voi strânge câțiva bănuți, cât să mă repun pe picioare și până când voi găsi altceva. Corporatistă, ce nume trist! Nu degeaba corporatistă sună de o mie de ori mai bine! Când mă întreba cineva ce fac cu viața mea, îmi înghițeam răspunsul *sufăr, complotex la căderea sistemului patriarhal, capitalist, neocolonialist*, și spuneam în schimb, scurt și la obiect: corporatistă. Și desigur, aici își spune cuvântul din nou relativismul din spatele modurilor în care viețile noastre sunt contabilizate ca bunuri de consum, clasicele: *îți permiți, bravo ție, nu îți permiți, аăw, păcat*. Nu vreau să mobilizez empatie pentru săracii corporatiști – sunt destui care chiar ar putea

să se străduiască să nu devină niște fasciști la costum, spre exemplu. O duci bine în corporație față de munca dintr-un call center. Salariul este mai ok, chiar mult mai bun, și pe lângă asta, poți să-ți păstrezi telefonul mobil cu tine și nu să-l lași într-o cutie, în altă cameră! Poți lua lejer pauze pe măsura vezicii și nu contracronometru, cum trebuia să muncesc la primul call center, cel românesc. Asta dacă nu nimerești în corporații din alea bombă, în care instalează wc-uri incomode care să descurajeze statul prea mult la baie. Standardele sunt foarte joase, știi.

Dar, pe de altă parte, mediul îți impune neapărat să te integrezi culturii corporat(r)iste, care poartă acest stindard al eternului și obligatorului orgoliu că lucrezi pentru corporația x, că faci parte din minunata familie x, superioară altor familii. Să zâmbești, să vorbești frumi, să cumperi cadouri cool de zilele de naștere ale colegilor. Să cumperi cadouri funny de Secret Santa și să faci poze lângă brad cu familia de la muncă; să ieși în teambuilding la bowling și la escape room și să râzi neapărat în poze, pentru că e prea distractiv. Să faci poze cu copiii săraci cărora le dai portocale de Crăciun și tricouri cu sigla companiei, săracii de ei, și să spui în stânga și-n dreapta ce șansă nemaipomenită ai să lucrezi în sânul acestei minunate familii care te-a primit ca pe un frate, ca pe o soră, această familie pe care ți-ai dorit-o dintotdeauna și nu ai avut-o. Familia aleasă, în sfârșit! Să spui ce mândrie să lucrezi pentru așa o firmă vizionară, această culme a progresului, și că mereu ai visat la acest moment. Să primești vizitele boșilor mari, veniți pentru trei zile din vreo țară vestică, pe drum spre casa lor de pe o insulă privată, și să mâncați cu toții pizza pusă în cutii la capătul fiecărui rând de birouri. Ca o mare familie fericită, care face cu drag ore peste program, ca să apuce bosul blond și cu părul lins să vadă el cu ochii lui *tot*, în cele câteva zile de muncă intensivă pe an când vine în vizită în colonii, pardon, în România sau India. Iar cine e bun primește de la bos și un dulce adus din Germania/Franța/Canada, unde dulciurile au gust autentic, nu contrafăcut ca în periferie. Bosul apreciază să petreacă câteva zilele intensive printre noi. Aceste momente de descoperire autentică a locurilor care încă mai păstrează și tradiție, ce atâta progres pe bandă. Cum ar fi sărmăluțele și bulzul făcute după rețete strămoșești, pe vatră, cu incantații magice, în restaurantele din centrul vechi.

Să faci parte din această mare familie înseamnă, dincolo de orice, loialitate, iubire necondiționată, nechestionare a vreunui *raison d'être*. Nu întrebă de ce, doar ajută. Asta înseamnă să faci ore peste program oricând e nevoie, să ajută marea familie să revină pe picioare, iar oricând scade profitul, să simți durerea familiei și, mai presus decât orice, să simți durerea capului familiei. Durere localizată, mai precis, în zona buzunarelor. Durerea de buzunar este o durere deosebit de grea, cu precădere pentru cei bogați, o durere pe care noi, cei care nu vom ști niciodată ce înseamnă șase zerouri, nu o vom înțelege niciodată. Vorba aia, o durere trebuie simțită pentru a fi cu adevărat înțeleasă, așa că în absența acestei experiențe directe, să fim drăguți și să arătăm empatie necondiționată. Familia, dincolo de orice, face totul pentru a

ușura această mare durere a tatălui, acest salvator universal, acest Mesia care moare pe cruce pentru noi toți, dându-ne un loc de muncă. Să mulțumim etern Tatălui.

Dacă pe mine mă ducea la disperare jocul ăsta, majoritatea colegilor păreau, în schimb, să îl joace fără prea multe chestionări, cel mult poate cu câte un bodogănit ici-colo. Mare parte din ei erau extraordinar de mândri că făceau parte din această cremă a societății, cei ultradotați, cei aleși, cei unși. La început, în timpul training-urilor introductive, inductions, mare parte din colegii noi menționau cu foarte multă mândrie că se simt extrem de motivați să fi fost primiți în această familie prestigioasă și că își văd acum visul împlinit cu ochii. Eu aș fi putut să jur că am nimerit printre cei mai mari pupători de dosuri și că toată lumea simte asta, ca o haină care îți irită pielea. Dar, cu timpul, am înțeles că pupatul era ori genuin, ori extraordinar de bine lucrat și că lumea se simțea confortabil cu pielea iritată. În orice caz, „crema cremelor” rămânea esența și subînțelesul identității corporatiste: de la discuții despre cartierele rău famate din București, pline de populații marcate drept indezirabile prin nesfârșitele apelative rasiste, spuse cu lejeritate, la cele despre persoanele străzii care deranjează vizual și olfactiv, și care ar trebui mutate să nu le mai vedem peste tot. Puse la muncă, *pentru numele lui Dumnezeu, uită-te la noi ce muncim și tot numai noi susținem țara asta?!*

Mă sufocam în corporație. Eram epuizată de muncă. Intrasem într-un cerc vicios de oboseală și neputință, și nu reușeam să îmi fac un plan B cât să pot pleca. Mă găseam într-o permanentă fascinație furioasă față de tot ce se întâmpla, ca un extraterestru care privește și-n același timp se simte mereu pe dinafară. Enervată de fiecare nouă mizerie, nouă manipulare, nou tupeu, de eterna performativitate și de complicitatea surzătoare din partea tuturor.

Ca să rezist emoțional, deși timpul nu îmi permitea deloc, lucram în paralel la proiecte în care credeam, proiecte activiste, pe gratis sau chiar pe banii mei. La corporație lucram deja mai mult decât full-time: două luni câte patruzeci de ore săptămânal și apoi o lună cu câte 60 de ore pe săptămână, și tot așa la infinit. Ajunsesem efectiv distrusă. În pandemie, de exemplu, au redus personalul, ne-au schimbat șefa de câteva ori și ne-au zis că sunt obligați să facă restructurări, în timp ce, în paralel, ne spuneau ce profituri de succes are compania, să fim mândri. În primele săptămâni de pandemie, am primit cu toții un email de la marele bos, un nume greu pe lista primilor miliardari din State, leagănul civilizației, spunându-ne că ne înțelege cât de greu ne este tuturor în această perioadă. Și lui i s-a schimbat viața extrem de mult: a trebuit să se retragă la reședința din Hawaii. Am citit și am recitat emailul, nevenindu-mi să cred tupeul, îndreptățirea capitalistă, spațiul atât de îngust din care ne scria un ultra bogătaș fără pic de habar sau interes să afle cum este viața oamenilor de „rând”, cei care îl îmbogățesc pe el, de fapt. Interesant, masele sunt văzute pe orizontală, ca și cum orizontala ar fi un defect și nu o putere incredibilă, dar propaganda ierarhiilor ne-a făcut pe toți să credem asta. Eu munceam

dintr-un apartament de bloc, unde simțeam că mă sufoc în cei câțiva metri pătrați, fără aer, fără natură. Singura briză era briza disperării sau cea a gunoiului de pe casa scării, dar aparent asta ar fi comparabilă cu briza oceanului, în viziunea creativă a miliardarilor tolăniți în fața vilei, cu degetele în nisip.

„Vizionarul”, de care ni se zicea că ar trebui să fim mândri, apărea obsesiv pe listele miliardarilor care și-au mărit considerabil averea în timpul pandemiei și totuși, șefilor români nu li se părea deloc rușinos să ne spună, în același timp, *trebuie să facem împreună un efort să vindecăm durerea tatălui*. Tatăl trece prin momente grele, sărăcește, și el suferă în pandemie, de pe insulița lui privată. Ni s-a mărit considerabil volumul de muncă pe care și așa îl duceam destul de greu în departamentul meu, unde trebuia să producem cantități uriașe de documente complicate. Fiind ultimii din lanțul de putere, pe noi pica tot ce nu se făcea mai sus. O motivație în plus să îți dorești să avansezi pe scara corporatistă, nu?, ar spune orice corporatist normal.

E interesantă dimensiunea banilor și amețeala pe care ți-o produce această realizare atunci când îți trec prin mâini documente, efectiv foi de hârtie, care acoperă și valorează sume de milioane de euro, în timp ce tu faci o minusculă fracție din asta, niște euro amărâți pentru fiecare asemenea document pentru care muncești ore sau zile. Pare și ireal până la urmă. Ce sunt sumele astea și cum e posibil să existe așa sume? Ce nevoie poate justifica asemenea sume? Cum e posibil ca o foaie să reprezinte o sumă care ar putea foarte bine să țină o întreagă populație la căldură? Și ce relevanță are tehnologia făcută pentru profit, ce mai înseamnă progres și avans tehnologic și progres vizionar, când mare parte din glob moare de foame? Ce mai înseamnă, efectiv, pentru că nu mai înseamnă f-i-x n-i-m-i-c.

Între timp, eu încercam cu diligență să adun cât mai multe ore suplimentare. Voiam să scap mai repede de împrumutul de student și să pot economisi o sumă care să-mi permită o perioadă de autonomie. Apoi să-mi caut un loc de muncă (mai) dezirabil. Dezirabil, aici, desigur, necesită deconstruire, și anume: Ce înseamnă dezirabilitate în context de muncă sub capitalism? Există dorința reală de a munci sub capitalism? Sau doar contexte de muncă mai puțin oribile și asta doar pentru câțiva? Și dacă pot spune cuvântul dorință sau *dezir*, ce dorință anume pot avea sub capitalism? Să câștig mai mulți bani indiferent de scopul final al muncii? Cine e exploatat, în schimb? Să strivesc ca să nu fiu strivită și să învăț să gust asta? Să supraviețuiesc și luna asta, fără să am o cădere mentală de groaza că rămân pe drumuri? Sau să mă atașez de primul loc de muncă care nu este absolut oribil, dar care măcar e stabil, adică măcar nu simt spaima că rămân pe drumuri, ci doar o frică tolerabilă, cum ar fi că:

1. Nu rămân pe drumuri, dar nici nu îmi pot plăti coroana dentară luna asta, dar ce să fac, așa sunt salariile de căcat la noi, la noi în țară, la noi în colțul ăsta de lume etc., și asta e, se privatizează sănătatea, ce să facem, mai băgăm ore peste program, că putem doar, dă-i naibii pe ăia care nu pot;

2. Nu rămân pe drumuri, dar măcar lucrez și mă simt și eu persoană valoroasă, și nu mor de rușine că nu pun umărul la succesul tehnologic al viguroasei economii de consum;

3. Nu rămân pe drumuri, dar îndur un șef libidinos care mă hărțuiește, vorbindu-mi despre organele lui genitale și corpul femeilor, și o manageră care mă forțează în permanență să performez docilitate și entuziasm, să iau sarcini extra, să îndur noi și noi presiuni, dar să mă bucur că ieșim la bowling, după ce depășim cu toții hopul ca o echipă!

Mă opresc aici, căci mi s-a spus că sunt necruțătoare cu observațiile mele nimicitoare. De către o șefă inclusiv. Touché, cum s-ar zice. Necruțătoare, un cuvânt ca o alinare.

Slavă cerurilor.

Slavă cerurilor și zeitelor că am fost mereu exasperant de critică și de inconfortabilă cu a lua lucrurile așa cum sunt. Dar *de ce* sunt așa lucrurile? Cine, cum, când, unde? Care a fost procesul și de ce? Și mai ales, de ce să le iau așa? De ce să nu le răstălmăcesc pe toate părțile? Mi s-a spus, Ela, nu te poți lupta cu orice, nu poți descoase tot, nu poți analiza tot. Răspunsul meu este și va fi: *de ce?*

Incomodează? E pentru mine mai incomod să îmi pun problemele astea sau mai degrabă pentru sistemul care ne tot spune: *hai, fiți cuminți, fiți recunoscători!* Măcar nu muriți de foame sau, pentru ăia mai norocoși, măcar aveți Instagram și cafeluțe cu care să vă alinați disconfortul! Mie lipsa adevărului mi se pare mai dureroasă. Mersul acesta în gol, nechestionarea unui sistem care ne ține pe o permanentă margine, în moduri din ce în ce mai dureroase, din ce în ce mai alienante. Nu mă ajută pansamentele pe care mi le propune. Distracțiile, escapismul, alinarea alienării, luminițele, tărâmurile făgăduinței, sexy-nessul, nimic! Escape-room-urile! Să scap din ce, din distopia în care trăim?

Vreau doar schimbare. Vreau să numim adevărul: capitalismul nu este sustenabil, nu este progres. Nu este natura lucrurilor. Și nu este cel mai bun sistem politic din tot ce am avut până acum: este fondat pe furt, exploatare, colonizare și sclavie, și nu a evoluat mare lucru de atunci. În fapt, doar și-a schimbat hainele și și-a ascuțit dinții prădători, tehnologiile și abilitățile discursive. Și, în esență, știm asta. Când vorbim (obsesiv) de corupție, spre exemplu, contestăm, de fapt, tirania profitului, a intereselor private, legea „junglei” și ipocrizia unei pretinse meritocrații. Deciziile luate în numele profitului, care nu țin cont de ce distrug, spitale, școli, comunități, natură, vieți, vorbesc de la sine, și nu sunt accidentale. Atunci, de ce nu vorbim despre asta? Este rușinos adevărul?

Rușinea

Îmi amintesc primele gânduri pe care le-am avut legate de muncă. Toate pornind de la sărăcie.

Primul a fost despre angoasele alor mei, care s-au chinuit toată copilăria mea să obțină o formă de stabilitate financiară, să scape de groaza zilei de mâine. Îmi amintesc pregnant cele câteva episoade succesive în care ori mama, ori tata au rămas fără serviciu și senzația imediată și lipicioasă de prelungire a timpului și spațiului meu de copil într-o angoasă incredibilă. Încercam din răspuțeri să înțeleg de ce suntem în asemenea pericol în care părea că orice ne putea destabiliza iremediabil. *Nu merităm să fim liniștiți, să ne bucurăm de liniștea că avem ce ne trebuie? Am făcut ceva greșit? Poate nu înțelegem ce e aia muncă, ce e ăla loc de muncă, oare o facem greșit? De ce oare altora le e mai ușor?* Și multe altele care, cu timpul, nu au primit răspunsuri, dar s-au înmulțit cu siguranță. Poate întrebările mele nesfârșite de azi au pornit de atunci, într-un cânt nesfârșit... Poate...

Al doilea gând a venit din felul în care interiorizasem valoarea muncii mele la școală, unde învățam foarte bine, dar eram în același timp și fata sărăcuță. Fata care tânjea la felia cu Almette și la cutiile rotunde și fițoase de brânză care se întinde pe pâine (!). Le văzusem la colega mea de bancă, o fată de familie „bună” (însemna asta oare că eu eram rea?) care locuia într-o vilă superbă în centrul orașului și avea camera ei, doar a ei, la e-t-a-j.

Fata săracă care nu mergea în excursii cu clasa, cu excepția momentelor în care mama colegei bogate îmi plătea excursia în semn de mărinimie, pardon, recunoștință pentru munca neconsimțită și neplătită de a-i ajuta zilnic fiica la lecții. Fata sărăcuță care avea perioade în care trebuia să poarte hainele de iarnă ale mamei, mari și care miroseau a vechi și a animal. Care contrastau cu gecile noi și colorate de plastic ale colegilor, într-o eternă marcă a non-apartenenței mele. Fata sărăcuță căreia îi era rușine de sărăcie și care murea de groază când răspundea mamaia la telefon, imaginându-mi ridicolul și glumele care s-ar face la adresa mea. Știam sigur că sărăcia miroase și prin cablul telefonic, nu doar fizic. Și că vocea ei, accentul, bâlbâiala de persoană bătrână de la țară, care nu avusese niciodată telefon, și ilicul ei gri, croșetat și deșirat mă marcau iremediabil drept ceea ce aș fi dat orice să nu fiu: fata săracă.

Am înțeles abia mai târziu că nu eram singurul copil sărac din clasă sau din școală. Mulți se aflau în situații similare, însă la momentul respectiv nu le înțelegeam ca atare. Senzația de alteritate o resimțeam ca și cum nu aparțineam nicăieri de fapt. Uitându-mă în urmă, știu acum că faptul că eram „bună la școală”, mă expunea iremediabil interacțiunii și competiției cu cei dintr-o „familie bună”, care învățau sau nu bine. Duceam pe umeri o permanentă presiune de a emula respectabilitatea care venea odată cu asta, dar care nu îmi aparținea de „drept”. Colegii mei care nu se încadrau în nicio categorie considerată „bună”, rămâneau în afara oricărei

recunoașteri, în bule total izolate, suportând consecințele de rigoare: deveneau copiii problemă, copiii slabi, copiii demni de milă, copiii nimănu. Eu, în schimb, eram prinsă în acest spațiu dureros în care nu existam în fapt nici înăuntru, nici în afara acestei bule. Acest spațiu suprem al dezirabilității, construit formal în jurul ideii de „copii buni” la învățătură, în fapt reprezenta doar bula copiilor de familie bună, în jurul cărora se învârteau cei câțiva copii săraci care învățau bine, păstrați de token, de satelit. O formă de legitimare a pretențiilor meritocrate: suntem „buni” pentru că merităm, pentru că avem rezultate deosebite, nu (doar) pentru că suntem bogați.

Înăuntru, elevii buni (sau nu, dar) de familie bună, cei care făceau zeci de meditații, cu camerele și birourile lor confortabile și intelectuale, cu gadget-uri și cele mai noi obiecte la modă, și haine, și doamne care le făceau curat și de mâncare, cu case de vacanță la munte sau apartament secundar în capitală, cu părinți relaxați și care păreau că au timp și să citească, și să își ajute copiii la teme, părinți care nu păreau că se tem de ziua de mâine. Iar aici era un spectru întreg: copiii care nu erau neapărat stresați să învețe bine și care erau și încrezători să își afirme independența sau lipsa de interes, care erau populari, glumeți, cool, aroganți sau chiar bullies; copiii care învățau cât de cât bine și își vedeau de privilegiile lor, într-o tăcută superioritate; și copiii care învățau bine, reproducând atât o competitivitate demonstrativă pe linie intelectuală, cât și o formă de lejeritate în care știau că nu trebuie să performeze respectabilitatea, pentru că o aveau deja. Într-un fel, toți păreau a aparține acestei bule dezirabile, care, la nivel formal, era asociată cu a fi un elev bun – deși mulți dintre ei ar fi fost ușor catalogați drept elevi slabi dacă nu ar fi avut aceleași privilegii și aceleași familii bune, care trebuiau respectate și tratate cu atenția și eleganța cuvenită clasei. Aceleași comportamente indezirabile din partea copiilor săraci le erau trecute cu vederea celor înstăriți drept mici scăpări, de altfel, drăgălașe. Aceeași lipsă de interes sau efort erau trecute cu vederea drept simpatice „turbulențe” ale adolescenței, agerime, neastâmpăr, în timp ce copiii săraci erau diagnosticați direct drept o cauză pierdută: copiii problemă.

Pe marginea lor mă învârteam eu, o elevă bună, șefă de promoție la o școală de renume din orașul meu, la care am intrat doar pentru că mama a declarat că locuiesc în cartier, deși locuiam la marginea orașului. O elevă conștiincioasă pentru care învățătura trebuia să fie biletul de ieșire, garanția unei vieți mai bune, eu, cea mereu pe cont propriu, muncind totul singură, cât să ducă angoasa sărăciei, rușinea lipsurilor și să le și ascundă în același timp.

Pe dinafară rămâneau toți cei care nu corespondeau, copiii tăcuți, copiii săraci care nu apucau să învețe pentru că trebuiau să ajute la treburile casnice, pentru că aveau de gestionat greutăți financiare, locative, familiale, pentru că nu aveau unde dormi sau căldură în casă care să le permită confortul de a citi sau de a-și face temele, copiii cu probleme de sănătate din cauza precarității, sărăciei, rasismului,

pe scurt, sutele de probleme invizibile, miile de fețe ale violenței sistemice care trebuiau acoperite cu rușine.

Existența în acest spațiu nici-nici, pe această margine pe buza căreia trebuia să performez ceva peste efortul și munca școlară, și anume, respectabilitatea de clasă. Trebuia să-mi câștig un loc acolo unde de fapt nu aparțineam. Acolo, în acel loc, zvâcnește și se răzvrățește o parte din adolescența din mine care a simțit mereu in Justiția. Munca dublă și niciodată suficientă cu adevărat. Copilul care a simțit nedreptatea legată de ce înseamnă să ți se impună să depui eforturi duble pentru recunoașteri total inconsecvente. Adolescența asta a simțit de pe-atunci presiunea de a-și ajuta, printr-o muncă nicicând recunoscută, colega bogată, care, în schimb, nu resimțea niciun stres de a învăța: să îi explic de n ori lecțiile în fiecare zi, să îi spun ce teme avem, pentru că nu o împingea groaza sărăciei de la spate, și să o ajut apoi la teme, să fiu mereu cea conștiincioasă care își notează tot și care trebuie să fie și generoasă, în timp ce ea putea să râdă, să uite, să își permită să nu înțeleagă, să facă glumițe legate de cât de tensionată și tocilară sunt eu.

Adolescența al cărei destin părea a fi asta, dacă voiam să ies din sărăcie, asta era singura ieșire: în schimbul privilegiului de a gravita în jurul celor „buni”, trebuia să îi ajut necondiționat pe cei care nu erau chiar la „nivel”. Altfel ar fi însemnat că sunt o sărăcăcioasă invidioasă. Și, ce-i drept, eram, doar că abia acum pot spune asta fără să-mi fie deloc rușine. Eram invidioasă – pe relaxarea, pe liniștea lor, pe seninătatea chipurilor, pe ușurința cu care puteau înfrunța cotidianul și pe care simțeam că nu le voi putea avea vreodată. Acum nu-mi mai este rușine de invidie, regret doar că n-am ascultat-o mai devreme. Îmi amintesc anii ăia cu durerea și furia înăbușite, cu conștientizarea că se subînțelegea ca eu să fac muncile astea intelectuale, emoționale, performative, doar ca să nu cad în ridicol. În indezirabil. Poți fi *ori fata săracă muncitoare* care face și dubla munca invizibilă și munca de legitimare a celor privilegiați ce vor să pară că muncesc și ei cot la cot cu tine, *ori fata-săracă-problemă/sărântoaca invidioasă*. Am ales prima – sau nu știu cât am simțit că am de ales, sau cât m-a împins de la spate angoasa sărăciei și rușinea ei deja semnificativă. Îmi amintesc senzația pe care o aveam că trebuie să îmi protejez munca, pentru că-mi va fi luată, asumată de alții – ironic, de cei care păreau că au oricum tot ce aveau nevoie, care nu trebuiau să se agațe de studii ca să aibă o viață mai bună. Dar ei trebuiau să-și apere legitimitatea poziției privilegiate. Acum, de unde mă aflu, pot înțelege și temerile pe care le au cei care muncesc toată viața, fără să le fie recunoscută sau răsplătită cu adevărat munca și fără să iasă din sărăcie. Toți acești oameni care muncesc doar cât să supraviețuiască la limită, și apoi să se îndatoreze să poată trăi și, deci, munci mai departe: teama de a ne fi luat un bun pe care îl știm atât de devalorizat și atât de exploatat, și de care depindem, fără să alegem noi asta, pentru supraviețuire – munca noastră.

Senzația asta de exploatare, de furt al muncii noastre o resimțim la nivel cotidian, mulți dintre noi. Senzația că ni se poate lua de sub picioare, oricând, puținul pentru care am muncit, bunurile pentru care am plătit în schimb cu viața și sănătatea corpurilor noastre. Aceste bunuri care ne scapă printre degete, sănătatea, comunitatea, autonomia asupra vieții noastre, asupra corpurilor noastre și timpului nostru. Pot înțelege cum ajung atât de mulți dintre cei care trăiesc în marginalitatea asta să simtă că proprietatea privată e singura care îi poate salva de la furt, de la exploatare, de la un sistem absolut crud, singura garanție într-un sistem public distrus. Și probabil atâția ajungem să simțim asta, din disperare, din injustiție, când în fapt proprietatea privată este însăși logica sistemului care ne oprimă, motorul lui, sursa lui de acumulare și injustiție. Cum să ne protejeze proprietatea privată când mare parte din bunurile planetei și a muncii enorme pe care o facem și a roadelor acestei munci, și a roadelor acestei planete, pământul, apele, aerul, pădurile aparțin doar câtorva, niciodată nouă? Nu este însuși sentimentul acesta de injustiție primară un argument suficient împotriva proprietății private așa cum există ea în fapt: ca formă de a proteja și a menține elitele în insulele lor baricadate, în timp ce planeta arde din cauza lor?

Anii de muncă mi-au arătat clar că, oricât de mult vrem să jucăm jocul ăsta, doar ne mușcăm coada singuri. Că oricât de mult joci jocul Tatălui, nu vei ajunge de-a dreapta lui, nu vei primi bogățiile din film și nici steluță pe trotuarele faimei capitaliste de la Hollywood. Că ești și suntem fiecare dintre noi de o mie de ori mai aproape de persoanele fără locuință decât de orice vizionar tehnologic cu buzunarele pline de miliarde și cu poze în Forbes, în tricou clean. Înțelegerea asta nu ne aduce la pământ, nu ne înfrânge sub rușine, ci ne ridică pe toți, împreună. Dacă le e frică de ceva, le e frică să fim împreună, așa că frică să le dăm, că nouă ne-au dat destulă.

Cuprins

Introducere în muncă

Pentru o manifest(are) a muncii 7

MEDEEA IANCU 13

MĂDĂLINA OPREA 31

MAIA ȘERBĂNESCU 37

Mărturii despre muncă

Sociologia supraviețuirii: deposedare și restituire 51

MIHAI ȘTIRBU [MICAELA DE CARRERA] 56

ANDRADA YUNUSOĞLU 59

ADINA MOCANU 63

NICOLETA ONOFREI 72

RALUCA BOANTĂ 77

COSMINA PRICE 85

NICOLETA ESINENCU & ANTOSEA DARCA 91

Cu carte de muncă

De la alienare la trezirea conștiinței de clasă 97

MĂDĂLINA CĂUNEAC 101

OLIVIA GRECEA 108

Aceasta este muncă!

Capitalismul și munca de exploatare a corpurilor abandonate 117

ANTONELLA LERCA DUDA 125

ÉLISE ELLE 130

YAZMIN ZOYEE 138

FLAVEXINE 149

YASMEEN AL-QAISI 154

VIC 161

Munca dincolo de frontiere

Mîna de lucru ieftină, muncă alienată, „deposedare existențială” 171

TEONA GALGOȚIU 177

ALINA SOARE 180

OANA UIOREAN 187

GABRIELA DUMITRIU 195

ELA CRĂCIUN 210

